LITERATURĂ UNIVERSALĂ

George Eliot

MIDDLEMARCH

George Eliot

Middlemarch

roman

Volumul 1

Traducere şi tabel cronologic de
EUGEN B. MARIAN

Editura ALLFA
2010

EDITURA ALLFA

Middlemarch
George Eliot

Editura ALLFA:
Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,
sector 6, cod 060512 – Bucureşti
Tel.: 021 402 26 00; Fax: 021 402 26 10
Departamentul distribuţie:
Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33
Comenzi la: comenzi@all.ro, www.all.ro

ISBN General: 978-973-724-278-5
ISBN Vol. 1 - ePub: 978-973-724-511-3
ISBN Vol. 1 - PDF: 978-973-724-433-8
ISBN Vol. 1 - print: 978-973-724-274-7

Redactor: Mariana Cărbunar
Coperta: Alexandru Novac

TABEL CRONOLOGIC

1819 22 noiembrie Se naşte la Chilvers Cotton, în apropiere de Coventry, în comitatul Warwickshire, Mary Ann (pentru intimi Marian) Evans. Este fiica lui Robert Evans, fiu de dulgher, administratorul moşierului Arbury, şi a Christinei Pearson, familia având o severă tradiţie calvinistă; înainte de naşterea scriitoarei părinţii au mai avut alţi doi copii: Isac (n. 1814) şi Christina (n. 1816).
Trăsăturile morale şi opiniile tatălui au slujit mai târziu la conturarea personajului Caleb Garth, din romanul *Middlemarch*.

1819 Se naşte regina Victoria; în timpul îndelungatei sale domnii, se extinde mult Imperiul Britanic şi se cristalizează o morală şi o mentalitate rigidă, desemnate prin adjectivul „victoriană."

1820 Familia se mută la Griff.

1824 Împreună cu sora ei mai mare, Christina, Mary Ann este trimisă la pensionul din Attlebourgh, în comitatul natal.

1828 Intră internă în pensionul condus de doamna Wallington, la Nuneaton, mică localitate din apropiere de Coventry.

Se naşte Lev Tolstoi (m. 1910)

1830 Sub îndrumarea profesoarei Maria Lewis, viitoarea scriitoare primeşte o educaţie cu profunde baze evanghelice. Cultura ei temeinică o familiarizează cu marile figuri ale secolului al XVIII-lea; Samuel Johnson, Alexander Pope.

Victor Hugo (1802-1885) publică drama *Hernani*, veritabil manifest al şcolii romantice. Reprezentarea piesei a provocat faimoasa „bătălie a lui Hernani", care afirmă ideile romantismului francez.
Stendhal (1783-1843) publică romanul *Roşu şi negru*.

1831 Mary Ann se perfecţionează în studiul limbii eline.

Insurecţia muncitorilor din Lyon.
Răscoale populare în Italia, Germania.
Victor Hugo publică *Notre Dame de Paris*.

1832 Mary Ann intră, până în 1835, la şcoala condusă de fiicele reverendului baptist Francisc Franklin, din Coventry. Începe să studieze filozofia, de la greci până la Kant.
Decembrie. Asistă la Nuneaton la o răscoală locală, provocată de alegeri. Episodul a servit apoi ca motiv de inspiraţie pentru un capitolul din romanul *Felix Holt, radicalul*.

1834 Mary Ann începe să-şi însemne într-un jurnal personal meditaţiile, devenite aforisme ce vor fi întâlnite în lecturile sale.

1835 Părăseşte şcoala, deoarece boala mamei sale se agravează.

1836 Moare mama viitoarei scriitoare.
Se pasionează de proza lui Walter Scott.

Începe publicarea în foileton a romanului lui Dickens (1812-1870): *The Pickwick Papers* (*Documentele clubului Pickwick*).

1837 Christina Evans se mărită; Mary Ann este nevoită să se ocupe de întreaga gospodărie părintească.
Tatăl îi îngăduie să ia lecţii de latină şi germană.

1838 Mary Ann citeşte lucrarea lui Grisby: *Portrait of a Churchman* (*Portretul unui ecleziast*). Este impresionată de afirmarea superiorităţii categorice a religiei anglicane faţă de toate celelalte confesiuni.

Apare culegerea de sonete ale poetului lachist William Wordsworth (1770-1850).

1839 Viitoarea scriitoare are primul conflict pe tema bigotismului, provocat de fanatismul manifestat de mătuşa ei Elizabeth, în cursul unei vizite.

Thomas de Macaulay (1800-1859) începe să lucreze la *The History of England from the Accession of James II* (*Istoria Angliei de la Iacob al II-lea*) care apare între 1848-1861.

1840 Lectura lucrării lui Isac Taylor, *Ancient Christianity and the Oxford Tracts* (*Vechea doctrină şi documentele de la Oxford*), îi zdruncină convingerile religioase.

Anglia anexează Noua Zeelandă.

1841 Fratele scriitoarei, Isac, se stabileşte separat, începând să se ocupe de afaceri; Marian se mută, împreună cu tatăl ei, în casa din Foleshill Road, la Coventry.

Robert Peel (1788-1850), promotor al liberului schimb şi al impozitului pe venit, devine prim-ministru al Angliei.
Este lansată revista umoristică *Punch*. Printre străluciţii ei colaboratori a figurat, şi ca desenator, W. T. Thackeray.

1842 Mary Ann intră în cercul manufacturierului Charles Bray, autodidact cu puternică personalitate, liber cugetător, autorul lucrării: *Filozofia necesităţii*. În casa acestuia îl cunoaşte şi pe Charles Hennell, care avea să exercite o însemnată înrâurire asupra viziunii autoarei.
Conflict violent cu tatăl ei: Mary Ann refuză să se mai ducă la biserică. Se ajunge la un compromis: în forul ei lăuntric, poate crede ce vrea, numai să „salveze aparenţele” şi să asiste la slujba duminicală.
Doamna Bray pictează un portret al scriitoarei.

Se votează legea privitoare la condiţiile de muncă ale femeilor şi copiilor.
Alfred Tennyson (1809-1892) publică prima sa culegere importantă de poeme.
1843 Soţia lui Charles Hennell începe să traducă lucrarea lui D. F. Strauss: *Das Leben Jesu* (*Viaţa lui Isus*), cu orientare raţionalistă, demitizantă. Va apărea, anonim, în 1846, în 3 volume.

1844 Invitată la tânăra pereche Hennell, Mary Ann face cunoştinţă cu socrul lui Charles Hennell, C. H. Brabant, care lucra de ani de zile la un tratat de proporţii impunătoare, însă cu o documentare foarte nebuloasă şi o haotică organizare a ideilor. Lucrarea urma să elimine pentru totdeauna orice element supranatural din concepţiile religioase, justificând „ştiinţific” o serie de episoade din Biblie.

Friedrich Engels (1820-1895) scrie *Situaţia clasei muncitoare în Anglia*.

1846 Mary Ann călătoreşte prin mai multe regiuni ale Angliei.

Foamete în Irlanda.

1848 Începe să dedice o parte din timpul său studiului istoriei – cu precădere perioadei Renaşterii.

Apare *Manifestul Comunist*, redactat de Marx şi Engels.
Revoluţii în mai multe ţări ale Europei, printre care Moldova, Muntenia şi Transilvania.

1849 În luna mai, moare Robert Evans.
Mary Ann face o călătorie în Elveţia.
La Geneva, locuieşte în casa familiei lui François D’Albert-Duradi. Acesta pictează un portret, de ajuns de expresiv, al tinerei sale invitate.

Marx se stabileşte la Londra.
Anglia anexează Punjabul.
1850 Locuieşte un timp la familia Bray, la Coventry.
Duce o viaţă foarte modestă, pentru ca să-i ajungă renta de o sută de lire sterline anual, lăsată de tatăl ei.

Începe să apară, în foileton, romanul lui Dickens *David Copperfield*.
Se naşte romancierul Robert Louis Stevenson.
Nathaniel Hawthorne (1804-1864) publică *Litera stacojie*, roman de profundă analiză psihologică şi subtil studiu al caracterelor, care a marcat o dată în istoria literaturii americane.

1851 Editorul John Chapman îi oferă prilejul de a face o recenzie care apare în publicaţia *Westminster Review*.
Mary Ann se decide să se dedice integral carierei literare şi se stabileşte pentru o scurtă perioadă la familia Chapman, pe Strand, la Londra. Apoi revine la Coventry.
În iunie, Chapman cumpără *Westminster Review*; Mary Ann devine redactor-şef adjunct.
Începe una dintre cele mai rodnice şi valoroase perioade din viaţa revistei *Westminster Review*, care durează până în 1855, cât a activat scriitoarea în această calitate.
Prin intermediul familiei Chapman, face cunoştinţă cu Herbert Spencer (1820-1903), fondatorul filozofiei evoluţioniste, căruia

Chapman, îi publicase lucrarea *Social Statics*.

1852 Spencer, cu care leagă o adâncă prietenie, i-l recomandă pe George Henry Lewes (n. 1817) filozof raţionalist, situat pe poziţii ferme, fondatorul săptămânalului *Leader*, în ale cărui pagini semna cronica literară şi cea dramatică.
Marian şi Lewes merg adesea la spectacole de teatru şi operă şi îşi găsesc profunde afinităţi spirituale; sunt animaţi de acelaşi curaj moral şi spirit de justiţie socială.

Moare ducele de Wellington, învingătorul lui Napoleon în bătălia decisivă de la Waterloo (1815).
Victor Hugo se exilează în insula Jersey.

1853 Mary Ann începe să lucreze la traducerea lucrării lui Feuerbach *Esenşa creştinismului*. Traducerea apare în 1854 şi stârneşte vii polemici.

1854 Se decide la o viaţă cvasimaritală cu Lewes, care nu putea divorţa de soţia sa – acuzată de adulter – din cauză că avea trei copii. Cei doi pleacă împreună în Franţa şi Germania.

Începe Războiul Crimeii, între Turcia aliată cu Anglia şi Franţa, şi Rusia.

1855 Publică o serie de eseuri literare cu conţinut de o elevată etică, în *Westminster Review*.
Traduce *Etica* lui Spinoza, rămasă până astăzi nepublicată.
Lewes redactează şi publică o biografie extrem de documentată şi apreciată a lui Goethe, în două volume.

Filozoful Herbert Spencer încredinţează tiparului importanta sa operă *Principles of Psychology* (*Principii de psihologie*).
Walt Whitman (1819-1892) publică opera sa capitală, volumul de versuri *Fire de iarbă*.

1856 Mary Ann recrutează noi colaboratori pentru revista la care nu mai lucrează.

Se încheie Tratatul de la Paris, care pune capăt Războiului Crimeii.
Gustav Flaubert (1821-1880) publică romanul *Doamna Bovary*.
Se nasc: Oscar Wilde (m. 1904) şi George Bernard Shaw (m. 1950).

1857 Încurajată de Lewes, Mary Ann îşi face debutul ca prozatoare, dând notorietate pseudonimului Geoge Eliot, pe care-l adoptă, prin publicarea în revista *Blackwood Magazine* a povestirii *The Sad Fortunes of the Reverend Amos Barton* (*Tristele pătimiri ale reverendului Amos Barton*).
Acest debut este urmat de alte două povestiri: *Mr. Gilfil's Love Story* (*Dragostea lui Gilfil*) şi *Janet's Repentance* (*Pocăirea Janetei*).

Charles Baudelaire (1821-1867) publică *Florile răului*, pentru care este dat în judecată. E condamnat, fără a executa pedeapsa.
Se naşte romancierul englez de origine poloneză Joseph Conrad (Korzeniowski) (m. 1924).

1858 Cele trei povestiri apar sub titlul: *Scenes of Clerical Life* (*Scene din viaţa clericală*), într-un volum care câştigă aprecierea lui Dickens şi Thackeray.

Imperiul Britanic anexează India.

1859 Apare romanul: *Adam Bede*, în trei volume. Din primul an se epuizează opt ediţii.
George Lewes începe să pregătească lucrarea lui intitulată *Studies of Common Life* (*Studii despre viaţa de toate zilele*). Va apărea în două volume, în 1864.

George Meredith (1828-1909) publică primul său roman: *The Ordeal of Richard Feverel* (*Cavalerul lui Richard Feverel*).
Victor Hugo – *Legenda secolelor*.
John Stuart Mill, filozof şi economist – eseul *Despre libertate*.
Apare lucrarea capitală a lui Charles Darwin: *The Origin of Species* (*Originea speciilor*).
Se înfăptuieşte Unirea Principatelor Române.

1860 George Eliot publică romanul *The Mill on the Floss* (*Moara de pe Floss*).
Îşi împlineşte un vis mai vechi, vizitând Italia şi oprindu-se îndelung la Florenţa.
Lewes îi sugerează să se gândească la un roman istoric, având drept fundal perioada Renaşterii.

Abraham Lincoln (1809-1865) este ales preşedinte al Statelor Unite.

1861 Apare romanul *Silas Marner*.
Întreprinde a doua călătorie la Florenţa, de astădată cu scopul precis de a se documenta şi a strânge material, în vederea scrierii unui roman.
După scurtă vreme revista *Cornhill Magazine* începe să publice în foileton romanul *Romola*.

Începe Războiul de Secesiune american, între statele din nord, aboliţioniste, şi cele din sud, care se pronunţă pentru menţinerea sclaviei.
Tolstoi vizitează Anglia.
Se încheie publicarea în foileton a romanului lui Dickens: *Great Expectations* (*Marile speranţe*).

1862 Apare în volum romanul *Romola*.
Atacat de o serie de critici literari, sub motiv că ar avea o desfăşurare statică şi ar fi prea încărcat de culoare locală, romanul câştigă preţuirea poetului Robert Browning (1812-1889) şi, ulterior, a lui Bernard Berenson, critic de artă american, profund cunoscător al artei Renaşterii.
George Lewes publică eseul monografic *Aristotel*, care îi consolidează reputaţia de filozof erudit.

1863 George Eliot cumpără reşedinţa numită „Priory", în Regent's Park din Londra. Casa avea să devină teatrul unor strălucite serate literare, în cadrul cărora se desfăşurau interesante şi originale dezbateri estetice.

MoareThackeray.

1864 Apare *Fratele Iacob*.

1865 Scriitoarea îşi completează documentarea pentru romanul în curs de elaborare *Felix Holt*.

Lewis Carroll (1832-1898) publică *Alice în ţara minunilor*.
Se nasc Rudyard Kipling (m. 1936) şi poetul şi dramaturgul irlandez William Butler Yeats (m. 1939).
În Rusia începe să apară în foileton capodopera lui Tolstoi, romanul *Război şi Pace*.

1866 Apare romanul *Felix Holt the Radical* (*Felix Holt, radicalul*), în trei volume.

Feodor Dostoievski (1821-1881) publică romanul *Crimă şi pedeapsă*.
Mizeria în care se zbat fermierii irlandezi îi împinge la ciocniri cu poliţia britanică.

1867 George Eliot întreprinde o călătorie în Spania.
Vizitează Catalonia, Aragonul, Andaluzia, admiră operele arhitectonice şi artistice din Madrid, Salamanca, Santiago de Compostela, Toledo, Sevilla, Granada.

Marx publică *Capitalul*.
Benjamin Disraeli, conte de Beaconsfield (1804-1881) devine prim-ministru al Angliei.

1868 Publică drama în vers alb, *The Spanich Gypsy* (*Ţiganca spaniolă*), inspirată de călătoria făcută în anul precedent.

Gladstone (1809-1898), lider conservator, devine premierul Angliei.
Are loc primul congres al sindicatelor britanice.

1869 Începe să lucreze la romanul *Middlemarch*.

Este inaugurat Canalul de Suez.

1870 Starea sănătăţii lui George Lewes se înrăutăţeşte.

Franţa suferă o dureroasă înfrângere în războiul cu Prusia.
După prăbuşirea lui Napoleon al III-lea, răscoala din 1871 a comunarzilor din Paris este înăbuşită în sânge de guvernul celei de a III-a Republici.
Moare Dickens. I se fac funeralii naţionale şi este înmormântat în Catedrala Westminster.

1871 Începe să apară romanul *Middlemarch*, în opt părţi. Publicul este entuziasmat de noua operă a scriitoarei. Critica îi face şi ea o

primire destul de elogioasă.
Cartea este considerată capodopera lui George Eliot şi unul dintre cele mai bune romane din literatura engleză.

1873 George Lewes începe ultima şi cea mai amplă lucrare din întreaga activitate filozofică: *Problems of Life and Mind* (*Problemele vieţii şi ale minţii*). Concepută în cinci volume, ultimul apare postum, sub îngrijirea lui George Eliot, abia în 1879.

1874 Apare volumul de versuri – unicul din cariera lui George Eliot – *The Legend of Yubal and other Poems* (*Legenda lui Jubal şi alte poeme*).

1875 Este creată bursa *G. H. Lewes*, acordată studenţilor universităţii Cambridge.

În revista *Russkii vestnik*, începe publicarea în foileton a romanului *Anna Karenina* de Tolstoi.

1876 Apare romanul *Daniel Deronda*, în două părţi.
Scriitoarea primeşte scrisori de felicitare din partea numeroşi cititori, pentru nobleţea ideilor sale, exprimate cu claritate în această carte.
Cumpără o casă şi o mică proprietate la Whitby, în comitatul Surrey.

1877 Împreună cu George Lewes, pregătesc o eventuală antologie alcătuită din eseurile lui pe teme etice.

În urma victoriei dobândite în războiul româno-ruso-turc, România îşi cucereşte independenţa de stat.

1878 La 30 noiembrie, moare George Lewes.

1879 George Eliot publică *The Impressions of Theophrastus Such* (*Impresiile lui Theophrastus Such*).
Se dedică publicării ultimului volum din lucrarea lui Lewes, *problemele vieţii şi ale minţii*.

1880 În luna mai se căsătoreşte cu John Walter Cross (1840-1924), bancher cu serioase preocupări intelectuale, vechi prieten al cuplului George Eliot-George Lewes şi consilier financiar care se îngrijea de investiţiile lui George Eliot.
Călătoria de nuntă în Italia.
La 22 decembrie, George Eliot moare în casa din cartierul Chelsea, din Londra.

1884 Apariţia postumă a volumului intitulat: *Essays and Leaves from a Note-book* (*eseuri şi file dintr-un carnet de însemnări*). Cartea constituie o culegere de pagini alese din jurnalele scriitoarei.

CARTEA ÎNTÂI
DOMNIŞOARA BROOKE

I

Căci, de nu pot nicicând înplini-un bine,
Femeie, fiind, eu tind spre ce-i în preajmă-mi.

Beaumont şi Fletcher *Tragedia Fecioarei*

Domnişoara Brooke era înzestrată cu acel soi de frumuseţe pe care veşmintele austere par să o pună în valoare. Mâna şi încheietura ei erau atât de fin modelate, încât putea să poarte mâneci fără stil, la fel ca Binecuvântata Fecioară în viziunea pictorilor italieni; iar profilul, ca şi statura şi portu-i, păreau a dobândi şi mai multă demnitate, datorită veşmintelor simple: prin croiala lor provincială, acestea îi dăruiau caracterul impresionant al unui frumos citat din Biblie sau din opera vreunui poet de odinioară, pictat în mijlocul unui paragraf dintr-un ziar de astăzi. De obicei se spunea despre ea că ar vădi o inteligenţă remarcabilă, dar se adăuga că soră-sa, Celia, ştia să se chibzuiască mai bine. Cu toate acestea, rochiile Celiei nu erau mult mai garnisite şi numai cine-i studia pe-ndelete toaleta găsea că se deosebea prin ceva de cea a soră-si şi remarca o umbră de cochetărie în amănuntele ce o alcătuiau; fiindcă domnişoara Brooke se îmbrăca simplu, din motive pe care, de cele mai multe ori, le împărtăşea şi sora ei. Mândria lor de doamne nu era străină de aceste motive; relaţiile familiei Brooke, deşi nu tocmai aristocratice, treceau, fără discuţie, drept „bune”; dacă cercetai trecutul lor, cu două-trei generaţii în urmă, nu ai fi găsit vreun străbun care să măsoare marfa cu cotul sau să lege pachete – niciunul măcar mai prejos de un amiral, sau un prelat; ba mai întâlneai chiar şi un strămoş care putea fi identificat drept un gentilom puritan: acesta slujise sub comanda lui Cromwell, dar după aceea se plecase în faţa autorităţii bisericii anglicane şi izbutise să iasă cu faţa curată din toate încurcăturile politice, dat fiind că era proprietar al unei moşii respectabile. Era firesc ca două tinere cu o asemenea obârşie, care trăiau într-un tihnit conac de ţară şi se duceau la slujba religioasă într-o bisericuţă sătească ceva mai încăpătoare decât un salon, să considere că zorzoanele sunt o ambiţie demnă de o fiică de boccengiu. O altă pricină era şi cumpătarea, izvorâtă din bună-creştere; în vremurile acelea ea făcea ca îmbrăcămintea bătătoare la ochi să fie primul articol la care urma să se renunţe, când se cerea restrângerea cheltuielilor menite să sublinieze deosebirea de rang. Aceste temeiuri ar fi fost de ajuns pentru a explica îmbrăcămintea lor modestă, fără să mai fie nevoie să ne referim şi la simţămintele lor evlavioase; dar, în cazul domnişoarei Brooke, religia ar fi putut să fie singura cauză; în ce o priveşte pe Celia, ea încuviinţa cu blândeţe toate vederile surorii sale, atâta doar că le modela cu acel simţ capabil să accepte dogmele fundamentale, fără să le dispute cu prea multă înverşunare. Dorothea ştia pe de rost numeroase pasaje din *Pensées* de Pascal şi din opera lui Jeremy Taylor[1]; pentru dânsa, destinul omenirii, privit în lumina ideilor creştine, făcea ca ispitele modei feminine să apară o ocupaţie vrednică de Bedlam[2]. Nu putea să împace frământările unei vieţi spirituale, menită să aibă urmări veşnice, cu un interes profund pentru o ghipură şi pentru faldurile artificiale ale unei toalete drapate. Firea ei înclina spre o gândire teoretică şi o îndemna să năzuiască spre o înaltă concepţie asupra universului, care să poată include în mod deschis parohia Tipton şi

rolul fruntaş deţinut de ea acolo. Ardoarea şi măreţia o fascinau şi se grăbea să îmbrăţişeze tot ceea ce i se părea că îmbracă aceste aspecte; o atrăgea martiriul, era gata să-şi îngăduie unele libertăţi pentru care apoi să se lase crucificată, chiar şi acolo unde nu urmărise acest ţel de la bun început. Desigur, când asemenea trăsături se întâlnesc în caracterul unei fete de măritat, ele tind să-i înrâurească ursita şi s-o abată de la o alegere întemeiată, cum e obiceiul, pe o înfăţişare plăcută, pe orgoliu şi pe o dragoste căreia să-i rămână devotată şi fidelă până la sfârşitul vieţii. În pofida acestor trăsături, Dorothea, sora mai mare, nu împlinise nici douăzeci de ani; amândouă fetele fuseseră educate – încă de la vârsta de doisprezece ani, de când îşi pierduseră părinţii, în spiritul unor principii înguste şi totodată neclare, mai întâi într-o familie engleză şi după aceea într-o familie elveţiană din Lausanne; unchiul şi tutorele lor burlac se străduise în felul acesta să înlăture neajunsurile pe care le-ar fi putut isca situaţia lor de orfane.

Nu trecuse niciun an de când veniseră să locuiască la Tipton Grange, la unchiul lor, un bărbat de aproape şaizeci de ani, îngăduitor din fire, cu opinii pestriţe şi o atitudine politică şovăitoare. În tinereţe călătorise mult, dar acum, în colţul acela de comitat era considerat un om a cărui minte a cam început s-o ia razna.

Concluziile la care ajungea domnul Brooke erau la fel de puţin previzibile ca şi vremea; singurul lucru sigur ce se putea spune despre el era că va acţiona sub imboldul unor intenţii binevoitoare şi că, pentru a le aduce la îndeplinire, va cheltui cât mai puţini bani cu putinţă. Căci până şi în cele mai nebuloase minţi zac cuibărite câteva nuclee ale obişnuinţei; şi au fost văzuţi oameni care-şi apără fără convingere toate interesele, însă când le e primejduită tabachera, devin bănuitori, stau cu ochii în patru şi o strâng avid între degetele încleştate.

La domnul Brooke, filonul ereditar de energie puritană lipsea cu desăvârşire, dar la nepoata lui, Dorothea, acest filon strălucea deopotrivă în mijlocul cusururilor, cât şi al virtuţilor, iar uneori o făcea să se simtă nervoasă când unchi-su sporovăia la întâmplare sau „lăsa lucrurile aşa cum sunt”, pe moşie. De aceea aştepta cu şi mai multă înfrigurare clipa când va fi majoră şi va dispune de ceva bani pentru proiectele ei generoase.

Lumea o privea ca pe o persoană ce avea să moştenească o avere; căci cele două surori nu numai că beneficiau de o rentă anuală lăsată de părinţi, câte şapte sute de lire anual fiecare, dar dacă Dorothea se mărita şi avea un fiu, copilul ar fi moştenit moşia domnului Brooke, al cărui venit anual era evaluat la vreo trei mii de lire. Renta aceea părea o avere în ochii familiilor provinciale, care continuau să discute despre recenta atitudine a lui M. Peel[3] în problema catolică, fără să aibă habar de terenuri aurifere şi de acea măreaţă plutocraţie ce avea să transforme şi să exalte sobrele necesităţi ale vieţii rurale.

Ar fi fost cu neputinţă ca Dorothea, o fată atât de chipeşă şi cu un asemenea viitor, să nu se mărite. Nimic nu-i putea sta în cale, decât pasiunea ei pentru situaţii ieşite din comun şi felul cum stăruia să-şi rânduiască viaţa după idei care pe un bărbat l-ar fi făcut să şovăie înainte de a-i cere mâna; cât despre asemenea idei, ele ar fi putut să o facă, până la urmă, să refuze orice propuneri. Închipuiţi-vă că o tânără de neam destul de ales şi cu avere, care îngenunchea netam-nesam pe o podea de cărămidă, alături de un plugar bolnav şi se ruga cu ardoare, ca şi cum ar fi crezut că trăieşte pe vremea apostolilor; care, mânată de un ciudat capriciu postea ca o papistaşă şi veghea până

noaptea târziu, aplecată peste vechi ceasloave teologice. Dacă luai de nevastă o femeie ca ea, te puteai trezi într-o bună dimineaţă cu un nou proiect pentru folosirea venitului ei, care să se bată cap în cap cu recomandările economiei politice şi cu întreţinerea cailor de călărie; era firesc ca un bărbat să se gândească de două ori înainte de a risca să-şi ia o asemenea tovarăşă de viaţă. Din partea femeilor te poţi aştepta la păreri neîntemeiate; dar marea pavăză a societăţii şi a vieţii casnice o constituie faptul că părerile lor nu se traduc în fapte. Oamenii sănătoşi la cap fac ceea ce fac şi vecinii lor, încât dacă există unii lunatici care umblă slobozi, poţi să afli la vreme şi să te fereşti de ei.

Opinia saloanelor rurale despre tinerele de neam, proaspăt apărute în mijlocul lor – şi chiar opinia sătenilor – înclina, îndeobşte, în favoarea Celiei, care era nespus de binevoitoare şi avea un aer nevinovat, în vreme ce ochii mari ai domnişoarei Brooke păreau, ca şi cucernicia ei, prea neobişnuiţi, iar expresia lor te izbea. Sărmana Dorothea! În comparaţie cu ea, candida Celia era multiştiutoare şi înzestrată cu o înţelepciune lumească; într-atâta mintea omenească este mai subtilă decât învelişurile exterioare, care s-ar putea asemui cu un blazon sau cu un cadran de orologiu. Totuşi, cei care trăiau în preajma Dorotheei, deşi erau înrâuriţi de aceste zvonuri alarmante, descopereau că avea un farmec al ei şi că acesta se potrivea în chip inexplicabil cu tot ceea ce se spunea despre ea. Majoritatea bărbaţilor o socoteau fascinantă, când o zăreau călărind. Dorotheei îi plăceau aerul curat şi priveliştile variate ale ţinutului, iar când ochii şi obrajii îi străluceau de fiorul unor plăceri nedefinite, înfăţişarea ei era departe de a fi cucernică. Călăria era o desfătare pe care şi-o îngăduia, în pofida scrupulelor de conştiinţă; simţea că se bucură într-un fel senzual, păgân, de plimbările călare şi mereu îşi punea în gând să renunţe la ele.

Avea o fire deschisă, aprigă, şi nu-şi admira câtuşi de puţin însuşirile; era într-adevăr frumos să vezi cum închipuirea ei o împodobea pe Celia cu farmece care le întrecea cu mult pe-ale ei; iar dacă se nimerea ca vreun gentilom să vină pe la conacul Grange, adus de altceva decât de dorinţa de a-l vizita pe domnul Brooke, Dorothea îşi spunea că trebuie să fie îndrăgostit de Celia.

De pildă, *sir* Chettam, pe care-l judeca întotdeauna din punctul de vedere al Celiei, cumpănind în sinea ei dacă ar fi sau nu cuminte ca soră-sa să-l accepte ca soţ. Ideea că ar fi putut să fie privit ca peţitorul ei i s-ar fi părut ridicolă. Cu toată dorinţa ei de a cunoaşte adevărurile vieţii, Dorothea nutrea idei foarte copilăreşti despre căsnicie. Era încredinţată că i-ar fi acordat mâna ei înţeleptului Hooper, dacă s-ar fi născut la vreme pentru a-i izbăvi de nenorocita greşeală pe care o săvârşise în alegerea tovarăşei sale de viaţă; sau l-ar fi luat de soţ pe John Milton, de îndată ce şi-a pierdut lumina ochilor; sau pe oricare altul dintre oamenii mari ale căror apucături bizare nu pot fi îndurate decât dacă eşti înarmat cu o doză de glorioasă cucernicie. Dar cum ar fi putut să se simtă mişcată când îi făcea curte un amabil şi chipeş baronet, care răspundea „Exact” la tot ce spunea ea, chiar atunci când îşi arăta îndoiala? O căsnicie cu adevărat încântătoarea trebuia, neapărat, să fie aceea în care soţul îţi era un fel de părinte, capabil să te înveţe şi ebraica, dacă doreai.

Aceste particularităţi ale caracterului Dorotheei îi atrăgeau domnului Brooke şi mai multe reproşuri din partea familiilor învecinate; ele îl ţineau de rău fiindcă nu se îngrijea de vreo doamnă între două vârste, care să le ţină companie şi să le îndrume în viaţă pe nepoatele sale. Dar acel soi de femeie superioară, care ar fi fost în stare să îndeplinească un asemenea rol, îl înspăimânta într-atât,

încât se lăsă convins de obiecţiile Dorotheei; de astădată era îndeajuns de curajos pentru a sfida lumea întreagă, adică pe doamna Cadwallader, soţia parohului, şi micul grup de boiernaşi cu care era în vizită, în acest colţ din nord-estul comitatului Loamschire. Aşa că domnişoara Brooke ţinea în mâinile ei frânele gospodăriei lui, laolaltă cu omagiile ce i se cuveneau, şi noua ei autoritate nu-i displăcea deloc.

Sir James Chettam urma să prânzească în ziua aceea la Grange, împreună cu alt *gentleman* pe care fetele nu-l mai văzuseră niciodată, şi a cărui cunoştinţă Dorothea o aştepta cu un simţământ ce aducea a veneraţie. Acesta era reverendul Edward Casaubon, vestit în ţinut pentru profunda lui erudiţie; se ştia despre el că trudea de mulţi ani la elaborarea unui mare tratat având ca temă istoria religiilor; de asemenea, trecea drept un om cu o avere destul de mare ca să dea strălucire evlaviei sale, şi cu vederi personale ce urmau să fie consfinţite, cu mai multă limpezime, atunci când avea să-şi publice cartea. Însuşi numele lui era înconjurat de o aureolă impresionantă, la care nu erau sensibili însă decât cei ce cunoşteau în amănunt istoricul activităţii sale.

Dorothea se întorsese devreme de la şcoala pentru copii pe care o înfiinţase în sat; se aşezase pe locul ei obişnuit în salonaşul drăguţ ce despărţea dormitoarele surorilor şi acum dădea zor să termine planul unor clădiri, lucrare ce-i făcea o deosebită plăcere; Celia, care o urmărise din priviri, şovăind dacă să-i facă sau nu o anumită propunere, i se adresă:

– Dorothea dragă, dacă nu te superi şi nu eşti prea prinsă, ce-ai zice să ne uităm acum la giuvaericalele mamei şi să le împărţim? Astăzi s-au împlinit exact şase luni de când ni le-a dat unchiul, şi până acum nici măcar nu te-ai uitat la ele.

Celia părea cam bosumflată, ca de obicei: se temea de Dorothea şi se temea în general de principii, iar aceşti doi factori – care împreună puteau pune în mişcare o forţă misterioasă, dacă îi atingeai fără să bagi de seamă – o ţineau în frâu şi o împiedicau să se arate îmbufnată de-a binelea. Spre uşurarea ei, ochii Dorotheei scăpărară vesel, când îşi înălţă privirea spre ea.

– Celia, tu eşti un splendid almanah în miniatură. Şase luni după calendar, sau după rotaţiile lunii?

– Azi e ultima zi din septembrie, iar unchiul ţi le-a dat la întâi aprilie. Ştii, spunea că până atunci uitase de bijuterii. Cred că nicio clipă nu te-ai gândit la ele, de când le-ai încuiat în sipet.

– Ei, draga mea, ştii, n-ar trebui să le purtăm niciodată, rosti Dorothea prietenoasă, cu un glas care voia să mângâie şi să explice totodată. Ţinea creionul în mână şi făcea schiţe mărunte pe marginea hârtiei.

Celia roşi şi chipul ei luă un aer foarte grav.

– Draga mea ar însemna să dovedim lipsă de respect faţă de amintirea mamei, dacă le-am pune deoparte fără să ne sinchisim de ele.

Şi, după ce şovăi puţin, suspină necăjită:

– Colierele sunt acum ceva obişnuit, până şi *Madame* Poinçon, care în anumite privinţe era mai sobră chiar şi decât tine, purta adesea podoabe. Şi, în general, creştinii nu le resping; sunt sigură că printre femeile care se află acum în rai se numără unele care au purtat bijuterii.

Celia era conştientă că deţinea o anumită forţă spirituală când îşi dădea silinţa să dezbată un subiect.

– Ţi-ar face plăcere să le porţi? exclamă Dorothea; uimirea îi dădea un aer dramatic, împrumutat chiar de la acea *Madame* Poinçon, purtătoarea de podoabe. Atunci, bineînţeles, hai să le scoatem la iveală. De ce nu mi-ai spus mai înainte? Cheile, unde sunt cheile?

Îşi apăsă tâmplele cu mâinile, părând disperată că nu-şi aduce aminte.

– Sunt aici, zise Celia; în mintea ei frământase de mult această explicaţie şi o puse la cale.

– Te rog să descui sertarul cel mare al scrinului şi să scoţi sipetul cu bijuterii.

Caseta fu deschisă numaidecât şi diferitele nestemate se risipiră sub ochii lor, închipuind pe masă o grădină sclipitoare. Colecţia nu era prea mare, dar câteva dintre pietrele nestemate erau, cu adevărat, de o frumuseţe neobişnuită. Cel mai frumos, care-ţi lua în primul rând ochii, era un colier de ametiste purpurii, montat într-o lucrătură aleasă, în aur, şi o cruce din perle, cu cinci briliante bătute în ea. Dorothea luă imediat colierul şi-l prinse la gâtul surorii ei, pe care stătea la fel de strâns ca o brăţară pe mână; se potriveau însă cu capul şi gâtul Celiei, făcând-o să semene cu Henrietta-Maria[4], ceea ce putea să vadă şi singură în oglinda aflată în faţa ei, între ferestre.

– Uite, Celia! poţi să-l porţi la rochia ta de muselină indiană. Dar crucea aceasta merge chiar şi cu rochiile negre.

Celia încerca să-şi stăpânească un zâmbet de plăcere.

– Vai, Dodo, crucea trebuie să o păstrezi pentru tine!

– Nu, dragă, nu, se împotrivi Dorothea, ridicându-şi mâna cu un gest ce vădea că nici nu vrea să audă de aşa ceva.

– Ba da, zău că da, o să-ţi şadă bine la rochia neagră. Hai, stărui Celia, ar trebui s-o porţi.

– Pentru nimic în lume nu primesc aşa ceva. Crucea este ultimul lucru pe care l-aş purta ca giuvaer.

Se înfioră uşor.

– Atunci o să mă socoteşti o păcătoasă, dacă o s-o port eu, zise Celia, nesigură.

– Nu, scumpa mea, nu, stărui Dorothea, dezmierdând obrazul surorii ei. Sufletele au şi ele coloritul lor; ce-i stă bine unuia, nu i se potriveşte altuia.

– Dar poate că ţi-ar plăcea să o păstrezi, de dragul mamei.

– Nu, am alte lucruri de-ale mamei – cutia ei din lemn de santal, la care ţin grozav – şi o mulţime de alte lucruri. De fapt, sunt toate ale tale, draga mea. Nu-i nevoie să mai discutăm despre ele. Haide – ia-ţi bunurile.

Celia ce simţi jignită. Această toleranţă puritană implica un vădit aer de superioritate, care supunea făptura blondă a unei surori lipsite de entuziasm religios la o încercare aproape tot atât de grea ca şi o persecuţie religioasă.

– Dar cum pot să port podoabe eu, dacă tu, sora mai mare, n-o să porţi niciodată?

– Nu, Celia, îmi ceri prea mult, dacă vrei ca eu să port zorzoane pentru ca tu să fii cu inima împăcată. Dacă aş fi nevoită să pun un asemenea colier, m-aş simţi ca şi cum aş face piruete. S-ar învârti lumea cu mine şi n-aş şti cum să păşesc.

Celia descheiase colierul şi-l scosese de la gât.

– Ar fi cam strâmt pentru tine; ţi-ar sta mai bine ceva care să atârne, zise ea, cu oarecare satisfacţie.

Faptul că şiragul nu-i venea deloc bine Dorotheei, o făcea pe Celia să fie mai fericită primindu-l. Deschise nişte compartimente pentru inele şi unul dintre acestea dezvălui un minunat smaragd, înconjurat cu diamante; tocmai atunci soarele, care ieşea dintr-un nor, aruncă un licăr scăpărător peste masă.

– O, ce frumoase sunt! exclamă Dorothea, mânată de un sentiment nou şi năvalnic, la fel de brusc ca şi licărirea. Ciudat cât de adânc par a se întipări în noi culorile, ca şi miresmele. Îmi închipui că din acest motiv nestematele sunt folosite drept simboluri spirituale în *Apocalipsa Sfântului Ioan*. Arată aidoma unor crâmpeie de cer. Cred că smaragdul întrece în frumuseţe orice altă piatră preţioasă.

– Şi mai e o brăţară asortată cu el, spuse Celia. N-am observat-o de la început.

– Sunt fermecătoare, răspunse Dorothea, lunecându-şi inelul şi brăţara peste degetul şi încheietura ei frumos cizelată, şi întinzându-le spre lumină, în dreptul ochilor.

În tot acest timp, încerca să-şi justifice încântarea pricinuită de culori, identificând-o cu mistica bucurie religioasă.

– Astea o să-ţi placă negreşit, Dorothea, bâigui Celia; în mintea ei îşi făcea loc un gând care o uimea: sora ei trăda o anumită slăbiciune; iar smaragdele s-ar fi potrivit mai bine cu tenul ei decât ametistele purpurii. Trebuie să păstrezi inelul şi brăţara asta – chiar dacă nu vrei nimic altceva. Dar, ia te uită, agatele astea sunt foarte frumoase şi au o strălucire potolită.

– Da! Am să păstrez inelul şi brăţara, rosti Dorothea. Apoi, lăsând să-i cadă mâna pe masă spuse cu voce schimbată: Totuşi, cât de nefericiţi sunt oamenii care scot la lumină aceste pietre, care trudesc la ele şi apoi le vând!

Făcu din nou o pauză şi Celia se gândi că sora ei avea de gând totuşi să renunţe la podoabe; chiar aşa s-ar fi cuvenit să facă, dacă se dovedea consecventă.

– Da, draga mea, pe astea le păstrez, zise Dorothea cu glas hotărât. Însă toate celelalte, împreună cu sipetul sunt ale tale.

Îşi luă creionul, fără a îndepărta bijuteriile, şi continuă să le privească. Îşi propunea să le ţină adesea în preajma ei, şi să-şi încânte ochii cu aceste mici izvoare de culoare pură.

– O să le porţi în societate? întrebă Celia; se uita la sora ei şi într-adevăr curioasă să afle ce avea de gând să facă.

Dorothea o privi scurt. În ciuda calităţilor cu care imaginaţia ei împodobea făpturile iubite, din când în când răzbea şi câte o judecată pătrunzătoare, nu lipsită de o nuanţă severă. Dacă domnişoara Brooke s-ar fi ridicat vreodată până la blândeţea desăvârşită, asta nu s-ar fi întâmplat din lipsa focului lăuntric.

– Poate, admise ea, cu destulă trufie. Nu-s în stare să prevăd până la ce treaptă s-ar putea să cobor.

Celia roşi şi se simţi nefericită: vedea că îşi ofensase sora şi nu îndrăznea să spună nici măcar un cuvânt drăguţ despre dăruirea giuvaericalelor, pe care le puse la loc în sipet şi le luă cu ea. Dorothea era şi ea nefericită, în timp ce continua să-şi schiţeze planul: punea la îndoială sinceritatea simţirii şi a vorbelor pe care le rostise în cursul scenei ce se încheiase cu această mică explozie.

Conştiinţa Celiei îi spunea că nu greşise cu nimic; întrebarea ei fusese cât se poate de firească şi

îndreptăţită şi îşi repeta în gând că Dorothea era inconsecventă – trebuia ori să fi luat partea ei întreagă de bijuterii, ori, după cele rostite, să fi renunţat cu totul la ele.

„Sunt sigură – sau cel puţin am convingerea – cugetă Celia, că un colier purtat pe gât nu-mi va înrâuri cu nimic rugăciunile. Şi nu văd de ce trebuie să-mi însuşesc părerile Dorotheei, acum că ieşim în lume; deşi, bineînţeles ea s-ar cuveni să aibă o purtare pe măsura propriilor ei păreri. Dar Dorothea nu este totdeauna consecventă."

Aplecată în tăcere asupra tapiseriei la care lucra, Celia judeca astfel, până când o auzi pe soră-sa strigând:

– Hai, Kitty, vino şi te uită la planul meu; să ştii că am să mă cred o mare arhitectă, dacă nu cumva am plasat scări şi cămine în locuri unde n-au ce căuta.

Pe când Celia se apleca peste hârtie, Dorothea o dezmierdă lipindu-şi obrazul de braţul ei. Sora mai mică înţelese gestul. Dorothea îşi dăduse seama că n-avusese dreptate, şi Celia o iertă. De când se ştia, mintea ei o scruta lucid pe sora cea mare, dar o privea totodată cu teamă şi respect. Mezina purtase întotdeauna un jug, dar există oare vreo făptură subjugată care să n-aibă şi opinii proprii?

1 *Jeremy Taylor* (1613-1667), episcop englez; autorul unui tratat intitulat *Holy Living, Holy Dying* (*A trăi şi a muri ca un sfânt*) (n.t.)
2 Renumit ospiciu londonez; termenul a devenit echivalent cu „balamuc".
3 *Robert Peel* (1788-1850), om politic englez, prim-ministru (1841-1846); în calitatea sa de lider al *thory*-lor moderaţi, a fost adept al liberului schimb (n.t.).
4 *Henrietta Maria* (1609-1669), soţia regelui Carol I al Angliei şi fiica lui Henric al IV-lea al Franţei (n.t.).

II

– Spune-mi, nu-l zăreşti pe cavalerul de colo, care vine către noi călare pe un armăsar vânăt, rotat, iar pe cap poartă o chivără de aur?
– Ceea ce-mi văd şi chezăşuiesc la depărtare ochii – răspunse Sancho – nu e alta decât un om încălecat pe un asin cenuşiu precum al meu, care poartă ceva sclipitor pe căpăţână.
– Întocmai, grăi Don Quijote – şi aceea este chivăra lui Mambrino.

Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*

– *Sir* Humphrey Davy? întrebă domnul Brooke, în felul său nepăsător şi jovial, în timp ce-şi sorbea supa; cuvintele lui sunau ca un ecou la cele spuse de *Sir* James Chettam, anume că se apucase să studieze *Chimia agricolă* a lui Davy: – Ei, poftim, *Sir* Humphrey Davy – am cinat cu el cu ani şi ani în urmă, la Cartwright, şi era acolo şi Wordsworth, ştii, poetul Wordsworth. În treaba asta e ceva ciudat. Mă aflam la Cambridge când studia acolo şi Wordsworth, şi n-am avut niciodată de-a face cu el şi apoi am cinat împreună, după douăzeci de ani, la Cartwright. Uite, vezi, lucrurile se desfăşoară uneori cam bizar. Dar şi Davy studia acolo – şi el făcea poezie. Sau aş putea spune că Wordsworth era poetul numărul unu şi Davy poetul numărul doi. Asta era adevărat în toate privinţele, ştii.

Dorothea se simţea ceva mai stingherită ca de obicei. Se aflau la începutul cinei, încăperea era cufundată în linişte şi cercul invitaţilor restrâns, iar aceşti mici bulgări din noianul de gânduri ale unui magistrat cădeau cu prea mult zgomot. Se întreba cum de suportă un om ca domnul Casaubon asemenea banalităţi. După părerea ei, avea o purtare foarte demnă; cununa de păr cenuşiu ca oţelul şi ochii lui adânciţi în orbite îl făceau să semene cu portretul lui Locke. Silueta lui suplă şi obrazul palid, aşa cum îi stă bine unui cărturar, îl făceau să se deosebească cum nu se poate mai mult de tipul englezului înfloritor, cu favoriţi roşii, reprezentat de *Sir* James Chettam.

– Citesc *Chimia agricolă*, rosti acest meritoriu baronet, fiindcă intenţionez să iau în mâinile mele conducerea uneia dintre ferme ca să văd dacă nu se poate face ceva pentru a oferi arendaşilor mei exemplul unui bun fermier. Dumneavoastră aprobaţi această iniţiativă, domnişoară Brooke?

– Mare greşeală faci, Chettam, interveni domnul Brooke, dacă te apuci de electrificarea proprietăţii dumitale şi de soiul ăsta de treburi, ca să transformi staulul vacilor în salon. N-o să fie nicio scofală. Cândva m-am ţinut şi eu de ştiinţă, o bună bucată de vreme, dar am văzut că nu iese mare lucru din asta. Îţi cere să te ocupi de toate; nu poţi lăsa nimic deoparte. Nu, nu, ia seama, ca arendaşii dumitale să nu vândă paiele şi alte socoteli dintr-astea, şi dă-le olane pentru drenat, pricepi. Dar cu agricultura dumitale fantezistă ajungi de râpă – e cea mai scumpă jucărie pe care o poţi cumpăra; tot acolo ieşi dacă ţii o haită de dulăi.

– Nici vorbă, spuse Dorothea, că este mai cuminte să cheltuieşti bani pentru a descoperi cum pot oamenii să scoată cât mai mult din pământul care-i hrăneşte pe toţi, decât să ţii câini şi cai doar ca să galopezi peste ogoare. Nu-i un păcat să ajungi în sapă de lemn fiindcă ai încercat să faci ceva pentru

binele semenilor tăi.

Vorbea cu mai multă energie decât te puteai aştepta din partea unei tinere, dar *Sir* James îi solicitase părerea. Era obişnuit să procedeze aşa şi fata se gândise adesea că l-ar putea îndemna să împlinească multe fapte bune, atunci când avea să devină cumnatul ei.

Domnul Casaubon îşi fixă foarte stăruitor privirea asupra Dorotheei, în timp ce vorbea; părea că abia în clipa aceea îşi dădea seama că e acolo.

– Ştiţi, tinerele domnişoare nu pricep economia politică, zise domnul Brooke, zâmbindu-i domnului Casaubon. Îmi amintesc de vremea când îl citeam cu toţii pe Adam Smith. Asta zic şi eu că e o carte grozavă, ce mai! A cuprins dintr-o dată toate ideile noi – perfectibilitate omenească şi câte altele, ca să nu le înşir pe toate. Dar, cum spun unii, istoria se mişcă în cercuri şi opinia aceasta poate fi argumentată foarte bine; am susţinut-o chiar eu. Adevărul este că raţiunea umană te poate împinge cam prea departe – chiar în şanţ, la drept vorbind. Pe vremuri, m-a dus şi pe mine o bucată de timp; dar am văzut că nu ies la nicio socoteală. M-am dat de-o parte; m-am retras o vreme. Însă nu cu totul. Totdeauna am fost în favoarea unei mici teorii; trebuie să facem uz de Gândire, altminteri am fi azvârliţi înapoi, în erele întunecate. Dar fiindcă tot vorbim despre cărţi, este una de Southey[5]: *Războiul peninsular*. O citesc numai dimineaţa. Îl cunoşti pe Southey?

– Nu, spuse domnul Casaubon, care nu ţinea pasul cu raţiunea năvalnică a domnului Brooke, ci era cu gândul doar la tratatul lui. De la o vreme îmi rămâne prea puţin timp liber pentru astfel de literatură. În ultimul timp mi-am ostenit vederea cu hrisoave vechi: ca să fiu sincer, am nevoie de cineva care să-mi citească seara; dar nu mă mulţumesc cu orice glas şi nu pot îndura să ascult un lector care lasă de dorit. Într-o măsură, este o nenorocire; mă adap prea mult din izvoarele lăuntrice, trăiesc prea mult printre morţi. Mintea mea se înfăţişează ca stafia unui străbun, rătăceşte prin lume şi caută să o reconstituie, cerebral, aşa cum era, în pofida părăginirii şi a schimbărilor năucitoare care au avut loc. Găsesc însă că trebuie să am cât mai multă grijă de vederea mea.

Era prima dată când domnul Casaubon vorbise ceva mai mult. Îşi rosti frazele cu precizie, de parcă ar fi fost chemat să facă o declaraţie publică; iar ritmul egal, sacadat, al vorbelor sale, însoţit la răstimpuri de o mişcare a capului, izbea şi mai mult în contrast cu frazele haotice, lipsite de noimă, ale bunului domn Brooke.

Dorothea îşi spuse în sinea sa că domnul Casaubon era cel mai interesant om pe care-l văzuse vreodată, mai interesant chiar decât *Monsieur* Liret, pastorul din Vaud, care ţinuse conferinţe despre istoria cantonului Waldensee. Reconstituirea unei lumi trecute – făcută, fără îndoială, cu scopul de a atinge cele mai nobile ţeluri ale adevărului – ce măreaţă lucrare! Ce cinste, să poţi fi martor, să contribui la îndeplinirea ei, chiar şi numai ţinând umil lampa! Acest gând înălţător o ridică cu mult deasupra necazului pricinuit de înţepătura la adresa ignoranţei sale în materie de economie politică, acea ştiinţă nu prea lămurită cu care erau ţinute sub obroc toate luminile ei.

– Vă place călăria, domnişoară Brooke, găsi numaidecât prilejul s-o întrebe *Sir* James. Aş fi crezut că vă îndeletniciţi puţin şi cu plăcerile vânătoarei. Dacă-mi daţi voie, mi-ar face mare plăcere să vă trimit un cal roib, ca să-l încercaţi. A fost dresat pentru o doamnă. V-am văzut sâmbătă urcând în galop uşor colina, pe o mârţoagă care nu e vrednică de dumneavoastră. Rândaşul meu o să vi-l aducă pe Corydon zilnic, dar să fiţi bună să-mi indicaţi la ce oră doriţi să vină.

– Vă mulţumesc, sunteţi foarte amabil. Intenţionez să renunţ la echitaţie. N-o să mai călăresc niciodată – adăugă Dorothea; această hotărâre bruscă îi era dictată de o mică enervare: *Sir* James îi solicita atenţia tocmai când ea dorea să o dedice în întregime domnului Casaubon.

– Nu, asta e o intenţie prea severă, replică *Sir* James, cu un ton de reproş care vădea un viu interes. Sora dumneavoastră se simte înclinată să se condamne ea însăşi la martiriu, nu-i aşa? continuă el, spre Celia, care stătea în dreapta lui.

– Aşa cred şi eu, răspunse Celia, temându-se să nu spună ceva care să-i displacă soră-si, iar faţa-i încadrată de colierul pe care îl purta, roşi cât se poate de plăcut. Ei îi plac renunţările.

– Dacă ar fi adevărat, Celia, renunţarea mea ar însemna că sunt prea indulgentă cu propria-mi persoană şi nu un sacrificiu de sine; oricine poate avea însă motive bine întemeiate când se hotărăşte să nu facă ceva ce-i este foarte plăcut, spuse Dorothea.

Domnul Brooke vorbea, dar în acelaşi timp, era vădit că domnul Casaubon o cerceta cu privirea pe Dorothea, şi ea îşi dădea seama de acest lucru.

– Exact, zise *Sir* James. Dumneavoastră renunţaţi îndemnată de motive elevate generoase.

– Nu, la drept vorbind, nu-i tocmai aşa. N-am spus aşa ceva despre mine, replică Dorothea, îmbujorându-se.

Spre deosebire de Celia, ea roşea rar şi numai când era încântată sau mânioasă. În clipa aceea era furioasă pe perversul *Sir* James. De ce nu-i acorda atenţie Celiei lăsând-o pe ea să-l asculte pe domnul Casaubon? – în cazul când acel om învăţat ar fi vorbit, în loc de a sta să-l asculte pe domnul Brooke, care tocmai îl informa că Reforma ori înseamnă ceva, ori nu mai înseamnă nimic; că el personal era protestant până în măduva oaselor, dar că şi catolicismul reprezenta o realitate; iar în legătură cu refuzul de a acorda un acru de teren pentru a se înălţa o capelă romano-catolică, declara că toţi oamenii au nevoie de frâna religiei, la urma urmei, ea reprezintă spaima în faţa vieţii de apoi.

– Cândva am studiat temeinic teologia – afirmă domnul Brooke ca pentru a exprima de ce exprimase o judecată atât de pătrunzătoare. Ştiu câte ceva din toate şcolile religioase. L-am cunoscut pe Wilberforce în zilele lui de glorie. Îl cunoaşteţi pe Wilberforce?

Domnul Casaubon spuse că nu.

– Ei, bine poate că Wilberforce nu era în suficientă măsură un gânditor; dar dacă aş intra în Parlament, cum am fost rugat, m-aş aşeza pe băncile independenţilor, la fel ca Wilberforce, şi m-aş apuca de acţiuni filantropice.

Domnul Casaubon făcu o scurtă plecăciune şi remarcă ce câmp întins de acţiune oferă acest domeniu.

– Da, încuviinţă domnul Brooke, cu un zâmbet nestingherit – dar eu am acte. Am început, cu mulţi ani în urmă, să colecţionez documente. Am nevoie să fie rânduite, iar când mă nedumereşte vreo chestiune, scriu cuiva şi capăt un răspuns. Mă bizui pe acte doveditoare. Ei, dar, ia spuneţi-mi dumneavoastră cum vă rânduiţi documentele?

– În parte, în fişiere, răspunse domnul Casaubon, cu un aer destul de surprins, părând că face un efort.

– A, fişierele nu fac doi bani. Eu am încercat cu clasoare, dar în ele se încurcă totul: niciodată nu ştiu dacă o hârtie e pusă la A sau la Z.

– Aş vrea să mă laşi pe mine să-ţi sortez hârtiile, unchiule, interveni Dorothea. Le-aş clasa pe toate după litere şi pe urmă aş face o listă cu subiectele aflate la fiecare literă.

Domnul Casaubon zâmbi grav, aprobator, şi-i spuse amfitrionului:

– Vă daţi seama, cred, că aveţi la dispoziţie o excelentă secretară.

– Nu, nu, replică domnul Brooke, clătinând din cap, nu le pot lăsa pe tinerele domnişoare să se amestece în documentele mele. Sunt prea fluşturatice.

Dorothea se simţi jignită. Domnul Casaubon putea să creadă că unchiul ei avea anumite motive care-l îndreptăţeau să arate ce gândea despre ea; dar remarca zăcea în mintea lui la fel de uşoară şi fără conţinut ca şi aripioara ruptă a unei gâze, printre toate celelalte frânturi de gânduri învălmăşite acolo, şi doar un curent întâmplător o făcuse să cadă tocmai asupra nepoatei.

Când cele două fete rămaseră singure în sufragerie, Celia comentă:

– Slut mai e şi domnul Casaubon!

– Celia! este unul dintre bărbaţii cei mai distinşi la înfăţişare pe care i-am întâlnit. Aduce în mod remarcabil cu portretul lui John Locke. Are aceiaşi ochi adânciţi în orbite.

– Şi Locke avea doi negi cu păr?

– O, cred că da, dacă anumite persoane s-ar fi uitat la el, replică Dorothea, depărtându-se puţin.

– Domnul Casaubon este teribil de gălbejit.

– Cu atât mai bine. Presupun că tu admiri un bărbat cu tenul unui *cochon de lait*[6].

– Dodo, exclamă Celia, privind-o cu mirare. Până azi nu am auzit asemenea comparaţie din gura ta.

– De ce-aş fi făcut-o, înainte de a mi se ivi prilejul? Este o comparaţie bună: cei doi termeni se potrivesc perfect.

Era clar că domnişoara Brooke îşi pierdea stăpânirea de sine, şi aşa judecă şi Celia.

– Mă întreb de ce eşti atât de pornită, Dorothea?

– E penibil din partea ta, Celia, că priveşti fiinţele omeneşti ca şi cum ar fi nişte simple animale, cu o găteală pe ele, şi nu vezi niciodată sufletul măreţ zugrăvit pe chipul unui om.

– Oare domnul Casaubon are un suflet măreţ? întrebă Celia, nu fără o nuanţă de naivă maliţiozitate.

– Da, cred că are, rosti Dorothea, cu acel glas răspicat pe care-l dă o hotărâre de neclintit. Tot ce văd la el, corespunde cu broşura lui despre *Cosmologia biblică*.

– E zgârcit la vorbă, comentă Celia.

– Nu are cu cine să discute.

Celia gândi în taină: „Dorothea nutreşte un dispreţ total pentru *Sir* James Chettam; cred că nu o să-l accepte ca soţ". Şi fata simţi că era păcat. Nu se amăgise niciodată, ştia ce urmăreşte baronetul. Uneori, e drept, gândise că poate Dodo nu ar face fericit un soţ care nu i-ar împărtăşi vederile şi în adâncul inimii ei zăcea înăbuşită impresia că soră-sa vădea prea multă cucernicie, primejdioasă pentru tihna familială. Noţiunile şi scrupulele ei erau ca o mână de ace împrăştiate – te făceau să-ţi fie teamă să păşeşti prin casă, şi să te aşezi sau chiar să mănânci.

Când domnişoara Brooke luă loc la măsuţa de ceai, *Sir* James Chettam veni să se aşeze lângă ea, fiindcă modul cum îi răspunsese nu i se păruse defel jignitor. De ce i s-ar fi părut? Avea încredere că

va câştiga simpatia domnişoarei Brooke, şi gândea că purtările unui om trebuie să-i reflecte clar simţămintele pentru ca persoanele cu preocupări preconcepute, credule sau neîncrezătoare, să nu le interpreteze după bunul lor plac. Pentru baronet Dorothea era o făptură de un farmec desăvârşit dar, fireşte, imaginaţia avea un rol cam mare în ce priveşte sentimentele lui pentru ea. Era făcut dintr-o excelentă plămadă omenească şi înzestrat cu meritul rar de a şti că talentele lui, chiar dacă erau lăsate să zburde în voie, n-ar fi scos din albie nici cel mai firav pârâiaş din comitat. De aceea era şi atras de perspectiva unei soţii pe care să o poată întreba: „Ce să facem?” în cutare sau cutare chestiune, o soţie care să-şi poată ajuta soţul cu argumente raţionale şi pe care averea personală s-o îndreptăţească, totodată, să procedeze aşa şi nu altfel. Cât despre cucernicia din cale afară de mare atribuită domnişoarei Brooke, tânărul avea o idee foarte neclară despre ce înseamnă în realitate această înclinare şi socotea că va pieri odată cu căsătoria. Pe scurt, simţea că se îndrăgostise de persoana potrivită şi era gata să se lase serios dominat, jug pe care, la o adică, un bărbat putea să-l scuture când poftea. Lui *Sir* James nici prin gând nu-i trecea că o să simtă vreodată imboldul să scape de jugul acelei chipeşe fete, a cărei deşteptăciune îl fermeca. De ce nu? Mintea unui bărbat, atâta câtă are, păstrează totodată avantajul de a fi masculină, la fel cum cel mai scund mesteacăn este mai înalt decât cel mai avântat palmier; până şi ignoranţa lui rămâne mai solidă.

Poate că *Sir* James nu ar fi fost în stare de o asemenea judecată, dar un soi de binevoitoare pronie cerească oferă până şi celor mai molâi din fire puţin clei sau scrobeală, ca întăritor, sub forma tradiţiei.

– Îngăduiţi-mi să sper că veţi renunţa la hotărârea aceea cu privire la cal, domnişoară Brooke, grăi statornicul ei admirator. Vă asigur eu, călăria este cel mai sănătos exerciţiu fizic.

– Sunt conştientă de acest lucru, replică Dorothea, cu răceală. Cred că Celiei i-ar face bine dacă ar căpăta această deprindere.

– Dar sunteţi o amazoană atât de desăvârşită…

– Scuzaţi-mă, am practicat foarte puţin echitaţia şi aş fi lesne zvârlită de pe cal.

– Atunci, ăsta este un motiv ca să faceţi şi mai multe exerciţii. Fiecare doamnă ar trebui să fie o amazoană desăvârşită ca să-şi poată însoţi soţul.

– Vedeţi cât de mult diferă părerile noastre, *Sir* James. Eu m-am împăcat cu ideea că s-ar cuveni să nu fiu o amazoană desăvârşită aşa că niciodată nu voi corespunde cu idealul dumneavoastră de doamnă.

Dorothea privea drept înaintea ei şi vorbea repezit, fără să se sinchisească, aidoma unui băieţandru chipeş, ceea ce alcătuia un contrast amuzant cu amabilitatea plină de zel a admiratorului ei.

– Mi-ar face plăcere să cunosc motivele pentru care aţi luat această crudă hotărâre. Nu e cu putinţă să socotiţi echitaţia drept un lucru nepotrivit.

– Dar se prea poate să socotesc că nu e potrivită pentru mine.

– Vai, dar de ce? – exclamă *Sir* James, cu o tandră mustrare în glas.

Domnul Casaubon se apropiase de măsuţă, cu ceaşca de ceai în mână şi asculta.

– Nu trebuie să cercetăm cu prea multă curiozitate motivele care determină alegerea cuiva, interveni el, în felul lui măsurat. Domnişoara Brooke ştie că ele pot deveni mai puţin puternice, dacă

sunt exprimate: aroma pură se amestecă cu aerul mai vulgar. Trebuie să ferim de lumină sământa care germinează.

Obrajii Dorotheei se colorară de plăcere, şi fata înălţă o privire recunoscătoare către vorbitor. Avea în faţa ei un om capabil să înţeleagă o viaţă lăuntrică mai elevată şi cu care s-ar fi putut stabili o anumită comuniune spirituală; ba chiar, un om care putea să lumineze un principiu, susţinându-l cu cele mai intense cunoştinţe; un om a cărui erudiţie aproape că avea valoarea unei justificări a tot ce-ar fi crezut el.

Deducţiile Dorotheei pot să pară exagerate, dar, să fim sinceri, în nicio perioadă a istoriei viaţa n-ar fi putut să păşească înainte, fără această liberală îngăduinţă cu care se trag concluziile şi care înlesneşte încheierea căsătoriilor în pofida dificultăţilor create de civilizaţie. Oare a verificat cineva vreodată, infimul, fragilul păienjeniş al cunoştinţei prematrimoniale?

– Negreşit, spuse bunul *Sir* James. Nimeni nu va insista ca domnişoara Brooke să dezvăluie motive pe care ar prefera să le treacă sub tăcere. Sunt sigur că motivele îi fac cinste.

Nu era câtuşi de puţin gelos de interesul cu care Dorothea se uita la domnul Casaubon. Nu-i trecuse niciodată prin minte că o fată căreia el intenţiona să-i ceară mâna ar putea să se sinchisească de un şoarece de bibliotecă, uscat, ajuns în pragul a cincizeci de ani – decât, fireşte, dacă l-ar fi privit cu interesul cucernic pe care i-l putea trezi un cleric de oarecare notorietate.

Dar, deoarece domnişoara Brooke era prinsă într-o conversaţie cu domnul Casaubon asupra clerului din cantonul Vaud, *Sir* James se dedică Celiei şi discută cu aceasta despre sora ei; aminti de casa lui din Capitală şi întrebă dacă domnişoarei Brooke îi displăcea Londra. Când nu se afla în preajma surorii sale, Celia vorbea destul de curgător şi *Sir* James îşi spuse că, hotărât, cea mai mică dintre domnişoarele Brooke era tot atât de plăcută pe cât era de drăgălaşă, cu toate că nu se putea spune despre ea că era aşa cum susţineau unii – mai inteligentă şi mai cu cap decât sora ei. Simţea că şi-o doreşte pe cea care, din toate privinţele, era superioară, căci, în mod firesc, bărbatului îi plăcea să caute a cuceri ce e mai bun. Trebuie să fie cineva burlac până-n măduva oaselor ca să pretindă că nu are această ambiţie.

5 *Robert Southey* (1774-1843), poet englez (n.t.)
6 Purcel de lapte (fr.) (n.t.)

III

Zeiţă, ce-a urmat, când Rafael,
Arhanghel îndatoritor…

Eva

Povestea-atent urma, şi-o stăpânea
Respect adânc în cuget, când afla
Stranii şi-nalte fapte.

John Milton, *Paradisul pierdut*
(Cartea a VII-a)

Dacă s-ar fi nimerit într-adevăr ca domnul Casaubon să se gândească la domnişoara Brooke ca la o soţie potrivită pentru el, argumentele care ar fi putut-o convinge să-i accepte propunerea erau încă de pe-acum sădite în mintea ei, iar până-n seara următoare ele înmuguriseră şi înfloriseră. Pentru că cei doi avuseseră în cursul dimineţii o lungă convorbire, în vreme ce Celia, căreia nu-i plăcea să vadă în preajma ei obrazul gălbejit şi cu negi al domnului Casaubon, fugise la casa parohului să se joace cu copiii pastorului, prost-crescuţi, dar voioşi.

Între timp, Dorothea privise adânc în apa fără de zăgaz a minţii domnului Casaubon, şi zărise oglindite acolo, pe întinderi vagi şi labirintice, toate calităţile cu care-l dăruia din plin ea însăşi. Îi dezvăluise din experienţa ei personală şi înţelesese din vorbele lui dimensiunile măreţei opere întreprinse de el, care se înfăţişa tot ca un labirint atrăgător prin vastitatea ei.

Căci fusese la fel de instructiv ca şi „îndatoritorul” arhanghel al lui Milton: împrumutând ceva din purtarea acestuia, îi povestise cum îşi luase pe umeri sarcina de a arăta (ceea ce se mai încercase şi de către alţii, dar nu atât de temeinic, nu cu aceea justeţe a comparaţiilor şi cu buna orânduire a ideilor spre care năzuia domnul Casaubon), anume că toate sistemele mitice sau ereziile mitice aflate în circulaţie pe întinsul lumii reprezintă doar forme corupte ale tradiţiei originare, revelate. Odată ce-şi însuşise un punct de vedere conform cu adevărul şi-şi consolidase această poziţie, vastul câmp al construcţiilor mitice devenea inteligibil, ba chiar luminos, sub razele răsfrânte ale corespondenţelor. Dar această bogată recoltă de date ce conţineau adevărul nu putea să fie strânsă uşor sau în pripă.

Însemnările lui alcătuiau de pe acum un formidabil şir de volume, dar sarcina cea mai grea urma să fie condensarea acelor rezultate, încă în curs de acumulare, şi presarea lor, ca să încapă într-un singur raft, precum cărţile de început ale lui Hipocrat. Explicându-i această situaţie Dorotheei, domnul Casaubon se exprima aproape la fel cum ar fi făcut cu un confrate întru studii, fiindcă nu dispunea de două stiluri de conversaţie. E adevărat că, folosind o frază elină sau latină, o traducea totdeauna în engleză, cu o grijă scrupuloasă, dar probabil că aşa ar fi procedat faţă de oricine. Un învăţat cleric de provincie era deprins să gândească despre relaţiile sale că sunt „lorzi, şevalieri şi alţi gentilomi şi valoroşi oameni, care au doar limitată conesanţa latinească”.

Dorothea era pe de-a-ntregul captivată de vastul orizont al acestei concepţii. Aici era ceva care

depăşea superficialităţile literaturii învăţate în şcolile de fete: în faţa ei sta un Bossuet[7] în carne şi oase, a cărui lucrare avea să împace cunoaşterea completă cu evlavia pioasă; un modern sfânt Augustin, care îmbina gloria de teolog cu aceea de sfânt.

Pe figura domnului Casaubon sanctitatea părea la fel de clar întipărită ca şi erudiţia; Dorothea se simţea uneori îndemnată să-şi deschidă inima şi să discute lucruri despre care nu putuse vorbi cu niciuna dintre persoanele întâlnite până atunci la Tipton, mai cu seamă despre importanţa secundară a formelor ecleziastice şi a punctelor de credinţă, în comparaţie cu acea religie spirituală, acea comuniune a eului cu perfecţiunea divină, ce-i părea că este exprimată în cele mai bune cărţi creştine din vremurile îndepărtate; şi găsea în domnul Casaubon un ascultător care o înţelegea pe dată; el putea s-o asigure că este de acord, cu aceste vederi, când sunt temperate, după cuviinţă, de un înţelept conformism, şi-i putea oferi exemple istorice încă necunoscute ei.

„Gândeşte la fel ca mine – îşi spunea Dorothea – sau mai degrabă, gândirea lui concepe o lume întreagă, faţă de care gândul meu este doar o biată oglinjoară de doi *penny*. Şi simţămintele lui, întreaga lui experienţă, ce ocean întins, în comparaţie cu micul eleşteu!”

Pornind de la cuvinte şi de la propriile ei stări sufleteşti, domnişoara Brooke, ca şi oricare altă fată de vârsta ei nu şovăia să tragă concluzii. Semnele sunt lucruri mici ce pot fi măsurate, dar în ce priveşte interpretarea lor, ea nu cunoaşte limite, iar pentru acele fete pe care natura le-a înzestrat cu o fire duioasă şi aprinsă, fiecare semn este capabil să stârnească uimire, speranţă, credinţă, nemărginite precum cerul şi colorate de un difuz degetar de materie, sub chipul cunoştinţei. Nu se înşeală întotdeauna în chip grosolan, pentru că până şi Simbad[8] se poate să fi nimerit, datorită întâmplării, peste o descriere care se potrivea cu adevărul, iar raţionamentele greşite îi ancorează uneori pe bieţii muritori în concluzii juste: pornind de la mare îndepărtare de punctul adevărat, şi înaintând cu tumbe şi zig-zaguri, se întâmplă uneori să ajungeam cu bine exact acolo unde s-ar cuveni să fim. Din faptul că domnişoara Brooke se pripea să-i acorde încrederea, nu rezultă clar că domnul Casaubon era nevrednic de ea.

Musafirul rămăsese la ei ceva mai mult decât intenţionase, în urma unor uşoare insistenţe ale domnului Brooke, care nu-i oferise altă momeală decât documentele lui asupra distrugerii maşinilor şi arderii căpiţelor. Domnul Casaubon fu invitat în bibliotecă, să se uite la vraful acela de acte, în vreme ce gazda lui culegea când unul, când altul, şi le citea cu glas tare, pe sărite, şi în mod întâmplător, însoţindu-şi trecerea de la un pasaj neterminat la altul cu exclamaţia: „Da, asta e, dar ia te uită aici!” – şi, în cele din urmă, le împinse pe toate la o parte ca să deschidă jurnalul călătoriilor întreprinse de el pe continent, în tinereţe.

– Ia te uită – e vorba despre Grecia. Rhamnus – ruinele cetăţii Rhamnus – ce mai, dumneata eşti un mare elenist. Nu ştiu dacă ai închinat multe ceasuri de studiu topografiei. Am cheltuit nenumărate zile pentru toate astea – poftim, Heliconul. Ascultă aici: „În dimineaţa următoare am plecat spre Parnas, Parnasul cu două piscuri”. Tot volumul ăsta e despre Grecia, ştii – domnul Brooke frunzărea jurnalul frecând cu degetul mare marginile foilor, în timp ce întindea volumul spre ascultător.

Domnul Casaubon era un auditor demn, dar cam trist; se ferea pe cât putea să se uite la cel mai mic amănunt documentar, dar nu arăta că se gândeşte la altceva sau că e nerăbdător să scape, ţinând seama că dialogul acela dezlânat avea ca temă instituţiile ţării şi că omul care îl târa după el, silindu-

i mintea s-o ia razna, nu era doar un amabil amfitrion, ci totodată un moşier şi *custos rotulorum*[9]. Oare nu cumva gândul că domnul Brooke era unchiul Dorotheei îi dădea şi el tăria să îndure?

Fără îndoială, părea tot mai înclinat să-i trezească Dorotheei pofta de vorbă, să o tragă de limbă, după cum îşi spunea Celia, iar când se uita la ea, chipul îi era adesea luminat de un zâmbet aidoma unei palide raze de soare într-o zi vântoasă. În dimineaţa următoare, înainte de plecare, pe când făcea o plăcută plimbare cu domnişoara Brooke de-a lungul terasei aşternute cu pietriş, îi aminti că singurătatea nu-i pria, că simţea nevoia acelei voioase tovărăşii prin care tinereţea poate uşura sau îndulci truda serioasă a vârstei mature. Şi rosti toate acestea cu grijă pentru înţelesul exact al fiecărui cuvânt, la fel ca un trimis diplomatic, ale cărui vorbe trebuiau să aibă rezultate concrete. Într-adevăr, domnul Casaubon nu era obişnuit să repete ori să-şi revizuiască declaraţiile care aveau un caracter practic sau personal. Atunci când ţinea să amintească preferinţele pe care şi le mărturisise în mod bine gândit la 2 octombrie, să zicem, considera că e de ajuns să se refere la ele prin simpla menţionare a datei respective, pornind de la propria sa memorie, care era un volum unde nota *vide supra*[10] putea înlocui repetările, şi nicidecum de la comunul, îndelung întrebuinţatul registru-jurnal, care aminteşte doar scrieri uitate. Dar în cazul acesta, nu era probabil ca vreo confidenţă de-a domnului Casaubon să fie interpretată greşit, deoarece Dorothea auzea şi reţinea spusele lui cu interesul arzător al unei firi tinere şi proaspete, pentru care fiecare notă nouă în experienţa personală reprezintă o epocă.

Se făcuse ora trei, în frumoasa zi de toamnă înviorată de adieri, când domnul Casaubon plecă în trăsură spre casa lui parohială din Lowick, la numai cinci mile depărtare de Tipton; iar Dorothea, care îşi pusese boneta şi şalul, păşea grăbită de-a lungul tufişurilor ori de-a curmezişul parcului, ca să poată hoinări prin pădurea învecinată, fără altă tovărăşie decât aceea a lui Monk, marele câine Saint-Bernard, care le ocrotea totdeauna pe tinerele domnişoare în plimbările lor. Se înălţase dinaintea ei viziunea juvenilă a unui viitor ce-ar fi putut fi al ei, spre care privea înfiorată de speranţă; şi acum voia să bată nestingherită cărările acelui viitor întruchipat în propria ei imaginaţie. Păşea sprinten în aerul înviorător, culorile îi năvăleau în obraji şi pălăria de pai (la care contemporanele noastre s-ar uita curioase ca la un coş demodat, ieşit din uz) îi căzu puţin pe spate. Poate că portretul tinerei fete ar fi prea sărac dacă am uita să amintim că avea părul castaniu, împletit în cozi plate şi răsucite cu îndrăzneală la spate, ca să lase liber conturul capului, într-o vreme când opinia publică cerea ca zgârcenia naturii să fie *disimulată* de înalte baricade alcătuite din bucle frizate şi din funde neîntâlnite la nicio altă rasă însemnată de pe glob, cu excepţia Fijienilor. Această coafură reprezenta o particularitate a ascetismului domnişoarei Brooke. Dar ochii ei strălucitori nu aveau o expresie ascetică în timp ce stătea cu privirea aţintită în gol, cufundată în intensa ei meditaţie, fără să ia seama la ceea ce vedea, dar pătrunsă fără să vrea de splendoarea solemnă a după-amiezii cu dâre lungi de lumină, ce se prelingeau printre îndepărtatele şiruri de tei, ale căror umbre păreau să se stingă.

Toţi oamenii tineri sau bătrâni (adică toţi oamenii din acele vremuri premergătoare Reformei), ar fi socotit interesantă priveliştea aceea, dacă ar fi legat licărirea din ochii fetei şi expresia ei însufleţită de banalele imagini ale unei iubiri tinereşti ce abia se trezeşte la viaţă: poeţii au închinat destule versuri viselor ţesute de Chloe[11] în jurul lui Strefon[12] pe care le-au considerat pline de

farmec şi duioşie, aşa cum se cuvine să fie orice încredere izvorâtă din adâncul inimii.

Domnişoara Pippin, pierdută în adorarea tânărului Pumpkin şi visând la nesfârşit o tovărăşie ce n-ar obosi niciodată alcătuia o mică dramă de care taţii şi mamele noastre nu se mai săturau şi care a fost jucată în costumele cele mai felurite. Era de-ajuns ca Pumpkin să aibă o siluetă care să reziste la neajunsurile vestei scurte şi ale cozii de rândunică, şi fiecare simţea că nu este numai firesc, dar şi necesar pentru perfecţiunea feminităţii, ca o fată duioasă să fie pe dată convinsă de virtutea şi de excepţionala lui iscusinţă şi, mai presus de orice, de sinceritatea desăvârşită a junelui. Dar poate că nicio persoană din cele în viaţă pe atunci – şi, fără îndoială, niciunul dintre vecinii Tipton-ului – nu ar fi arătat înţelegere şi nu ar fi suferit alături de o fată ale cărei idei despre căsătorie porneau de la entuziasmul trezit de meditaţiile asupra ţelurilor vieţii. Un entuziasm aprins în primul rând de propria-i văpaie, pe care nu-l stimulau nici eleganţa trusoului, sau modelul serviciului de masă şi nici măcar onorurile şi dulcile bucurii rezervate unei matroane înfloritoare.

În mintea Dorotheei se înfiripase gândul că domnul Casaubon ar putea dori să o ia de soţie; ideea aceasta o mişca, o umplea de o recunoştinţă plină de respect. Câtă bunătate din partea lui! era aproape ca şi cum un sol înaripat ar fi răsărit brusc la marginea potecii bătute de ea şi i-ar fi întins mâna! De multă vreme o apăsa neclaritatea propriilor ei gânduri, ce-i pluteau în minte ca ceaţa dintr-o zi de vară, împiedicând-o să vadă cum ar putea face din existenţa ei ceva cu adevărat măreţ. Ce ar fi putut să facă ea, ce s-ar fi cuvenit să facă? Nu se deosebea mult de orice femeie gata să-nmugurească, deşi era dăruită cu o conştiinţă neobosită şi cu o minte ce-şi punea mereu întrebări care n-aveau cum să fie satisfăcute de o instrucţiune bună pentru fetişcane, asemănătoare cu chiţăitul şi judecata unui şoricel volubil. Dacă ar fi fost înclinată spre nerozie şi îngâmfare, ar fi putut gândi că o tânără *lady* creştină, înstărită, îşi va găsi idealul vieţii în acţiunile filantropice organizate prin sate şi în patronarea clerului mai umil; că se va mulţumi să cunoască pe de rost *Personajele feminine ale Scripturii*, descoperind experienţa personală a Sarei din *Vechiul Testament* şi a lui Dorcas din *Evanghelie* şi să-şi îngrijească sufletul, aplecându-se asupra broderiei, în budoarul ei, având ca fundal perspectiva unei căsătorii cu un bărbat care, chiar dacă ar fi fost mai puţin auster decât ea, deoarece s-ar fi lăsat prins în treburi de neînţeles pentru un spirit cucernic, i-ar fi dat prilejul să se roage şi să-l povăţuiască la timpul potrivit. Biata Dorothea nu avea parte de asemenea bucurii. Adânca ei aplecare spre cele sufleteşti şi îndatoririle pe care, deloc îngăduitoare cu ea însăşi, se forţa să le împlinească, alcătuiau una dintre trăsăturile unei firi în acelaşi timp arzătoare, teoretică şi fidelă propriilor ei idei.

Cu o asemenea fire, luptând să scape din chingile unei învăţături înguste, îngrădită de o viaţă socială care nu părea altceva decât un labirint de meschinării, un vălmăşag de poteci mărunte, încercuite între ziduri, ducând spre nicăieri, era fatal ca gesturile şi hotărârile ei să treacă în ochii celor din jur drept exagerate şi inconsecvente. Când un lucru i se părea bun, ţinea să şi-l justifice prin cunoştinţe amănunţite, temeinice, şi nicidecum să trăiască prefăcându-se că acceptă reguli gata puse în aplicare. În această arzătoare dorinţă de-a afla un suflet geamăn se revărsase până acum toată pasiunea ei tinerească; uniunea care o atrăgea era menită să o scape de supunere faţă de propria-i ignoranţă, hărăzită unei fete, şi să-i dăruiască libertatea de a recunoaşte de bună voie o călăuză ce-avea să o ducă de mână pe un drum glorios.

„Atunci voi învăţa totul”, îşi spunea, în timp ce păşea grăbită pe cărăruia şerpuită, îndreptându-se spre pădure. „Va fi de datoria mea să studiez ca să-l pot ajuta la marile lui lucrări. La noi lucrurile de fiecare zi se vor confunda cu acţiunile cele mai măreţe. Va fi ca şi cum m-am măritat cu Pascal[13]. Voi învăţa să văd adevărul în aceeaşi lumină în care l-au văzut oamenii mari. Şi apoi, voi şti ce să fac când voi mai îmbătrâni: îmi voi da seama de ce a fost cu neputinţă să duci o viaţă măreaţă în timpul nostru, aici, în Anglia. Aşa cum trăiesc acum nu am nicio certitudine că sunt de folos cuiva; orice-aş face, totul îmi apare ca şi cum aş fi plecat într-o misiune la un popor a cărui limbă nu o cunosc – despre care n-aş şti altceva decât că ridică *cottage*[14]-uri bune – în privinţa aceasta nu încape nicio îndoială. Ah, sper să fiu în stare să-i ajut pe oameni să aibă locuinţe bune în Lowick! Voi desena o sumedenie de planuri, în măsura în care o să am timp.”

Dorothea se scutură brusc din visarea ei şi se mustră pentru că se avântase prea departe în calcule bazate pe întâmplări nesigure; dar după o cotitură a şoselei apăru, în galop mărunt, un călăreţ şi astfel fu scutită să se mai frământe pentru a-şi alunga gândurile. Calul roib, bine ţesălat, ca şi cei doi *setteri* frumoşi nu mai lăsau nicio îndoială asupra faptului că *Sir* James Chettam era călăreţul. Căci o zări pe Dorothea, sări numaidecât de pe cal şi-l lăsă în seama rândaşului, apoi se apropie de ea; pe braţ ţinea ceva alb, la care *setterii* lătrau întărâtaţi.

– Ce încântare să vă întâlnesc, domnişoară Brooke, spuse gentilomul, scoţându-şi pălăria şi descoperindu-şi părul blond, uşor ondulat. Întâmplarea mi-a oferit mai grabnic plăcerea la care năzuiam.

Domnişoara Brooke fu sâcâită de întrerupere. Baronetul acesta amabil, care era într-adevăr un soţ potrivit pentru Celia, exagera necesitatea de a fi pe placul surorii mai mari. Până şi un viitor cumnat poate deveni o pacoste, dacă urmăreşte tot timpul să se înţeleagă prea bine cu tine şi te aprobă chiar când îl contrazici. Gândul că săvârşise greşeala de a-i adresa *ei* omagiile sale nici nu-i trecea prin minte. Cu totul alte calcule îi absorbeau mintea. În clipa aceea tânărul era de prisos şi atâta tot, iar mâinile lui cu gropiţe îi făceau o impresie cu desăvârşire neplăcută. Furia pe care i-o stârnea o făcu să roşească şi mai tare, şi răspunse cu oarecare trufie la salutul lui.

Sir James interpretă schimbarea la faţă a fetei în modul cel mai îmbucurător pentru el şi se gândi că niciodată domnişoara Brooke nu fusese mai atrăgătoare.

– Am adus un mic solicitant, zise el, sau mai curând, l-am adus să vadă dacă va fi aprobat, înainte de a depune petiţie.

Arătă micul obiect alb pe care-l ţinea sub braţ; un delicat căţel maltez, una dintre cele mai adorabile jucării ale naturii.

– Mi-e neplăcut să văd aceste făpturi, crescute doar ca să fie obiectele noastre de răsfăţ, spuse Dorothea, ale cărei păreri se formau pe loc (aşa cum se întâmpla cu toate părerile), sub influenţa mâniei.

– A, da’ de ce? întrebă *Sir* James, în timp ce-şi continuau plimbarea.

– Cred că tot răsfăţul cu care îi deprindem nu-i face fericiţi. Sunt prea neajutoraţi, fiinţa lor e prea plăpândă, o nevăstuică sau un şoarece, care-şi asigură singuri traiul, sunt mai interesanţi. Îmi place să cred că animalele din preajma noastră au suflete, ca şi noi, şi ori îşi văd singure de treburi, ori pot să ne ţină tovărăşie, ca Monk al meu. Făpturile acestea sunt parazitare.

– Mă bucur nespus să aflu că nu vă plac, afirmă binevoitor *Sir* James. În viaţa mea n-aş ţine animale de răsfăţ, dar, de obicei, doamnele îndrăgesc aceşti câini maltezi. Hei, John, fii bun şi ia câinele ăsta!

Căţeluşul respins, al cărui nas era la fel de negru şi expresiv ca şi ochii, fu astfel înlăturat, de vreme ce domnişoara Brooke decretase că era mai bine ca nici să nu se fi născut. Dorothea simţi însă nevoia unei explicaţii.

– Nu trebuie să judecaţi atitudinea Celiei după a mea. Cred că ei îi plac aceste mici bibelouri vii. A avut odată un *terrier* micuţ la care ţinea mult. Pe mine mă făcea nefericită, fiindcă mă temeam să nu-l calc. Sunt cam mioapă.

– Aveţi o părere personală despre orice, domnişoară Brooke, şi totdeauna o părere chibzuită.

Ce răspuns se mai putea da la un asemenea compliment stupid?

– Ştiţi, vă invidiez pentru trăsătura asta, urmă *Sir* James, în timp ce-şi continua plimbarea, cu paşi cam repezi, fiindcă acesta era ritmul impus de Dorothea.

– Nu înţeleg prea bine ce vreţi să spuneţi.

– Vă invidiez pentru puterea de a vă forma o părere. Eu pot să am o părere despre anumite persoane. Ştiu când mi-e simpatic cineva. Dar în alte privinţe, ştiţi, adeseori îmi vine greu să iau hotărâri. Auzi lucruri cu mult miez care pledează şi pro şi contra.

– Sau care par cu miez. Poate că nu facem totdeauna deosebire dintre ceea ce e cuminte şi fără minte.

Dorothea simţi că se arăta cam dură.

– Exact, spuse *Sir* James. Dar dumneavoastră păreţi înzestrată cu această putere de discernământ.

– Dimpotrivă, mi-e cu neputinţă să mă hotărăsc. Dar de vină e ignoranţa. Calea cea mai bună se află totuşi acolo, în faţa mea, deşi eu nu sunt în stare să o văd.

– Cred că puţine persoane ar vedea-o mai iute… Ştiţi, ieri Lovegood îmi spunea că aveţi cele mai solide idei din lume în ce priveşte construirea de case pentru fermieri – socotea planul dumneavoastră absolut minunat, pentru o tânără doamnă. Aveţi un adevărat geniu ca să folosesc cuvintele lui. Spunea că doriţi ca domnul Brooke să clădească un nou şir de căsuţe, dar, după părerea lui, sunt prea puţin sorţi ca unchiul dumneavoastră să cadă de acord. Ştiţi, este tocmai unul dintre lucrurile pe care aş fi dornic să le fac, vreau să spun, pe moşia mea. M-aş simţi tare bucuros să duc la îndeplinire acest plan al dumneavoastră, dacă mi-aţi da voie să-l văd. Fireşte, sunt bani aruncaţi de pomană, de asta lumea se împotriveşte. Pentru că niciodată plugarii nu vor putea plăti o chirie pe măsura cheltuielilor ce s-au făcut, astfel încât ideea să poată da rezultate. Dar, la urma-urmei, merită să te apuci de treabă.

– Merită să te apuci de treabă! Da, într-adevăr! – exclamă cu energie Dorothea, uitând de tot ce-o sâcâise înainte. Cred că merităm să fim alungaţi din locuinţele noastre frumoase cu un bici împletit cu funii, noi ăştia care-i lăsăm pe arendaşi să trăiască în cocinele din jur. Viaţa în căsuţe ar putea fi mai fericită decât a noastră, dacă acestea ar fi nişte locuinţe adevărate, potrivite pentru fiinţe omeneşti de la care pretindem îndatoriri şi sentimente.

– Vreţi să-mi arătaţi planul?

– Da, desigur. Vă încredinţez că e plin de cusururi. Dar am examinat toate planurile de locuinţe

din cartea lui Loudon[15] şi le-am ales pe cele care-mi par mai bune. A, ce fericire ar fi să statornicim un model aici, prin împrejurimi! Mă gândesc că, în loc să avem un soi de Lazăr la porţile noastre, am izgoni cât mai departe de porţile parcului acestei case ce seamănă a cocini.

Dorothea era într-una din clipele ei cele mai bune. Dacă *Sir* James, în calitate de cumnat, ar fi clădit căsuţele model pe moşia lui, după aceea poate că s-ar fi construit unele la Lowick şi multe, multe altele în diferite părţi care ar fi vrut să le imite; ar fi fost ca şi cum spiritul lui Oberlin[16] ar fi plutit pe deasupra parohiilor, spre a aduce frumuseţe în viaţa sărăcimii!

Sir James se uită la toate planurile şi luă unul cu el ca să se consulte cu Lovegood. Mai duse cu el şi impresia măgulitoare că a crescut mult în ochii domnişoarei Brooke. Căţeluşul maltez nu-i fu oferit Celiei; o greşeală la care Dorothea se gândi mai târziu cu surprindere, dar se dojeni pentru asta. Îl nedreptăţise pe *Sir* James. La urma urmei, te simţeai mai bine dacă nu riscai să calci pe un căţel.

Celia era de faţă când se cercetară planurile şi îşi dădu seama că *Sir* James îşi făcea iluzii. „Îşi închipuie că lui Dodo îi pasă de el, dar ei îi pasă doar de planuri. Totuşi, nu sunt sigură că i-ar respinge propunerea, dacă ar lăsă-o să conducă ea totul şi să-şi înfăptuiască toate ideile. Şi ce prost s-ar simţi *Sir* James! Eu una nu pot suferi oamenii cu idei."

Mezina simţi o plăcere tainică să se lase în voia acestei antipatii. Nu îndrăznea să o declare făţiş surorii sale, căci ar fi însemnat să înfrunte primejdia unei demonstraţii ce i-ar fi dovedit că este, sub o formă sau alta, ostilă oricărei îmbunătăţiri. Când se ivea însă prilejul de a-şi spune fără riscuri părerea, găsea o formă nimerită pentru a-i arăta Dorotheei greşelile ei; o cobora de pe piscurile unde o înălţase entuziasmul ei de rapsod, şi-i amintea că oamenii o priveau, dar nu o ascultau. Celia nu era o fire năvalnică, era în stare să aştepte când avea ceva de spus, şi replica ieşea întotdeauna de pe buzele ei în acelaşi staccato liniştit şi egal. Când interlocutorii perorau răspicat şi accentuau pompos asupra cuvintelor, ea se mărginea să le privească faţa şi trăsăturile. Nu putea niciodată să priceapă cum de nişte persoane bine-crescute acceptă să-şi deschidă gura în felul acela ridicol cerut de acest exerciţiu vocal.

Nu se scurseseră decât câteva zile, când domnul Casaubon făcu iarăşi o vizită matinală, în cursul căreia fu din nou invitat să cineze şi să înnopteze la conac, în săptămâna următoare. Dorothea avu astfel prilejul să mai discute cu el de trei ori şi se convinsese că prima ei impresie fusese întemeiată. Era tocmai cum şi-l închipuise ea la început; aproape fiecare cuvânt al lui părea o pepită dintr-o mină de aur, sau o inscripţie de pe uşa unui muzeu, care s-ar putea deschise, înfăţişând tezaurele neamurilor trecute; iar încrederea aceasta în bogăţia minţii lui o înrâurea cu atât mai mult pe Dorothea, cu cât acum era vădit că vizitatorul venea de dragul ei. Acest om desăvârşit catadixea să se gândească la o fată ca ea şi îşi dădea osteneala să-i vorbească, fără complimente absurde, ci apelând la înţelegerea ei, şi corectând-o uneori într-un mod foarte instructiv. Ce tovărăşie încântătoare! Domnul Casaubon părea chiar să n-aibă habar că mărunţişurile vieţii de zi cu zi există; şi nu se dădea niciodată la o flecăreală măruntă, aşa cum au obiceiul bărbaţii greoi la minte, plăcută ca un tort de nuntă stătut, adus pe masă împreună cu izul din dulap. Vorbea numai despre ceea ce îl interesa, sau de nu, tăcea şi făcea o plecăciune, cu întristată bună-cuviinţă. Pentru Dorothea, atitudinea aceasta arăta că omul este în chip minunat el însuşi, că-şi înfrânează cucernic dorinţa de a părea altul, prefăcătorie

ce toceşte sufletul prin efortul pe care-l cere. Căci socotea elevaţia religioasă a domnului Casaubon cu mult superioară şi o privea cu acelaşi respect plin de reverenţă cu care judeca intelectul şi erudiţia lui. De obicei el încuviinţa expresiile de evlavie ale fetei, rostind câte un citat potrivit. Îşi îngăduise să spună că în tinereţea lui fusese frământat de anumite conflicte spirituale; pe scurt, Dorothea îşi dădea seama că s-ar putea bizui pe înţelegerea, pe simpatia şi îndrumarea lui. Era dezamăgită doar într-o privinţă, care alcătuia una dintre temele ei favorite. Se părea că domnului Casaubon nici nu-i păsa de construcţia locuinţelor pentru fermieri şi abătea discuţia spre confortul din cale-afară de redus la vechilor case egiptene, ca şi cum ar fi vrut prin aceasta să pună stavilă celor ce râvneau la un grad de confort prea ridicat. După ce pleca, Dorothea stăruia, cuprinsă de oarecare nelinişte, asupra acestei indiferenţe; mintea ei era foarte obişnuită să dezvolte argumente care arătau cum condiţiile climatice variabile modifică necesităţile umane; iar un alt argument era ticăloşia despoţilor păgâni, recunoscută de toată lumea. Nu s-ar fi cuvenit să-i înfăţişeze aceste argumente domnului Casaubon, când urma să mai vină în vizită?

Dar, cugetând mai mult, îşi spunea că se dovedea încrezută dacă-i cerea să-i dea atenţie unui asemenea subiect; nu avea s-o dezaprobe, când se va ocupa de această problemă, în clipele ei de răgaz, aşa cum e de aşteptat de la alte femei să se preocupe de îmbrăcăminte sau de broderie; de bună seamă că nu i-ar fi interzis să se dedice acestei îndeletniciri, la momentul potrivit. Dorothea se simţea cam ruşinată, atunci când, surprinsă, îşi dădu seama că alunecă în astfel de speculaţii. Dar unchiul ei fusese invitat să stea două zile la Lowick: era oare rezonabil să presupui că domnul Casaubon se desfăta în tovărăşia domnului Brooke, doar de dragul lui, cu sau fără documente?

Între timp, această mică dezamăgire o făcea să fie şi mai încântată de repeziciunea cu care *Sir* James Chettam voia să traducă în fapt înnoirile dorite de ea. Venea mult mai des decât domnul Casaubon, şi Dorothea nu-l mai găsea antipatic, din ziua când se arătase sincer preocupat de proiectul ei: fiindcă se şi apucase – cu multă pricepere – să aplice ideile lui Lovegood şi era încântător de supus. Fata propunea să se clădească două case în care să fie mutate două familii, din vechile lor cocioabe, care puteau fi dărâmate pentru ca noile locuinţe să fie ridicate pe acelaşi loc. *Sir* James rostise „Exact”, şi ea ştiuse foarte bine să adopte cuvântul acela.

Negreşit, oameni de felul acesta, care aveau atât de puţine idei spontane, puteau deveni membri foarte utili ai societăţii, odată ajunşi sub o luminată cârmuire feminină şi dacă se dovedeau norocoşi în alegerea cumnatelor! Ar fi fost greu de spus dacă Dorothea se încăpăţâna cu tot dinadinsul să nu vadă că, în ceea ce o privea, s-ar fi putut să fie în joc şi o altfel de alegere. Dar, deocamdată, viaţa îi era plină de speranţă şi de acţiune; nu numai că se gândea la planurile ei, dar mai şi scotea din rafturile bibliotecii cărţi erudite şi citea de zor o sumă de lucrări (ca să poată fi ceva mai puţin ignorantă în discuţiile cu domnul Casaubon); iar la răstimpuri, simţea cum o chinuiesc şi anumite scrupule, căci se întreba dacă nu cumva înălţa nesăbuit în slăvi aceste sărmane strădanii ale ei şi dacă nu le contempla cu acea mulţumire de sine care este osânda din urmă a ignoranţei şi nesocotinţei.

7 *Jacques Bénigne Bossuet* (1627-1704), episcop şi scriitor francez. Predicile şi cuvântările funebre care alcătuiesc cea mai importantă

parte a operei sale sunt exemple de măiestrie oratorică (n.t.)
8 Personaj din *O mie şi una de nopţi*, eroul mai multor călătorii fabuloase (n.t.)
9 Paznicul manuscriselor (n.t.)
10 Vezi mai sus (lat.) (n.t.)
11 Personaje din poemele idilice franceze (n.t.)
12 Personaje din poemele idilice franceze (n.t.)
13 *Blaise Pascal* (1623-1662), celebru matematician, fizician, scriitor şi filozof francez. Gândirea sa oscilează între raţionalism şi scepticism, între ştiinţă şi religie (n.t.)
14 Căsuţe (n.t.)
15 *John Claudius Loudon* (1783-1843), botanist englez, autor al unei *Enciclopedii a caselor de ţară, fermelor şi arhitecturii vilelor* (n.t.).
16 *Jean Frédéric Oberlin* (1740-1826), ecleziast alsacian, care a adus unele îmbunătăţiri în viaţa enoriaşilor din districtul său (n.t.).

IV

Primul gentilom:
Din fapte, singuri lanţ ne făurim.

Al doilea gentilom:
Prea înţelept grăieşti, dar cred că
lumea e cea ce-aduce fierul.

– *Sir* James pare hotărât să-ţi împlinească toate dorinţele, zise Celia, în timp ce se îndreptau spre casă, în trăsură, după ce cercetaseră locul noilor căsuţe.

– E un om bun şi mai chibzuit decât ţi-ai putea închipui, răspunse Dorothea, fără a-şi cântări vorbele.

– Vrei să spui că pare un nătăfleţ.

– Nu, nu, zise Dorothea, adunându-şi gândurile şi punând o clipă mâna pe braţul surorii ei; dar nu discută cu egală pricepere despre orice subiect.

– Cred că nimeni nu izbuteşte aşa ceva, afară de persoanele antipatice, răspunse Celia cu tonul ei obişnuit, ce aducea cu torsul pisicii. Trebuie să fie cumplit să trăieşti alături de un asemenea om. Ia gândeşte-te o clipă: să-l suporţi tot timpul: la gustarea de dimineaţă, şi mereu, mereu.

Dorothea râse.

– O, Kitty, eşti o fiinţă minunată!

O ciupi pe Celia de bărbie; se simţea veselă şi-şi îngăduia s-o considere pe sora ei o fiinţă cuceritoare şi plină de farmec, menită să devină în viaţa de apoi un veşnic heruvim, şi care nu avea mai multă nevoie de izbăvire decât o veveriţă – dacă asemenea afirmaţie nu ar fi însemnat o greşeală doctrinară.

– Fireşte că oamenii nu trebuie să rostească totdeauna vorbe cu miez. Numai că atunci când încearcă să le spună, ajungi să-ţi dai seama de ce le poate mintea.

– Vrei să spui că *Sir* James încearcă şi dă greş?

– Vorbesc în general. De ce-mi ţii predici despre *Sir* James? Doar nu şi-a propus ca ţel în viaţă să-mi fie mie pe plac.

– Ei, haide, Dodo, poţi să crezi sincer una ca asta?

– Desigur. Se gândeşte la mine ca la viitoarea lui cumnată – atâta tot.

Dorothea nu făcuse până atunci o asemenea aluzie; din pricina unei anumite sfieli care domnea între cele două surori, asemenea subiecte nu erau atinse, până când vreo întâmplare hotărâtoare le aducea în discuţie. Celia roşi, dar răspunse numaidecât:

– Te rog să nu mai stărui în această greşeală, Dodo. Zilele trecute, în timp ce mă pieptănam, Tantripp mi-a spus că servitorul lui *Sir* James a aflat de la camerista doamnei Cadwallader că *Sir* James urmează să se însoare cu cea mai mare dintre surorile Brooke.

– Cum de-i permiţi lui Tantripp să repete asemenea bârfeli, Celia? exclamă indignată Dorothea,

cu atât mai furioasă cu cât anumite detalii îngropate în memoria ei se trezeau la viaţă pentru a confirma o descoperire nedorită. Pesemne că tu ai întrebat-o. E degradant.

– Nu văd niciun rău în faptul că Tantripp stă de vorbă cu mine. E mai bine să auzi ce spune lumea. Vezi ce greşeli faci dacă-ţi bagi în cap anumite idei. Sunt absolut sigură că *Sir* James intenţionează să-ţi ceară mâna şi crede că nu-l vei respinge, mai cu seamă de când ai fost atât de drăguţă cu el pe tema planurilor. Şi unchiul, de asemenea, ştiu că şi el se aşteaptă la asta. Oricine poate să vadă că *Sir* James e îndrăgostit lulea de tine.

Schimbarea iscată de aceste cuvinte în mintea Dorotheei era atât de puternică şi de dureroasă, încât din ochi îi izvorî un şuvoi de lacrimi. Planurile la care ţinuse atât de mul îi stârneau de astă dată o mare amărăciune; se gândi cu dezgust cu câtă înfumurare crezuse *Sir* James că ea îi recunoaşte dreptul de a se considera pretendentul ei. Mai era jignită şi din pricina Celiei.

– Cum a putut să se aştepte la una ca asta? izbucni ea cu furie. Nu am avut niciodată păreri comune, decât pe tema acelor căsuţe; mai înainte abia dacă m-am arătat politicoasă cu el.

– Dar de-atunci încolo i-ai arătat multă bunăvoinţă; a început să se simtă cât se poate de sigur că ţii la el.

– Să ţin la el? Celia! Cum de poţi folosi asemenea expresii odioase? Dorothea se înfierbântase.

– Vai de mine, Dorothea, presupun că ar fi normal din partea ta să ţii la un bărbat pe care l-ai accepta ca soţ.

– E jignitor pentru mine să afirmi că *Sir* James a putut crede că ţin la el. Pe lângă aceasta, nu este cuvântul nimerit pentru simţământul ce s-ar cădea să-l nutresc faţă de bărbatul pe care l-aş accepta ca soţ.

– Ei, îmi pare rău de bietul *Sir* James. Am găsit de cuviinţă să-ţi spun fiindcă tu mergi înainte, aşa cum faci totdeauna, fără să-ţi dai seama unde te afli şi calci exact unde nu trebuie. Totdeauna vezi ce nu vede nimeni altul, nimeni nu-ţi poate intra în voie şi totuşi niciodată nu reuşeşti să vezi ceea ce este limpede ca lumina zilei. Aşa eşti tu de felul tău, Dodo.

Fără îndoială, exista ceva care-i insufla Celiei un curaj neobişnuit; nu-şi cruţa sora, de care uneori se temea. Cine ştie ce critici întemeiate ne poate aduce la un moment dat Pisu, mâţa, nouă, fiinţelor înzestrate cu capacitatea de a face speculaţii mai vaste?

– E foarte penibil, zise Dorothea, simţindu-se de parcă ar fi fost biciuită. Nu mă mai pot ocupa de căsuţe. Trebuie să fiu grosolană cu el. Trebuie să-i spun că nu mai vreau s-aud de ele. Foarte penibil!

Ochii i se umplură iarăşi de lacrimi.

– Stai puţin. Mai gândeşte-te la treaba asta. Ştii că pleacă pentru o zi sau două, ca să-şi vadă sora. N-o să fie nimeni acolo, afară de Lovegood, se îmbună Celia. Sărmană Dodo, urmă ea, într-un amabil staccato. Îţi vine tare greu: dar e mania ta să desenezi planuri.

– Să desenez planuri! Crezi că-mi pasă de casele semenilor mei doar aşa, dintr-o toană de copil? E posibil să greşesc. Cum poate cineva să înfăptuiască un lucru într-un spirit nobil, creştinesc, când trăieşte printre oameni care au asemenea gânduri meschine?

Nu mai rostiră niciun cuvânt; Dorothea era mult prea zdruncinată ca să-şi mai redobândească stăpânirea de sine şi să arate prin purtarea ei că-şi recunoaşte greşeala. Înclină mai degrabă să acuze

intolerabila îngustime de vederi şi miopia societăţii din jur; iar Celia nu mai era veşnicul heruvim, ci un ghimpe în sufletul ei, o *nullifidiana*[17], albă şi trandafirie, mai rea decât oricare personaj deprimant din *Călătoria pelerinului*[18].

Auzi, mania de a desena planuri! Ce mai valora viaţa, ce credinţă măreaţă mai era posibilă, de vreme ce faptele se ofileau, de pe urma lor nu rămânea decât pleavă, o păstaie seacă? Când coborî din trăsură, obrajii îi păliseră şi pleoapele îi erau roşii. Era însăşi icoana suferinţei, şi când unchiul o întâlni în hol, ar fi avut de ce să fie îngrijorat, dacă Celia nu ar fi stat atât de aproape de ea; arăta nespus de drăgălaşă şi de calmă, încât domnul Brooke trase concluzia că lacrimile Dorotei se datorau cucerniciei ei exagerate. Cât fuseseră ele plecate, domnul Brooke se întorsese dintr-o călătorie pe care o făcuse în capitala comitatului, în legătură cu o petiţie prin care se cerea graţierea unui criminal.

– Ei, dragele mele, rosti el cu blândeţe, când se apropiară să-l sărute, sper că nu s-a întâmplat nimic neplăcut în lipsa mea.

– Nu, unchiule, răspunse Celia, am fost până la Freshitt să ne uităm la căsuţe. Ne-am gândit că ai să vii acasă la prânz.

– Am luat masa de prânz la Lowick – nu ştiaţi că am trecut prin Lowick? Şi am adus câteva broşuri pentru tine, Dorothea – vezi că sunt pe masa din bibliotecă.

S-ar fi zis că prin trupul Dorotheei trecu în acea clipă un curent electric; fiori de aşteptare se treziră în locul disperării care o copleşise. Erau nişte broşuri despre primele perioade din istoria Bisericii. Gândurile apăsătoare provocate de Celia, Tantripp şi *Sir* James se spulberară şi Dorothea porni glonţ spre bibliotecă; Celia urcă la etaj. Domnul Brooke fu reţinut de un bilet pe care-l primise, dar când intră iarăşi în bibliotecă, o găsi pe Dorothea cufundată în lectura uneia dintre broşuri, ce avea pe margini însemnări făcute de mâna domnului Casaubon; îi sorbea conţinutul cu atâta ardoare, de parcă ar fi sorbit mireasma unui buchet proaspăt, după o plimbare mohorâtă, pe un teren uscat şi fierbinte.

Tipton şi Freshitt erau departe, ca şi trista ei slăbiciune de a fi nimerit exact acolo unde nu trebuie, în drumul către Noul Ierusalim.

Domnul Brooke se aşeză în fotoliul lui, cu câinii de-o parte şi de alta, şi-şi întinse picioarele spre focul din cămin; flacăra scăzuse, iar jarul alcătuia o fascinantă masă incandescentă; domnul Brooke îşi frecă tihnit mâinile şi cătă foarte blajin spre Dorothea, cu un aer nevinovat, ca şi cum n-ar fi avut nimic deosebit de spus. De îndată ce-şi dădu seama de prezenţa unchiului, Dorothea închise broşura şi se ridică, dând să plece. De obicei ar fi interesat-o şi rezultatul milostivei intervenţii făcute de unchiul ei în favoarea criminalului; dar după tulburarea prin care trecuse nu de mult, gândul îi era departe.

– M-am întors pe la Lowick, ştii, vorbi domnul Brooke, nu ca şi cum ar fi avut intenţia să o reţină, ci împins de obişnuita lui tendinţă de a se repeta. Acest principiu fundamental al vorbirii omeneşti se vădea mereu în spusele domnului Brooke. Am prânzit acolo şi am văzut biblioteca lui Casaubon, şi alte lucruri de soiul ăsta. Când mergi cu trăsura, frigul e tăios ca un cuţit. Nu vrei să iei loc, draga mea?

Dorothea era ispitită să primească invitaţia. Uneori, când se întâmpla ca felul superficial de a

lua lucrurile al unchiului ei să n-o scoată din fire, îl găsea mai curând liniştitor. Îşi scoase haina şi boneta şi se aşeză pe scaun în faţa lui; se bucura de strălucirea jarului, dar îşi ferea ochii, înălţându-şi mâinile frumoase în chip de paravan. Nu erau mâini subţiri sau mici, ci puternice, feminine, materne. Părea că le ţine ridicate, invocând împlinirea dorinţei ei arzătoare de a cunoaşte şi a gândi, năzuinţă care, în atmosfera neprietenoasă de la Tipton şi Freshitt nu-i adusese altceva decât plânsul şi pleoapele înroşite.

Îşi aminti acum de răufăcătorul osândit.

– Ce veşti ai adus despre hoţul de oi, unchiule?

– Cine, bietul Bunch? ei, se pare că nu-l putem scoate din temniţă; urmează să fie spânzurat.

Fruntea Dorotheei se înnegură: nu încuviinţa aşa ceva şi-i era milă.

– Spânzurat, ştii, explică domnul Brooke, clătinând din cap liniştit. Sărmanul Romilly! El ne-ar fi ajutat. Îl cunoşteam. Casaubon nu-l cunoştea pe Romilly. Se cam înfundă în cărţi, ştii, asta face Casaubon.

– Când un om stăpâneşte o mare erudiţie şi scrie o operă capitală, fireşte că trebuie să renunţe să se vadă mult cu semenii lui. Cum ar mai putea să-şi facă noi relaţii?

– Ai dreptate. Dar cu asemenea trai un bărbat lâncezeşte, ştii doar. Şi eu am fost toată viaţa un holtei, însă nu-mi stă în fire să lâncezesc vreodată; aşa sunt eu de felul meu: umblu de colo până colo şi mă apuc de ce-mi vine. Niciodată n-am amorţit, dar văd bine că asta face Casaubon, ştii. Are nevoie de tovărăşia cuiva – da, de o tovărăşie, ştii.

– Ar fi o mare cinste pentru oricine să fie tovarăşa lui, rosti cu energie Dorothea.

– Ţi-e simpatic, ai?, întrebă domnul Brooke, fără a-şi arăta deloc mirarea sau altă emoţie. Ei, uite ce e, îl cunosc pe Casaubon de zece ani, chiar din ceasul când a venit la Lowick. Dar n-am scos niciodată nimic de la el – niciun fel de idei, ştii. Oricum, e un bărbat clasa întâi şi poate ajunge episcop – sau ceva de felul ăsta, ştii, dacă Peel rămâne la putere. Şi are o părere foarte frumoasă despre tine, draga mea.

Dorothea nu era în stare să scoată un cuvânt.

– Fapt este că, într-adevăr, te apreciază foarte mult. El se exprimă neobişnuit de bine, ştii, aşa vorbeşte Casaubon. Mi s-a adresat mie, întrucât tu eşti nevârstnică. Pe scurt, i-am făgăduit că am să-ţi vorbesc, deşi i-am spus că eu nu cred să aibă sorţi de izbândă. Eram obligat să-i afirm asta: „Nepoata mea e foarte tânără”, i-am zis şi aşa mai departe. Oricum, în două cuvinte, mi-a cerut voie să-ţi propună să fii soţia lui – soţie, ştii – zise domnul Brooke, clătinând din cap în semn de explicaţie. Am socotit mai nimerit să-ţi spun, draga mea.

Nimeni nu ar fi putut să descopere vreo notă de îngrijorare în vocea domnului Brooke, dar dorea sincer să afle cam care erau intenţiile nepoatei sale, astfel încât, dacă ar fi avut nevoie de vreun sfat, să i-l poată da la timpul potrivit. Simţămintele pe care le putea încerca el, în calitate de magistrat care văzuse şi auzise atâtea, erau cu totul şi cu totul blajine. Deoarece Dorothea nu se pronunţa imediat, repetă:

– Am socotit mai nimerit să-ţi spun, draga mea.

– Îţi mulţumesc, unchiule, rosti Dorothea cu glas limpede şi neşovăielnic. Îi sunt foarte recunoscătoare domnului Casaubon. Dacă îmi va cere oficial mâna, voi accepta. Îl admir şi îl stimez

mai mult decât pe oricare alt bărbat pe care-l cunosc.

Domnul Brooke făcu o mică pauză şi apoi rosti cu voce scăzută şi tărăgănată.

– Aa? Binee! E o partidă bună, în anumite privinţe. Dar, ce mai, şi Chettam este o partidă bună. Pământurile noastre se învecinează. Nu o să mă împotrivesc niciodată dorinţelor tale, scumpa mea, când e vorba de căsătorie şi alte asemenea lucruri. Oamenii trebuie să procedeze după cum îi taie capul, dar până la un anumit punct, ştii. Asta am spus întotdeauna: până la un anumit punct. Doresc să faci un mariaj bun, şi am motive serioase să cred că Chettam vrea să te ia de nevastă. Îţi menţionez şi amănuntul ăsta.

– Ar fi cu neputinţă să mă mărit vreodată cu *Sir* James Chettam, rosti Dorothea. Dacă se gândeşte să se însoare cu mine, face o mare greşeală.

– Asta este, vezi. Nu poţi şti niciodată. Uite, eu unul aş fi crezut că Chettam este tocmai genul de bărbat menit să câştige simpatia unei femei.

– Te rog să nu-mi pomeneşti de el în această calitate, unchiule, spuse Dorothea, simţind că începe să-şi iasă din nou din fire.

Domnul Brooke se miră şi simţi că femeile alcătuiesc un nesecat subiect de studiu, de vreme ce nici măcar la vârsta lui nu putea să prevadă felul cum vor primi un anumit lucru. Poftim, un ins ca Chettam, şi să n-aibă nicio şansă!

– Bine, şi-acum să vorbim de Casaubon. Nu-i nicio grabă – vreau să spun, din partea ta. E adevărat, fiecare an care se adaugă se va cunoaşte pe figura lui. A trecut de patruzeci şi cinci de ani, ştii. Aş zice că este cu douăzeci şi şapte de ani mai bătrân decât tine. Negreşit – dacă ţii la învăţătură, la poziţia socială, şi la soiul ăsta de lucruri… de, omul nu le poate avea pe toate. Şi are un venit bun, are o proprietate frumuşică, independentă de Biserică – da, venitul lui e bun. Totuşi, nu mai e tânăr şi nu trebuie să-ţi ascund, scumpa mea, eu cred că n-are o sănătate de fier. Altceva care să fie împotriva lui nu ştiu.

– Nu aş vrea să am un soţ de aceeaşi vârstă cu mine – răspunse Dorothea cu o gravă hotărâre în glas. Îmi doresc un soţ care să fie mai presus de mine în privinţa judecăţii şi a tuturor cunoştinţelor posibile.

Domnul Brooke repetă blânda lui exclamaţie:

– Aaa! Credeam că ţii la părerea ta mai mult decât ţin majoritatea fetelor. Credeam că-ţi place să ai păreri proprii – îţi place, ştii.

– Nu-mi pot închipui cum aş putea trăi fără să am păreri proprii, dar aş dori să am argumente temeinice pentru a le susţine, şi un bărbat înţelept m-ar putea ajuta să-mi dau seama care sunt ideile cele mai întemeiate şi să trăiesc după cum cer ele.

– Foarte adevărat. Mi-ai expus situaţia cât se poate de clar. Mai clar nici că se putea, cu anticipaţie. Dar lucrurile mai prezintă unele ciudăţenii, continuă domnul Brooke, a cărui conştiinţă se simţea îndemnată să facă tot ce-i stă în puteri pentru nepoata lui, în împrejurarea de faţă. Viaţa nu este turnată într-un singur tipar, nici nu este croită după o regulă fixă cu rigla, şi aşa mai departe. Eu unul nu m-am însurat vreodată şi asta-ţi va prii, ţie şi viitoarei tale familii. Fapt este că niciodată n-am iubit de-ajuns vreo fiinţă ca să-mi pun gâtul în laţ pentru ea. Căsnicia este un laţ, ştii tu. Şi mai trebuie să ţii seama de firea fiecăruia. Fiecare îşi are pornirile lui. Iar unui bărbat îi place să fie el stăpânul.

– Ştiu că trebuie să mă aştept la unele încercări, unchiule. Căsătoria este o stare care îţi cere să îndeplineşti îndatoriri mai înalte. Niciodată nu am privit-o drept o simplă comoditate personală, mărturisi sărmana Dorothea.

– Ei, tu nu ţii la lux, la trai pe picior mare, baluri, dineuri şi alte asemenea. Îmi dau seama că firea ta se apropie mai mult de cea a lui Casaubon decât de a lui Chettam. Şi vei face după pofta inimii tale, scumpa mea. Nu-i voi pune beţe-n roate lui Casaubon, ţi-am spus-o de la bun început, pentru că niciodată n-ai de unde să ştii cum o să iasă până la urmă. Nu ai aceleaşi gusturi ca toate celelalte tinere fete, iar un ecleziast şi un cărturar, care s-ar putea să ajungă episcop, şi altele de felul ăsta, ar putea fi mai potrivit pentru tine decât Chettam. Chettam este un băiat bun, un om inimos; dar nu face mare ispravă pe tărâmul ideilor. Eu mă dădeam în vânt după ele, la vârsta lui. Dar mai e şi vederea lui Casaubon. Cred că şi-a cam stricat ochii, de prea mult citit.

– Voi fi cu atât mai fericită, unchiule, cu cât voi avea mai multe prilejuri de a-l ajuta, rosti cu înflăcărare Dorothea.

– Văd că hotărârea ta e luată. Bine, draga mea, fapt este că am în buzunar o scrisoare pentru tine. Domnul Brooke înmână Dorotheei scrisoarea, dar când fata se ridică să plece, adăugă: Nu e niciun zor, scumpa mea. Mai chibzuieşte la alegerea asta, ştii.

După ce Dorothea ieşi, domnul Brooke reflectă că, fără îndoială, vorbise răspicat: îi înfăţişase riscurile căsniciei într-un mod impresionant. Asta era datoria lui. Cât priveşte pretenţia de a fi înţelept în locul tinerilor, niciun soi de unchi, oricât de mult ar fi călătorit în tinereţea lui, oricât s-ar fi pătruns el de ideile noi şi ar fi cinat cu celebrităţi azi răposate, nu putea să decidă ce fel de căsnicie avea să fie mai fericită pentru o fată care preferă să se mărite cu Casaubon şi nu cu Chettam. Pe scurt, femeia reprezenta o problemă care, întrucât mintea domnului Brooke nu o putea rezolva cu niciun chip, nu putea fi mai puţin complicată decât mişcarea de revoluţie a unui corp solid de formă neregulată.

17 Făptură lipsită de credinţă (lat.) (n.t.)
18 Poem religios, operă a poetului englez *John Bunyan* (1628-1678) (n.t.)

V

Cei dedicaţi întru totul studiului au îndeobşte sănătatea tulburată de gută, cataruri, reumatisme, caşexie, digestie leneşă, vedere slabă, piatră la rinichi şi colici, accidente vasculare, ameţeli, vânturi, oftică şi toate maladiile asemănătoare care se trag din prea mult sedentarism: sunt mai toţi sfrijiţi, uscăţivi, gălbejiţi… şi asta din pricină că trudesc fără măsură şi studiază din cale-afară de mult. Dacă nu credeţi în adevărul acestor constatări, uitaţi-vă la marile lucruri ale lui Tostatus şi Toma de Aquino şi spuneţi-mi dacă oamenii aceştia se străduiau mult sau ba.

Burton, *Anatomia melancoliei*
Partea 1 *S. 2*

Iată scrisoarea domnului Casaubon:

„*Scumpa mea domnişoară Brooke,*

Tutorele dumneavoastră mi-a permis să vă scriu şi să abordez o temă care-mi stă la inimă mai presus de orice altceva. Sunt încredinţat că nu greşesc atunci când recunosc că există o legătură mai profundă decât cea născută din coincidenţă în faptul că în viaţa mea conştiinţa unei anumite necesităţi s-a trezit odată cu posibilitatea de a face cunoştinţă cu dumneavoastră. Pentru că, din primul ceas al întâlnirii noastre, am avut impresia că sunteţi strălucit de potrivită şi poate singura în măsură să răspundă acelei necesităţi (corelată, aş spune cu o asemenea înflăcărare afectivă, încât până şi preocupările manifestate de mine pentru o operă prea deosebită ca să fie abandonată nu au putut întotdeauna să o mascheze); de atunci, ori de câte ori am avut prilejul să vă observ, această impresie s-a adâncit şi m-a convins şi mai puternic de acea potrivire pe care mintea mea o anticipase, trezindu-mi odată pentru totdeauna sentimentele la care m-am referit. Conversaţiile noastre v-au făcut, cred, suficient de clare genul meu de viaţă şi ţelurile mele: un gen care nu se potriveşte, sunt pe deplin conştient, cu minţile mai de rând. Dar în persoana dumneavoastră, am aflat o elevaţie de gândire şi o capacitate de devotament pe care până astăzi nu le vedeam întovărăşindu-se fie cu floarea tinereţii, fie cu acele graţii ale sexului frumos ce deopotrivă izbutesc să asigure şi să sporească distincţia când sunt îmbinate, cum se întâmplă îndeosebi în fiinţa dumneavoastră, cu însuşirile spirituale arătate mai înainte. Mărturisesc că speranţele mele de a întâlni această rară îmbinare de elemente, în acelaşi timp solide şi atrăgătoare, în stare să ofere ajutor în munci mai profunde şi să învăluie în farmec ceasurile de răgaz, au fost depăşite; dacă întâmplarea n-ar fi făcut să vă cunosc (ceea ce, daţi-mi voie din nou să vă spun, sunt încredinţat că nu se datoreşte unei coincidenţe superficiale, ci corelaţiei providenţiale a unor etape în împlinirea unui plan de existenţă), probabil că mi-aş fi trăit viaţa până în cel din urmă ceas fără a face vreo încercare de a-mi lumina singurătatea printr-o uniune matrimonială.

Astfel se înfăţişează, scumpa mea domnişoară Brooke, starea simţămintelor mele, şi mă bizui pe

binevoitoarea dumneavoastră indulgenţă, hazardându-mă să vă întreb, în ce măsură simţirile dumneavoastră sunt de natură să confirme fericitele mele presimţăminte.

Aş considera drept un suprem dar providenţial să fiu acceptat de dumneavoastră ca soţ şi străjer pământesc al bunei voastre stări. În schimb, v-aş putea oferi o afecţiune până acum neirosită, precum şi credincioasa închinare a unei vieţi care, deşi nu are în faţă o lungă desfăşurare, nu a lăsat în urmă pagini unde, cel ce le-ar răsfoi, ar putea găsi însemnări menite să stârnească, pe drept cuvânt, amărăciunea sau ruşinea. Aştept expresia simţămintelor dumneavoastră cu o nelinişte pe care înţelepciunea (dacă ar fi cu putinţă), ar avea datoria să o abată printr-o muncă şi mai sârguincioasă ca de obicei. Dar în acest domeniu al experienţei umane sunt încă tânăr şi, anticipând eventualitatea unui rezultat nefavorabil, nu pot simţi decât că resemnarea la singurătate va fi pentru mine şi mai grea după vremelnica rază de lumină a speranţei.

În orice caz, voi rămâne
al dumneavoastră, cu sinceră devoţiune

EDWARD CASAUBON”

Dorothea tremură toată când citi această scrisoare, apoi căzu în genunchi, îşi îngropă faţa în palme şi suspină. Nu avea puterea să se roage; copleşită de şuvoiul acestei grave emoţii, în mijlocul căreia gândurile deveneau inconsistente şi imaginile pluteau nesigure, nu putea decât să se agaţe, cu o copilărească supunere, de o conştiinţă divină, care să-i ofere reazemul ei. Rămăsese astfel până ce sosi vremea să se îmbrace pentru cină.

Cum i-ar fi putut trece prin cap să cerceteze scrisoarea, să se uite la ea cu un ochi critic, analizând în ce măsură alcătuia o declaraţie de dragoste? Sufletu-i era în întregime stăpânit de gândul că o viaţă mai plină se deschidea înaintea ei; se simţea ca o neofită pe cale să urce o treaptă mai înaltă a iniţierii. Urma să capete spaţiu deschis pentru energiile ei care se zbăteau neajutorate, înceţoşate şi apăsate de propria ei ignoranţă, de suficienţa meschină a deprinderilor lumeşti.

Acum avea să fie capabilă să-şi închine viaţa unor îndatoriri cuprinzătoare şi totuşi clar definite; acum avea să i se îngăduie a trăi mereu în lumina unui spirit faţă de care nutrea un adânc respect. În această speranţă se amesteca şi o licărire de încântare şi orgoliu – o bucuroasă mirare feciorelnică pentru că fusese aleasă de bărbatul pe care şi ea, în admiraţia ei, îl alesese. Toată pasiunea Dorotheei era filtrată printr-o minte care se zbătea către o viaţă ideală; feminitatea-i transfigurată iradia asupra primului obiect ce se nimerea în raza ei. Entuziasmul cu care înclinaţia ei se transformă în hotărâre neclintită era sporit şi de micile întâmplări ale zilei, ce-i stârniseră nemulţumiri faţă de actuala stare.

După cină, pe când Celia interpreta o „arie cu variaţiuni”, un fel de clinchet melodios care simboliza partea artistică din educaţia rezervată tinerelor domnişoare, Dorothea urcă în odaia ei, ca să răspundă la scrisoarea domnului Casaubon. Ce rost avea să amâne răspunsul? Îl rescrise de trei ori, nu fiindcă ar fi vrut să modifice formulările, ci din pricină că mâna ei era din cale afară de nesigură şi nu suferea ca domnul Casaubon să-i considere caligrafia proastă şi ilizibilă. Avea ambiţia să traseze fiecare literă perfect lizibil pentru a nu lăsa loc unor posibile interpretări, şi intenţiona să utilizeze din plin această măiestrie, ca să cruţe ochii domnului Casaubon. De trei ori aşternu pe hârtie:

„Scumpul meu domn Casaubon,

Vă sunt recunoscătoare fiindcă mă iubiţi şi mă socotiţi vrednică de a vă fi soţie. Nu pot să râvnesc la o fericire mai mare decât aceea care s-ar contopi cu a dumneavoastră. Dacă aş spune mai mult, ar fi doar acelaşi lucru expus mai pe larg, fiindcă singurul gând asupra căruia pot stărui acum este acela de a putea fi, pe viaţă,

a dumneavoastră, devotată

DOROTEA BROOKE”

După puţin timp îşi urmă unchiul în bibliotecă pentru a-i da scrisoarea, ca să o poată expedia dimineaţă. Domnul Brooke fu surprins, dar mirarea lui nu se manifestă decât prin câteva clipe de tăcere, timp în care împinse încoace şi-ncolo diferite obiecte de pe masa lui de scris; în cele din urmă se ridică şi se aşeză cu spatele la sobă şi cu ochelarii pe nas, privind la adresa de pe plicul Dorotheei.

– Consideri că ai chibzuit îndeajuns la treaba aceasta, scumpa mea? rosti el, într-un târziu.

– Nu aveam nevoie să mă gândesc mult, unchiule. Nu văd nimic care să mă facă să ezit. Ca să-mi schimb hotărârea, ar trebui să apară o cauză importantă şi cu totul nouă pentru mine.

– Aha, aşadar, i-ai acceptat propunerea? Atunci, Chettam nu are nicio şansă? Chettam te-a ofensat cumva? Vreau să spun dacă te-a jignit, ştii? Ce nu-ţi place la el?

– Nu are nimic care să-mi placă, mărturisi Dorothea cam repezită.

Domnul Brooke îşi dădu capul pe spate şi-şi trase umerii îndărăt, ca şi cum cineva ar fi aruncat în el cu un proiectil uşor. Dorothea simţi imediat un fel de mustrare de conştiinţă şi adăugă:

– Nu-mi place ca eventual soţ. Cred că este un om foarte amabil – ce-i drept, e foarte bun când e vorba de căsuţele fermierilor. E un om bine intenţionat.

– Dar trebuie neapărat să ai parte de un cărturar, şi toate astea? Ei, într-adevăr, familia noastră cam trage în direcţia asta. Eu însumi am avut acest dar, – dragostea pentru cunoaştere, şi dorul de a-mi vârî nasul în toate – ba chiar puţin prea mult, ceea ce m-a dus cam departe; deşi înclinaţia asta nu prinde prea des la partea femeiască; uneori curge pe sub pământ, ca râurile din Grecia, ştii – şi iese la iveală numai caracterul fiilor. Fii deştepţi, mame deştepte. Cândva, mă apucasem serios de povestea asta. Oricum, scumpa mea, totdeauna am spus că în treburi dintr-astea oamenii trebuie să procedeze cum îi taie capul, până la un anumit punct. N-aş fi putut, în calitate de tutore, să-mi dau consimţământul la o partidă proastă. Dar Casaubon se prezintă corespunzător; situaţia lui e bună. Mi-e teamă, totuşi, că Chettam va fi jignit şi doamna Cadwallader îmi va lua în nume de rău căsătoria asta.

Bineînţeles, în seara aceea Celia nu află nimic despre cele petrecute. Văzu că Dorothea e pierdută în gânduri şi descoperi pe chipul surorii ei urme noi de lacrimi, dar puse totul pe seama furiei provocate de *Sir* James Chettam şi de construcţiile lui, aşa încât avu grijă să nu o mai supere; odată ce spusese ce avea de spus, Celia nu era deloc dispusă să stăruie asupra unor subiecte dezagreabile. Încă de copil fusese în firea ei să nu se certe cu nimeni, dar constatase cu uimire că alţii se luau la harţă cu ea şi arătau ca nişte curcani înfoiaţi; drept care era gata să joace şotron cu ei de-ndată ce-şi veneau în fire. Cât despre Dorothea, fusese totdeauna deprinsă să găsească nod în papură

în cuvintele mezinei, deşi în sinea ei Celia susţinea că nu făcuse altceva decât să spună lucrurilor pe nume: niciodată nu ar fi vrut şi nu ar fi putut să spună lucruri scornite de mintea ei. Dar trăsătura cea mai bună a lui Dodo era că supărarea nu-i ţinea mult. În seara aceasta abia dacă schimbaseră câteva cuvinte; Celia lăsă deoparte lucrul, cu gândul să se ducă la culcare, ritual în care îşi preceda întotdeauna sora; atunci Dorothea, care şedea pe un taburet jos, cufundată în propriile ei gânduri fiindcă îi era cu neputinţă să şi le îndrepte într-altă parte, i se adresă totuşi cu acea intonaţie muzicală care, în momente de adâncă dar potolită emoţie, făcea ca vorbirea ei să sune aidoma unui admirabil fragment de recitativ:

– Celia, scumpa mea, vino să mă săruţi – şi-şi desfăcu braţele.

Celia îngenunchie la înălţimea potrivită, şi-i dădu micul ei sărut de fluturaş, în timp ce Dorothea o împresură cu braţele-i mângâioase şi-şi apăsă pe rând buzele pe ambii ei obraji.

– Nu sta târziu, Dodo, eşti atât de palidă astă-seară – culcă-te devreme, rosti Celia, consolator, fără urmă de patetism.

– Nu, scumpa mea, sunt foarte, foarte fericită, replică Dorothea cu aprindere.

„Cu-atât mai bine, se gândi Celia. Dar ce ciudat sare Dodo de la o extremă la alta.”

În ziua următoare, la gustarea de dimineaţă, lacheul întinse un plic domnului Brooke, şi-i spuse:

– Domnule, Jonas s-a întors şi a adus această scrisoare.

Domnul Brooke citi scrisoarea şi apoi, făcând un semn din cap către Dorothea, anunţă:

– Scumpa mea, e de la domnul Casaubon: o să fie aici la prânz; n-a avut răbdare să mai scrie şi altceva – n-a mai avut răbdare, ştii.

Celiei i se păru ciudat că sosirea unui oaspete la prânz îi era anunţată mai întâi soră-si, însă, urmărind privirea unchiului, fu izbită de expresia deosebită pe care această veste o făcu asupra Dorotheei. Se părea că o rază luminoasă de soare îi atinse chipul cu aripa ei, îmbujorându-i obrajii.

Pentru prima dată îi veni în gând Celiei că între domnul Casaubon şi sora ei putea să existe ceva mai mult decât încântarea manifestată de cleric în discuţiile despre cărţi şi încântarea cu care-l asculta Dorothea. Până atunci, admiraţia vădită de Dorothea pentru acest „domn slut şi învăţat” i se părea a fi de aceeaşi natură cu admiraţia pentru *Monsieur* Liret din Lausanne, care era la rândul lui pocit şi învăţat. Dorothea nu se mai sătura să-l asculte pe bătrânul *Monsieur* Liret, pe când Celiei îi îngheţau picioarele şi-i făcea rău să privească cum i se mişca pielea golaşă pe capul chel. Atunci, ce-ar fi fost de mirare ca Dorothea să-şi fi extins şi asupra domnului Casaubon entuziasmul cu care-l ascultase pe *Monsieur* Liret? Şi probabil că toţi marii cărturari îi privesc pe tineri cu condescendenţa profesorului faţă de discipol.

Dar de astă dată Celia tresări de-a binelea, străfulgerată brusc de o bănuială. Rareori era luată astfel prin surprindere, căci repeziciunea cu care sesiza anumite înşiruiri de semne o pregătea, îndeobşte, să se aştepte la anumite evenimente exterioare ce-i trezeau interesul.

Nu şi-ar fi putut închipui că domnul Casaubon era un pretendent gata acceptat: dar începu să se simtă dezgustată la simpla idee că vreun ungher din mintea Dorotheei ar putea înclina spre asemenea final. Era într-adevăr ceva menit să o supere în purtarea lui Dodo; mă rog, avea libertatea să-l respingă pe *Sir* James Chettam, dar de aici până la ideea de a se mărita cu domnul Casaubon! Dar poate că, dacă Dodo era pe cale să facă asemenea trăsnaie, mai putea fi oprită de la acest pas:

experienţa arătase adeseori că puteai calcula reacţiile firii ei impresionabile. Vremea era întunecată, şi deci nu putea fi vorba să iasă la plimbare, aşa că se duseră amândouă în salonaşul lor, iar acolo Celia observă că Dorothea, în loc să se apuce, cu obişnuitul ei interes sârguincios, de o treabă oarecare, se mărginea să-şi rezeme cotul de o carte deschisă şi să privească pe fereastră la cedrul bătrân, argintat de umezeală. Cât despre ea, îşi luase obligaţia să facă o jucărie pentru copiii preotului şi nu intenţiona să se avânte în mod necugetat într-o discuţie delicată.

De fapt, Dorothea se gândea că era de dorit pentru Celia să afle de schimbarea hotărâtoare intervenită în situaţia domnului Casaubon, de când fusese ultima oară în casa lor. Nu i se părea cinstit să fie lăsată în neştiinţă asupra unui fapt care avea neapărat să-i înrâurească atitudinea faţă de el; dar îi era cu neputinţă să-i facă mărturisirea. Dorothea se învinui că dă dovadă de meschinărie în timiditatea ei; nu-i plăcea niciodată ca în ceea ce făcea să se lase împiedicată de mici temeri sau constrângeri, dar de astă dată trebuia să-şi adune tot curajul ca să poată înfrunta ironia replicilor drăgălaşe, dar foarte prozaic terestre ale Celiei. Reveria îi fu curmată şi ezitările alungate de glasul scăzut şi cam gutural al Celiei, care rosti pe tonul pe care-l folosea ori de câte ori făcea o remarcă specială sau un „apropo”:

– Mai vine cineva la masă, afară de domnul Casaubon?

– Pe câte ştiu eu, nu.

– Sper să mai avem şi alt musafir. Ca să nu-l aud cum îşi soarbe supa.

– Ce-i atât de remarcabil în felul cum îşi soarbe supa?

– Zău, Dodo, tu nu-l auzi cum râcâie farfuria cu lingura? Şi clipeşte mereu înainte de a vorbi. Nu ştiu dacă Locke clipea şi el, dar dacă avea acest tic, deplâng soarta celor care stăteau la masă în faţa lui.

– Celia, începu Dorothea, apăsând grav asupra cuvintelor – te rog să nu mai faci niciun fel de observaţie de genul acesta.

– De ce? Sunt lucruri adevărate, replică Celia, care avea motivele ei de a stărui, deşi începuse să fie cam speriată.

– Există multe lucruri adevărate pe care le remarcă numai minţile cele mai de rând.

– Atunci cred că minţile cele mai de rând trebuie să fie extrem de folositoare. Cred că e păcat că mama domnului Casaubon nu avea o minte mai de rând; ar fi putut să-l înveţe să se poarte mai frumos în lume.

În sinea ei, Celia era înspăimântată şi gata să o ia la fugă, după ce aruncase această săgeată.

Simţămintele Dorotheei se adunaseră într-o avalanşă, şi nu mai avu vreme să-şi pregătească mărturisirea.

– În cazul ăsta, se cuvine să-ţi spun, Celia, că am acceptat cererea în căsătorie a domnului Casaubon.

Poate că niciodată până atunci Celia nu pălise în aşa hal. Probabil că omuleţul din hârtie pe care-l confecţiona ar fi avut piciorul vătămat, dacă Celia nu ar fi dat şi acum dovadă de obişnuita-i grijă faţă de orice lucra cu mâinile ei. Lăsă jos îndată fragila siluetă şi, câteva clipe, rămase cufundată într-o tăcere desăvârşită. Când vorbi, se simţea că nu-i lipsea mult ca să izbucnească în plâns.

– Vai, Dodo, sper că vei fi fericită!

Tandreţea-i de soră nu putea decât să biruie, deocamdată, alte sentimente, iar temerile ce se năpusteau asupră-i izvorau din dragoste.

Dorothea era încă necăjită şi agitată.

– Aşadar, e absolut totul hotărât? întrebă Celia, într-un susur înspăimântat. Şi unchiul ştie?

– Am acceptat cererea în căsătorie făcută de domnul Casaubon. Unchiul mi-a adus scrisoarea care cuprindea această propunere; fusese informat dinainte.

– Iartă-mă dacă am spus ceva care te-a jignit, Dodo, rosti Celia, cu un suspin stins.

În viaţa ei nu şi-ar fi imaginat că ar putea să se simtă astfel. Era ceva funebru în toată istoria aceea şi domnul Casaubon părea să fie preotul care oficia înmormântarea, personaj asupra căruia ar fi indecent să faci vreo observaţie.

– Nu face nimic Kitty, nu fi mâhnită. Noi două nu o să admirăm niciodată aceiaşi oameni. Fac adesea gafe de acelaşi fel; înclin să fiu prea pornită când vorbesc despre cei care nu-mi sunt pe plac.

În pofida acestei generozităţi, Dorothea era încă impresionată: poate că de vină erau deopotrivă uimirea discretă a Celiei şi micile ei înţepături. Bineînţeles, nimeni din jurul Tipton-ului nu avea să arate niciun pic de simpatie pentru căsătoria ei. Dorothea nu cunoştea vreun suflet de om care să aibă aceeaşi concepţie ca şi ea asupra vieţii şi a ţelurilor care o fac demnă de a fi trăită.

Cu toate acestea, înainte de sfârşitul serii era foarte fericită. Într-un ceas petrecut în *tête-à-tête* cu domnul Casaubon discutase cu el mai liber ca oricând şi chiar îşi revărsase bucuria la gândul de a i se devota şi de a învăţa cum ar putea mai bine împărtăşi şi susţine toate marile lui scopuri. Domnul Casaubon era mişcat de o încântare necunoscută lui (şi care bărbat nu ar fi fost?) faţă de această ardoare neînfrânată şi copilărească şi nu era mirat (care îndrăgostit ar fi fost?) că este obiectul unor asemenea elanuri.

– Scumpa mea, domnişoară Brooke, Dorothea! rosti clericul, strângându-i mâna între ale lui, împrejurarea aceasta mă face fericit cum nu mi-aş fi închipuit că-mi va fi dat să fiu vreodată. Într-adevăr eram departe de a nutri gândul că aş putea să întâlnesc într-o zi o minte şi o persoană atât de bogată în daruri felurite, şi care să facă dezirabilă căsătoria pentru mine. Dumneata eşti înzestrată cu toate – ce spun, mai mult decât toate – aceste însuşiri pe care le-am considerat din totdeauna a fi caracteristicile ce fac să exceleze feminitatea. Marele farmec al sexului slab îl constituie capacitatea lui de afecţiune arzătoare şi jertfire de sine, care-l fac apt să îndulcească şi să întregească propria noastră existenţă. Până acum am cunoscut puţine plăceri, în afara celor de un gen mai auster: mi-au fost date satisfacţiile unui studios solitar. M-am simţit prea puţin înclinat să culeg flori, care mi s-ar fi ofilit în mână, dar acum le voi aduna ca să le depun la picioarele dumitale.

Nicio cuvântare nu s-ar fi putut vădi mai deplin onestă în intenţiile ei: până la urmă, retorica frigidă e la fel de sinceră ca lătratul unui câine sau croncănitul unui cioroi îndrăgostit. N-ar fi pripit din partea noastră să tragem concluzia că nu se ascundea niciun strop de pasiune în spatele acestor sonete închinate Deliei, care ne izbesc urechea precum muzica firavă a unei mandoline?

Credinţa Dorotheei suplinea tot ce cuvintele domnului Casaubon păreau a fi lăsat nerostit – care credincios observă vreodată o omisiune sau o expresie nefericită? Când e vorba fie de un poet, fie de un profet, spusele lor sunt de ajuns de cuprinzătoare ca să încapă în ele tot ce vrem noi să turnăm;

până şi gramatica lui stâlcită devine sublimă.

– Sunt tare ignorantă – fără doar şi poate, te va uimi ignoranţa mea, declară Dorothea. Îmi trec prin minte atâtea gânduri care s-ar putea să fie absolut greşite; acum voi putea să ţi le înşir pe toate şi să te consult asupra lor. Dar, adăugă fata, imaginându-şi la iuţeală sentimentele probabile ale domnului Casaubon, nu am să te tulbur prea mult; numai când vei dispus să mă asculţi. Trebuie să fii adesea ostenit, tot urmărind propriile dumitale gânduri. Voi fi îndeajuns de câştigată dacă mă vei călăuzi de mână într-acolo.

Cum aş mai putea de acum încolo să perseverez pe un drum oarecare, fără tovărăşia dumitale?, întrebă domnul Casaubon, sărutându-i fruntea candidă şi simţind că cerul îl copleşise cu o binecuvântare potrivită, în toate privinţele, necesităţilor lui speciale.

Fără a-şi da seama, era subjugat de farmecul unei firi lipsite de orice calcule ascunse, care nu urmărea nici rezultate imediate, nici scopuri mai îndepărtate. Asta o făcea pe Dorothea să pară aidoma unui copil şi, după aprecierile unora, atât de neroadă, în ciuda reputaţiei sale de deşteptăciune; dar şi în cazul de faţă, ca să uzăm de o metaforă, se arunca la picioarele domnului Casaubon şi îi săruta demodatele catarame de la pantofi, de parcă ar fi fost un Papă protestant. Nu-l îndemna câtuşi de puţin să întrebe dacă era destul de bun pentru ea, ci se mărginea să se întrebe, neliniştită, cum ar putea fi ea de ajuns de bună pentru domnul Casaubon. Înainte de plecare, în ziua următoare, se hotărî ca nunta să aibă loc peste şase săptămâni. De ce nu? Casa domnului Casaubon era pregătită. Nu era o casă parohială, ci un conac foarte spaţios, cu mult teren în jur. Casa parohială era locuită de pastor, care îndeplinea toate datoriile slujbei, în afara slujbelor de dimineaţă.

VI

E limba doamnei mele – al ierbii fir
tăind o mână ce-a mângâiat-o-n
treacăt. Să taie fin menită-i, despicând
cu spiritual tăiş bobul de mei,
şi face intangibile-economii.

In timp ce ieşea pe poartă, trăsura domnului Casaubon blocă intrarea unui docar tras de un ponei, mânat de o doamnă în spatele căreia stătea un slujitor. E îndoielnic dacă recunoaşterea a fost reciprocă, fiindcă domnul Casaubon privea distrat înaintea lui, dar doamna avea ochi ageri şi-i aruncă într-o clipă un salut din cap şi un: „Ce mai faci?”.

În pofida bonetei sale ponosite şi a şalului indian foarte vechi, era limpede că portăreasa o considera un personaj important, după plecăciunea până la pământ pe care o făcu la intrarea micului docar.

– Ei, doamnă Fitchett, cum mai clocesc orătăniile dumitale?, întrebă vizitatoarea cu obraji îmbujoraţi şi ochi negri, rostind cuvintele cu cea mai clară şi cizelată pronunţie.

– Foarte bine în ce priveşte clocitul, cucoană, dar au prins năravul de-şi mănâncă ouăle: nu mai am defel pace cu ele.

– Ah, canibalele! Mai bine să le vinzi pe loc, ieftin. Cât ai cere pe o pereche? Doar nimeni nu poate mânca nişte păsări cu caracter urât, la preţ ridicat!

– Ei, doamnă, juma’ de coroană – nu pot să le las cu mai puţin.

– Jumătate de coroană, pe vremurile astea? Haide – pentru supa de pui de duminică a parohului! A consumat toate păsările pe care-mi dădea mâna să le ţin. Numai cu predica, şi eşti pe jumătate plătită, doamnă Fitchett, ţine minte asta! Ia în schimb o pereche de porumbiţe, sunt o frumuseţe! Trebuie să vii să le vezi. Nu ai porumbiţe printre păsările dumitale.

– Ei, cucoană, jupân Fitchett o să vie să le vadă, după ce termină lucrul. Se dă în vânt după sorturi noi: numai aşa, ca să vă îndatorez.

– Să mă îndatorezi! Va fi cel mai grozav chilipir care i-a picat vreodată în mână. O pereche de porumbiţe de biserică, pentru două păcătoase de găini spaniole, care-şi mănâncă singure ouăle! Dumneata şi cu Fitchett nu trebuie să vă umflaţi în pene prea mult, asta-i tot!

În timp ce se rosteau ultimele cuvinte, docarul trecu mai departe; doamna Fitchett, care rămăsese locului râzând şi clătinând alene din cap, adăugă o interjecţie: „Sigur, sigur!” de unde se putea deduce că viaţa la ţară i s-ar fi părut mai plicticoasă dacă soţia parohului ar fi avut limba mai puţin slobodă şi ar fi fost mai puţin zgârie-brânză. Într-adevăr, atât fermierii cât şi plugarii din parohiile Freshitt şi Tipton n-ar fi avut subiecte de conversaţie dacă n-ar fi umblat din om în om poveştile despre cele spuse şi puse la cale de doamna Cadwallader. Era o *lady* cu o obârşie nespus de înaltă – căci se trăgea dintr-o spiţă de conţi necunoscuţi, neguroasă ca şi ceaţa umbrelor eroice – dar care se văicărea de sărăcie, se tocmea aprig şi glumea în modul cel mai prietenos cu putinţă, deşi unele

întorsături de frază ale ei te lăsau să ghiceşti cu cine ai de-a face.

O asemenea doamnă dădea un aer şăgalnic atât rangului, cât şi religiei şi domolea amărăciunea stârnită de dijma neînduplecată. Un caracter mai pilduitor, infuzat cu o doză de demnitate acră, nu ar fi izbutit să înlesnească înţelegerea celor treizeci şi nouă de articole ale legii şi ar fi avut un rol mai puţin activ în sugerarea unei unităţi sociale.

Domnul Brooke, judecând meritele doamnei Cadwallader dintr-un punct de vedere diferit, tresări când i se anunţă numele ei în bibliotecă, unde se afla singur.

– Văd că l-ai avut musafir pe Ciceronele nostru din Lowick, zise vizitatoarea; se aşeză comod şi îşi dădu vălurile pe spate. Bănuiesc că stai şi pui la cale vreo manevră politică urâtă, urmă ea, altminteri nu te-ai vedea aşa de des cu acest bărbat atât de ager. Am să vă denunţ: ţine minte că amândoi sunteţi persoane suspecte, din momentul în care aţi luat partea lui Peel când s-a dezbătut Proiectul Catolic. Voi spune tuturor că intenţionezi să-ţi pui candidatura pentru circumscripţia Middlemarch, în rândurile partidului *Whig*, de îndată ce va demisiona bătrânul Pinkerton, şi că o să te ajute pe sub mână Casaubon – o să-i mituiască pe alegători cu broşurile lui şi o să deschidă larg porţile cârciumilor. Haide, mărturiseşte tot!

– Nici gând de aşa ceva, grăi domnul Brooke, cu un zâmbet pe buze şi ştergându-şi ochelarii, dar de fapt roşind puţin în faţa unei asemenea învinuiri. Casaubon şi cu mine nu discutăm prea multă politică. Nu-i pasă lui de latura filantropică a lucrurilor; de osânde şi altele de felul ăsta. Îi pasă numai de probleme religioase. Şi ăsta nu e tărâmul meu de acţiune, ştii.

– Cam prea multe învârteşti, prietene. Am auzit *eu* despre ispràvile dumitale. Cine şi-a vândut petecul de pământ papistaşilor, la Middlemarch? Cred că l-ai cumpărat dinadins. Eşti un desăvârşit Guy Fawkes.[19] Să vedem dacă n-o să ţi se ardă efigia, la 15 noiembrie, anul viitor. Humphrey n-o să-ţi calce pragul ca să se certe cu dumneata pe chestia asta, aşa că am venit eu.

– Foarte bine. Eram pregătit să fiu persecutat pentru că eu nu persecut – nu persecut, ştii.

– Te dai de gol! Asta e o parte din capcana pe care ţi-ai pregătit-o singur pentru alegeri. Uite ce e, să nu-i laşi să te ademenească pe la tribune, dragul meu domn Brooke. Omul se face întotdeauna de râs când ţine discursuri: nu există nicio justificare pentru bâlbâieli şi bâiguieli, decât aceea că aperi o cauză dreaptă. Aşa că te avertizez, îţi sapi singur groapa. O să faci o plăcintă populară din opiniile tuturor partidelor şi ai să fii scărmănat de toată lumea de-o să-ţi meargă fulgii.

– La asta mă şi aştept, ştii, rosti domnul Brooke, nedorind să trădeze ce puţin îl bucura această schiţă profetică. La asta mă şi aştept, ca un independent ce sunt. Cât despre *Whig*-i, slabă nădejde ca un om care s-a alăturat gânditorilor să se lase prins în undiţă de vreun partid, oricare ar fi el. Poate păşi alături de ei până la un anumit punct – până la un anumit punct, pricepi. Dar aşa ceva nu înţelegeţi niciodată, dumneavoastră, doamnele.

– Unde este acest „anumit” punct-limită al dumitale? Nu zău! Mi-ar plăcea să mi se spună cum poate un om să aibe „un anumit punct”, când nu aparţine niciunui partid, când duce un trai nomad şi nu le comunică niciodată prietenilor săi adresa. „Nimeni nu ştie unde o să se afle Brooke – nu te poţi baza pe Brooke”, aşa vorbeşte lumea despre dumneata, ca să fiu absolut sinceră. Haide, fă-te şi dumneata om respectabil! Cum o să-ţi placă să participi la Sesiuni, când toţi oamenii se sfiesc de dumneata şi ai o conştiinţă încărcată şi buzunarul gol?

– Nu pretind să polemizez pe teme politice cu o doamnă – spuse domnul Brooke, zâmbind fără să-i pese, dar cu senzaţia cam supărătoare că atacul dezlănţuit de doamna Cadwallader îl obliga să deschidă campania defensivă la care îl expuseseră anumiţi paşi necugetaţi. Sexul dumneavoastră nu dă gânditori, ştii – *varium et mutabile semper*[20], felul ăsta de lucruri. Nu-l cunoaşteţi pe Vergiliu. Eu l-am cunoscut – domnul Brooke reflectă la timp că nu fusese în relaţii personale cu poetul augustan – voiam să spun, pe sărmanul Stodart, ştii. Asta a spus-o el. Dumneavoastră, doamnele, vă declaraţi totdeauna împotriva unei atitudini independente – când unui om nu-i pasă de altceva decât de adevăr, şi alte socoteli dintr-astea. Şi în niciun alt colţ al comitatului n-ai să găseşti opinii mai înguste decât aici – nu am de gând să azvârl primul cu piatra, ştii, dar este nevoie de cineva care să profeseze o orientare independentă, şi dacă n-am s-o adopt eu, cine vrei s-o facă?

– Cine? Cum aşa, o puşlama care nu are nici sânge albastru, nici poziţie socială! Oameni de rang trebuie să-şi consume absurdităţile acasă şi nu să le răspândească prin lume. Tocmai dumneata, pe cale să-ţi măriţi nepoata, care ţi-e la fel de aproape ca şi o fiică, cu unul dintre cei mai buni oameni ai noştri, dumneata să spui asta? *Sir* James o să sufere crunt: o să-i vină foarte greu, dacă te schimbi tocmai acum la faţă şi te transformi într-o placardă a *Whig*-ilor.

Domnul Brooke fu străbătut de un fior lăuntric, fiindcă nici nu apucase bine să hotărască logodna Dorotheei, că se şi gândise că-l aşteaptă hărţuiala doamnei Cadwallader. Un observator ignorant ar fi putut lesne să-l îndemne: „Ceartă-te cu doamna Cadwallader!” – dar unde găseşti un gentilom de ţară care să se ia la harţă cu cei mai vechi vecini ai lui? Cine ar mai putea gusta aroma fină a numelui de Brooke, dacă ar fi servit la întâmplare, cu un vin fără sigiliu? Hotărât, omul nu poate fi cosmopolit decât până la un anumit punct.

– Sper că Chettam şi cu mine vom fi veşnic buni prieteni, dar regret că trebuie să te informez că nu există nicio şansă ca să se însoare cu nepoata mea, zise domnul Brooke, foarte uşurat să vadă pe fereastră că venea Celia.

– De ce nu? întrebă doamna Cadwallader, cu o notă de ascuţită surprindere în glas. Nu-s nici două săptămâni de când am discutat cu dumneata despre treaba asta.

– Nepoata mea a ales alt pretendent – ea l-a ales, ştii. Eu n-am nimic de-a face cu asta. L-aş fi preferat pe Chettam şi aş fi jurat că Chettam era bărbatul pe care l-ar fi ales oricare fată. Dar la lucrurile astea nu poţi găsi nicio explicaţie. Sexul slab e capricios, ştii.

– Cum, şi cu cine vrei să spui că ţi-ai pus în cap să o măriţi?

Mintea doamnei Cadwallader trecea rapid în revistă posibilităţile de alegere oferite Dorotheei.

Dar în clipa aceea intră Celia cu obrajii înfloriţi de plimbarea prin grădină şi saluturile schimbate cu doamna Cadwallader îl scutiră pe domnul Brooke să răspundă imediat. Se ridică în grabă:

– Fiindcă veni vorba, trebui să discut cu Wright despre cai, se scuză el.

Ieşi grăbit din încăpere.

– Scumpa mea copilă, ce înseamnă asta? Ce-i povestea asta despre logodna surorii tale? întrebă doamna Cadwallader.

– S-a logodit cu domnul Casaubon, rosti Celia; recurgea, ca de obicei, la cea mai directă expunere a faptelor şi folosea prilejul acela pentru a discuta între patru ochi cu nevasta ecleziastului.

– E înspăimântător! De când s-a pus asta la cale?
– Eu am aflat abia ieri. Urmează să se cunune peste şase săptămâni.
– Ei, scumpa mea, îţi urez să te bucuri de cumnatul tău.
– Îmi pare foarte rău pentru Dorothea.
– Îţi pare rău! E dorinţa ei, presupun.
– Da, afirmă că domnul Casaubon are un suflet mare.
– Recunosc din toată inima că are.
– Vai, doamnă Cadwallader, nu cred că-i prea plăcut să iei de soţ un bărbat cu suflet mare.
– Ei, scumpa mea, ia aminte! Acum ştii cum arată unul: când se va ivi următorul bărbat cu suflet mare şi-o să vrea să se însoare cu tine, să-l respingi.
– Sunt sigură că nu l-aş accepta niciodată.
– Nu; un singur exemplar într-o familie ajunge. Va să zică, sora ta nu s-a gândit nicio clipă la *Sir* James Chettam? Ce-ai fi zis să-ţi fi fost el cumnat?
– Mi-ar fi plăcut tare mult. Sunt sigură că ar fi fost un soţ bun. Numai că, adăugă Celia roşind uşor (uneori părea să roşească la fel de firesc cum respiră), nu cred că s-ar fi potrivit cu Dorothea.
– Nu are un spirit destul de înaripat?
– Dodo este foarte exigentă faţă de felul cum vorbesc oamenii. Se pare că *Sir* James nu i-a fost niciodată pe plac.
– Şi totuşi trebuie să-l fi încurajat, sunt convinsă. Asta nu este un lucru foarte lăudabil.
– Vă rog să nu fiţi supărată pe Dodo; ea nu vede lucrurile. Se gândea nespus de mult la noile căsuţe pentru fermieri şi câteodată a fost foarte aspră cu *Sir* James; dar el este atât de blând, încât nici nu a observat.
– Ei, zise doamna Cadwallader, înfăşurându-se în şal şi ridicându-se de parcă ar fi zor mare – trebuie să mă duc glonţ la *Sir* James să-i dau această veste. Probabil că şi-a adus mama acasă, şi trebuie să-i vizitez. Unchiul n-o să-i spună niciodată. Suntem dezamăgiţi cu toţii, draga mea. Tinerii trebuie să se gândească la familiile lor, când se căsătoresc. Eu am statornicit o pildă rea – m-am măritat cu un pastor sărac şi am ajuns o fiinţă vrednică de compătimire în neamul De Bracy – am fost nevoită să recurg la stratageme ca să fac rost de cărbuni şi să mă rog cerului pentru uleiul de salată. Ei, dar Casaubon are bani cu toptanul; în privinţa asta trebuie să fiu dreaptă cu el. Cât despre obârşia lui, îmi închipui că blazonul familiei înfăţişează trei sepii încrucişate şi un şarpe încolăcit. Fiindcă veni vorba, înainte să plec, draga mea, trebuie să discut cu doamna Carter a voastră despre plăcintele ei. Trebuie s-o trimit pe tânăra mea bucătăreasă să înveţe meserie de la ea. Ce vrei, unor oameni sărmani ca noi, cu patru guri de hrănit, nu ne dă mâna să ţinem o bucătăreasă bună. Nu am nicio îndoială că doamna Carter mă va servi. Bucătăreasa lui *Sir* James este un veritabil dragon.
În mai puţin de un ceas, doamna Cadwallader executase o manevră de învăluire a doamnei Carter, şi apoi plecase cu trăsura la Freshitt Hall, aflat nu departe de casa parohială, întrucât soţul ei era rezident în Freshitt, dar deţinea şi un post de preot substitut în Tipton.
Sir James Chettam se întorsese din scurta lui călătorie, care însemnase o absenţă de câteva zile, şi îşi schimbase costumul, căci intenţiona să se ducă la Tipton Grange călare. Calul îl aştepta în faţa porţii, când intră doamna Cadwallader cu docarul, şi imediat apăru şi stăpânul lui, cu cravaşa în

mână. *Lady* Chettam încă nu se înapoiase, însă informaţia pe care o aducea doamna Cadwallader nu putea fi transmisă de faţă cu rândaşii, aşa că rugă să fie condusă în sera din apropiere, ca să se uite la plantele noi şi, după ce-şi luă o poză contemplativă, rosti:

– Am să-ţi dau o grea lovitură; sper că nu eşti îndrăgostit chiar până peste urechi, cum pretindeai.

Era zadarnic să protestezi împotriva felului doamnei Cadwallader de a înfăţişa lucrurile. Dar purtarea lui *Sir* James se schimbă puţin. Îl năpădi o vagă nelinişte.

– Am convingerea că, până la urmă, Brooke, are de gând să se facă de râsul lumii. L-au acuzat că intenţionează să candideze pentru deputăţie din Middlemarch, de partea liberalilor; arăta prostit, dar n-a tăgăduit o clipă – vorbea despre o poziţie independentă şi o ţinea într-una cu aiurelile lui obişnuite.

– Asta e tot? întrebă *Sir* James, foarte uşurat.

– Cum, reluă doamna Cadwallader, cu o notă mai ascuţită – nu cumva vrei să spui că ţi-ar plăcea să-l vezi că ajunge să se dea în spectacol, să facă din persoana lui un soi de Popa prostu' politic?

– Cred că ar putea fi convins să-şi schimbe gândul. Nu o să-i placă să suporte cheltuielile.

– Asta i-am spus şi eu. Dinspre partea asta, ce-i drept, e vulnerabil; totdeauna găseşti un grăunte de judecată într-o uncie de avariţie. Avariţia oferă posibilităţi minunate pentru a pătrunde într-o familie; este poarta în care nebunia poate ciocăni cu succes. Şi trebuie să existe o mică vînă de nebunie în familia Brooke, altminteri nu am vedea ce urmează să vedem.

– Ce anume? Brooke candidând la Middlemarch?

– Mai rău. Ce-i drept, mă simt puţin răspunzătoare. Totdeauna ţi-am spus că domnişoara Brooke ar fi o partidă splendidă. Ştiam că are o doză bună de trăsneală – nişte gărgăuni de esenţă metodistă. Dar, cu timpul, lucrurile asta dispar din mintea fetelor. Pentru prima dată în viaţă, însă, sunt luată şi eu prin surprindere.

– Ce vreţi să spuneţi, doamnă Cadwallader? întrebă *Sir* James.

Teama lui ca nu cumva domnişoara Brooke să fi fugit în lume pentru a intra în cinul Fraţilor Moravi[21], sau în vreo altă sectă năstruşnică, necunoscută bunei societăţi, fu puţin domolită de certitudinea că doamna Cadwallader zugrăvea totdeauna lucrurile cât mai în negru cu putinţă.

– Ce s-a întâmplat cu domnişoara Brooke? Vă rog să-mi spuneţi!

– Foarte bine. S-a logodit.

Doamna Cadwallader tăcu câteva clipe şi privi chipul prietenului ei, umbrit de o adâncă mâhnire pe care tânărul încerca să o ascundă printr-un zâmbet nervos, în timp ce-şi plesnea cizma cu cravaşa; apoi se grăbi să adauge:

– S-a logodit cu Casaubon.

Sir James scăpă cravaşa din mână şi se aplecă s-o ridice. Poate că niciodată până atunci faţa lui nu oglindise atâta dezgust ca în clipa când se întoarse spre doamna Cadwallader şi repetă:

– Casaubon?

– Chiar aşa. Acum ştii cu ce misiune am venit.

– Doamne sfinte! E oribil! Nu-i mai viu decât o mumie! (Trebuie să îngăduim acest punct de vedere, venind din partea unui rival înfloritor şi decepţionat.)

– Ea pretinde că are un suflet mare… O sită mare, în care să zuruie mazărea uscată! exclamă doamna Cadwallader.

– Ce nevoie are un holtei tomnatic ca el să se mai însoare? întrebă *Sir* James. E cu un picior în groapă.

– Presupun că are de gând să-l scoată din nou afară.

– Brooke n-ar trebui să îngăduie una ca asta: s-ar cuveni să stăruie ca fata să fie pusă sub tutelă până ce va ajunge la majorat. Atunci o să chibzuiască mai bine. Altminteri, la ce mai foloseşte un tutore?

– Ca şi cum ai putea smulge vreodată o hotărâre de la Brooke.

– Cadwallader ar trebui să-i vorbească.

– Nu el! În ochii lui Humphrey, toţi oamenii sunt fermecători. Niciodată nu-l pot face să-l ponegrească pe Casaubon. Ar rosti vorbe bune chiar şi despre episcop, deşi îi spun că aşa ceva este nefiresc din partea unui pastor cu beneficiu; cum poţi s-o scoţi la capăt cu un soţ care ţine atât de puţin la aparenţe? Ascund pe cât pot această lipsă, ponegrind cu gura mea pe toată lumea. Hai, hai, curaj! ai scăpat cu bine de domnişoara Brooke, o fată care ţi-ar fi pretins să vezi stele pe cer ziua-n amiaza mare. Între noi fie vorba, Celia e de două ori mai bună decât Dorothea, şi, dacă stai să te gândeşti, probabil că este o partidă preferabilă. Pentru că această căsătorie cu Casaubon e tot una cu o sihăstrie.

– A, din partea mea… numai de dragul domnişoarei Brooke mă gândeam că s-ar cuveni ca prietenii ei să încerce a-şi folosi influenţa.

– Ei, Humphrey încă habar n-are de nimic. Dar când am să-i spun, poţi să fii sigur c-o să declare: „De ce nu? Casaubon e om cumsecade – şi tânăr – destul de tânăr.” Aceste inimi caritabile nu deosebesc niciodată oţetul de vin, până ce nu-l înghit şi capătă colici. Oricum, dacă aş fi bărbat, eu aş prefera-o pe Celia, mai ales după ce Dorothea a zburat din cuib. Adevărul e că ai curtat-o pe una şi ai câştigat-o pe cealaltă. Văd eu că îţi poartă o admiraţie cum aproape nici nu visează un bărbat. Dacă ţi-ar fi vorbit aşa altcineva afară de mine, ai fi putut crede că exagerez. La revedere!

Sir James o conduse pe doamna Cadwallader până la docar, şi apoi sări pe cal. Nu avea de gând să renunţe la plimbare din pricina veştilor neplăcute aduse de prietena lui – atâta doar că avea să călărească în oricare altă direcţie, afară de Tipton Grange.

Mai la urma urmei, de unde până unde era doamna Cadwallader atât de preocupată de măritişul domnişoarei Brooke? Şi de ce oare când o partidă pe care-i plăcea să o socotească în palma ei nu se realizase, să fi pornit pe loc să înjghebeze noi temeiuri în vederea alteia? Era cumva la mijloc vreo urzeală ingenioasă, vreun joc de-a v-aţi ascunselea care ar fi putut fi descoperit printr-o atentă cercetare cu telescopul? Nicidecum: ai fi putut prea bine să-ţi plimbi telescopul peste parohiile Tipton şi Freshitt, peste întreaga arie vizitată de doamna Cadwallader, în docarul ei, fără să poţi descoperi vreo întâlnire capabilă a stârni bănuieli, sau vreo scenă din care numita doamnă să nu iasă cu aceeaşi netulburată agerime şi cu aceleaşi culori vii în obraji. De fapt, dacă acest vehicul convenabil ar fi existat în vremurile celor Şapte Înţelepţi, fără îndoială că unul dintre ei ar fi remarcat ce multe lucruri poţi afla despre femei urmărindu-le cum se plimbă în docarele lor trase de un ponei. Când îndreptăm microscopul asupra unei picături de apă, ne trezim că formulăm interpretări ce se

dovedesc a fi cam rudimentare; căci, în timp ce sub o lentilă mai slabă îţi pare că vezi o vietate gata să înghită cu lăcomie alte vieţi mai mici, care se rostogolesc cu repeziciune de parc-ar fi bănuţii de impozite, o lentilă mai puternică îţi dezvăluie anumiţi perişori nespus de subţiri, care se-nvârtejesc în jurul victimelor, în timp ce înghiţitorul aşteaptă pasiv la ghişeul de vămuire. În acest mod, vorbind metaforic, lentile puternice aplicate asupra unei campanii de peţit dusă de doamna Cadwallader, ne vor înfăţişa jocul unor cauze, mărunte, producând ceea ce s-ar putea numi vârtejuri de gândire şi vorbire, destinate să-i aducă sortimentul de hrană de care avea nevoie.

Viaţa ei era de o simplitate rurală, complet scutită de secrete murdare sau primejdioase, ori importante sub altă formă, şi nu era înrâurită, în mod conştient, de marile evenimente de pe glob. Cu atât mai mult o interesau întâmplările din lumea mare, când îi erau comunicate în scrisorile unor rubedenii de rang înalt: felul în care nişte fascinanţi mezini de neam strălucit se duseseră de râpă însurându-se cu amantele lor; sublima idioţie de viţă veche a tânărului lord Tapir şi furioasele năbădăi stârnite de guta bătrânului lord Megatherium[22]; încrucişarea de genealogii care adusese o coroană de baronet pe o ramură nouă şi lărgise ramificarea bârfei – acestea erau subiectele ale căror detalii le reţinea cu o impecabilă acurateţe, şi le reproducea conservate într-o excelentă saramură de ironii, cu care se desfăta cu-atât mai mult cu cât credea orbeşte în deosebirea dintre obârşia înaltă şi lipsa de obârşie, ca şi cea dintre vânat şi vermină. Nu s-ar fi lepădat în viaţa ei de cineva pe temeiul sărăciei: un De Bracy nevoit să-şi ia prânzul într-un sufertaş i-ar fi părut un exemplu patetic, vrednic de exagerare, şi mă tem că viciile lui aristocratice nu i-ar fi trezit deloc oroarea. Dar faţă de îmbogăţiţii vulgari simţea un soi de ură religioasă: probabil că-şi agonisiseră întreaga avere din preţuri cu-amănuntul foarte piperate, iar doamna Cadwallader detesta preţurile mari pentru orice soi de articol care nu era plătit în natură la casa parohială: asemenea oameni nu-şi aveau locul în planul după care Dumnezeu zidise lumea, şi accentul lor însemna o pacoste pentru urechile culte. Un oraş unde găseai din belşug asemenea monştri nu era altceva decât un fel de comedie josnică, de care nu puteai ţine seama în schema unui univers bine construit. Rog pe oricare doamnă gata să se arate severă cu doamna Cadwallader să cerceteze cât de largi sunt propriile ei vederi frumoase şi să se asigure dacă acestea se pot într-adevăr acomoda cu toate vieţile care au cinstea de a coexista cu ea.

Cu o asemenea minte, sfârâitoare ca fosforul, gata să muşte orice se ivea în preajma ei într-o formă corespunzătoare – cum s-ar fi putut ca doamna Cadwallader să nu fie direct interesată de domnişoarele Brooke şi de proiectele lor matrimoniale? Mai ales când de ani de zile se obişnuise să-l muştruluiască pe domnul Brooke cu cea mai prietenească francheţe, şi să-i aducă la cunoştinţă, în mod confidenţial, că îl consideră un mototol. Din prima clipă când fetele sosiseră la Tipton, ea prestabilise căsătoria Dorotheei cu *Sir* James, iar dacă aceasta s-ar fi încheiat, ar fi fost absolut convinsă că e opera ei. Faptul că nunta nu se realizase, după cum preconizase dânsa, îi căşunase o supărare cu care va compătimi orice om cu minte. Doamna Cadwallader era Diplomatul Tiptonului şi al Freshittului, şi orice se petrecea împotriva voinţei ei constituia o abatere jignitoare. Cât despre grozăvii ca aceea comisă de domnişoara Brooke, doamna Cadwallader nu avea răbdarea nici să se gândească la ele şi acum îşi dădea seama că părerea ce-şi formase despre această fată fusese alterată de o doză din mălăieţul spirit caritabil al soţului ei: capriciile ei metodiste, aerul ei de a fi mai cuvioasă decât parohul şi pastorul laolaltă, proveneau dintr-o boală mai profundă şi mai solid

înrădăcinată în fiinţa ei decât fusese dispusă să creadă.

– Oricum, spunea doamna Cadwallader – adresându-se mai întâi ei însăşi şi apoi soţului ei – eu una o arunc peste bord: dacă s-ar fi măritat cu *Sir* James, mai rămânea o posibilitate ca să devină o femeie sănătoasă, cu scaun la cap. El nu ar fi contrazis-o niciodată şi când o femeie nu e contrazisă, nu are niciun motiv să se încăpăţâneze în trăsnăile ei. Dar acum îi urez să se desfete în rasa de călugăr.

Ca urmare, doamna Cadwallader trebuia să se decidă asupra altei partide potrivite pentru *Sir* James şi, după ce-şi băgase în cap că aleasa va fi cea mai mică dintre surorile Brooke, nu ar fi putut găsi o mişcare mai abilă pentru izbândirea planului ei, decât aluzia strecurată baronetului, că făcuse o impresie puternică asupra Celiei. Căci tânărul nu făcuse parte dintre acei gentilomi care tânjesc după mărul de nedobândit al lui Safo, care râde de pe ramura din vârf – sau după farmecele care:

„*Zâmbesc, precum pe creasta stâncii floarea*
Până la care mâna nu răzbate”.

El unul nu avea sonete de scris şi faptul că nu era preferatul femeii pe care o alesese, nu-l putea influenţa poetic. Vestea că alegerea Dorotheei se oprise asupra domnului Casaubon îi ştirbise ataşamentul şi slăbise puterea pe care acea afecţiune o avusese asupră-i. Cu toate că *Sir* James era un sportiv, nutrea pentru femei cam alt soi de simţăminte decât cele rezervate fazanilor şi vulpilor, iar viitoarea soţie nu era în ochii lui o pradă pe care întrecerea prilejuită de vânătoare ar fi făcut-o să valoreze mai mult. Nici nu era atât de familiarizat cu deprinderile raselor primitive încât să simtă că o luptă dusă pentru femeie – cu securea în mână, ca să zicem aşa – ar fi necesară în scopul continuităţii istorice a legăturii stabilite prin căsătorie. Dimpotrivă, nutrind binevoitoarea vanitate care ne leagă de cei ce ţin la noi şi ne îndepărtează de cei cărora le suntem indiferenţi, şi având de asemeni şi o fire blajină, recunoscătoare, simpla idee că o femeie îi arată simpatie ţesea mici fire de tandreţe ce porneau din inima lui către a ei.

Astfel se întâmplă că, după ce *Sir* James călărise destul de iute, preţ de vreo jumătate de ceas, în altă direcţie decât Tipton Grange, domoli pasul calului şi, în cele din urmă, apucă pe-o scurtătură, care-l duse spre acelaşi loc. Simţămintele ce-l făcură să ia hotărârea ca, până la urmă, să se ducă totuşi în ziua aceea la Grange, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, erau amestecate. Nu-şi putea stăpâni bucuria de a nu fi făcut nicio cerere în căsătorie, evitând în felul acesta, să fie respins; o simplă politeţe amicală îi cerea să o vadă pe Dorothea în legătură cu căsuţele şi acum, din fericire, doamna Cadwallader îl pregătise să prezinte la nevoie şi felicitări, fără a trăda prea multă stinghereală. La drept vorbind, nu-i plăcea situaţia: era foarte dureros pentru el să renunţe la Dorothea; dar hotărârea lui de a face această vizită pe dată şi de a învinge orice manifestare a simţămintelor sale însemna un mod de a se pune singur la încercare şi o contrareacţie. Şi, deşi nu recunoştea clar acest impuls, fără îndoială că în sufletul lui ştia că Celia va fi acolo, iar el avea să-i acorde mai multă atenţie decât până atunci.

Noi, muritorii, bărbaţi şi femei, înghiţim o sumedenie de dezamăgiri între gustarea de dimineaţă şi cină; înfrânaţi-vă lacrimile şi lăsaţi să vă pălească puţin buzele, iar drept răspuns la orice întrebare, spuneţi: „A, n-am nimic!” Mândria ne ajută; şi mândria nu este un lucru rău când ne

îndeamnă doar să ne ascundem rănile – şi nu să-i rănim pe alţii.

19 *Guy Fawkes* unul dintre principalii conspiratori care au urzit „complotul prafului de puşcă”, din 5 noiembrie 1605, menit să arunce în aer Parlamentul englez şi să-l ucidă pe regele Iacob I. Complotul a eşuat şi ziua de 5 noiembrie a devenit sărbătoare naţională, prilej cu care se arde, anual, efigia lui Guy Fawkes (n.t.).

20 Mereu schimbător şi nestatornic (n.t.).

21 Sectă protestantă foarte austeră (n.t.).

22 Specie de animal preistoric (n.t.).

VII

Suptul, sau plăcerea de a fi iubit,
Fiecare-şi cere timpul potrivit.

Proverb italian

Cum era şi de aşteptat, în săptămânile acelea domnul Casaubon petrecea o bună bucată din timpul lui la Grange, iar perioada de curte înălţa în calea măreţei sale lucrări, *Cheia tuturor mitologiilor*, un obstacol care îl îndemna, în chip firesc, să aspire cu şi mai mare ardoare către fericita încheiere a acestei perioade. Hotărâse deci să-şi împodobească viaţa cu graţiile unei tovărăşii feminine; avea de gând să-şi lumineze clipele posomorâte de oboseală, dintre orele de trudă studioasă, cu jocul capriciului feminin, să-şi asigure în plină maturitate mângâierea unei îmbrăţişări de femeie, pentru anii când va coborî treptele vieţii; şi, de vreme ce luase această hotărâre, îşi atrase cu bună ştiinţă şi unele necazuri. Dar era ferm hotărât să se lase purtat de şuvoiul simţirii sale năvalnice şi e cu putinţă că-şi dădea seama cu uimire cât de firav era acest fir de apă. Aşa cum în ţinuturile secetoase, botezul prin cufundare în apă poate fi împlinit doar simbolic, tot astfel descoperea şi domnul Casaubon că fluviul lui sentimental împroşca doar câţiva stropi, neîngăduind nicicum o cufundare, şi trase de aici concluzia că poeţii exagerează mult intensitatea pasiunii masculine. Cu toate acestea, remarca măgulit că domnişoara Brooke vădea o arzătoare şi supusă afecţiune, care făgăduia împlinirea celor mai agreabile dintre previziunile lui matrimoniale. Uneori îi trecuse prin minte că, poate, acea moderaţie a extazului său se datora unei deficienţe a Dorotheei, dar nu era în stare să-i descopere vreun cusur sau să-şi imagineze o femeie care să-i placă mai mult; aşa că, fireşte, n-avea motiv să se lase amăgit de ceea ce constituie doar nişte exagerări ale tradiţiei omeneşti.

– Nu m-aş putea pregăti ca să-ţi fiu mai folositoare? îl întrebă într-o dimineaţă Dorothea, la începutul stagiului său de curtezan – n-aş putea să învăţ să-ţi fac lectura cu glas tare, în greacă şi latină, aşa cum obişnuiau fiicele lui Milton cu tatăl lor, fără a înţelege ce citesc?

– Mă tem că ar fi plicticos pentru tine, răspunse domnul Casaubon, zâmbind – şi, dacă-mi amintesc exact, tinerele pe care le-ai amintit au considerat acest exerciţiu în limbi străine drept un temei de răzvrătire împotriva poetului.

– Da, dar în primul rând erau fete foarte ingrate, altminteri s-ar fi mândrit să slujească un asemenea părinte, iar în al doilea rând ar fi putut studia în particular şi învăţa să înţeleagă ceea ce citeau, şi atunci munca lor ar fi fost interesantă. Sper că nu te aştepţi ca eu să fiu rea şi proastă?

– Mă aştept să fii tot ceea ce poate fi o tânără doamnă desăvârşită sub toate aspectele posibile ale vieţii. Desigur, ar fi un mare avantaj pentru mine dacă ai izbuti să copiezi literele greceşti, şi în acest scop ar fi nimerit să începi cu puţină lectură.

Dorothea prinse din zbor această declaraţie, ca pe-o îngăduinţă preţioasă. Nu ar fi îndrăznit să-i ceară domnului Casaubon să-i predea limbile moarte, căci – mai presus de orice – se temea că în loc să-l ajute îl va tulbura; dar dorinţa ei de a cunoaşte latina şi greaca nu izvora pe de-a-ntregul din

devotamentul faţă de viitorul soţ. Aceste zone ale cunoaşterii masculine îi păreau o platformă de pe care întregul adevăr ar putea fi văzut mai desluşit. Aşa cum se înfăţişa situaţia, se îndoia necontenit de propriile ei concluzii, fiindcă îşi recunoştea ignoranţa: cum ar fi putut nutri convingerea că locuinţele cu o singură încăpere nu erau menite slăvirii Domnului, când învăţaţii, care cunoşteau pe de rost textele clasicilor, păreau să împace nepăsarea faţă de căsuţele fermierilor cu zelul pentru slăvirea divinităţii? Poate că ar fi fost necesar chiar studiul ebraicii – cel puţin alfabetul şi câteva rădăcini filologice – pentru a putea ajunge la miezul lucrurilor şi a-şi însuşi temeinic îndatoririle sociale ale un bun creştin. Iar ea nu ajunsese încă la acest grad de renunţare când ar fi fost satisfăcută cu un soţ înţelept: dorea, sărmana copilă, să fie ea însăşi înţeleaptă. Negreşit, domnişoara Brooke era foarte naivă, cu toată presupusa ei inteligenţă. Celia, a cărei minte nu fusese niciodată considerată prea adâncă, vedea mult mai repede deşertăciunea pretenţiilor altor oameni. Singura chezăşie că nu te vei lăsa prea mult impresionat, în anumite împrejurări, pare să ţi-o asigure, în general, o simţire mai săracă.

Totuşi, domnul Casaubon consimţi să asculte şi să predea, cel mult un ceas pe zi, ca un învăţător pentru copii mici, sau mai degrabă ca un îndrăgostit pentru care îmbinarea dintre ignoranţa iubitei şi dificultăţile întâmpinate de aleasa inimii e de-a dreptul mişcătoare. Sunt rari cărturarii cărora le-ar fi fost greu, în asemenea împrejurări, să predea alfabetul. Dorothea, însă era puţin revoltată şi descurajată de propria ei nerozie, iar răspunsurile date de el la unele întrebări timide asupra valorii tonice a accentelor greceşti îi trezeau în chip neplăcut bănuiala că, pe tărâmul acela, ar exista cu-adevărat secrete ce nu pot fi explicate înţelegerii unei femei.

Pentru domnul Brooke nu încăpea nicio îndoială asupra acestui punct şi se exprima cu obişnuita lui energie în această privinţă, într-o zi când îşi făcu apariţia în bibliotecă, în timp ce se desfăşura lectura.

– Ei, nu zău, Casaubon, asemenea studii profunde, clasici şi matematici, tot soiul ăsta de lucruri, sunt prea pretenţioase pentru o femeie – prea pretenţioase, ştii.

– Dorothea nu învaţă decât să citească literele, zise domnul Casaubon, ocolind întrebarea. A avut ideea foarte cuminte de a-mi cruţa ochii.

– Aha, bine, fără să înţeleagă, ştii – asta s-ar putea să nu fie prea rău. Dar mintea femeiască are o uşurătate – un du-te-vino pentru muzică, artele frumoase, şi altele asemenea – aşa că s-ar cuveni să îmbrăţişeze aceste studii numai până la un anumit punct, asta s-ar cuveni să facă femeile. Dar într-o manieră uşoară, ştii. O femeie ar trebui să fie capabilă să se aşeze şi să-ţi cânte la pian sau din gură o bună şi veche melodie englezească. Asta îmi place mie, deşi am auzit mai toate muzicile din lume, am fost şi la Opera din Viena: Gluck, Mozart şi aşa mai departe. Dar în muzică sunt conservator – nu e la fel ca şi cu ideile, ştii. Ţin morţiş la bunele melodii bătrâneşti.

– Domnul Casaubon nu este amator de pian, şi sunt foarte bucuroasă că nu e, interveni Dorothea, a cărei lipsă de interes faţă de muzica salonardă şi artele frumoase feminine trebuie să-i fie iertată, ţinând seama că, în aceea perioadă întunecată, acestea constau cu precădere din meschine clinchete şi mâzgăleli.

Zâmbi, şi-şi înălţă privirea spre alesul ei – cu ochi plini de recunoştinţă. Dacă i-ar fi cerut să cânte într-una: *Ultimul trandafir al verii*, ar fi trebuit să se înarmeze cu multă resemnare.

– De altfel, urmă ea, spune că la Lowick există un singur clavecin vechi, şi acela acoperit cu cărţi.

– A, în privinţa asta, Celia te-a lăsat în urmă, draga mea. Ce mai, Celia cântă foarte drăguţ şi e totdeauna gata cu o melodie. Oricum, de vreme ce lui Casaubon nu-i place, e în ordine. Păcat însă că nu o să aveţi mici recreaţii de acest fel, Casaubon; coarda mereu întinsă – soiul ăsta de lucruri, ştii – n-o să reziste.

– Niciodată n-am putut privi drept o recreaţie faptul că urechile mi-erau puse la încercare de zgomote cadenţate, mărturisi domnul Casaubon. O melodie repetată prea des are efectul ridicol de a face ca în mintea mea cuvintele să danseze un fel de menuet, ca să ţină ritmul – un efect greu de admis, presupun, după ce ai trecut de vârsta copilăriei. Cât despre formele mai măreţe de muzică, cele vrednice să acompanieze oficieri solemne şi chiar să exercite o influenţă educativă, după concepţia străveche, nu voi spune nimic, căci nu de acestea ne ocupăm acum.

– Nu, dar acest gen de muzică m-ar desfăta, declară Dorothea. Când ne întorceam acasă de la Lausanne, unchiul ne ducea să ascultăm orga cea mare de la Freiberg, şi-mi dădeau lacrimile când o auzeam.

– Lucrul ăsta nu e sănătos, scumpa mea, spuse domnul Brooke. Casaubon, acum va fi pe mâna dumitale; trebuie să o înveţi pe nepoată-mea să ia lucrurile mai uşor, ei, ce zici, Dorothea?

Îşi sfârşi fraza cu un zâmbet, fiindcă nu dorea să-şi jignească nepoata, dar gândea că de fapt era mai bine pentru ea să se mărite de timpuriu cu un ins atât de sobru cum era Casaubon, dacă tot nu vroia să audă de Chettam.

„Totuşi, mare minune!” – îşi spuse în sinea lui, în timp ce ieşea din încăpere cu paşi târşâiţi. – „Mare minune că l-a plăcut! Oricum e o partidă bună. Mi-aş fi încălcat preceptele dacă aş fi încercat s-o împiedic; spună doamna Cadwallader orice-o pofti. E aproape sigur că o să ajungă episcop, Casaubon ăsta. Broşura în care dezbătea chestiunea catolică era foarte bine gândită – o să-i aducă cel puţin un decanat. I se datorează un decanat.”

Şi aici trebuie să revendic dreptul la o meditaţie filosofică, remarcând că, în această împrejurare, domnul Brooke se gândea prea puţin la discursul de colorit radical pe care urma să-l ţină, într-o perioadă mai îndepărtată, pe tema veniturilor episcopilor. Care istoric elegant ar neglija o ocazie strălucită de a sublinia faptul că eroii lui nu au prevăzut felul cum avea să se desfăşoare istoria lumii, şi nici măcar propriile lor acţiuni?

Ar aminti, de pildă, că Henric de Navara[23], pe când era un prunc protestant se gândea prea puţin să devină un monarh catolic, sau că Alfred cel Mare[24], când îşi măsura nopţile sârguincioase după lumânările ce se mistuiau, n-aveau habar de viitorii gentilomi care-şi măsoară zilele trândave cu bătaia orologiilor. Aici dispunea de o mină de adevăruri care, oricât de intens am exploata-o noi, probabil că va depăşi rezerva noastră de cărbune.

Dar cu privire la domnul Brooke mai fac o remarcă, poate mai puţin garantată de cele de mai sus – anume că, dacă şi-ar fi anticipat discursul, poate că n-are fi schimbat mare lucru din conţinutul lui. Una este să te gândeşti cu plăcere că soţul nepoatei tale posedă un substanţial venit ecleziastic, şi alta să ţii un discurs liberal; o minte care nu poate judeca un subiect din diferite puncte de vedere e o minte îngustă.

23 *Henric al IV-lea* (1553-1610), rege al Franţei (1589-1610) şi al Navarrei (1572-1610) (n.t.).
24 *Alfred cel Mare* (859-899), rege al Angliei (n.t.).

VIII

Vai, izbăviţi-o! Frate-i sunt acum,
Tu, tată. Orice vergină-o-avea
În orice gentilom, zelos străjer.

Era minunat pentru *Sir* James Chettam să constate câtă plăcere îi prilejuiau mai departe vizitele făcute la Grange, odată ce trecuse cu bine peste încercarea de a vedea în Dorothea o femeie iubită, logodită cu alt bărbat. Fireşte, un fulger bifurcat păru să-l despice din tălpi până-n creştet când se apropie prima oară de ea şi, în tot timpul cât stătură de vorbă îşi dădu seama că, oricât s-ar fi străduit să o ascundă, tulburarea lui se făcea totuşi simţită; dar, în ciuda mărinimiei sale fireşti, trebuie să mărturisim că se simţea mai puţin stânjenit decât dacă şi-ar fi considerat rivalul o partidă strălucită şi demnă de invidiat. Nu avea câtuşi de puţin impresia că era pus în umbră de domnul Casaubon; îl ardea doar indignarea că Dorothea căzuse victima unei triste amăgiri, iar chinul lui exprima ceva mai puţină amărăciune fiindcă era copleşit totodată de milă faţă de ea.

Cu toate acestea, deşi *Sir* James îşi spunea că se resemnase cu desăvârşire de vreme ce, cu perversitatea unei Desdemone, Dorothea respinsese o partidă care, în mod clar, era potrivită şi conformă naturii, totuşi gândul că se logodise cu domnul Casaubon nu-l lăsase cu totul rece. În ziua când îi văzuse pentru prima dată împreună, acum după ce aflase vestea, i se păru că nu reflectase cu destulă seriozitate la această situaţie. Brooke era adevăratul vinovat; s-ar fi cuvenit să împiedice asemenea întorsătură a lucrurilor. Cine ar fi putut să stea de vorbă cu el? Poate chiar în stadiul acesta se mai putea face ceva, s-ar fi putut ajunge cel puţin la o amânare a cununiei. În drum spre casă, făcu un ocol pe la reşedinţa parohială şi întrebă de domnul Cadwallader. De data aceasta, din fericire, pastorul era acasă, şi musafirul fu poftit în camera de lucru, pe pereţii căreia erau atârnate toate uneltele de pescuit. Dar amfitrionul se afla într-o odăiţă alăturată, unde se îndeletnicea cu strungul lui, şi-i strigă baronului să vină acolo. Între cei doi se legase o prietenie mai strânsă decât între oricare alt moşier şi pastorul din ţinut, fapt ce-şi avea înţelesul lui şi se potrivea atât de bine cu figurile lor blânde şi cumsecade.

Domnul Cadwallader era un bărbat trupeş, cu buze pline şi un zâmbet nespus de duios; foarte simplu şi necioplit la înfăţişare, dar solid şi netulburat, cu un aer firesc şi o bună dispoziţie din cele contagioase şi care, asemenea colinelor ierboase scăldate în soare, potolesc până şi un egoism întărâtat şi-l fac mai degrabă să se ruşineze de el însuşi.

– Ei, bine, cum o mai duci? întrebă pastorul, întinzând o mână nu prea potrivită pentru a fi strânsă. Îmi pare rău că ultima dată nu m-ai găsit acasă. S-a întâmplat ceva deosebit? Pari supărat.

Fruntea lui *Sir* James era uşor încruntată, iar cuta dintre sprâncene – pe care părea că ţine să o adâncească cu tot dinadinsul – îl făcea să arate deprimat când răspunse:

– E vorba numai de atitudinea lui Brooke. Cred că ar trebui într-adevăr să stea cineva de vorbă cu el.

– De ce? Are de gând să-şi pună candidatura? întrebă domnul Cadwallader, văzându-şi mai

departe de aranjarea mulineurilor pe care tocmai le strunjise. Nu prea-mi vine a crede că ar intenţiona aşa ceva. Dar dacă lui îi face plăcere, ce rău vezi în asta? Oricare adversar al liberalismului ar trebui să se bucure când *Whig*-ii nu aruncă în luptă pe cel mai puternic reprezentant. N-or să dărâme ei constituţia, dacă folosesc ca berbec capul prietenului nostru Brooke.

– A, nu la asta mă referam, spuse *Sir* James, care, după ce îşi pusese jos pălăria şi se trântise într-un fotoliu, începuse să-şi dezmierde piciorul şi să-şi cerceteze talpa cizmei, cu multă amărăciune. Vorbeam de căsătoria aceea îngrozitoare. Mă refer la faptul că o lasă pe fata aceea splendidă să se mărite cu Casaubon.

– Şi ce ai împotriva lui Casaubon? Nu văd nimic rău în persoana lui – dacă fetei îi place.

– Este prea necoaptă ca să ştie ce-i place. Tutorele ei ar trebui să intervină. S-ar cădea să nu îngăduie ca lucrurile să se desfăşoare în felul acesta, cu ochii închişi. Mă mir că un om ca dumneata, Cadwallader, părintele unor fete, poate privi chestiunea cu indiferenţă, un om care mai are şi o inimă ca a dumitale! Gândeşte-te serios la treaba aceasta.

– Dar nu glumesc; sunt cât se poate de serios, grăi parohul, provocându-l cu o uşoară ironie. Eşti la fel de rău ca Elinor. Şi ea voia să mă duc să-i ţin o predică lui Brooke, şi i-am amintit că prietenii ei n-au dat nici doi bani pe partida pe care a făcut-o când s-a măritat cu mine.

– Dar uită-te la Casaubon, exclamă indignat *Sir* James. Trebuie să aibă cincizeci de ani bătuţi pe muchie, şi nu cred că a putut fi vreodată mai mult decât umbra unui bărbat. Uită-te la picioarele lui!

– Grozavi mai sunteţi voi, tinerii chipeşi! Credeţi că toate pe lumea asta trebuie să iasă după voia voastră. Voi nu înţelegeţi femeile! Ele nu vă acordă nici jumătate din admiraţia pe care v-o mărturisiţi voi singuri. Elinor obişnuia să le spună surorilor ei că m-a luat pentru urâţenia mea – era ceva atât de deosebit şi de amuzant, încât din pricina asta şi-a pierdut capul.

– Dumneata! Cred că i-a venit destul de lesne unei femei să te iubească pe dumneata. Dar nu-i vorba de frumuseţe. Nu mi-e *simpatic* Casaubon.

Era cel mai energic mod al lui *Sir* James de a sugera că are o părere proastă despre caracterul cuiva.

– De ce? Ce ai împotriva lui? întrebă parohul, punându-şi jos spiţele şi vârându-şi degetele mari în subsuorile vestei, cu un aer atent.

Sir James făcu o pauză. Îndeobşte, nu-i venea uşor să-şi expună părerile: i se părea straniu ca oamenii să nu le cunoască, fără a fi exprimate, pentru că el avea numai păreri rezonabile. În cele din urmă, vorbi:

– Haide, Cadwallader, spune: are vreun pic de inimă?

– Ei bine, da. Nu e o inimă în genul celor care se topesc, ci un sâmbure tare, de asta poţi fi încredinţat. Este foarte bun cu rudele lui sărace; acordă ajutoare câtorva femei şi suportă o grămadă de cheltuieli pentru educarea unui tânăr. Casaubon acţionează conform cu simţul lui de echitate. Sora mamei lui a făcut o partidă condamnabilă – cred că s-a măritat cu un polonez, şi s-a dat la fund; în orice caz, a fost dezmoştenită de familie. Dacă nu s-ar fi întâmplat acest lucru, Casaubon nu ar fi avut nici jumătate din averea lui actuală. Cred că din proprie iniţiativă a căutat să-şi descopere verii şi să vadă ce poate face pentru ei. Dacă ai încerca metalul din care sunt făcuţi alţi oameni, nu fiecare ar scoate un sunet atât de curat. Dumneata, da, Chettam; dar nu şi alţii.

– Nu ştiu, zise, *Sir* James şi roşi. Nu sunt atât de sigur de mine.

Făcu o scurtă pauză şi apoi adăugă:

– A fost corect din partea lui Casaubon. Dar un om poate dori să acţioneze corect, şi totuşi el însuşi să nu fie altceva decât un fel de cod pe pergament. S-ar putea ca o femeie să nu fie fericită cu el. Şi cred că, în cazul unei fete atât de tinere ca domnişoara Brooke, prietenii ei s-ar cuveni să intervină ca să o împiedice de a comite un act necugetat. Râzi, fiindcă îţi închipui că mă îmboldeşte vreun simţământ personal. Dar, pe onoarea mea, nu-i vorba de asta. Aş nutri exact aceleaşi sentimente, dacă aş fi fratele sau unchiul domnişoarei Brooke.

– Bine, şi ce ar trebui făcut?

– Aş spune că mariajul nu ar trebui să fie hotărât până ce fata nu este majoră. Poţi să fii sigur că în cazul acesta nu s-ar realiza niciodată. Aş dori să vezi lucrurile ca mine, aş dori să discuţi cu Brooke despre treaba asta.

Când sfârşi fraza, *Sir* James se ridică, fiindcă intrase doamna Cadwallader. O ţinea de mână pe mezina familiei, o fetiţă de vreo cinci ani, care alergă imediat la tăticul ei şi se instală confortabil pe genunchii lui.

– Am auzit discuţia voastră, zise soţia. Dar nu-l vrei impresiona deloc pe Humphrey. Câtă vreme peştele muşcă momeala, toate lucrurile de pe lumea asta merg aşa cum s-ar cuveni. Doamne, Casaubon are un râu plin de păstrăvi şi nici prin cap nu-i trece să pescuiască, s-ar putea găsi vreun om mai cumsecade decât el?

– Ei, e un dram de adevăr şi în asta, rosti parohul cu râsul lui domol, în surdină. Un râu cu păstrăvi reprezintă o calitate însemnată la un bărbat.

– Dar, serios vorbind, urmă *Sir* James, a cărui supărare nu se potolise, nu credeţi că parohul ar face bine dacă ar sta de vorbă cu domnul Brooke?

– A, ţi-am spus de la bun început ce o să zică, răspunse doamna Cadwallader, înălţându-şi sprâncenele. Eu am făcut tot ce-am putut: mă spăl pe mâini de căsătoria asta.

– În primul rând, începu parohul, cu un aer destul de grav, ar fi absurd să vă aşteptaţi că l-aş putea convinge pe Brooke să se poarte conform cu voinţele noastre. Brooke este un om foarte cumsecade, dar gelatinos; intră în orice tipar, fără să-şi păstreze forma.

– Ar putea să-şi păstreze forma suficient timp ca să amâne cununia, rosti *Sir* James.

– Dar, dragul meu Chettam, ce rost ar avea să-mi folosesc influenţa în defavoarea lui Casaubon, decât dacă aş fi convins că acţionez spre binele domnişoarei Brooke? Nu ştiu nimic rău despre Casaubon. Nu-mi pasă de Xisutrus şi Fi-fo-fum ale lui şi de toate celelalte năzbâtii, dar nici lui nu-i pasă de uneltele mele de pescuit. Cât despre poziţia adoptată de el în problema catolică, a fost o atitudine neaşteptată; totdeauna s-a purtat însă civilizat cu mine, şi nu văd de ce-ar trebui să-i stric distracţia. După câte pot eu să-mi dau seama, s-ar putea ca domnişoara Brooke să fie mai fericită cu el decât cu oricare alt bărbat.

– Humphrey! Mă faci să-mi ies din sărite! Ştii că mai degrabă ai lua masa pe jos, lângă gard, decât singur cu Casaubon. Nici nu aveţi ce să vă spuneţi.

– Ce legătură are asta cu măritişul domnişoarei Brooke? Nu-l ia de soţ pentru amuzamentul meu.

– N-are un strop de sânge în vinele lui, se pronunţă *Sir* James.

– Nu. Cineva a pus o picătură din sângele lui la microscop şi a constatat că e compus numai din puncte, virgule şi paranteze, zise doamna Cadwallader.

– De ce nu-şi publică mai bine cartea, în loc să se însoare? întrebă *Sir* James, cu o silă pe care-o considera justificată de simţămintele sănătoase ale unui laic englez.

– A, atâta cât visează la note şi la subsoluri de pagină, îi fuge şi mintea la subsol. Se spune că, pe când era de-o şchioapă, a făcut un extras de poezeaua: *Hopa pe degeţel*, şi de atunci o ţine strună cu extrase şi rezumate. Of! Şi Humphrey pretinde că o femeie ar putea fi fericită cu specimenul ăsta.

– Ei, e genul care-i place domnişoarei Brooke, afirmă parohul. Nu pretind că înţeleg gustul oricărei fete.

– Dar dacă ar fi fiica dumitale? îl strânse cu uşa *Sir* James.

– Ar fi altă socoteală. Dar nu este fiica mea şi nu mă simt chemat să mă amestec. Casaubon este la fel de bun ca noi toţi. E un cleric studios şi merită să ajungă episcop. Un radical care îndrugă verzi şi uscate la Middlemarch a spus că Freke ar fi parohul construit din cărămidă şi mortar, Casaubon ar fi clericul încropit din paie şi surcele, iar eu cel de câlţi. Şi, pe cuvântul meu, nu văd de ce unul ar fi mai bun decât altul.

Parohul îşi sfârşi vorba, cu râsul lui domol. Totdeauna vedea hazul oricărei satire îndreptate împotriva propriei sale persoane. Conştiinţa lui era vastă şi senină, ca întreaga sa personalitate: făcea doar ce izbutea să împlinească fără a pricinui vreo tulburare.

Reieşea clar că din iniţiativa domnului Cadwallader nu urma să fie ridicată nicio stavilă în faţa căsătoriei domnişoarei Brooke, şi *Sir* James simţi, cu oarecare întristare, că fetei i se lăsa toată libertatea de a proceda greşit. Faptul că hotărârea sa de a duce la capăt planul Dorotheei de construire a căsuţelor rămăsese neclintită, era o nouă dovadă a firii lui generoase. Fără îndoială, consecvenţa era calea pe care i-o impunea demnitatea sa, dar mândria ne ajută doar să fim generoşi, fără să ne dăruiască această însuşire, după cum trufia nu ne va face să fim spirituali. Dorothea înţelegea îndeajuns atitudinea adoptată de *Sir* James faţă de ea ca să poată aprecia cât se arăta de drept stăruind într-o îndatorire de moşier, dictată la început de bunăvoinţa unui îndrăgostit; şi acest lucru îi făcea o plăcere care se afirma chiar în mijlocul fericirii ei de acum. Poate că acorda căsuţelor lui *Sir* James Chettam tot interesul ce-i prisosea după ce-l cunoscuse pe domnul Casaubon, ori după ce cunoscuse simfonia de vise pline de speranţă, încredere, admiraţie şi pasionantă dăruire de sine pe care acel erudit domn o trezise în sufletul ei. De aceea, în cursul vizitelor sale repetate, inimosul baronet, deşi începuse să aducă mici omagii Celiei, se pomeni discutând cu tot mai multă plăcere cu Dorothea. De astă dată tânăra fată se purta cât se poate de firesc şi de calm cu Chettam; iar tânărul descoperea treptat că amiciţia sinceră şi camaraderia dintre un bărbat şi o femeie, care nu au nicio pasiune de ascuns ori de mărturisit, constituie o încântare.

IX

Primul gentilom:
Străvechi ţinut, în proorociri străvechi
Zis: „însetat de legi”; râvna-i mereu
Tindea către perfectele rânduieli.
Rogu-te, unde-i azi acest ţinut?

Al doilea gentilom:
Ca şi-n vechimea-n suflete-omeneşti.

Atitudinea domnului Casaubon în ce priveşte dispoziţiile financiare fu nespus de satisfăcătoare pentru domnul Brooke, şi preliminariile căsătoriei se desfăşurau lin, scurtând şirul săptămânilor de „curte”. Viitoarea mireasă urma să vadă casa ce-avea să devină căminul ei şi să ceară orice fel de schimbări ar fi dorit să fie făcute acolo. O femeie dictează înainte de cununie, ca să poată arăta supunere după aceea. Şi, neîndoios, greşelile, pe care noi, muritorii, femei sau bărbaţi, le săvârşim când lucrurile se petrec după voia noastră, ar putea trezi uimire pentru faptul că totuşi ţinem morţiş să ne impunem voia.

Într-o dimineaţă de noiembrie, cenuşie dar uscată, Dorothea se duse cu trăsura la Lowick, împreună cu unchiul ei şi cu Celia. Căminul domnului Casaubon era un conac. În apropierea lui, vizibilă din unele părţi ale grădinii, se înălţa bisericuţa, iar în faţa acesteia se afla vechea casă parohială. La începuturile carierei sale, domnul Casaubon deţinuse doar uzufructul proprietăţii, dar moartea fratelui său îl făcuse stăpân şi peste conac. Reşedinţa era împrejmuită şi de un mic parc, cu câte un frumos stejar bătrân ici-colo, o alee de tei spre sud-vest şi un gard căzut într-o rână între parc şi terenul de jocuri; de la ferestrele salonului, privirea cutreiera fără stavilă peste o pajişte acoperită de gazon, până la teii dincolo de care se aşternea o întindere netedă cu lanuri de grâu, şi păşuni ce păreau adeseori, sub soarele de asfinţit, să se topească într-un eleşteu de aur. Aceasta era latura fericită a casei, fiindcă sudul şi estul proprietăţii aveau un aer destul de mohorât, chiar în lumina celei mai strălucitoare dimineţi. Aici terenurile erau mai limitate, răzoarele de flori nu aveau o înfăţişare prea îngrijită, şi pâlcuri dese de copaci – mai cu seamă tisele întunecate – se înălţau la mică depărtare de ferestre. Clădirea, durată din piatră verzuie, era construită în vechiul stil englezesc; nu era urâtă, dar avea ferestre mici şi un aer melancolic: genul de casă pe care trebuie să o înviorezi cu copii, flori din belşug, ferestre deschide şi mici obiecte luminoase, ca să o faci să pară un cămin vesel. În acel târziu sfârşit de toamnă, cu ultimele frunze galbene şi rare căzând lent peste tufişurile veşnic verzi, întunecate, într-o muţenie văduvită de razele soarelui, casa părea învăluită şi ea într-un declin autumnal, iar când se arătă domnul Casaubon, înfăţişarea lui nu avea nimic înfloritor care să contrasteze cu fundalul.

„Vai, doamne!, îşi spuse Celia, sunt convinsă că Freshitt Hall ar fi fost mult mai plăcut decât locuinţa aceasta.” Se gândea la dalele albe, la porticul cu coloane şi la terasa plină de flori; iar peste

toate acestea, *Sir* James zâmbind ca un prinţ răsărit din boschetul de trandafiri în care fusese prefăcut prin vrajă, şi cu o batistă în care se metamorfozaseră la iuţeală petalele cele mai gingaşe înmiresmate – *Sir* James, care ştia să discute atât de plăcut, să vorbească totdeauna despre lucruri de bun-simţ, şi nu despre învăţătură! Celia avea acele gusturi uşoare de femeie tânără, pe care uneori domnii gravi şi trecuţi prin multe încercări le preferă la o soţie; din fericire, înclinaţiile domnului Casaubon erau altele, căci cu Celia nu ar fi avut sorţi de izbândă.

Dorothea gândi, dimpotrivă, că locuinţa şi terenurile din jur erau înzestrate cu tot ce-şi putea ea dori: rafturile sumbre de cărţi din biblioteca cea lungă, covoarele şi perdelele, cu culori pălite de vreme, hărţile vechi, cuvioase, şi vederile de ansamblu atârnate pe pereţii coridorului, având ici şi colo câte o vază sub ele, n-o apăsau nicidecum; îi păreau chiar mai vesele decât statuile şi tablourile de la Grange, aduse cu mult în urmă de unchiul ei, din călătoriile lui – şi care probabil că ţineau de ideile care-l cuceriseră în perioada respectivă. Pentru sărmana Dorothea, acele severe nudităţi clasice, ca şi picturile lui Corregio – sfinţi trataţi în maniera Renaşterii – erau penibil de inexplicabile; o sfredeleau în miezul concepţiilor ei puritane: nimeni nu o învăţase vreodată cum ar putea să împace toate acestea cu propria ei viaţă. Dar stăpânii Lowick-ului, pe cât se părea, nu avuseseră patima călătoriei, iar studiile domnului Casaubon asupra trecutului nu erau întreprinse prin mijlocirea unor asemenea ajutoare.

Dorothea umbla prin casă, copleşită de o plăcută emoţie. Totul îi părea aureolat: acesta urma să fie căminul ei conjugal, şi-l privi cu ochi plini de încredere pe domnul Casaubon, când acesta îi atrăgea în mod deosebit atenţia asupra vreunui aranjament actual şi o întreba dacă ar prefera să aducă vreo modificare. Întâmpina cu recunoştinţă toate apelurile adresate gustului ei, dar nu vedea nimic de schimbat. Eforturile logodnicului, care se străduia să-i arate o curtenie pedantă şi o tandreţe formală, erau fără cusur pentru ea. Umplea toate golurile cu perfecţiuni ce nu apucaseră încă să iasă la lumină, le interpreta la fel cum interpreta şi operele Providenţei, punând aparentele discordanţe pe seama surzeniei ei faţă de armonii mai elevate. Iar în cursul săptămânilor de curte premaritală se ivesc multe goluri, dar o fidelitate izvorâtă din iubire le umple, plină de fericirea pe care i-o dă încrederea.

– Uite, scumpa mea Dorothea, aş vrea să-mi faci favoarea de a-mi indica încăperea care ţi-ar place să devină budoarul dumitale, spuse domnul Casaubon, arătând că vederile sale asupra firii feminine erau suficient de largi ca să includă şi această necesitate.

– E foarte amabil din partea dumitale că te gândeşti la aşa ceva, răspunse Dorothea, dar te încredinţez că aş vrea mai curând ca nu eu să hotărăsc. Voi fi mult mai fericită să iau totul aşa cum este – întocmai cum ai fost obişnuit dumneata să ţii casa, sau cum vei voi singur să fie ţinută. Nu am niciun motiv de a dori vreo schimbare.

– O, Dodo! Exclamă Celia, n-ai vrea odaia cu bovindou de la etaj?

Domnul Casaubon le conduse până acolo. Bovindoul dădea spre aleea cu tei; toată mobila era de un albastru şters, iar pe un perete se afla un grup de miniaturi, doamne şi domni cu păr pudrat. O tapiserie, deasupra unei uşi, înfăţişa o privelişte verde-albăstrie, ce încadra un cerb decolorat. Fotoliile şi mesele aveau picioare subţiri şi erau uşor de răsturnat. În încăperea aceea ţi se putea năzări că se iveşte stafia unei doamne înfăşurată în dantele, care vizita iară locul unde îşi petrecuse timpul brodând. O etajeră uşoară, cuprinzând volume de literatură plicticoasă, legate în piele de

viţel, completa mobilierul.

– Da, spuse domnul Brooke, ar fi o odaie drăguţă dacă s-ar adăuga câteva draperii şi sofale noi, şi soiul ăsta de lucruri. E niţel cam golaşă acum.

– Nu, unchiule, ripostă Dorothea cu aprindere. Te rog să nu pomeneşti de vreo schimbare. Sunt multe alte lucruri pe lume care au nevoie de schimbare, dar lucrurile acestea îmi plac aşa cum sunt. Şi dumitale îţi plac astfel, nu-i aşa? – adăugă, uitându-se la domnul Casaubon. Poate că aceasta era odaia mamei dumitale, în tinereţea ei.

– Într-adevăr, încuviinţă el, aplecând încet capul.

– Miniatura aceasta o înfăţişează pe mama dumitale, spuse Dorothea, care se întorsese să cerceteze grupul de miniaturi. Aduce cu acel micuţ tablou pe care mi l-ai dat; numai că, după părerea mea, acesta e un portret mai bun. Şi persoana din faţa ei, cine este?

– Sora ei mai mare. La fel ca dumneata şi sora dumitale, erau singurele copile la părinţi – miniaturile părinţilor, sunt atârnate deasupra, vezi?

– Sora e drăgălaşă, zise Celia, implicând prin aceasta că avea o opinie mai puţin favorabilă în ce priveşte mama domnului Casaubon. Ideea că se trăgea dintr-o familie în care toţi fuseseră tineri, la vremea lor, iar doamnele purtaseră coliere, deschidea orizonturi noi pentru imaginaţia Celiei.

– Are o faţă aparte, afirmă Dorothea, privind de aproape. Cu ochii ăştia cenuşii, adânci, mai degrabă apropiaţi, şi nasul delicat, neregulat, cu un fel de unduire în el, şi buclele pudrate, care-i atârnă pe spate. Toate trăsăturile laolaltă îmi par mai curând deosebite, decât drăgălaşe. Nu descoperi nicio urmă de asemănare, sau un aer de familie, între ea şi mama dumitale.

– Nu. Şi nici nu le-a fost hărăzită aceeaşi soartă.

– Nu mi-ai pomenit de ea, zise Dorothea.

– Mătuşa mea a făcut o căsătorie nefericită. N-am văzut-o niciodată.

Dorothea se miră puţin, dar simţea că ar fi fost nedelicat din partea ei să ceară, tocmai în clipa aceea, vreo informaţie pe care domnul Casaubon nu ţinuse să i-o ofere singur: se întoarse spre fereastră ca să admire priveliştea. În timp ce continuau vizitarea casei, soarele străpungea pâcla cenuşie şi teii de pe alee aruncau umbre prelungi.

– Nu ieşim puţin în grădină?, întrebă Dorothea.

– Ţi-ar plăcea să vezi biserica, ştii – zise domnul Brooke. Este o bisericuţă nostimă. Şi întreg satul. Încape tot într-o coajă de nucă. Fiindcă veni vorba, Dorothea, o să-ţi convină, fiindcă are căsuţele înşirate ca la un azil – cu grădiniţe, cu micşunele, sau cam aşa ceva.

– Da, te rog, stărui Dorothea, îndreptându-şi privirea spre domnul Casaubon, mi-ar face plăcere să văd toate acestea.

Nu obţinuse din partea lui niciun amănunt mai clar cu privire la căsuţele din Lowick, decât că „nu sunt rele”.

Păşiră curând pe o alee cu pietriş, care şerpuia printre pajişti acoperite cu iarbă şi pâlcuri de copaci; era drumul cel mai scurt spre biserică. La portiţa care dădea în cimitir rămaseră cu toţii câteva clipe tăcuţi, în timp ce domnul Casaubon se îndrepta spre casa parohială învecinată, pentru a aduce cheia. Celia, care zăbovise puţin în urmă, apăru numaidecât când observă că domnul Casaubon se îndepărtase şi rosti, cu tonul „staccato”, firesc, care părea întotdeauna că face imposibilă orice

bănuială de intenţie răutăcioasă:

– Ştii, Dorothea, am văzut venind încoace pe una din alei, o persoană foarte tânără.

– Şi e un lucru uimitor, Celia?

– Ar fi putut fi un tânăr grădinar, ştii – de ce nu? îşi dădu domnul Brooke cu părerea. I-am spus lui Casaubon că ar trebui să-şi schimbe grădinarul.

– Nu, nu-i grădinar, zise Celia, e un domn cu un caiet de schiţe. Avea bucle castanii. I-am zărit doar spatele. Dar arăta grozav de tânăr.

– Poate e fiul preotului, zise domnul Brooke. A, uite-l pe Casaubon că revine, e şi Tucker cu el. O să ni-l prezinte pe Tucker. Încă nu-l cunoaşteţi.

Domnul Tucker era pastorul de vârstă mijlocie, unul dintre membrii „clerului umil”, care de obicei nu duc lipsă de odrasle. Dar, după ce fură făcute prezentările, conversaţia nu duse la nicio întrebare privitoare la familia lui, şi uluitoarea apariţie plină de tinereţe fu dată uitării de toţi, afară de Celia. În sinea ei refuza să creadă că buclele castanii şi silueta zveltă ar putea avea vreo înrudire cu domnul Tucker, care era atât de bătrân şi mucegăit pe cât de puteai aştepta să fie parohul domnului Casaubon; era fără doar şi poate un om admirabil, care ura să ajungă în rai (căci Celia nu dorea să fie lipsită de principii), dar avea colţurile gurii tare antipatice. Celia se gândi, cu oarecare strângere de inimă, la timpul pe care se cuvenea să-l petreacă în calitate de domnişoară de onoare la Lowich, unde probabil că pastorul nu avea odrasle drăgălaşe, care să-i fie pe plac fără a mai ţine seama de principii.

În cursul plimbării, domnul Tucker se dovedi o comoară la casa omului, şi poate că domnul Casaubon nu fusese lipsit de clarviziune când îl alesese, căci parohul era în stare să răspundă la toate întrebările puse de Dorothea cu privire la săteni şi la ceilalţi enoriaşi. O încredinţă că în Lowick toată lumea avea oarecare stare; nu găseai în acele căsuţe cu două odăi şi chirie redusă un singur ţăran care să nu crească un porc, iar peticele de grădină din spatele caselor erau bine îngrijite. Băieţaşii purtau pantaloni trainici de catifea, fetele plecau la oraş ca slujnice destoinice, sau făceau împletituri de paie, acasă: pe aici nu găseai războaie de ţesut, nici dizidenţi, şi cu toate că obştea înclina mai degrabă către avuţie decât spre spiritualitate, viciul nu era prea răspândit. Orătăniile pestriţe erau atât de numeroase, încât domnul Brooke făcu următoarea cugetare:

– Văd că fermierii voştri lasă pe ogor ceva ovăz ca să-l culeagă femeile. Oamenii sărmani de prin părţile acestea ar putea avea fiecare câte o găină în oală, aşa cum îşi dorea bunul rege francez[25] pentru supuşii lui. Francezii mănâncă la păsăret cu duiumul, păsări sfrijite, ştiţi.

– Cred că era o dorinţă foarte ieftină din partea lui, replică indignată Dorothea. Oare regii sunt asemenea monştri, încât o dorinţă ca aceasta să fie socotită o virtute regală?

– Şi, mai ales, dacă le ura să aibă parte de câte o pasăre sfrijită, adăugă Celia, nu era prea drăguţ din partea lui. Dar poate că le dorea să aibă parte de găini grase.

– Da, dar cuvântul a fost omis din text, ori poate că a fost *subauditum*[26], adică prezent în mintea regelui, fără a fi rostit, comentă domnul Casaubon, zâmbind şi plecându-şi capul spre Celia, care se dădu imediat puţin înapoi, fiindcă nu suporta ca viitorul ei cumnat s-o privească drept în faţă.

În drum spre casă, Dorothea se cufundă în tăcere. Simţea o anumită dezamăgire, de care însă se ruşina, la gândul că pentru ea nu era nimic de făcut la Lowick, iar în minutele următoare gândul i se

opri asupra alternativei pe care ar fi preferat-o, anume aceea de a fi descoperit că viitorul ei cămin se afla într-o parohie prevăzută cu o porţie mai substanţială de mizerie lumească, ca să-şi poată asuma mai din plin anumite răspunderi. Apoi, întorcându-şi gândul către viitorul ce se deschidea cu-adevărat înaintea ei, îşi schiţă tabloul unui devotament şi mai deplin faţă de ţelurile domnului Casaubon şi al unor noi îndatoriri, care o vor aştepta. Multe noi obligaţii de acest fel se vor dezvălui de la sine ca urmare a cunoştinţelor mai înalte pe care le va dobândi alături de el.

Curând, domnul Tucker îi părăsi, căci avea o treabă clericală care nu-i îngăduia să prânzească la Hall, şi cum intrau din nou în grădină, pe aceeaşi portiţă, domnul Casaubon, spuse:

– Pari cam întristată, Dorothea. Nădăjduiesc că cele văzute ţi-au fost pe plac.

– Poate că simţămintele mele sunt greşite, poate că e o nerozie, răspunse Dorothea, cu obişnuita ei francheţe, dar aproape că-mi doresc ca oamenii de-aci să fi avut mai multe nevoi de acoperit. Am cunoscut foarte puţine căi de-a face ca viaţa mea să fie bună la ceva. Fireşte, ideile mele în ce priveşte utilitatea cuiva sunt, pesemne, înguste. Trebuie să învăţ noi căi de a ajuta oamenii.

– Fără îndoială, glăsui domnul Casaubon. Fiecare stare îşi are îndatoririle sale corespunzătoare. Cred că cele ce-ţi revin ca stăpână a Lowick-ului nu-ţi vor lăsa niciun dor neîmplinit.

– Într-adevăr, aşa cred şi eu, spuse Dorothea, deschis. Să nu-ţi închipui că sunt tristă.

– Atunci e bine. Dar, dacă nu ai ostenit, ne vom întoarce acasă pe alt drum.

Dorothea nu simţea niciun pic de oboseală, şi făcură un mic ocol către o frumoasă salcie, principala glorie ereditară a terenului din această latură a casei. În timp ce se apropiau de fundalul întunecat al plantelor verzi, se profilă silueta unei persoane aşezate pe o bancă şi care desena bătrânul copac. Domnul Brooke, aflat în fruntea micului grup, împreună cu Celia, îşi întoarse capul şi întrebă:

– Cine e flăcăiandrul acela, Casaubon?

Ajunseră foarte aproape de el, când domnul Casaubon răspunse:

– E un tânăr neam de-al meu, văr de gardul doi; de fapt, adăugă, uitându-se la Dorothea, nepotul doamnei al cărei portret l-ai remarcat, mătuşa mea Julia.

Tânărul pusese deoparte caietul de schiţe şi se ridicase. Văzându-i buclele castanii, stufoase, şi aerul tineresc, Celia îl recunoscu imediat ca fiind una şi aceeaşi persoană cu silueta remarcată de ea pe alee.

– Dorothea, dă-mi voie să ţi-l prezint pe vărul nostru, domnul Ladislaw. Will, iat-o pe domnişoara Brooke.

Vărul se afla acum la distanţă atât de mică, încât, când îşi scoase pălăria, Dorothea putu zări doi ochi cenuşii, cam apropiaţi, un nas neregulat, delicat, cu o uşoară unduire şi un păr care-i cădea pe spate; dar tânărul avea şi o bărbie mai proeminentă, mai ameninţătoare, decât cea a bunicii din miniatură. Tânărul Ladislaw nu simţi nevoia să zâmbească, manifestându-şi în acest fel încântarea de a fi prezentat viitoarei sale verişoare şi rudelor ei; faţa îl arăta mai degrabă bosumflat şi nemulţumit.

– Văd că eşti un artist, spuse domnul Brooke, luând carnetul de schiţe şi răsfoindu-l, în felul lui neceremonios.

– Nu, mă mărginesc să schiţez şi eu puţin. Nu-i nimic vrednic de văzut acolo, declară tânărul Ladislaw roşind, poate mai mult de ciudă decât de modestie.

– Ei, lasă, uite o piesă drăguţă. Cândva am desenat şi eu câteva dintr-astea, ştii. Ia te uită; asta e ceea ce numesc eu un lucru drăguţ, făcut aşa cum spuneam noi odinioară, „cu brio."

Domnul Brooke întinse spre cele două fete o schiţă mare, colorată; un teren pietros, copaci, un eleşteu.

– Nu sunt un bun judecător al lucrurilor de acest gen zise Dorothea, nu cu răceală, dar grăbindu-se să se dezică de efectul ce-l puteau avea asupra ei. Ştii, unchiule, eu nu văd niciodată frumuseţea acelor tablouri despre care afirmi că sunt atât de lăudate. Spun ceva de neînţeles pentru mine. Presupun că între picturi şi natură există oarecare relaţie, pe care eu sunt prea ignorantă ca să o intuiesc, întocmai cum dumneata pricepi ce vrea să spună o frază elină care pentru mine nu înseamnă nimic.

Dorothea îşi înălţă privirea către domnul Casaubon, dar acesta-şi plecă spre ea capul, în vreme ce domnul Brooke, zâmbind galeş, zise.

– Doamne păzeşte, cât de deosebiţi sunt oamenii! Ai avut parte de o învăţătură proastă, ştii – de-altminteri, ăsta-i lucrul potrivit pentru fete – schiţe, arte frumoase şi aşa mai departe. Dar tu te-ai apucat să desenezi planuri; nu înţelegi *morbidezza*[27]şi lucruri de felul ăsta. Sper, tinere, că o să vii la mine acasă şi am să-ţi arăt ce am realizat eu în genul acesta, continuă el, întorcându-se spre tânărul Ladislaw, care păru să se trezească, atât de absorbit era s-o studieze pe Dorothea. Ladislaw îşi vârâse în cap că viitoarea lui verişoară trebuie să fie o fată antipatică, de vreme ce urma să se mărite cu domnul Casaubon, şi cele mărturisite despre nepriceperea ei în materie de tablouri i-ar fi confirmat această părere, dacă i-ar fi dat crezare. Aşa cum stăteau lucrurile, însă, luă cuvintele Dorotheei drept o critică travestită, căci era sigur că schiţa lui i se părea o oroare. Se scuzase cu prea multă isteţime: râdea şi de el, şi de unchiul ei. Dar ce glas! Suna ca glasul unui suflet care ar fi vieţuit cândva într-o harpă eoliană. Pesemne că reprezenta una dintre contradicţiile Naturii. Nu putea să fi rămas vreun strop de pasiune într-o fată care hotărâse să se mărite cu Casaubon. Dar îşi desprinse privirea de la ea şi făcu o plecăciune, mulţumindu-i domnului Brooke pentru invitaţie.

– O să răsfoim împreună gravurile mele italiene, continuă acest domn jovial. Am o sumedenie de lucruri dintr-astea puse deoparte, de ani de zile. În colţul ăsta de ţară omul rugineşte, ştii. Dumneata nu, Casaubon, dumneata te ţii neclintit de studiile dumitale, dar cele mai bune idei ale mele cad la fund – nu mai sunt de niciun folos, ştii. Eu am fost prea indolent, ştii – altminteri, cândva, aş fi putut ajunge departe.

– Aţi dat o povaţă bine-venită, grăi domnul Casaubon, dar acum vom intra în casă, ca nu cumva tinerele doamne să obosească stând în picioare.

După ce-i întoarseră spatele, tânărul Ladislaw se aşeză din nou pe bancă şi schiţă mai departe; expresia feţei lui arăta că s-a înveselit; se simţea din ce în ce mai vesel pe măsură ce continua să deseneze, până când îşi dădu capul pe spate, râzând în hohote. Pe de o parte, îl măgulea primirea făcută creaţiei sale artistice; pe de altă parte, ideea că vărul său cel solemn era iubitul acelei fete i se părea plină de haz; ca şi definiţia dată de domnul Brooke poziţiei pe care ar fi putut să o deţină, dacă nu l-ar fi împiedicat indolenţa.

Simţul ridicolului înviora în mod plăcut trăsăturile lui Will Ladislaw: tânărul se desfăta cu o situaţie comică şi nimic altceva; nici urmă de dispreţ superior sau de părere din cale-afară de bună

despre sine însuşi.

– Ce drum are de gând să apuce în viaţă, nepotul dumitale, Casaubon? întrebă domnul Brooke, când îşi urmară drumul.

– Vreţi să spuneţi, vărul – nu nepotul meu.

– Da, da, văr. Dar mă refer la cariera lui, ştii.

– Răspunsul la această întrebare este dureros de îndoielnic. Când a absolvit colegiul „Rugby”, a refuzat să intre la universitatea britanică, unde l-aş fi plasat bucuros, şi a ales calea, pe care trebuie să o consider anormală, de a studia la Heidelberg. Iar acum vrea să plece din nou în străinătate, fără niciun obiectiv special, afară de vagul scop numit de el cultură, pregătire pentru nu ştiu ce. Refuză să-şi aleagă o profesie.

– Presupun că nu are alte mijloace – decât cele oferite de dumneata.

– Totdeauna le-am dat a înţelege lui şi prietenilor săi, că-i voi înlesni, cu moderaţie, cele necesare pentru a-i asigura o educaţie erudită şi un început de viaţă respectabil. De aceea mă simt legat să îndeplinesc aşteptările pe care le-am încurajat – spuse domnul Casaubon, dând atitudinii sale nuanţa unei simple corectitudini.

„Un gest delicat”, îşi spuse cu admiraţie Dorothea.

– E însetat de călătorii, poate că va ieşi dintr-însul un Bruce[28], sau un Mungo Park[29], se pronunţă domnul Brooke. Şi mie-mi umbla gândul la asta, pe vremuri.

– Nu, nu are nicio înclinare către explorări sau pentru lărgirea geogenezei noastre; ar fi un ţel deosebit, pe care-aş putea oarecum să-l încuviinţez, fără a-l felicita însă pentru o carieră ce se încheie atât de des printr-o moarte preatimpurie şi violentă. Dar este atât de departe de orice dorinţă de a cunoaşte mai bine suprafaţa pământului, încât a declarat că ar prefera să nu cunoască izvoarele Nilului şi că unele ţinuturi trebuie să rămână necunoscute, în chip de terenuri de vânătoare rezervate imaginaţiei poetice.

– Ei, e ceva şi în asta, ştii, constată domnul Brooke, care, hotărât lucru, judeca fără părtinire.

– Mă tem că nu este decât un aspect al nepotrivirii lui cu realitatea, al ostilităţii sale faţă de orice lucru serios, în toate domeniile, ceea ce ar fi de rău augur pentru dânsul în orice profesie – fie laică sau religioasă – presupunând că s-ar supune rânduielilor obişnuite măcar atât cât să-şi aleagă o profesie.

– Poate se simte un neadaptat – ceea ce-i trezeşte scrupule de conştiinţă, spuse Dorothea, interesată să găsească o explicaţie favorabilă. Pentru că dreptul şi medicina reprezintă profesii foarte serioase, nu-i aşa? De slujitorii lor depind viaţa şi averea oamenilor.

– Nici vorbă, dar mă tem că aversiunea tinerei mele rubedenii Will Ladislaw faţă de asemenea chemări se datoreşte îndeosebi unei antipatii pentru studiul statornic şi pentru acel mod de dobândire a cunoştinţelor care constituie un mijloc indispensabil, dar care nu farmecă, şi nu te invită să te arăţi îngăduitor cu tine însuţi. Am insistat să-i explic cele formulate de Aristotel cu admirabilă conciziune: că pentru realizarea oricărei acţiuni considerată ca scop, e necesară concentrarea prealabilă a multor energii, ori exercitarea unor aptitudini dobândite, de ordin secundar, care cer multă răbdare. M-am referit la propriile mele volume în manuscris, care însumează o trudă de ani de zile, pregătitoare pentru o operă încă nerealizată. Dar în van. La raţionamente temeinice de acest gen, răspunde

numindu-se singur „Pegas” şi calificând orice formă de muncă pe care i-o recomand drept „jug”.

Celia râse. Era surprinsă să descopere că domnul Casaubon ar putea rosti ceva într-adevăr amuzant.

– Ei, ştii, s-ar putea să iasă dintr-însul un Byron, un Chatterton, un Churchill – soiul ăsta de oameni – nu poţi şti niciodată, rosti domnul Brooke. Îi vei da voie să se ducă în Italia, sau oriunde ar avea chef să plece?

– Da; am fost de acord să-i ofer resurse modeste pentru un an sau doi; nu pretinde mai mult. Îl voi lăsa să fie pus la încercare prin proba libertăţii.

– E un gest foarte binevoitor din partea dumitale, comentă Dorothea, privindu-l cu încântare pe domnul Casaubon. E nobil. La urma urmei, oamenii ar putea chiar să aibă o vocaţie care nu e încă limpede nici pentru ei înşişi; nu-i aşa? Pot părea leneşi şi molateci fiindcă sunt în creştere. Cred că trebuie să avem răbdare unii cu alţii.

– Presupun că logodna te-a făcut să consideri că răbdarea e bună la ceva – zise Celia în timp ce se dezbrăca, de îndată ce rămăsese între patru ochi cu Dorothea.

– Vrei să spui că sunt o fire nerăbdătoare, Celia?

– Da, când oamenii nu fac şi nu spun exact ce-ţi place ţie.

De când cu logodna, Celia începuse să se teamă mai puţin de a-i spune Dorotheei lucrurile pe şleau: şiretenia îi părea mai vrednică de compătimire ca oricând.

25 Aluzie la Henric al IV-lea, rege al Franţei şi Navarrei (n.t.)

26 Subînţeles (lat.) (n.t.)

27 Moliciune, catifelare (it.) (n.t.)

28 *Jack Bruce* (1730-1794), explorator scoţian. A căutat fără succes izvoarele Nilului (n.t.)

29 *Mungo Park* (1771-1806), explorator al Africii Occidentale; zona cercetărilor sale a fost în deosebi bazinul fluviului Niger, în ale cărui ape a murit înecat (n.t.)

X

„Ar fi răcit zdravăn, dacă n-ar fi avut
alte straie de purtat decât pielea
unui urs încă neucis.”

Fuller

Tânărul Ladislaw nu dădu urmare invitaţiei domnului Brooke, şi şase zile mai târziu, domnul Casaubon aminti că tânăra sa rubedenie a plecat spre Continent; atitudinea sa rece, indiferentă părea să împiedice alte întrebări. Într-adevăr, Will refuzase să indice o destinaţie mai precisă a călătoriei sale decât întreaga arie a Europei. Susţinea că, în mod inevitabil, geniul nu poate suferi cătuşe: pe de o parte, trebuie să se bucure de cel mai deplin joc al spontaneităţii; pe de altă parte, poate aştepta cu încredere acele mesaje ale universului care îl vor chema la activitatea lui specifică, ceea ce nu-i cere decât o atitudine de receptivitate faţă de toate şansele sublime. Aceste atitudini receptive sunt variate, şi Will încercase cu sinceritate multe dintre ele. Nu era mare băutor, dar în diferite prilejuri băuse peste măsură, numai şi numai pentru a experimenta şi această formă de extaz; postise până ce leşinase şi apoi cinase, îmbuibându-se cu raci; se îmbolnăvise cu bună ştiinţă, luând apoi doze de opiu. Aceste excese nu-l făcuseră însă să zămislească ceva de o originalitate măreaţă, iar efectele opiului îl convinseseră de totala neasemănare dintre constituţia sa şi cea a lui De Quincey[30]. Circumstanţele suplimentare, menite a trezi geniul, încă nu se arătaseră; universul nu-i făcuse până în clipa aceea niciun semn. Dar chiar şi destinul lui Cezar, într-un anumit moment, nu era decât o măreaţă făgăduinţă. Ştim cât de bizar e orice proces de dezvoltare şi ce viitoare forme pline de energie pot să zacă travestite într-un embrion neputincios. De fapt, lumea e plină de analogii ce trezesc speranţe şi de ouă îndoielnice şi atrăgătoare numite posibilităţi. Will vedea destul de limpede exemplele jalnice oferite de lungi incubaţii care nu produseseră niciun pui; dacă recunoştinţa nu l-ar fi împiedicat, ar fi râs de Casaubon: trudnica lui silinţă, şirurile sale de caiete cu însemnări şi măruntele-i ciocăneli de teorie heteroclită, explorând ruinele învălmăşite ale lumii, păreau să confirme morala care-l încuraja pe Will să aibă o încredere neţărmurită în intenţiile manifestate de univers faţă de persoana sa. Considera că încrederea lui era o dovadă de geniu; fără îndoială, nimeni nu poate afirma contrariul, căci geniul nu înseamnă nici înfumurare, nici umilinţă, ci puterea de a realiza ori a face nu orice, în general, ci ceva anume. Să-l lăsăm deci să plece pe Continent, fără a ne pronunţa asupra viitorului său. Dintre toate formele de eroare, profeţia este cea mai gratuită.

Dar deocamdată grija de a nu mă lansa în judecăţi pripite mă preocupă mai mult când este vorba de domnul Casaubon, decât atunci când se referă la tânărul său văr. Dacă pentru Dorothea, domnul Casaubon fusese doar prilejul de a aprinde frumoasa substanţă inflamabilă a iluziilor ei tinereşti, trebuie oare să conchidem că personajele mai puţin pasionate, care au arătat până acum cum îl văd ele, şi-l reprezentau în mintea lor mai corect? Protestez împotriva tuturor concluziilor categorice şi a oricărei prejudecăţi care ar deriva din: dispreţul doamnei Cadwallader faţă de pretinsa măreţie

sufletească a unui cleric vecin; părerea proastă a lui *Sir* James Chettam despre picioarele rivalului său; neputinţa domnului Brooke de a aprecia ideile unui partener de discuţii, sau criticele aduse de Celia înfăţişării unui cărturar între două vârste. Nu sunt sigur că cel mai mare om al unei epoci – dacă acest superlativ solitar a existat vreodată – ar putea fi scutit de asemenea nefavorabile reflectări ale sale în diferite oglinzi mărunte; chiar Milton, privindu-şi portretul într-o lingură, ar fi fost nevoit să se resemneze cu unghiul facial al unui ins necioplit. Mai mult încă, dacă domnul Casaubon, când vorbea despre sine, folosea o retorică oarecum glacială, e îndoielnic că, din acest motiv, ducea lipsă de înfăptuiri lăudabile sau simţiri alese. Oare un fizician nemuritor şi savant în descifrarea hieroglifelor nu a scris versuri detestabile? Oare teoria sistemului solar a progresat cu ceva datorită manierelor distinse şi tactului arătat în conversaţie? Să ne închipuim că trecem peste aprecierile exterioare asupra unui om pentru a ne întreba, cu un interes mai pătrunzător, ce verdict dă propria lui conştiinţă asupra înfăptuirilor sau capacităţilor sale; ce anume n-a izbutit, pe drumul îndeplinirii trudei zilnice; în ce măsură anii i-au spulberat nădejdile sau i-au întipărit mai adânc în suflet dezamăgirile şi cu ce doză de tărie luptă împotriva presiunii universale, care într-o bună zi va fi prea apăsătoare pentru el şi-i va sili inima să se oprească pentru totdeauna. Fără îndoială că ceea ce-i este hărăzit are însemnătate în proprii săi ochi; şi motivul de căpetenie care ne face să gândim că pretinde un loc prea mare în atenţia noastră trebuie să fie că aceasta nu-i atât de încăpătoare ca să-l poată cuprinde şi pe el, din moment ce-l lăsăm, cu desăvârşită încredere, pe seama judecăţii divine; ba ni se pare chiar minunat ca semenul nostru să aştepte cât mai mult din partea acesteia, indiferent cât de puţin ar fi căpătat de la noi. Domnul Casaubon era şi el centrul propriei sale lumi; dacă înclina să creadă că cei din jurul lui erau zămisliţi, în chip providenţial, pentru el, şi mai cu seamă dacă-i cântărea numai sub aspectul utilităţii lor pentru autorul tratatului *Cheia tuturor mitologiilor*, trebuie să recunoaştem că această trăsătură nici nouă nu ne este chiar străină şi asemenea celorlalte nădejdi ale muritorilor care ne fac milă, şi aceasta solicită o parte din îndurarea noastră.

Desigur că această istorie a căsătoriei domnului Casaubon cu domnişoara Brooke îl privea pe el mai îndeaproape decât pe oricare dintre persoanele care până atunci o dezaprobaseră şi, în stadiul actual al lucrurilor, mă simt mai înduioşat de strădaniile sale de a izbuti în ceea ce şi-a propus decât de dezamăgirea amabilului *Sir* James. Căci, ca să fim sinceri, pe măsură ce se apropia ziua fixată pentru cununia lui, domnul Casaubon nu descoperea că entuziasmul i-ar fi sporit; iar contemplarea acestui decor de grădină matrimonială, unde, aşa cum îl învăţau experienţele altora, cărarea urma să fie mărginită de flori, nu vădea nici ea un farmec mai puternic pentru el decât obişnuitele bolţi pe sub care umbla cu candela în mână. Nu îşi mărturisise nici sie-însuşi – şi cu atât mai puţin ar fi putut sufla un cuvânt altcuiva – uimirea provocată de faptul că, deşi cucerise o fată fermecătoare şi cu inima nobilă, nu aflase în acest lucru nicio desfătare – senzaţie pe care de asemenea o considera o ţintă ce trebuie să fie atinsă pe calea cercetării. E drept, cunoştea toate pasajele clasice care susţineau contrariul; dar, după părerea noastră, cunoaşterea pasajelor clasice e istovitoare, în sine, ceea ce explică de ce lasă atât de puţin prisos de energie pentru aplicarea lor spre folosul personal.

Sărmanul domn Casaubon îşi imaginase că îndelungata şi studioasa lui burlăcie înmagazinase pentru el o dobândă compusă la capitolul bucuriei, şi că poliţele serioase trase asupra afecţiunii sale nu vor întârzia să fie onorate; deoarece noi cu toţii, fie că suntem gravi sau uşuratici, ne încălcim

gândurile în metafore şi acţionăm, în mod fatal, pe temeiul lor. Iar acum simţim primejdia de a ne întrista, fiindcă era convins că împrejurările se arătau neobişnuit de fericite pentru el: nu exista niciun factor din afară în măsură să justifice o anumită apatie a simţurilor, care îl năpădea tocmai acum, când bucuria lui plină de aşteptare s-ar fi cuvenit să fie mai vie, tocmai acum când înlocuise obişnuitul plictis al bibliotecii sale din Lowick cu vizitele la Grange. Totul alcătuia o experienţă ostenită; era condamnat fără nădejde la singurătate, la fel ca şi în disperarea ce-l ameninţa uneori când se zbătea în mâlul autorilor iluştri, şi nu părea să se apropie de ţel. Iar singurătatea lui era dintre cele mai rele, soiul care evită compasiunea. Îşi dorea să nu apară în ochii Dorotheei mai puţin fericit decât se aştepta lumea să fie pretendentul care-i obţinuse mâna; iar în ce priveşte situaţia lui de autor, se bizuia pe tânăra ei încredere şi veneraţie; îi plăcea să scoată la suprafaţă interesul proaspăt cu care ea îl asculta, ceea ce pentru dânsul era un imbold; când discuta cu logodnica lui, îi prezenta toate împlinirile şi intenţiile sale, cu încrederea cumpănită a pedagogului, şi scăpa pentru o vreme de nălucirile lui: acel public imaginar, care-l îngheţa în orele lui de trudă sterilă, când simţea parcă apăsarea aeriană a umbrelor infernului.

Căci pentru Dorothea, după acea istorie de operetă a lumii, adaptată pentru tinerele fete, care alcătuia partea de căpetenie a ceea ce învăţase ea, peroraţiile domnului Casaubon despre marea lui carte erau pline de vederi noi; iar senzaţia revelaţiei, surpriza pe care o încerca atunci când îi cunoştea mai îndeaproape pe stoici şi pe alexandrieni, ca pe nişte oameni cu idei nu chiar total deosebite de ale ei, îi ţineau pentru moment în frâu obişnuita-i dorinţă arzătoare de a găsi o teorie convingătoare în stare să stabilească o legătură între viaţă şi crezurile ei şi acel uluitor trecut şi să dovedească faptul că până şi cele mai îndepărtate surse de cunoaştere aveau oarecare influenţă asupra acţiunilor ei. Această învăţătură mai temeinică avea să vină, şi domnul Casaubon urma să-i facă cunoscute toate acestea; anticipa o iniţiere mai elevată în lumea ideilor, la fel cum aştepta căsătoria, şi cele două fenomene alcătuiau împreună un tot neclar. Ar fi o mare greşeală să presupunem că Dorothea ar fi dorit să împărtăşească activ erudiţia domnului Casaubon, privind acest lucru ca pe o mare înfăptuire căci, deşi părerile care circulau prin împrejurimile domeniilor Freshitt şi Tipton o proclamaseră deşteaptă, acest epitet nu ar fi caracterizat-o în cercurile unde, într-un vocabular mai precis, deşteptăciune înseamnă doar aptitudinea de a cunoaşte şi a acţiona, atitudine independentă de afectivitate. Tot zelul ei înfocat de a dobândi cunoştinţe îşi aveau originea în acel năvalnic şuvoi afectiv în care erau de obicei târâte ideile şi impulsurile ei. Nu dorea să adune cunoştinţe – să le păstreze în mintea ei, despuiată de nervul şi pasiunea ce-i hrăneau acţiunile – iar dacă ar fi scris o carte, pesemne că ar fi făcut-o ca şi sfânta Tereza, sub impulsul unei forţe care i-ar fi constrâns conştiinţa. Dar năzuia la ceva prin care viaţa ei să poată fi întregită de acţiuni raţionale şi arzătoare totodată; şi, de vreme ce epoca viziunilor călăuzitoare şi a îndrumătorilor spirituali trecuse, iar rugăciunile intensifică aspiraţiile dar nu şi instrucţiunea, ce altă sursă de lumină, ce altă lampă mai exista, afară de cunoaştere? Cu siguranţă că oamenii învăţaţi păstrau cu grijă singurul ulei de lampă bun; şi cine era mai învăţat decât domnul Casaubon?

Astfel, în scurtul răgaz al acelor săptămâni, recunoscătoarea şi voioasa aşteptare a Dorotheei rămase neştirbită; oricât de conştient era iubitul ei că, la răstimpuri, lunecau în platitudine, nu se putea gândi nicio clipă că aceasta s-ar datora faptului că ea îl priveşte cu mai puţină dragoste şi

interes.

Anotimpul era de-ajuns de blând pentru a încuraja proiectul de a prelungi voiajul de nuntă până la Roma, iar domnul Casaubon se arăta nerăbdător să ajungă acolo, fiindcă voia să conspecteze unele manuscrise aflate la Vatican.

– Regret şi acum că sora dumitale nu ne va însoţi, spuse el într-o dimineaţă, la câtva timp după ce primise asigurarea că Celia se împotrivea să plece şi că Dorothea nu stăruia ca sora ei s-o întovărăşească. Vei avea de petrecut multe ore de singurătate, Dorothea; voi fi nevoit să-mi folosesc cât mai bine timpul în cursul şederii noastre la Roma, şi m-aş simţi mai liber dacă ai avea o însoţitoare.

Cuvintele „m-aş simţi mai liber” zgâriară auzul Dorotheei. Pentru prima dată de când îl cunoscuse pe domnul Casaubon, roşi de iritare.

– Pesemne că m-ai înţeles greşit, replică ea, dacă socoteşti că nu-mi dau seama cât e de preţios timpul dumitale; sau dacă crezi că nu voi renunţa bucuroasă la orice te-ar împiedica să-l foloseşti în scopul cel mai bun.

– Este foarte amabil din partea dumitale, scumpa mea Dorothea, continuă domnul Casaubon, fără să observe câtuşi de puţin că o jignise, dar dacă ai avea în preajmă o doamnă, v-aş putea lăsa pe amândouă în grija unui ghid, şi astfel ne-am atinge două scopuri în acelaşi timp.

– Te rog să nu mai deschizi această discuţie, replică Dorothea, cam trufaş. Dar imediat se temu că greşise şi, întorcându-se spre el, îşi puse mâna pe a lui, adăugând pe un ton diferit: Te rog să nu te simţi îngrijorat din pricina mea. O să am destule lucruri la care să mă gândesc, când voi fi singură: mi-e de ajuns tovărăşia lui Tantripp, doar ca să aibă grijă de mine. N-aş suporta să o am în preajma mea pe Celia – s-ar simţi mizerabil.

Sosise ceasul să se îmbrace. În ziua aceea se dădea o masă, ultima din şirul celor oferite la Grange ca preliminarii de rigoare ale cununiei, şi Dorothea fu bucuroasă să se depărteze numaidecât, la sunetul clopoţelului, ca şi cum ar fi avut nevoie să se pregătească mai mult ca de obicei. Se ruşina că se lăsase întărâtată, fără ca ea însăşi să-şi dea seama de ce; căci, deşi nu avea nicidecum de gând să fie nesinceră, replica ei nu pusese degetul pe rană. Cuvintele domnului Casaubon, pe deplin rezonabile, trădau totuşi o vagă şi subită înstrăinare.

„Hotărât, sunt într-o stare de spirit ciudat de egoistă şi mă dovedesc slabă”, îşi spuse în sinea ei. „Cum pot avea un soţ care e cu atât mai presus de mine, fără a şti că el are mai puţină nevoie de mine decât am eu de el?”

După ce se convinse că domnul Casaubon avea dreptate, îşi redobândi seninătatea de spirit şi, când păşi în salon, în rochia ei cenuşie-argintie, înfăţişa o agreabilă imagine de demnitate senină: linia simplă a părului ei castaniu-închis se despărţea deasupra frunţii şi se încolăcea compact, la spate, într-un rulou sobru, în armonie cu atitudinea şi expresia ei, pe deplin lipsite de căutarea celui mai neînsemnat efect. Câteodată, când Dorothea se afla în societate, în jurul ei părea să plutească un aer atât de odihnitor, de parcă ar fi fost un portret al sfintei Barbara, privind din turnul ei către marginea zării limpezi; dar aceste răstimpuri de tihnă făceau ca energia din vorbele ei şi intensitatea emoţiilor să fie şi mai vădite, când era mişcată de vreo chemare din afară.

În seara aceea era, în mod firesc, ţinta multor observaţii, fiindcă la masă veniseră numeroşi

invitaţi şi asistenţa masculină era, probabil, cea mai eterogenă din câte cunoscuseră nepoatele domnului Brooke de când locuiau cu dânsul la Grange; ca urmare, conversaţia se desfăşura în duete şi terţete, mai mult ori mai puţin nearmonioase. Se aflau acolo primarul recent ales din Middlemarch, care se nimerise a fi un postăvar; cumnatul lui, bancherul filantrop, care domina în asemenea măsură oraşul încât unii îl numeau metodist, alţii făţarnic, după resursele vocabularului personal; şi mai puteai întâlni diferiţi liber profesionişti. De fapt, doamna Cadwallader susţinea că Brooke începuse să-i ospăteze pe middlemarchezi, şi că ea ar fi preferat să aibă la cină pe fermierii dijmaşi, care beau în sănătatea ei, fără nicio pretenţie şi nu se ruşinau de mobila bunicilor lor. Fiindcă în acel colţ al ţinutului, înainte ca Reforma să fi jucat rolul ei însemnat în dezvoltarea conştiinţei politice, se făcea o distincţie mai netă între ranguri şi una mai confuză între partide; astfel că invitaţii amestecaţi ai domnului Brooke păreau a fi rezultatul moliciunii generale cauzate de călătoriile sale întreprinse la voia întâmplării şi al deprinderii de a lua prea multe lucruri drept idei.

Când domnişoara Brooke ieşi din sufragerie, se şi găsi ocazia pentru câteva *aparté*-uri în care abundau exclamaţiile.

– Frumoasă femeie, domnişoara Brooke! Frumoasă de pică, pe cinstea mea! zise domnul Standish, bătrânul avocat care se ocupase atât de mult de afacerile micilor moşieri nobili, încât se împământenise şi el; rostea această blasfemie, cu un timbru adânc şi cu o manieră ce presupunea un blazon heraldic, marcând vorbirea unui om care deţine o poziţie socială bună.

Se părea că exclamaţia îi era adresată domnului Bulstrode, bancherul, dar acest domn nu suferea grosolănia şi limbajul vulgar şi se mărgini doar să plece capul. Remarca fu prinsă din zbor de domnul Chichely, un holtei între două vârste, ajuns de pomină prin înjurăturile pe care le folosea; faţa lui arăta ca un ou de Paşti; avea câteva fire de păr aranjate grijuliu şi o ţinută care trăda că e conştient de înfăţişarea sa distinsă.

– Da, dar nu e genul meu de femeie; prefer o femeie care face fiţe ca să cucerească un bărbat. O femeie are nevoie de mai multe fasoane, de un dram de cochetărie. Bărbatului îi place o anumită sfidare. Cu cât îndreaptă împotriva ta mai multe atacuri premeditate, cu atât mai bine.

– E un grăunte de adevăr în afirmaţia asta, încuviinţă domnul Standish, gata să se dovedească îngăduitor. Şi, pe cinstea mea, cam aşa se întâmplă cu femeile. Presupun că treaba asta corespunde vreunor ţeluri înţelepte: aşa le-a făcut Domnul, ce zici, Bulstrode?

– Aş fi dispus să pun cochetăria pe seama altui autor, zise domnul Bulstrode. Aş pune-o mai degrabă pe socoteala diavolului.

– A, nici vorbă, într-o femeie se cade să zacă un mic diavol, încuviinţă domnul Chichely, căruia studiile asupra sexului frumos păreau să-i fi vătămat latura teologică. Şi-mi plac blondele, cu mers unduios şi cu gât de lebădă. Între noi fie vorba, fiica primarului e mai pe gustul meu decât domnişoara Brooke, sau chiar decât domnişoara Celia. Dacă aş fi candidat la însurătoare, aş alege-o pe domnişoara Vincy, înaintea amândorura.

– Ei, haide, alege, exclamă mucalit domnul Standish; vezi că azi victoria aparţine indivizilor între două vârste.

Domnul Chichely clătină din cap, cu mult tâlc: nu era el omul care să nu fie acceptat de femeia pe care şi-ar fi ales-o.

Fireşte, domnişoara Vincy, care avusese onoarea de a fi idealul domnului Chichely, nu era de faţă, pentru că domnul Brooke, care nu mergea niciodată prea departe, nu s-ar fi decis ca nepoatele sale să se întâlnească cu fata unui postăvar din Middlemarch, decât dacă s-ar fi ivit un prilej public. Partea femeiască a societăţii lor nu includea nicio persoană la adresa căreia *lady* Chettam sau doamna Cadwallader ar fi putut avea obiecţii; fiindcă doamna Renfrew, văduva colonelului, nu numai că nu trezea nicio rezervă din punctul de vedere al bunei sale creşteri, dar era şi interesantă datorită bolilor sale, meteahnă ce-i intriga fără doar şi poate pe doctori şi părea un caz unde cunoştinţele profesionale trebuiau întregite de şarlatanie. *Lady* Chettam, care atribuia sănătatea ei remarcabilă unor poţiuni amare fabricate după reţete proprii, îmbinate cu o constantă îngrijire medicală, se deda, cu o foarte vie participare a imaginaţiei, la relatarea simptomelor înşirate de doamna Renfrew şi a uimitoarei zădărnicii dovedite, în cazul ei, de orice tonic.

– Unde s-o fi ducând tăria tuturor acestor medicamente, draga mea? întrebă blajina dar impunătoarea văduvă de neam mare, întorcându-se cu un aer meditativ spre doamna Cadwallader; când atenţia doamnei Renfrew fu atrasă în altă direcţie.

– Nu întăresc decât boala, îşi rosti verdictul soţia parohului, de obârşie mult prea bună ca să nu fie şi ea medic amator. Totul depinde de constituţie: unii oameni fac grăsime, alţii sânge, şi alţii fiere – asta-i părerea mea asupra problemei; şi orice iau, nu izbutesc decât să dea un fel de apă la moară bolii lor.

– Atunci, în cazul când ai dreptate, scumpa mea, ar trebui să se ia doctorii care să reducă… să reducă tăria bolii, ştii. Şi cred că e rezonabil ce spui.

– Negreşit că e rezonabil. Poftim, două soiuri de cartofi, crescute pe acelaşi sol. Unul dintre ele creşte mai mult şi e mai apos…

– Vai! ca această sărmană doamnă Remfrew – aşa socot şi eu. Dropică! Încă nu se umflă – dar răul zace înlăuntrul ei. Aş zice că s-ar cuveni să ia doctorii pentru uscat, nu crezi? Sau să facă băi de aer uscat, fierbinte. Ar putea fi încercate multe lucruri de natură uscătoare.

– Ia să încerce broşurile unei anumite persoane, şopti doamna Cadwallader, văzând că tocmai intra persoana respectivă. Lui nu-i lipseşte uscăciunea.

– Cui, scumpa mea? întrebă *lady* Chettam, o femeie fermecătoare, dar nu atât de ageră la minte ca să anuleze plăcerea explicaţiei.

– Mirele Casaubon. Hotărât că s-a uscat mai repede de la logodnă încoace: presupun că vina o poartă văpaia pasiunii.

– Aş crede că şi el e departe de a avea o constituţie robustă, zise *lady* Chettam, într-o şoaptă şi mai profundă. Şi pe urmă, studiile lui – atât de uscate, cum spui dumneata.

– Fără exagerare, alături de *Sir* James pare un cap de mort, jupuit pentru această ocazie. Ia aminte la vorbele mele: până-ntr-un, fata asta îl va detesta. Acum îl priveşte ca pe un oracol, dar treptat va ajunge la cealaltă extremă. Totul nu-i decât un foc de paie!

– Revoltător! Mă tem că-i îndărătnică. Dar, spune-mi – dumneata ştii totul despre el – se poate afirma ceva foarte rău? Care este adevărul?

– Adevărul? E la fel de rău ca şi un leac greşit – scârbos de luat, şi sigur că nu-ţi prieşte.

– Nu poate fi nimic mai rău decât asta – spuse *Lady* Chettam, care avea o idee atât de categorică

despre leacuri, încât părea a fi înţeles întocmai dezavantajele prezentate de domnul Casaubon. Oricum, James nu vrea să audă niciun cuvânt împotriva domnişoarei Brooke. Zice că pentru el rămâne şi acum oglinda perfecţiunii feminine.

– Este o prefăcătorie generoasă din partea lui. Poţi să mă crezi, îi place mai mult Celia, şi ea îl apreciază. Sper că îţi place mica mea Celia?

– Desigur; îi plac mai mult muşcatele şi pare mai docilă, deşi nu are o faţă la fel de frumoasă. Dar vorbeam de medicină: ia spune-mi, ce-i cu acest doctor tânăr nou-venit, domnul Lydgate? Mi se spune că e grozav de priceput – negreşit că aşa şi arată; are într-adevăr o frunte frumoasă.

– E un *gentleman*. L-am auzit vorbind cu Humphrey. Vorbeşte bine.

– Da. Domnul Brooke zice că se trage din spiţa Lydgate-ilor din Northumberland, care au chiar rude foarte bune. Nu te aştepţi la aşa ceva de la un practician de genul ăsta. Cât despre mine, prefer un profesionist al medicinei mai de-o seamă cu servitorii; sunt adesea mai pricepuţi, sub toate aspectele. Te asigur că ceea ce spunea bietul doctor Hicks era sfânt pentru mine; niciodată nu l-am prins cu greşeala. Era grosolan şi aducea cu un măcelar, dar îmi cunoştea constituţia. Pentru mine a fost o mare pierdere faptul că a plecat dintre noi atât de subit. Vai de mine, ce conversaţie însufleţită pare să aibă domnişoara Brooke cu acest domn Lydgate!

– Discută cu el despre locuinţe şi spitale, explică doamna Cadwallader, dotată cu un auz şi o putere de interpretare foarte ascuţite. Cred că este un fel de filantrop, şi cu siguranţă că Brooke o să-l ia în braţe.

– James, zise *lady* Chettam, când fiul ei se apropie, adu-l pe domnul Lydgate şi prezintă-mi-l. Vreau să-l pun la încercare.

Afabila aristocrată se declară încântată că avea prilejul să-l cunoască pe domnul Lydgate, întrucât auzise de succesele pe care le obţinuse acesta în tratarea frigurilor după o nouă metodă.

Domnul Lydgate era înzestrat cu acea însuşire a medicului în stare să rămână cu desăvârşire grav, indiferent de absurdităţile care i se îndrugau, iar atunci când asculta, ochii săi întunecaţi şi fermi îi dădeau un aer impresionant. Nu aducea câtuşi de puţin cu regretatul Hicks, mai ales fiindcă era înzestrat cu un anumit rafinament în felul cum se îmbrăca şi vorbea, pe care-l arăta fără să se sinchisească. Totuşi, *lady* Chettam căpătă multă încredere în el. Lydgate îi confirmă vederile asupra propriei sale constituţii, considerând-o ceva cu totul aparte, admise că toate constituţiile ar putea fi considerate „aparte”, şi nu negă că doamna ar putea fi un caz mai aparte decât altele. Nu se arătă de acord cu un sistem prea îngust, care să facă în chip nesăbuit uz de aplicarea ventuzelor, nici nu recomanda – pe de altă parte – folosirea necumpătată a vinului de porto şi a scoarţei de chinină. Spunea: „Aşa cred”, cu un aer atât de politicos, concentrându-se adânc în timp ce-şi dădea încuviinţarea, încât *lady* Chettam îşi formă opinia cea mai binevoitoare asupra talentelor lui.

– Sunt absolut încântată de acest *protégé* al dumitale, îi declară domnului Brooke, înainte de plecare.

– *Protégé* al meu? Vai de mine – cine mai e şi ăsta? întrebă domnul Brooke.

– Acest tânăr Lydgate, noul doctor. Mi se pare că se pricepe admirabil în profesia lui.

– A, Lydgate! Nu e protejatul meu, ştii; doar că-l cunosc pe un unchi de-al lui, care mi-a scris despre el. Oricum, cred că e probabil un medic de mâna întâi – a studiat la Paris, îl cunoaşte pe

Broussais[31]; are idei, ştii – vrea să ridice nivelul profesiei. Are o groază de idei, absolut noi despre ventilaţie şi dietă, tot lucruri dintr-astea, îşi urmă vorba domnul Brooke, după ce o predase mai departe pe *lady* Chettam şi se întorsese, ca să fie curtenitor, spre un grup de middlemarchezi.

– Dă-o naibii, crezi chiar că e o treabă cuminte să dai peste cap vechiul tratament, care a făcut din englezi ceea ce sunt azi? întrebă domnul Standish.

– Cunoştinţele medicale se află pe o treaptă joasă la noi, rosti în şoaptă domnul Bulstrode, care avea un aer cam bolnăvicios. Eu, personal, salut bucuros sosirea domnului Lydgate. Sper să găsesc temeiuri serioase de a-i încredinţa conducerea Noului Spital.

– Asta e cât se poate de frumos, replică domnul Standish, care nu ţinea la domnul Bulstrode; dacă-ţi place să faci experimente pe pacienţii spitalului dumitale şi să ucizi din spirit caritabil, câteva persoane, n-am nimic împotrivă. Eu unul nu intenţionez să scot bani din pungă ca să se încerce experienţe pe spinarea mea. Îmi place un tratament care a fost verificat în oarecare măsură.

– Ei, ştii, Standish, fiecare doză de doctorie pe care o înghiţi e o experienţă, o experienţă, ştii, exclamă domnul Brooke, dând din cap spre avocat.

– A, dacă o iei aşa! conchise domnul Standish, manifestând exact atâta dezgust pentru asemenea tertipuri nelegale, cât îşi poate permite cineva faţă de un client preţios.

– Eu aş fi bucuros de orice tratament în stare să mă vindece fără să mă aducă în halul de schelet, ca pe bietul Grainger, intră în vorbă domnul Vincy, primarul, un bărbat vânjos, care ar fi putut servi ca studiu asupra cărnii în contrast izbitor cu coloritul de franciscan al lui Bulstrode. Este un lucru neobişnuit de primejdios să fii lăsat fără nicio apărare împotriva săgeţilor bolii, cum spunea cineva – şi expresia îmi pare şi mie foarte bună.

Fireşte, domnul Lydgate nu se afla prin preajmă, ca să audă. Părăsise devreme petrecerea şi ar fi socotit-o absolut plicticoasă, dacă n-ar fi intervenit noutatea anumitor prezentări, mai ales că fusese recomandat domnişoarei Brooke; înfloritoarea ei tinereţe, împreună cu apropiata-i căsătorie cu acel cărturar ofilit, şi interesul ei pentru probleme sociale alcătuiau o îmbinare neobişnuită, atrăgătoare.

Se gândi: „Această fată frumoasă este o făptură distinsă – dar puţin cam prea serioasă. Te simţi stânjenit să discuţi cu asemenea femei. Totdeauna le lipsesc argumentele, dar sunt totuşi prea ignorante ca să-şi dea seama de toate aspectele unor probleme şi, îndeobşte, se bizuie pe simţul lor moral ca să rânduiască universul după gustul personal."

Fără îndoială, domnişoara Brooke nu era genul de femeie pe care domnul Lydgate l-ar fi găsit mai pe placul său decât domnul Chichely. Într-adevăr, pentru acesta din urmă, bărbat matur la minte, fiinţa domnişoarei Brooke însemna din toate punctele de vedere o greşeală, un calcul anume eronat pentru a zgudui încrederea lui în cauzele finale, inclusiv în faptul că tinerele fete frumoase se potrivesc burlacilor cu obrajii purpurii. Dar Lydgate era mai puţin copt şi, cine ştie, s-ar putea să-l aştepte experienţe menite să-l facă să-şi schimbe părerea despre calităţile cele mai preţioase ale unei femei.

Domnişoara Brooke nu avea însă să mai fie văzută de către niciunul dintre aceşti domni sub numele ei de fată. Nu mai mult după acest dineu, devenise doamna Casaubon şi era în drum spre Roma.

30 *Thomas de Quincey* (1785-1859), scriitor englez, celebru pentru cartea sa, *Memoriile unui opioman* (n.t.)
31 *François Victor Broussais*, medic francez, fondatorul şcolii fiziologice (1772-1838).

XI

Ci fapte, grai ce întâlneşti ades,
Făpturi cum comedia şi-a ales,
Când, vrând s-arate-a vremii faţă, râde,
De-umane nebunii, dar nu de crime hâde.

Ben Jonson

De fapt, Lydgate era conştient încă de pe-acum că-l fascinase o tânără care se deosebea în mod izbitor de domnişoara Brooke: nu bănuia câtuşi de puţin că-şi pierduse cumpătul şi se îndrăgostise, dar se exprimase astfel despre tânăra aceea anume: „Este graţia întruchipată, e absolut fermecătoare şi desăvârşită. Aşa s-ar cuveni să fie o femeie: să semene cu o muzică aleasă.” Femeile şterse îi apăreau la fel ca şi celelalte fapte aspre ale vieţii: trebuiau înfruntate cu ajutorul filozofiei şi cercetate în lumina ştiinţei. Dar Rosamunda Vincy părea că răspândeşte o adevărată vrajă melodică, iar când un bărbat a văzut femeia pe care şi-ar fi ales-o dacă ar fi intenţionat să se însoare curând, menţinerea sa în rândurile holteilor va depinde de obicei mai curând de hotărârea ei decât de a lui. Lydgate socotea că trebuie să mai stea neînsurat câţiva ani – să nu se însoare până nu şi-a croit o cale a lui, bună şi sigură, departe de drumul mare, gata bătătorit. O văzuse pe domnişoara Vincy în înaltul zării lui, aproape tot atâta timp cât îi trebuise domnului Casaubon ca să se logodească şi să se însoare; dar acel învăţat *gentleman* poseda o avere; apoi îşi adunase însemnările voluminoase şi îşi făurise acel gen de reputaţie care precede realizarea şi care este adeseori tocmai partea mai substanţială din faima unui om. Aşa cum am văzut, îşi luase o soţie ca să împodobească pătrarul ce-i mai rămânea de străbătut pe orbita sa; ea însemna un astru lunar prea mic ca să poată provoca vreo perturbare de care să ţină seama în calculele lui. Lydgate, însă, era tânăr, sărac, ambiţios. Avea o jumătate de secol în faţa sa în loc s-o aibă în urmă, şi venise la Middlemarch pornit să facă multe lucruri care nu erau direct menite să-i aducă avere, şi poate nici măcar să-i asigure un venit frumuşel. În asemenea împrejurări, o soţie reprezintă pentru un bărbat ceva mai mult decât o chestiune decorativă, oricât de mult ar preţui el acest aspect, iar Lydgate era dispus să-i acorde primul loc printre funcţiile conjugale. După gustul lui, orientat de o singură conversaţie avută cu domnişoara Brooke, tocmai din acest punct de vedere i-ar fi găsit el cusururi, în pofida frumuseţii ei incontestabile. Domnişoara Brooke nu privea lucrurile dintr-un unghi cu-adevărat feminin. În tovărăşia unor astfel de femei te simţi cam la fel de destins ca atunci când după truda zilei te-ai duce să predai lecţii la clasa a doua primară, în loc să te odihneşti culcat într-un paradis unde răsună râsete dulci în chip de viers al păsărilor, şi unde în chip de cer priveşti doi ochi albaştri.

Sigur e însă că, deocamdată, nimic nu putea să pară mai puţin important pentru Lydgate decât starea de spirit a domnişoarei Brooke, după cum şi pentru ea aveau la fel de puţină însemnătate calităţile femeii care-l atrăsese pe acest tânăr medic. Dar oricine priveşte cu pătrundere convergenţa tainică a destinelor omeneşti, vede cum un destin poate să înrâurească lent un altul, ceea ce face ca

indiferenţa sau privirea îngheţată cu care ne uităm la vecinul ce nu ne-a fost încă prezentat să apară ca o ironie dinainte prevăzută. Destinul stă deoparte, sarcastic, ţinând împăturită în mână, distribuţia noastră ca *dramatis pesonae*[32].

Vechea societate provincială îşi avea partea cuvenită din această subtilă mişcare: avea nu numai spectaculoasele ei prăbuşiri, străluciţii ei filfizoni, care ajungeau până la urmă să-şi ducă zilele de azi pe mâine, înnodând cu greu cele două capete şi împovăraţi cu câte şase copii; dar mai trecea şi prin acele vicisitudini mai puţin clare la prima vedere, care mută necontenit hotarele relaţiilor sociale şi zămislesc un nou sens al interdependenţei. Unii lunecau niţel în jos, alţi urcau spre o poziţie mai înaltă; oamenii îşi renegau aspiraţiile, dobândeau bogăţie, şi domni plicticoşi candidau ca deputaţi ai târgurilor; unii erau târâţi în vâltorile politice, alţii în cele ecleziastice, şi poate, ca urmare, se trezeau în mod surprinzător grupaţi; în vreme ce o mână de personaje ori familii, care păstrau o fermitate de stâncă în mijlocul tuturor acestor fluctuaţii, prezentau treptat aspecte noi, în ciuda solidităţii ce-i caracteriza şi se modificau odată cu dubla schimbare: a lor, şi a poziţiei celui ce-i privea. Între târgul municipal şi parohia rurală se ţeseau treptat proaspetele fire de legătură – ele apăreau încetul cu încetul, pe măsură ce bătrânul ciorap făcea loc băncilor de depuneri şi guineea, zeiţa solară, îşi pierdea adoratorii; în vreme ce boiernaşii şi baroneţii, ba chiar lorzii, care odinioară trăiseră fără prihană, departe de opinia civică, îşi încărcau acum sufletul cu păcatul unor relaţii mai apropiate. Veneau de asemenea să se statornicească pe meleagurile acelea oameni de prin comitate îndepărtate: unii înzestraţi cu o iscusinţă îngrijorător de modernă, alţii aveau avantajul de a fi supărător de şireţi. De fapt, în mare măsură se petrecea în bătrâna Anglie acelaşi soi de mişcare şi de amestec cum găsim în şi mai bătrânul Herodot: şi dânsul, atunci când povesteşte ceea ce a fost, cugetă că e bine să ia ca punct de plecare soarta unei femei: deşi Io, ca fecioară aparent amăgită de o marfă atrăgătoare, era contrariul domnişoarei Brooke, şi sub acest aspect poate că se asemăna mai mult cu Rosamunda Vincy, care avea un gust desăvârşit în privinţa toaletelor şi care, cu silueta de nimfă şi blondul ei păr, îşi oferea cea mai vastă gamă de alegere în draparea faldurilor şi culoarea stofelor. Dar aceste lucruri constituiau doar o parte din farmecul ei. Era recunoscută ca fiind floarea şcoalei doamnei Lemon, principala şcoală din comitat, unde cursurile cuprindeau tot ceea ce se cerea unei persoane de sex feminin cu o educaţie desăvârşită – până şi unele obligaţii suplimentare cum ar fi urcarea şi coborârea dintr-o trăsură. Doamna Lemon, personal, o dăduse totdeauna pe domnişoara Vincy de exemplu: nicio elevă, declară ea, nu o întrecuse vreodată pe sus-menţionata demoazelă în dobândirea cunoştinţelor şi vorbirea corectă, iar felul cum interpreta ea bucăţile muzicale era absolut excepţional. Nu putem împiedica lumea să vorbească despre noi aşa cum pofteşte, şi probabil că, dacă doamna Lemon şi-ar fi luat sarcina de a le descrie pe Julieta sau Imogen, aceste eroine nu ar fi părut poetice. Cât despre Rosamunda, însă, ar fi fost de ajuns să fie văzută o singură dată ca să înlăture din mintea celor mai mulţi dintre judecătorii ei orice prejudecată iscată de laudele doamnei Lemon.

Lydgate nu putea să vieţuiască mult timp la Middlemarch fără a avea parte de această agreabilă apariţie, sau chiar fără a fi intrat în relaţii cu domnul Vincy, deoarece – deşi domnul Peacock, pentru a cărui clientelă plătise o modestă sumă, nu fusese medicul lor curant (doamnei Vincy nu-i plăceau restricţiile recomandate de el) – avea mulţi pacienţi printre care rudele şi cunoştinţelor lor. Căci care

om simandicos din Middlemarch nu era în relaţii, sau cel puţin înrudit cu familia Vincy? Aceştia erau manufacturieri vechi şi păstraseră o firmă de trei generaţii, în cursul cărora, fireşte, încheiaseră multe căsătorii cu vecinii de un bonton mai mult sau mai puţin incontestabil. Sora domnului Vincy făcuse o partidă bună, acceptându-l ca soţ pe domnul Bulstrode, care, oricum, pentru un om născut în alt oraş şi de origine foarte vag cunoscută, era considerat chibzuit pentru că se aliase cu o familie de middlemarchezi autentici. Pe de altă parte, domnul Vincy coborâse o treaptă, luând de nevastă pe fata unui hangiu. Dar şi din această parte sufla un înviorător vânt de avuţie fiindcă sora doamnei Vincy fusese a doua soţie a bătrânului bogătaş, domnul Featherstone, şi murise cu ani în urmă, fără a avea copii; aşa încât oricine ar fi putut presupune că nepoatele şi nepoţii ei vor atinge coarda sensibilă din inima văduvului. Şi întâmplarea făcea ca domnul Bulstrode şi domnul Featherstone, doi dintre cei mai importanţi pacienţi ai doctorului Peacock, să-l primească – din motive diferite – deosebit de bine pe succesorul său, care dăduse loc la controverse şi discuţii. Domnul Wrench, medicul curant al familiei Vincy, avu foarte curând temeiuri de a-şi forma o părere proastă despre discreţia profesională a lui Lydgate, şi orice auzea despre el ajungea numaidecât în casa Vincy, care era mereu plină de musafiri. Domnul Vincy înclina mai curând să se înţeleagă cu toată lumea decât să ia partea cuiva, dar n-avea de ce să se pripească şi să intre în legături cu orice nou-venit în oraş. Dorinţa nemărturisită a Rosamundei era ca tatăl ei să-l invite pe domnul Lydgate. Se săturase să tot privească feţele şi figurile întâlnite de obicei – diferitele profiluri neregulate, cu umbletul şi întorsăturile de frază ce-i deosebeau între ei pe acei tineri middlemarchezi, pe care-i cunoscuse de mici. Fusese colegă la şcoală cu fete care se bucurau de o poziţie socială mai înaltă; fraţii lor – era sigură – ar fi putut s-o intereseze mai mult decât aceşti camarazi de care n-avea cum scăpa. Dar nu s-ar fi gândit să-i pomenească părintelui ei de această dorinţă; iar tatăl, la rândul lui, nu se zorea defel să deschidă vorba. Un consilier municipal pe cale de a ajunge primar trebuie, treptat, să invite la dineurile lui oaspeţi din medii sociale tot mai largi; deocamdată, la masa întinsă cu generozitate în casa lui găseai oaspeţi cu duiumul.

Masa rămânea adesea acoperită de rămăşiţele micului dejun al familiei mult timp după ce domnul Vincy plecase la depozit, împreună cu al doilea fiu al său, şi când domnişoara Morgan ajunsese departe cu lecţiile de dimineaţă ale fetelor mai mici, în camera de studii. Îl aştepta pe codaşul familiei, căruia orice neajuns adus celorlalţi i se părea mai puţin neplăcut, decât scularea la ceasul când era chemat la masă. Aşa se prezenta situaţia într-o dimineaţă din acea lună de octombrie când, nu de mult, l-am văzut pe domnul Casaubon făcând o vizită la Grange; şi cu toate că soba dogorea încălzind prea tare odaia, ceea ce-l gonise pe prepelicarul care gâfâia într-un ungher depărtat, Rosamunda, dintr-un motiv oarecare, întârzia mai mult ca de obicei asupra broderiei sale. La răstimpuri, umerii îi erau înfioraţi de un uşor tremur şi îşi lăsa lucrul pe genunchi ca să-l contemple, cu un aer şovăitor şi plictisit. Mama ei, care se întorsese dintr-o excursie făcută în bucătărie, stătea de partea cealaltă a sobei, la măsuţa de lucru; părea mulţumită şi lipsită de grabă, până ce pendula dădu iar de veste că are de gând dă bată: atunci îşi ridică privirea de pe dantela cu care i se îndeletniceau degetele dolofane şi sună clopoţelul.

– Bate iar la uşa domnului Fred, Pritchard, şi spune-i că a trecut de zece şi jumătate.

Cuvintele fură rostite fără ca buna dispoziţie ce făcea să strălucească faţa doamnei Vincy, în care

cei patruzeci şi cinci de ani de viaţă nu săpaseră unghiuri sau paralele, să se schimbe întrucâtva; împinse pe spate panglicile trandafirii ale bonetei, lăsă lucrul de mână să i se odihnească în poală, şi o privi cu admiraţie pe fiică-sa.

– Mamă, zise Rosamunda, când coboară Fred, nu-l lăsa să mănânce heringi fripţi. Nu pot suporta mirosul; năpădeşte toată casa, la ceasul acesta al dimineţii.

– Vai, draga mea, eşti atât de severă cu fraţii tăi! E singura vină pe care ţi-o găsesc. Ai cea mai dulce fire din lume, dar te porţi într-un fel care-i provoacă pe fraţii tăi.

– Nu-i provoc, mamă: niciodată n-o să mă auzi vorbind într-un fel nepotrivit cu o doamnă.

– Da, dar vrei să le interzici anumite lucruri.

– Fraţii sunt nişte fiinţe tare nesuferite!

– Vai, draga mea, trebuie să te arăţi îngăduitoare cu tinerii. Mulţumeşte-te că au inimă bună. O femeie trebuie să înveţe să se împace cu lucruri care n-au mare însemnătate. Într-o bună zi o să te măriţi.

– Nu cu un tânăr ca Fred.

– Nu-ţi bârfi fratele, draga mea. Puţini sunt tinerii cărora să nu le poţi reproşa decât nişte lucruri atât de mărunte, deşi nu şi-a putut lua diploma; eu una o spun hotărât: nu pricep de ce, fiindcă mie îmi pare grozav de deştept. Şi ştii şi tu că la colegiu era socotit deopotrivă cu băieţii din cea mai bună societate. Aşa năzuroasă cum eşti, draga mea, mă întreb de ce nu te bucuri că ai de frate un tânăr cu asemenea purtări de gentilom. Totdeauna ceri de la un om ceva ce nu este.

– A, nu, mamă, mă supără ceea ce este.

– Ei, bine, scumpa mea, nu vei întâlni niciun tânăr din Middlemarch împotriva căruia să nu se găsească ceva de spus.

Odată ajunse aici, un surâs lumină chipul Rosamundei, dezvăluind brusc două gropiţe. În ceea ce o privea, avea o părere proastă despre aceste gropiţe şi zâmbea foarte puţin când se afla în societate.

– Dar n-o să mă mărit cu niciun tânăr din Middlemarch.

– Aşa se pare, iubirea mea, fiindcă până acum ai şi refuzat crema tineretului; şi dacă se poate găsi vreun pretendent mai bun, sunt convinsă că nicio fată nu-l merită mai mult decât tine.

– Iartă-mă, mamă – aş vrea să nu mai spui: „crema tineretului”.

– De ce; ce altceva sunt aceşti tineri?

– Vreau să spun, mamă, că este o expresie cam vulgară.

– Tot ce se poate scumpa mea; niciodată nu am fost o bună vorbitoare. Cum s-ar cuveni să spun?

– Cei mai buni tineri…

– Ei, asta pare la fel de prost şi de ordinar. Dacă aş fi avut vreme de gândit, aş fi spus: „cei mai superiori tineri”. Dar tu, cu educaţia ta, trebuie să ştii.

– Ce trebuie să ştie Rosy, mamă? rosti domnul Fred care se strecurase neobservat pe uşa întredeschisă, în timp ce femeile se aplecau deasupra lucrului lor. Apoi, îndreptându-se spre cămin, se rezemă cu spinarea de el, încălzindu-şi tălpile papucilor.

– Dacă e corect să spui „tineri superiori”, răspunse doamna Vincy, agitând clopoţelul.

– A, la ora asta există o mulţime de mărci de ceai şi de zahăr superioare. „Superior” tinde să intre în argoul băcanilor.

– Atunci, începi să nu suferi argoul? întrebă Rosamunda, cu o voce blândă şi gravă.

– Numai genul nepotrivit. Orice selecţionare de cuvinte înseamnă un argou. Defineşte o clasă.

– Mai există şi engleza corectă; aceasta nu este argou.

– S-avem iertare: engleza corectă este argoul pedanţilor care scriu tratate de istorie şi eseuri. Şi cel mai puternic argou este cel al poeţilor.

– Spune ce vrei, Fred, ca să obţii câştig de cauză.

– Bine, spune-mi dacă este argou sau poezie să numeşti un bou „picioare împletite”?

– Fireşte că poţi numi asta poezie, dacă-ţi place.

– Aha, domnişoară Rosy, nu faci deosebirea între Homer şi argou. Voi născoci un joc nou; am să scriu frânturi de poezie pe petice de hârtie, şi am să ţi le dau ca să le deosebeşti.

– Dragă Doamne, tare amuzant mai e să auzi cum discută tinerii! exclamă doamna Vincy, plină de o veselă admiraţie.

– Nu ai nimic altceva pentru gustare, Pritchard? i se adresă Fred servitoarei care adusese cafeaua şi pâine prăjită unsă cu unt, în timp ce tânărul dădea ocol mesei; inspecta şunca, farfuria cu carne de vită conservată şi alte bucate reci, pe care le respingea pe tăcute şi stăpânindu-şi din politeţe sila.

– Doriţi ouă, domnule?

– Ouă nu! Adu-mi o costiţă prăjită.

– Zău, Fred, spuse Rosamunda, după ce servitoarea ieşi din cameră, dacă trebuie neapărat să ai bucate fierbinţi la micul dejun, aş dori să cobori mai devreme. Eşti în stare să te scoli la şase dimineaţa ca să pleci la vânătoare; nu pricep de ce, în alte dimineţi, îţi vine atât de greu să te trezeşti.

– Aici se vede lipsa ta de înţelegere, Rosy. Pot să mă scol ca să mă duc la vânătoare, fiindcă îmi place.

– Ce-ai crede despre mine dacă aş coborî la micul dejun cu două ceasuri mai târziu decât toată lumea şi aş comanda costiţă prăjită?

– Aş crede că eşti o tânără domnişoară neobişnuit de grăbită, rosti Fred, mâncându-şi cu aerul cel mai firesc pâinea prăjită.

– Nu pricep de ce fraţii trebuie să se facă mai antipatici decât surorile.

– Nu eu mă fac antipatic; tu mă vezi aşa. Antipatic este un cuvânt care descrie sentimentele tale, şi nu acţiunile mele.

– Cred că descrie mirosul de costiţă prăjită.

– Nicidecum. Descrie o senzaţie din năsucul tău, asociată cu anumite gusturi mofturoase, tipice pentru şcoala doamnei Lemon. Uită-te la mama; n-ai să vezi că ridică obiecţii faţă de ceva, afară de ceea ce face ea. Ea reprezintă ideea mea despre o femeie plăcută.

– Fiţi binecuvântaţi amândoi, scumpii mei, şi nu vă mai ciondăniţi, zise doamna Vincy, cu cordialitate maternă. Haide, Fred, spune-ne tot ce ştii despre doctorul cel nou. Ce părere are unchiul tău despre el.

– Foarte bună, cred. Îi pune lui Lydgate tot soiul de întrebări şi pe urmă se schimonoseşte la faţă ascultându-i răspunsurile, de parcă l-ar ciupi de degete. Aşa e felul lui. A, uite şi costiţa mea prăjită!

– Dar cum se face că ai rămas în oraş aşa târziu, dragul meu? Doar ai spus că te duci la unchiul

tău.

– A, am cinat la Plymdale. Am făcut o partidă de vist. Era colo şi Lydgate.

– Şi ce impresie ţi-a făcut? Presupun că are o purtare de adevărat gentilom. Se spune că descinde dintr-o familie excelentă – neamurile lui sunt get-beget lume bună din comitat.

– Da, zise Fred. Era unul Lydgate la restaurantul „John”, care arunca la bani cu nemiluita. Aflu că acest ins este văr de al doilea cu el. Dar şi bogaţii pot să aibă ca veri de gradul doi nişte pârliţi.

– Totuşi, e mare lucru să fii de familie bună – glăsui Rosamunda pe un ton ferm, care arăta că meditase mult asupra acestui subiect. Rosamunda simţea că ar fi putut avea o viaţă mai fericită, dacă n-ar fi fost fiica unui manufacturier din Middlemarch. O supăra tot ce-i amintea că bunicul dinspre mamă fusese hangiu. Desigur că oricine îşi amintea de acest fapt, putea gândi că doamna Vincy avea înfăţişarea unei patroane foarte chipeşe şi voioase, deprinsă cu cele mai capricioase comenzi ale gentilomilor.

– Mi s-a părut ciudat că prenumele lui este Tertius, vorbi matroana cu faţa strălucitoare – dar, fireşte, a moştenit acest nume din familie. Acum, însă, spune-ne exact ce fel de om e.

– A, înalt, brun, deştept – vorbeşte frumos, cam pedant, aş crede.

– Niciodată nu-mi pot da seama ce înţelegi prin pedant, spuse Rosamunda.

– Un individ care ţine neapărat să arate că are păreri proprii.

– Cum aşa, scumpul meu? Doctorii trebuie să aibă păreri, interveni doamna Vincy. Altminteri, la ce mai sunt buni?

– Da, mamă, părerile pentru care sunt plătiţi. Dar pedantul este un ins care totdeauna îţi oferă părerile lui pe gratis.

– Îmi închipui că Mary Garth îl admiră pe domnul Lydgate, spuse Rosamunda, nu fără o nuanţă insinuantă.

– Zău că nu-ţi pot spune, răspunse Fred cam ursuz, ridicându-se de la masă; apoi, luând un roman pe care-l adusese jos cu el, se trânti într-un fotoliu. Dacă eşti geloasă pe ea, n-ai decât să te duci mai des pe la Stone Court şi să o laşi în umbră.

– Aş vrea să nu fii atât de vulgar, Fred. Dacă ai terminat, te rog să suni clopoţelul.

– E adevărat, totuşi, ce spune fratele tău, Rosamunda – începu doamna Vincy, după ce servitoarea strânse masa. E mai mare păcatul că n-ai avut răbdare să te duci să-ţi vezi mai des unchiul, când ştii cât se mândreşte cu tine şi cum ţinea să locuieşti cu el. Nici nu-ţi trece prin cap ce ar putea face pentru tine, ca şi pentru Fred. Dumnezeu ştie că mi-e drag să vă am acasă, cu mine, dar mă pot despărţi de copiii mei pentru binele lor. Iar acum e la mintea cocoşului că unchiul vostru Featherstone va avea grijă de Mary Garth.

– Mary Garth suportă să stea la Stone Court fiindcă preferă situaţia asta, decât să fie guvernantă, rosti Rosamunda, împăturându-şi lucrul. Sunt mai curând dispusă să nu primesc nimic moştenire, decât să trebuiască să-mi câştig banii îndurând într-una tusea unchiului şi pe rubedeniile lui slute.

– N-o să mai întârzie mult pe lumea asta, scumpa mea; nu i-aş grăbi sfârşitul, dar mai cu astma, mai cu celelalte metehne, să sperăm că îl aşteaptă ceva mai bun pe celălalt tărâm. Şi zău că nu am nicio rea-voinţă faţă de Mary Garth, dar trebuie să te gândeşti la dreptate. Prima nevastă a domnului Featherstone nu i-a adus niciun ban, pe când sora mea, da. Nepoatele şi nepoţii ei nu pot avea

aceleaşi pretenţii ca ale surorii mele. Şi trebuie să spun că o socotesc pe Mary Garth o fată îngrozitor de spălăcită, i se potriveşte mai bine meseria de guvernantă.

– Nu oricine ar fi de acord cu dumneata în această privinţă, mamă, zise Fred, care părea în stare să citească şi să asculte în acelaşi timp.

– Ei, dragul meu, replică doamna Vincy, schimbând cu abilitate vorba – dacă i-ar fi rămas ceva avere… – un bărbat se însoară cu neamurile nevesti-si, iar Garth-ii sunt tare nevoiaşi şi grozav de strâmtoraţi. Dar te las la studiile tale, dragul meu, fiindcă trebuie să mă duc să fac câteva târguieli.

– Studiile lui Fred nu sunt prea profunde – preciză Rosamunda, ridicându-se odată cu mama ei – nu citeşte decât un roman.

– Bine, bine, încet-încet o să treacă la latină şi la celelalte treburi ale lui, spuse doamna Vincy cu glas liniştitor, şi-şi mângâie fiul pe cap. Am lăsat înadins focul aprins în fumoar. Tatăl tău doreşte; ştii, Fred, dragul meu… şi eu îi spun mereu că o să fii cuminte şi că o să te duci din nou la colegiu, ca să-ţi iei diploma.

Fred trase mâna mamei la buzele lui, dar nu spuse nimic.

– Îmi închipui că astăzi nu ieşi la călărie? întrebă Rosamunda, zăbovind puţin după plecarea mamei.

– Nu; de ce?

– Papá spune că azi pot să călăresc cu roibul.

– Poţi veni cu mine mâine, dacă-ţi face plăcere. Numai că eu mă duc la Stone Court, ţine minte.

– Ţin atât de mult să călăresc, încât mi-e indiferent unde mă duc.

În realitate, Rosamunda voia să se ducă la Stone Court, mai degrabă decât în oricare alt loc.

– A, ascultă Rosy, exclamă Fred, când sora sa dădu să iasă din odaie – dacă te duci la pian, lasă-mă să cânt nişte arii cu tine.

– Te rog să nu-mi ceri asta azi-dimineaţă.

– De ce nu azi-dimineaţă?

– Zău Fred, aş vrea să renunţi la flautul tău. Un bărbat are aerul tare nătâng când cântă la flaut. Şi cânţi atât de fals…

– Data viitoare când o să-ţi facă cineva curte, domnişoară Rosamunda, am să-i spun cât eşti de îndatoritoare.

– De ce te aştepţi să te îndatorez eu ascultându-te cum cânţi la flaut, mai mult decât m-aş aştepta eu să mă îndatorezi renunţând la cântat?

– Şi de ce te-ai aştepta să te iau cu mine la călărie?

Această întrebare duse la un compromis fiindcă Rosamunda îşi pusese în gând să facă plimbarea aceea cu orice preţ.

Astfel încât lui Fred i se acordă aproape un ceas de exerciţii cu *Ar hyd y nos*, *Voi ţărmuri şi pieptişe maluri* şi alte arii favorite din caietul *Îndrumarul flautului*, o performanţă care îl sili să gâfâie şi să dovedească multă ambiţie, şi un optimism neînfrânt.

32 Personaje ale dramei (lat.) (n.t.).

XII

Fuiorul avea mai mult caier
Decât ştia Gervaise

Chaucer

Plimbarea călare până la Stone Court, pe care Fred şi Rosamunda o făcură în dimineaţa următoare, oferea frumoasa privelişte a unui colţ de ţară din Midland, aproape tot numai păşuni şi pajişti, cu garduri vii ce creşteau încă stufoase în frumuseţea lor sălbatică şi împrăştiau fructe ca de mărgean pentru păsări. Mici detalii dăruiau fiecărui colţ câte o înfăţişare deosebită, scumpă ochilor care le-au privit încă din copilărie: iazul din capătul unde ierburile atârnau jilave şi copacii se plecau şoptind; stejarul cel mare ce umbrea un loc gol din inima păşunii; malul înalt pe care creşteau frasinii; povârnişul abrupt al vechii cariere de marnă, alcătuind un fundal roşu pentru brusturi; acoperişurile chircite şi coşcovite ale aşezărilor omeneşti spre care nu vedeai să ducă vreun drum; poarta şi ulucile cenuşii, profilate pe adâncurile pădurii vecine şi cabana acoperită cu stuf din calea-afară de bătrân, pe care muşchiul alcătuia coline şi vâlcele; umbre şi lumini jucau printre ele cu uluitoare contraste, pentru care, mai târziu în viaţă, călătorim în depărtări ca să le descoperim; găsim altele mai vaste, dar nu mai frumoase. Toate acestea pentru făpturile crescute în Midland înseamnă culmea bucuriei, sunt locurile pe unde s-au zbenguit, sau pe care le-au învăţat poate pe de rost, stând între genunchii tatei, în timp ce el mâna agale trăsura.

Dar drumul, chiar pe margine, era admirabil pentru că, aşa cum am văzut, Lowick nu era o parohie cu uliţe noroioase şi fermieri săraci; după ce călăriră vreo două mile, Fred şi Rosamunda ajunseră în această parohie. Iar după ce străbătură încă o milă, ajunseră în Stone Court; nu apucaseră să facă decât jumătate din această milă când se şi ivise dinaintea lor casa: dădea impresia că ar fi fost împiedicată să crească, şi să ajungă un conac de piatră, de către o neaşteptată îngrămădeală de acareturi care acum o stânjeneau şi nu-i îngăduiau să fie mai mult decât locuinţa robustă a unui gentilom fermier. Totuşi, privită de departe, casa îngăduia o privelişte plăcută, cu ciorchinele ei de clădiri şi căpiţele de grâu care cumpăneau frumosul şir de nuci din dreapta.

Cei doi tineri avură numaidecât putinţa să deosebească ceva care putea fi o cabrioletă, pe aleea circulară din faţa intrării principale.

– Vai de mine, exclamă Rosamunda, sper că nu e pe-aici niciuna dintre rubedeniile alea oribile ale unchiului.

– Totuşi, ei sunt. Asta e cabrioleta doamnei Waule – cred că e ultima cabrioletă galbenă rămasă în circulaţie. Când o văd pe doamna Waule în ea, înţeleg cum galbenul poate fi o culoare de doliu. Cabrioleta asta mi se pare mai funerară decât un dric. E drept că doamna Waule poartă totdeauna văluri negre. Cum de izbuteşte aşa ceva, Rosi? Doar prietenii ei nu pot muri într-una.

– Habar n-am. Şi nu e câtuşi de puţin evlavioasă – rosti Rosamunda pe gânduri, ca şi cum acest punct de vedere religios ar fi putu explica pe deplin doliul acela veşnic. Şi nici săracă nu e – adăugă,

după ce se oprise o clipă din vorbă.

– Nu, pe legea mea! Sunt bogaţi ca nişte cămătari, toţi aceşti Waule şi Featherstone; vreau să spun, pentru oameni ca ei, care nu vor să cheltuiască un singur gologan. Şi cu toate astea, îi dau târcoale unchiului ca nişte vulturi şi se tem să nu scape vreun gologan care revine acestei ramuri a familiei. Dar cred că el îi urăşte pe toţi.

Doamna Waule, care era atât de departe de a fi vrednică de admiraţie în ochii acestor cimotii îndepărtate, se nimerise să spună chiar în dimineaţa aceea (nicidecum cu aer sfidător, ci pe un ton scăzut, înfundat, neutru, ca un glas ce răzbate prin vată) că nu dorea „să beneficieze de buna lor opinie". După cum arătase ea, venise în căminul fratelui ei de sânge pentru că ea fusese Jane Featherstone cu douăzeci şi cinci de ani înainte de a fi Jane Waule, aşa că avea dreptul să protesteze ori de câte ori numele fratelui era folosit în mod abuziv de către cei care nu aveau niciun drept asupra lui.

– Încotro vrei să baţi? întrebă domnul Featherstone; îşi ţinea bastonul între genunchi şi-şi aranja peruca, în timp ce-o sfredelea cu privirea, ceea ce păru să stârnească o reacţie aidoma unui curent de aer rece, pentru că începu să tuşească.

Doamna Waule fu nevoită să-şi amâne răspunsul până ce fratele se linişti iar şi până ce Mary Garth îl aproviziona cu sirop proaspăt; bătrânul începuse să frece măciulia de aur a bastonului, privind cu amărăciune la foc. Era un foc sclipitor, dar nu schimba cu nimic purpuriul îngheţat al feţei doamnei Waule, la fel de neutru ca şi vocea ei. Când vorbea, buzele abia i se mişcau şi ochii îi rămâneau morţi, ca nişte despicături în obraz.

– Doctorii nu pot veni de hac tusei, frate. E aidoma cu aceea care mă supără pe mine, fiindcă sunt sora ta de sânge, avem aceeaşi constituţie şi aşa mai departe. Dar, după cum spuneam, e păcat că familia doamnei Vincy nu poate avea purtări mai alese.

– Phiu, dar nici gând să fi spus aşa ceva. Ziceai că cineva a folosit abuziv numele meu.

– Şi n-am spus decât ceea ce poate fi dovedit, dacă e adevărat ce spune toată lumea. Fratele meu Solomon mă înştiinţează că umblă vorbe de-a lungul şi de-a latul Middlemarch-ului, pe seama neseriozităţii tânărului Vincy. Şi de când a venit acasă şi-a pierdut mereu banii la biliard.

– Fleacuri! Ce înseamnă o partidă de biliard? Este un joc sănătos, de gentilomi, iar tânărul Vincy nu este un bădăran. Dacă băiatul tău, John, s-ar apuca de biliard, ei, atunci da, s-ar face de ocară.

– Nepotul tău nu s-a apucat în viaţa lui de biliard sau de orice alt joc, frate, şi e departe de a pierde sute de lire, care – dacă e adevărat ce spune toată lumea – sunt de găsit oriunde, numai în buzunarul lui Vincy tatăl, nu. Fiindcă se zice că de ani de zile tot pierde la bani, deşi n-ai crede când îl vezi cum vânează iepuri şi cum ţine casa deschisă. Şi-am auzit umblând zvonul că domnul Bulstrode o condamnă pe doamna Vincy, mai presus de orice, pentru uşurătatea ei şi pentru că îşi răsfaţă în aşa hal copiii.

– Da ce-i Bulstrode pentru mine? Nu-mi ţin banii la banca lui.

– Ei, doamna Bulstrode e soră bună cu domnul Vincy, şi lumea spune că domnul Vincy face negoţ mai mult cu banii băncii; poţi să vezi şi singur, frate, când o femeie trecută de patruzeci de ani are totdeauna panglici trandafirii care fâlfâie în jurul capului; şi felul acela fluşturatic de a râde de orice nu-i stă bine defel. Dar una e să faci toanele copiilor, şi alta să găseşti bani pentru a le plăti datoriile.

Şi se spune pe şleau că tânărul Vincy a încasat bani în contul speranţelor de moştenire. Nu zic care moştenire. Domnişoara Garth mă aude şi e gata să-mi repete spusele. Ştiu că tinerii se învârtesc în acelaşi cerc.

– Nu, mulţumesc, doamnă Waule, zise Mary Garth. Prea nu-mi plac clevetelile, ca să doresc să le repet.

Domnul Featherstone frecă măciulia bastonului şi râse scurt, cu un hohot convulsiv, cam la fel de sincer ca un veteran al vistului care chicoteşte când are o carte proastă. Aţintindu-şi mai departe privirea în foc, rosti:

– Şi cine pretinde că Fred Vincy nu are asemenea speranţe? E foarte probabil că un băiat aşa de frumuşel şi de inimos le şi are.

Se aşternu o scurtă tăcere, înainte ca doamna Waule să replice cu glas ce părea umezit de lacrimi, deşi faţa îi era încă uscată:

– Fie că are ori nu speranţe, frate, e firesc să ne doară inima, pe mine şi pe fratele meu Solomon, auzind cum se vântură numele tău, şi se spune că răul tău ar putea să te răpească pe cea lume subit; sau când auzim cum nişte inşi care n-au mai mult din sângele Featherston-ilor decât Adrew Voiosul de la iarmaroc, calculează fără ruşine că bunurile tale or să ajungă în mâna lor. Şi asta când eu sunt sora ta bună, iar Solomon e fratele tău legiuit! Şi dacă e dat să fie aşa, atunci la ce a mai binevoit Atotputernicul să dureze familii?

La acest pasaj, doamnei Waule îi picurară din ochi lacrimi, dar nu şuvoi.

– Haide, dă-i drumul, Jane! zise domnul Featherstone, măsurând-o cu privirea. Vrei cumva să spui că Fred Vincy a convins pe cineva să-i avanseze bani pe baza informaţiilor pe care le-ar avea despre testamentul meu, ai?

– N-am spus niciodată aşa ceva, frate. (Glasul doamnei Waule devenise iarăşi sec şi neînduplecat). Întâmplarea mi-a fost istorisită de către fratele meu, Solomon, ieri seară când se întorcea de la piaţă şi a trecut pe la mine ca să mă sfătuiască cu privire la grâul meu vechi, fiindcă eu sunt văduvă, iar fecioru-miu John are abia douăzeci şi trei de ani, deşi e vajnic peste poate. Iar el a aflat-o de la cineva care ştie cât se poate de bine, şi nu una, ci multe.

– Mofturi şi nerozii! Nu cred o iotă din istoria asta. E curată scorneală, de la un capăt la altul. Du-te la fereastră, domnişoară! Cred că am auzit pasul unui cal. Vezi dacă vine doctorul.

– Povestea nu e ticluită de mine, frate, şi nici de Solomon, care, o fi el cum o fi – şi nu tăgăduiesc că are suceli – dar nu-i uită pe cei de-acelaşi sânge cu el şi, când şi-a făcut testamentul, şi-a împărţit egal averea între neamurile cu care se are bine; vezi, dinspre partea mea, cred că sunt împrejurări când unii s-ar cuveni să fie mai cu scaun la cap decât alţii. Dar Solomon nu-şi tăinuieşte intenţiile.

– E cu-atât mai smintit! exclamă domnul Featherstone cam anevoie, izbucnind într-o tuse urâtă, care o făcu pe Mary Garth să vină lângă el, aşa încât nu putu descoperi ai cui erau caii care se şi opriseră, izbind din copite în pietrişul din faţa intrării.

Tusea bătrânului nu se potolise încă în clipa când Rosamunda intră, purtându-şi cu multă graţie costumul de călărie. Făcu o plecăciune ceremonioasă spre doamna Waule, care rosti ţeapăn:

– Ce mai faci, domnişoară?

Fata zâmbi, dădu din cap către Mary, şi rămase în picioare până ce tusea unchiului se stinse, dându-i timp amfitrionului să o remarce.

– Ei, floarea tinereţii, domnişoară, spuse el în cele din urmă, ai culori frumoase. Unde-i Fred?

– Vede de cai. Vine îndată.

– Ia loc, ia loc! Doamnă Waule, ai face bine să pleci.

Până şi acei vecini care-l numeau pe Peter Featherstone vulpoi bătrân, nu-l acuzaseră niciodată că ar fi de-o politeţe făţarnică, iar soră-sa era cât se poate de obişnuită cu ideea că, din voia Atotputernicului, membrii familiei nu aveau neapărat datoria să se poarte frumos unul cu altul. Se ridică încet, fără să arate prin ceva că i-ar purta pică lui frate-său, şi spuse cu vocea ei din totdeauna, înăbuşită şi monotonă:

– Frate, spre că noul doctor va fi capabil să facă ceva pentru tine. Solomon zice că se vorbeşte mult despre priceperea lui. Negreşit, dorinţa mea este să fii cruţat. Şi nimeni nu este gata să te doftoricească mai mult decât sora ta şi propriile tale nepoate, numai să le sufli o vorbuliţă. Rebecca şi Joanna, şi Elizabeth, le ştii.

– Of, of, îmi amintesc, – le ţin minte pe toate – toate-s negre şi pocite. Au nevoie de câteva parale, ai? Nicicând n-a răsărit vreo frumuseţe printre femeile din familia noastră, dar Featherstonii au avut întotdeauna bănet, şi Waulii aşijderea, Waule avea şi el bani. Era un bărbat cald. Of, of, banul e un ou bun, şi dacă ai bani de lăsat în urma ta, pune-i într-un cuib cald. La revedere, doamnă Waule.

Acestea fiind zise, domnul Featherstone trase de ambele laturi ale perucii, ca şi cum ar fi vrut să se asurzească, iar sora lui plecă, rumegându-i oracolul. În pofida geloziei nutrite contra familiei Vincy şi a lui Mary Garth, în cutele subţiri ale minţii ei rămânea, ca mâlul pe fundul albiei, convingerea că fratele ei Peter Featherstone n-ar fi niciodată în stare să-şi lase principala avuţie altora decât rudelor de sânge. Altminteri, de ce mai luase Atotputernicul la sânul lui pe cele două neveste ale sale, ambele fără copii, după ce câştigase atâta bănet cu mangalul şi cu alte afaceri, ivite când nimeni nu se aştepta?; şi la ce mai era o biserică în Lowick, unde Waulii şi Powderellii stătuseră cu toţii în aceeaşi strană, generaţii de-a rândul, iar strana Featherstone-ilor se afla lângă a lor, dacă, în prima duminică după ce-avea să moară fratele ei Peter, toată lumea avea să ştie că averea ieşise din mâinile familiei?

În nicio perioadă mintea omenească n-a acceptat haosul moral; un deznodământ atât de ridicol ar fi de-a dreptul de neînţeles. Dar ne înspăimântă multe lucruri care sunt cu desăvârşire de neînţeles.

Când Fred intră în odaie, bătrânul îl cercetă: ochii săi aveau o sclipire deosebită, în care tânărul se credea adeseori îndreptăţit să vadă mândria unchiului pentru faptul că nepotul său arată mulţumitor din toate punctele de vedere.

– Voi două, domnişoarelor, ieşişi afară, decretă domnul Featherstone. Vreau să vorbesc cu Fred.

– Vino în odaia mea, Rosamunda, câteva minute; n-o să iei în seamă frigul.

Cele două fete nu numai că se cunoscuseră din copilărie, dar şi învăţaseră la aceeaşi şcoală de provincie (Mary ca bursieră), astfel că aveau sumedenie de amintiri comune şi le plăcea mult să stea de vorbă între patru ochi. De fapt, acest *tête-à-tête* era unul dintre scopurile pentru care Rosamunda venise la Stone Court.

Bătrânul Featherstone nu voi să înceapă discuţia până ce uşa nu se închise în urma fetelor. Se uită mai departe la Fred cu aceeaşi sclipire în ochi şi cu una din strâmbăturile lui obişnuite: îşi făcea gura pungă sau şi-o lăbărţa, pe rând; dar când vorbi, glasul îi sună potolit, încât l-ai fi luat mai curând drept agent informator gata să se lase cumpărat, decât un senior jignit. Nu era el omul care să se simtă indignat moraliceşte, chiar când era vorba de abateri săvârşite împotriva lui. Socotea firesc ca toţi cei din jur să caute să tragă foloase de pe urma sa, – numai că, vezi bine, el se dovedea prea şiret pentru ei.

– Va să zică, domnul meu, ai plătit dobândă zece la sută pentru banii pe care ai promis să-i restitui ipotecând pământul meu, după ce voi fi mort şi îngropat, ,ai? Ia zi, eşti convins că n-o duc mai mult de douăsprezece luni? Mai pot încă să-mi modific testamentul.

Fred roşi. Banii nu-i împrumutase în felul ăsta, din motive bine întemeiate. Dar era conştient că vorbise cu oarecare încredere (poate mai multă decât îşi amintea exact) despre perspectivele lui de a căpăta moşia lui Featherstone, deci, despre mijloacele de care avea să dispună în viitor pentru plata unor datorii făcute acum.

– Nu ştiu la ce vă referiţi, domnule. Cert este că niciodată nu am împrumutat bani bazându-mă pe o asemenea incertitudine. Vă rog să vă explicaţi.

– Nu, domnule, dumneata trebuie să dai explicaţii. Îngăduie-mi să-ţi spun că mai pot să-mi schimb testamentul. Sunt întreg la minte – pot calcula pe cap o dobândă compusă, şi-mi amintesc de numele oricărui nebun, la fel de bine ca şi acum douăzeci de ani. Ce naiba? N-am împlinit încă optzeci de ani. Ascultă, trebuie să dezminţi această poveste.

– Am şi dezminţit-o, domnule, răspunse Fred, uşor enervat, fără a-şi aminti că unchiul lui, când vorbea, nu făcea nicio deosebire între a dezminţi şi a confirma, deşi nimeni nu era mai puţin în primejdie de a confunda cele două noţiuni decât bătrânul Featherstone, care se întreba adeseori de ce atâţia netoţi luau afirmaţiile lui drept dovezi. Şi o dezmint din nou! Povestea asta e o minciună neroadă.

– Aiurea! trebuie să-mi aduci documente. Vine dintr-o sursă autorizată.

– Daţi-mi numele autorităţii şi puneţi-o să indice persoana de la care am împrumutat bani, şi eu pot dovedi că e o minciună.

– E o autoritate foarte bună, cred – un om care ştie mai tot ce se petrece prin Middlemarch. Este acel minunat, cucernic şi milostiv unchi al vostru. Ce te faci acum?

La acest punct, domnul Featherstone fu scuturat de acea convulsie specială, care însemna că s-a înveselit.

– Domnul Bulstrode?

– Cine altul, ,ai?

– Atunci povestea s-a prefăcut în minciună, pornind de la vreo predică moralizatoare lansată pe seama mea. Lumea pretinde cumva că el a menţionat numele omului care mi-a împrumutat banii?

– Dacă există un asemenea om, fii pe pace, Bulstrode îl ştie. Dar, să zicem că ai încercat să obţii împrumutul şi n-ai izbutit: Bulstrode ar afla şi despre asta. Adu-mi scris negru pe alb de la Bulstrode că nu crede că ai promis vreodată să-ţi plăteşti datoriile vânzând pământul meu. Să te văd!

Domnul Featherstone fu nevoit să străbată întreaga lui gamă de grimase, pentru ca muşchii feţei

să poată exprima triumful pe care-l obţinuse în tăcere, dovedind că era încă deplin stăpân pe facultăţile sale mintale.

Fred simţi că a intrat într-o dilemă dezgustătoare.

– Pesemne că glumiţi domnule. Domnul Bulstrode, ca şi alţii, crede o grămadă de lucruri care nu sunt adevărate, şi are un dinte împotriva mea. Mi-ar fi uşor să-l fac să arate în scris că nu cunoaşte nimic care să dovedească cele ce i s-au spus, deşi, asta ar putea duce la situaţii neplăcute. Dar cu greu i-aş putea cere să aştearnă pe hârtie ce crede sau ce nu crede despre mine.

Fred se opri o clipă şi apoi adăugă, ca un apel tacit la vanitatea unchiului:

– Cu greu ar putea cere un gentilom asemenea lucru.

Dar rezultatul îl dezamăgi.

– A, ştiu ce vrei să spui. Mai curând m-ai jigni pe mine, decât pe Bulstrode. Şi ce hram poartă el? N-are un petec de pământ. Un individ care speculează! Poate să se prăbuşească oricând, dacă diavolul n-o să-l mai susţină. Şi ce înseamnă evlavia lui: vrea să-l ia tovarăş în afaceri chiar pe Atotputernicul? Astea-s aiureli! Un singur lucru mi-a devenit mie cu totul limpede, pe vremea când obişnuiam să mă duc la biserică, şi anume: Atotputernicul ţine la pământ. Făgăduieşte pământ, dăruieşte pământ, şi-i îmbogăţeşte pe unii inşi cu grâne şi cu cirezi. Tu însă treci de partea cealaltă. Ţii la Bulstrode şi la speculă, mai mult decât la Featherstone şi la pământ.

– Vă cer iertare, domnule, zise Fred, şi se ridică; stătea cu spatele la cămin şi-şi plesnea cizma cu cravaşa. Nu-mi place nici Bulstrode, nici specula.

Vorbea cam îmbufnat, fiindcă se simţea strâns cu uşa.

– Ei, ei, poţi să te descurci şi fără mine, asta-i limpede ca lumina zilei grăi bătrânul Featherstone, dar în adâncul sufletului îi era nesuferit gândul că Fred ar putea să se arate independent. Nu vrei un petic de pământ, care să facă din tine un boiernaş, în loc să fii un pastor lihnit, şi nicio pleaşcă de o sută de lire, împuşcată-n treacăt. Pe mine mă doare-n cot! Pot face cinci codicile, dacă poftesc, şi am să-mi ţin bancnotele ca pe nişte ouă în cuibar. Pe mine mă doare-n cot.

Fred roşi iară. Featherstone îi dăruise rareori bani, şi în clipa aceea aproape că era mai greu să renunţe la bancnotele din prezent, decât la şansa mai depărtată de a primi pământ.

– Nu sunt ingrat, domnule. N-am avut niciodată de gând să desconsider intenţiile bune pe care le-aţi putea nutri faţă de mine. Dimpotrivă.

– Foarte bine, atunci, dovedeşte-mi. Adu-mi o scrisoare de la Bulstrode, în care să arate că nu dă crezare zvonului cum că umbli trăncănind şi făgăduieşti să-ţi plăteşti datoriile pe socoteala moşiei mele, şi-atunci, dacă te-ai vârât într-un bucluc, o să vedem dacă te pot sprijini niţel. Haide! Am încheiat târgul. Poftim, dă-mi braţul tău. Am să încerc să mă plimb în jurul odăii.

Deşi se simţea întărâtat, Fred avea totuşi destulă inimă pentru ca să-l mâhnească puţin soarta acestui moşneag pe care nimeni nu-l iubea şi nu-l stima, şi care atunci când umbla pe picioarele lui umflate de dropică, arăta mai jalnic ca oricând. În timp ce-i dădea braţul, se gândi că nu i-ar plăcea să fie un moş pe care nu-l mai ţin balamalele şi, bine dispus, se opri mai întâi în faţa ferestrei, unde aştepta să audă observaţiile dintotdeauna despre păsările de rasă şi despre morişca lui de vânt; apoi în faţa rafturilor sărăcăcioase cu cărţi, printre care, gloriile de căpetenie, legate în piele de viţel de culoare închisă, erau Josephus, Culpepper, *Messia* de Klopstók şi câteva volume din *Magazinul*

gentilomului.

– Citeşte titlurile cărţilor. Haide! Doar ai urmat la colegiu.

Fred îi înşiră titlurile.

– Ce nevoie mai are don'şoara de alte cărţi? De ce trebuie să-i mai aduci cărţi?

– O amuză, domnule. Îndrăgeşte mult cititul.

– Cam prea mult, zise domnul Featherstone, perfid. Se dădea în vânt după citit, în timp ce şedea cu mine. Dar am pus eu capăt la treaba asta. Acum are de citit, cu glas tare, ziarul. Asta-i destul pentru o zi, cred eu. Nu pot suferi să văd cum citeşte pe cont propriu. Ia aminte, să nu-i mai aduci cărţi, mă auzi?

– Da, domnule aud.

Fred mai primise acest ordin şi, în taină, îl călcase. Intenţiona să nu se supună nici acum.

– Sună clopoţelul! porunci domnul Featherstone. Vreau să vină jos don'şoara.

Rosamunda şi Mary Garth discutaseră mai iute decât prietenii lor masculini. Nu se gândiseră să stea jos, ci rămăseseră în picioare lângă măsuţa de toaletă de lângă fereastră, în timp ce Rosamunda îşi scotea pălăria, îşi aranja voalul şi, cu vârful degetelor, îşi netezea uşor părul – un păr de un blond infantil, nici cânepiu, nici galben. Mary Garth părea mult mai ştearsă, cum sta între cele două nimfe – una în rama oglinzii, şi cealaltă aievea – care se priveau cu ochi de un albastru ceresc; ochi destul de adânci pentru cele mai subtile tâlcuri pe care un spectator cu imaginaţie i le-ar fi putut atribui, dar şi pentru a ascunde intenţiile posesoarei lor, dacă ele s-ar fi întâmplat să fie mai puţin nobile. Dar puţin copii din Middlemarch păreau blonzi alături de Rosamunda, şi silueta ei mlădie, pusă în valoare de costumul de amazoană, avea delicate unduiri. În realitate, mai toţi bărbaţii din Middlemarch – cu excepţia fraţilor ei – o considerau pe domnişoara Vincy cea mai bună fată din lume, iar câţiva o numeau „un înger".

Mary Garth, dimpotrivă, arăta ca o păcătoasă de rând; smeadă la obraz, cu părul închis, cârlionţat, aspru şi rebel; era scundă şi n-ar fi fost adevărat dacă susţineai, de dragul antitezei, că posedă în schimb toate virtuţile. Banalitatea îşi are ispitele şi viciile ei specifice, în egală măsură cu frumuseţea; este în stare să simuleze amabilitatea sau, când nu o simulează, să arate chipul respingător al nemulţumirii. În orice caz, faptul de a fi declarată o fiinţă urâtă, în contrast cu făptura răpitoare care-ţi este tovarăşă, poate avea urmări ce depăşesc chiar şi un ascuţit simţ al realităţii şi un fel de a te exprima potrivit lui. La douăzeci şi doi de ani, hotărât că Mary nu atinsese acel desăvârşit bun-simţ şi principiile sănătoase care se recomandă de obicei unei fete mai puţin norocoase, de parcă acestea s-ar obţine în doze gata preparate, împreună cu izul de resemnare necesar. Maliţiozitatea ei avea o undă de amărăciune satirică, mereu reîmprospătată, care nu depăşea niciodată limitele cuvenite, în afara unei năvalnice porniri de recunoştinţă faţă de cei care, în loc să-i spună că s-ar cădea să fie mulţumită, făceau ceva menit să-i aducă mulţumire. Feminitatea ei în plină afirmare îi tempera banalitatea trăsăturilor, de bună calitate umană, însă, de soiul celei vădite îndeobşte de mamele neamului nostru, la toate latitudinile, sub o găteală a capului mai mult sau mai puţin asortată. Rembrandt ar fi pictat-o cu plăcere şi ar fi făcut ca trăsăturile ei lătăreţe să privească de pe pânză cu o inteligenţă onestă. Fiindcă onestitatea, felul deschis de a spune adevărul, constituiau principala virtute a lui Mary: nici nu încerca să-şi facă iluzii, nici nu se lăsa prinsă în mrejele lor

pentru propriul ei profit, iar în clipele de bună dispoziţie, avea destul umor ca să fac haz de ea însăşi. Când se nimeri să se vadă cu Rosamunda, în oglindă, zise râzând:

– Alături de tine sunt un petic negru, Rosy. Eşti partenera cea mai nepotrivită pentru mine.

– O, nu! Nimeni nu se gândeşte cum arăţi, eşti atât de sensibilă şi de folositoare, Mary. În realitate, frumuseţea are foarte puţină însemnătate, o asigură Rosamunda, întorcând capul spre Mary, dar trăgând cu coada ochiului la imaginea nou-apărută a gâtului ei în oglindă.

– Te referi la frumuseţea mea, zise Mary, cam sardonică.

Rosamunda gândi: „Biata Mary, în tot ce i se spune vede o intenţie rea”. Şi rosti cu glas tare:

– Ce-ai mai făcut în ultima vreme?

– Eu? A, am văzut de casă, am turnat sirop, m-am prefăcut că sunt amabilă şi mulţumită şi am învăţat să am o părere proastă despre toată lumea.

– Duci o viaţă nefericită.

– Nu, replică Mary tăios, scuturând uşor din cap. Cred că viaţa mea e mai plăcută decât cea dusă de domnişoara Morgan a ta.

– Da, dar domnişoara Morgan e atât de neinteresantă, şi nu e tânără.

– În proprii ei ochi prezintă interes, îmi închipui; şi nu sunt deloc sigură că totul devine mai uşor, pe măsură ce omul îmbătrâneşte.

– Nu, încuviinţă Rosamunda, căzând pe gânduri – te întrebi ce fac asemenea oameni, lipsiţi de orice perspectivă. Negreşit, religia le asigură un reazem. Dar – adăugă, zâmbind cu gropiţe – cu tine lucrurile nu stau deloc aşa, Mary. Tu poţi fi cerută în căsătorie.

– Ţi-a spus cineva că vrea să-mi ceară mâna?

– Bineînţeles că nu. Vreau să spun că un anumit gentilom s-ar putea îndrăgosti de tine, văzându-te aproape zi de zi.

Pe chipul lui Mary se schimbă ceva, aceasta mai ales fiindcă era hotărâtă să nu lase să se vadă nimic.

– Asta îi face pe oameni să se îndrăgostească? răspunse ea neglijent; mie mi se pare că e în aceeaşi măsură o pricină de a se detesta reciproc.

– Nu şi când sunt interesanţi şi agreabili. Am auzit că domnul Lydgate are ambele daruri.

– A, domnul Lydgate! exclamă Mary, care părea că nu are câtuşi de puţin de gând să se lase impresionată. – Vrei să afli ceva despre el? adăugă.

Nu era hotărâtă să intre în joc şi să se lasă atrasă de întrebarea pe care Rosamunda i-o punea pe ocolite.

– Vreau să ştiu cum îţi place, doar atât.

– Deocamdată nu-i vorba de cum îmi place. Ca oamenii să-mi fie simpatici, am întotdeauna nevoie să mi se arate puţină bunătate. N-am un suflet destul de larg ca să-mi placă oamenii care-mi vorbesc şi par să nu mă vadă.

– E atât de trufaş? întrebă Rosamunda, tot mai mulţumită. Ştii că e de familie bună?

– Nu; purtarea lui nu mi-a arătat asemenea obârşie.

– Mary! Eşti cea mai ciudată fată din lume. Dar ce fel de bărbat e, cum arată? Descrie-mi-l.

– Cum poate fi descris un bărbat? Pot să-ţi ofer un inventar al lui; sprâncene stufoase, ochii

negri, nas drept, păr negru şi des, mâini mari, solide şi albe şi – stai să văd – a, o batistă de linou delicioasă. Dar ai să-l vezi. Ştii că îşi face vizita cam pe la ora asta.

Rosamunda roşi uşor, dar spuse dusă pe gânduri:

– Mie îmi place mai degrabă o purtare trufaşă. Nu pot să sufăr un bărbat fanfaron.

– Nu ţi-am spus că domnul Lydgate este trufaş; dar *il y en a pour tout les goûts*[33], cum spunea mica *Mamselle*, iar dacă vreo fată îşi poate îngădui să aleagă genul de îngâmfare care-i place ei, sunt convinsă că tu eşti aceea, Rosy.

– Trufia nu înseamnă acelaşi lucru cu îngâmfarea; despre Fred toţi spun că este îngâmfat.

– Aş dori ca nimeni să nu poată spune despre el ceva mai rău. S-ar cuveni să fie mai prudent. Doamna Waule i-a reclamat unchiului că Fred este foarte neserios.

Mary vorbea ca o fetişcană mânată de un impuls mai tare decât judecata ei. Cuvântul „neserios” o făcea să se simtă uşor stânjenită şi spera că Rosamunda ar putea adăuga ceva care să-i risipească jena. Dar se feri să amintească despre toate celelalte spuse ale doamnei Waule.

– A, Fred e oribil! recunoscu Rosamunda.

Nu şi-ar fi îngăduit un cuvânt atât de nepotrivit faţă de nicio altă persoană, afară de Mary.

– Ce vrei să spui prin „oribil”?

– E tare leneş şi-l înfurie grozav pe papá; spune că el nu primeşte ordine.

– Cred că Fred are perfectă dreptate.

– Cum poţi susţine că are dreptate, Mary? Credeam că eşti mai evlavioasă.

– Fred nu este omul potrivit pentru a deveni ecleziast.

– Dar s-ar cuveni să fie.

– Ei, atunci nu este ceea ce s-ar cuveni să fie. Cunosc încă mulţi oameni care se află în aceeaşi situaţie.

– Dar nu-i aprobă nimeni. Nu mi-ar plăcea să mă mărit cu un ecleziast; trebuie însă să existe şi clerici pe lume.

– Nu înseamnă că tocmai Fred trebuie să urmeze această cale.

– Dar după ce papá a cheltuit atâta cu el în acest scop! Şi ia închipuie-ţi numai, ce s-ar întâmpla cu el dacă nu i s-ar lăsa nicio moştenire.

– Pot să-mi închipui foarte bine aşa ceva, zise Mary, sec.

– Atunci mă surprinde că poţi să-i iei apărarea, urmă Rosamunda, înclinată să clarifice acest punct.

– Nu-l apăr – şi Mary râse. Aş vrea numai ca nicio parohie să nu-l aibă ca ecleziast.

– Dar, fireşte, dacă vrea să devină cleric, trebuie să fie altfel de om.

– Da, să fie un mare ipocit, şi încă n-a reuşit.

– N-are niciun rost să-ţi spun ţie ceva, Mary. Totdeauna îi ţii partea lui Fred.

– De ce n-aş ţine cu el? zise Mary, aprinzându-se. Şi el ţine cu mine. Este singura persoană care-şi dă câtuşi de cât osteneala să mă îndatoreze.

– Mă faci să mă simt tare prost, Mary, urmă Rosamunda, cu blândeţe, dar cât se poate de serios – nu i-aş spune mamei pentru nimic în lume.

– Ce nu i-ai spune? întrebă Mary, supărată.

– Te rog să nu te înfurii, Mary – o îndemnă Rosamunda, la fel de blajină ca întotdeauna.

– Dacă mama ta se teme că Fred mă va peţi, spune-i că nu m-aş mărita cu el dacă mi-ar cere mâna. Dar sunt conştientă că n-are de gând să facă aşa ceva. Sigur e că până acum nu m-a cerut niciodată de nevastă.

– Mary, totdeauna îţi sare ţandăra.

– Iar tu mă scoţi întotdeauna din sărite.

– Eu? Ce-mi poţi reproşa mie?

– A, oamenii ireproşabili sunt cei care te scot cel mai rău din sărite. Auzi clopoţelul – cred că trebuie să coborâm.

– N-am avut de gând să ne certăm, adăugă Rosamunda, punându-şi pălăria.

– Asta-i ceartă? Flecuri; nu ne-am luat la harţă. Dacă omul nu s-ar lăsa, când şi când, pradă mâniei, ce rost ar mai avea să fii prieten cu cineva?

– Trebuie să repet ce mi-ai spus?

– Cum vrei. Nu spun niciodată lucruri de care mă tem să nu fie repetate. Dar hai să coborâm.

În dimineaţa aceea, domnul Lydgate cam întârziase, dar musafirii rămaseră destul de mult ca să-l poată întâlni, fiindcă domnul Featherstone îi ceru Rosamundei să-i cânte ceva, iar fata se arătă atât de amabilă încât îi propuse şi un al doilea cântec favorit de-a lui: *Curgi, râu sclipitor*; asta după ce cântase *Cămin, dulce cămin* (melodie pe care nu putea s-o sufere). Bătrânul hoţoman îndărătnic era un adept al melodiilor sentimentale, pe care le socotea potrivite pentru fete şi, totodată, le preţuia pentru fondul lor frumos, găsind că într-un cântec îşi are loc şi sentimentul.

Domnul Featherstone încă o mai aplauda pe interpretă şi o asigura pe domnişoară că glasul ei este limpede ca al unei mierle, când calul doctorului Lydgate trecu pe sub fereastră.

Examinarea unui pacient vârstnic – un om căruia nu-i vine a crede că medicina n-o „să-l pună pe picioare”, numai să fie doctorul destul de priceput – cere o rutină neplăcută, şi Lydgate, ursuz, se aştepta la acest lucru care se adauga la neîncrederea stârnită, în general, de farmecele Middlemarch-ului; aceste două stări de spirit alcătuiră fundalul pentru apariţia Rosamundei, pe care bătrânul Featherstone se zori cu tot dinadinsul să i-o prezinte drept nepoata lui, deşi nu se gândise că ar merita să vorbească şi despre Mary Garth în aceeaşi calitate. Lui Lydgate nu-i scăpă nimic din atitudinea graţioasă a Rosamundei: cât de delicat trecuse peste vorbele lipsite de fineţe ale bătrânului, ce o puneau într-o situaţie neplăcută; liniştea ei gravă care o făcea să nu-şi arate gropiţele când nu era cazul, ci numai când i se adresa lui Mary, căreia îi vorbea însufleţită de interesul unei firi binevoitoare; atât de binevoitoare, încât Lydgate, după ce o cercetă în fugă pe Mary mai temeinic decât o privise până atunci, descoperi o adorabilă bunătate în ochii Rosamundei. Dar Mary, nu se ştie de ce, părea oarecum bosumflată.

– Domnişoara Rosy mi-a cântat o bucată… n-ai nimic de spus împotriva acestui lucru, ,ai, doctore? începu domnul Featherstone. Îmi place mai mult decât doctoriile dumitale.

– Asta m-a făcut să uit cum zboară timpul, zise Rosamunda, ridicându-se să-şi ia pălăria pe care o pusese deoparte înainte de a cânta, astfel încât putea fi admirată în toată perfecţiunea capului ei ca o floare, înălţându-se pe lujerul alb, deasupra fracului de călărie.

– Fred, trebuie să plecăm.

– Foarte bine, aprobă Fred, care avea motivele lui să nu fie din cale-afară de bine dispus şi voia să plece.

– Domnişoara Vincy e muziciană? întrebă Lydgate, urmărind-o cu ochii. Rosamunda nu se îndoia că e cântărită din privire şi fiece nerv şi muşchi din trupul ei făcea faţă situaţiei. Era din naştere actriţa rolurilor care se potriveau cu al ei *physique*; ba chiar interpreta propriul ei personaj, şi cu atâta măiestrie încât nici ea însăşi nu-şi dădea prea bine seama că este un rol.

– Pun capul că-i cea mai bună cântăreaţă din Middlemarch, afirmă domnul Featherstone – şi a doua poate să fie cine o vrea. Ei, Fred? Spune şi tu o vorbă pentru sora ta.

– Mi-e teamă că sunt exclus din tribunal, domnule. Mărturia mea nu ar avea nicio valoare.

– Middlemarch-ul nu are exigenţe prea ridicate, unchiule, rosti Rosamunda, cu un glas drăgălaş şi firesc, ducându-se să-şi ia cravaşa aflată la capătul încăperii.

Cu o mişcare rapidă, Lydgate i-o luă înainte. Puse mâna pe cravaşă şi se întoarse să i-o ofere. Fata îi făcu o plecăciune şi-l privi; bineînţeles că şi el se uită la ea, şi ochii li se întâlniră în acea privire deosebit de intensă la care nu se ajunge niciodată printr-un efort, ci pare un fel de subită şi divină limpezire a unui cer înceţoşat. Cred că Lydgate se făcu mai palid ca de obicei, dar Rosamunda roşi grozav şi se simţi năpădită de o anumită uimire. După aceea, fu într-adevăr nerăbdătoare să plece şi nu mai ştiu despre ce soi de nerozie vorbea unchiul ei, când se duse să-i strângă mâna.

Totuşi, acest rezultat, pe care-l luă drept o puternică impresie reciprocă numită „îndrăgostire”, era tocmai starea la care meditase Rosamunda. Chiar din clipa acelei importante noi sosiri în Middlemarch, ţesuse un mic plan de viitor, al cărui început necesar îl reprezenta un episod similar scenei petrecute. Străinii, fie că sunt nişte naufragiaţi şi se agaţă de o plută, fie că apar escortaţi după tipic şi însoţiţi de bagaje, sunt înzestraţi pentru o minte feciorelnică cu o fascinaţie dăruită de hazard, împotriva căreia meritele localnicilor luptă în van. Iar pentru idila socială a Rosamundei era absolut necesar un străin, căci visurile ei se îndreptaseră către un admirator şi un mire care să nu fie din Middlemarch şi să nu aibă niciun fel de legături de sânge deopotrivă cu ale ei: în ultima vreme, edificiul imaginar înălţat de ea părea într-adevăr a cere ca necunoscutul să aibă şi oarecare înrudire cu un baronet. Acum, că se întâlnise cu străinul, realitatea se dovedea cu mult mai impresionantă decât anticiparea, şi Rosamunda nu putea să nu admită că sosise clipa de răscruce a vieţii ei. Îşi judeca simptomele, luându-le drept semne ale iubirii care se trezeşte, şi socotea şi mai firesc ca domnul Lydgate să se fi îndrăgostit de ea la prima vedere. Lucruri dintre acestea se întâmplau atât de des la baluri – de ce nu s-ar întâmpla şi în lumina dimineţii, când tenul se vede şi mai bine? Deşi nu era mai în vârstă decât Mary, Rosamunda era destul de obişnuită ca bărbaţii să se îndrăgostească de ea; în ceea ce o privea, nu se sinchisea de ei şi te plictisea cu înşirarea cusururilor pe care le tot găsea, atât vlăstarelor tinere, cât şi holteilor veştejiţi. Şi iată cum domnul Lydgate corespundea brusc idealului ei; era întru totul străin de Middlemarch, avea un anumit aer de distincţie potrivit cu familia lui bună, şi cunoştea lumea în măsură să ofere o largă perspectivă asupra acelui paradis al burghezilor: rangul social; era, de asemenea, un om talentat, iar ea avea să fie deosebit de încântată să-l subjuge: de fapt, bărbatul acesta o tulburase într-un chip cu totul şi cu totul nou şi-i stârnise un interes viu, mai viu decât orice ipoteză clădită de închipuire, dintre cele pe care se obişnuise să le opună realităţii.

Astfel, în timp ce călăreau spre casă, fratele şi sora erau amândoi adânciţi în gânduri şi înclinaţi spre tăcere. Rosamunda îşi construia palatele punând la temelia lor uşurinţa aeriană pe care o au îndeobşte fetele de vârsta ei; dar odată temelia pusă dovedea o imaginaţie deosebit de grijulie pentru detalii şi mult simţ al realităţii; nu străbătuseră nicio milă că şi ajunsese la trusoul şi preludiile vieţii ei de femeie măritată; îşi alesese locuinţa conjugală din Middlemarch şi prevăzuse vizitele pe care urma să le facă, pe alte meleaguri, rudelor de neam ales ale soţului ei, ale căror maniere rafinate era capabilă să şi le însuşească la fel de temenic cum izbutise şi cu performanţele ei şcolare; în felul acesta se pregătea să urce şi alte trepte, mai vag conturate în mintea ei, ceea ce ar fi putut să se ivească, până la urmă. În cele ce-şi înfăţişa ea, nu era vorba de bani şi cu atât mai puţin de lucruri sordide: se îngrijea de aspectele rafinate ale vieţii şi nu de banii cu care urmau să fie plătite.

Pe de altă parte, mintea lui Fred era stăpânită de o nelinişte pe care nici chiar optimismul lui, mereu gata să se afirme, nu-l putu domoli imediat. Nu vedea cum i-ar fi cu putinţă să nu îndeplinească cererea aceea idioată a lui Featherstone, fără să atragă asupră-şi urmări chiar şi mai neplăcute decât împlinirea ei. Taică-su şi-aşa îşi cam pierduse răbdarea cu el, şi avea să fie şi mai pornit, dacă purtarea lui urma să dea loc la o nouă răceală, cât de mică, între familiile lor şi spiţa Bulstrozilor. Pe urmă, îi era nesuferit gândul că va fi nevoit să se ducă şi să stea de vorbă cu unchiul său Bulstrode; şi-apoi, era posibil ca la un pahar de vin să fi rostit o sumedenie de nerozii despre averea lui Featherstone, iar zvonurile făcuseră din ţânţar armăsar. Fred simţi că ajunsese caraghios, deoarece, ca un terchea-berchea, se fălise cu perspectivele lui, aşternute pe hârtie în testamentul unui bătrân avar şi sucit de soiul lui Featherstone, pentru ca apoi să umble şi să cerşească certificate de bună purtare, la porunca lui. Dar ce speranţe mai erau şi acelea! Le nutrea într-adevăr şi nu vedea nicio alternativă atrăgătoare, dacă ar fi renunţat la ele – pe lângă aceasta, în ultima vreme contractase o datorie care-i făcea mult sânge rău şi bătrânul Featherstone aproape că se învoise să i-o plătească. Întreaga afacere era mizerabil de meschină: datoriile sale erau mici, dar şi speranţele lui nu erau prea măreţe. Fred cunoscuse oameni cărora s-ar fi ruşinat să le mărturisească ce mărunte erau ciupelile sale. Fireşte, când asemenea gânduri îi frământau creierii, simţea că-l copleşeşte o amărăciune de mizantrop. Să te naşti ca fiu al unui manufacturier din Middlemarch şi să fii moştenitorul inevitabil a nimic deosebit! În vreme ce oameni ca Mainwaring şi Vyan… hotărât lucru, viaţa era o treabă urâtă, de vreme ce unui tânăr inimos, înzestrat cu o poftă zdravănă de a-şi însuşi ce e mai bun dintre toate, i se hărăzea o perspectivă atât de sărăcăcioasă.

Nu-i trecuse prin minte lui Fred că numele lui Bulstrode fusese adus în discuţie printr-o născocire de-a bătrânului Featherstone, şi asta nici nu ar fi schimbat cu nimic situaţia. Vedea destul de limpede că moşneagul voia să se folosească de puterea lui punându-l puţin pe jăratec şi, totodată, probabil că era dornic să obţină oarecare satisfacţie la gândul că Bulstrode se va zburli la el. Fred îşi imagina că vede în adâncul sufletului lui Featherstone, deşi în realitate jumătate din ceea ce vedea nu era decât reflexul propriilor sale înclinaţii. E greu să cunoşti sufletul altuia; aceasta nu e o treabă pe măsura domnişorilor pentru care conştiinţa e croită pe măsura propriilor dorinţe.

Principala temă de dezbatere a lui Fred cu el însuşi era dacă se cuvenea să-i mărturisească totul tatălui său, ori să încerce să ducă treaba la capăt fără ştirea acestuia. Probabil că doamna Waule trăncănise pe socoteala lui, iar dacă Mary Garth îi repetase Rosamundei cele spuse de doamna

Waule, nici vorbă că urmau să ajungă la urechea lui taică-su, care, negreşit, avea să-l descoase. I se adresă surorii sale, în timp ce domoleau pasul:

– Rosy ţi-a pomenit cumva Mary că doamna Waule a zis ceva despre mine?

– Da, aşa e, mi-a povestit.

– Ce anume?

– Că eşti foarte neserios.

– Atâta tot?

– Aş crede că e de ajuns, Fred.

– Eşti sigură că altceva n-a mai spus?

– Mary nu mi-a pomenit de altceva. Dar, zău aşa, Fred, cred că s-ar cuveni să-ţi fie ruşine.

– Ei, las-o baltă! Nu-mi ţine predici. Ce-a zis Mary de treaba asta?

– Nu sunt obligată să-ţi repet. Mult te mai sinchiseşti tu de ce-a spus ea! Şi apoi, eşti prea grosolan ca să-mi îngădui să vorbesc.

– Bineînţeles că-mi pasă de ce spune Mary. Este cea mai bună fată din câte cunosc.

– Nu m-aş fi gândit niciodată că ar fi o fată de care să te poţi îndrăgosti.

– De unde ştii de cine se pot îndrăgosti bărbaţii? Fetele n-au habar niciodată.

– Cel puţin, Fred, dă-mi voie să te sfătuiesc să nu te îndrăgosteşti *tu* de ea, fiindcă Mary afirmă că nu s-ar mărita cu tine, dacă i-ai cere mâna.

– Ar fi putut să aştepte până i-o cer cu adevărat.

– Ştiam că asta o să te usture, Fred.

– Nicidecum. N-ar fi spus aşa, dacă n-ai fi provocat-o tu.

Înainte de a ajunge acasă, Fred hotărî să-i povestească tatălui său toată tărăşenia, cu vorbe cât mai simple, şi poate că părintele avea să ia asupra sa neplăcuta obligaţie de a sta de vorbă cu Bulstrode.

33 Se găseşte pentru toate gusturile (fr.) (n.t.).

CARTEA A DOUA
BĂTRÂNII ŞI TINERII

XIII

Întâiul gentilom:
Cum îl aşezi? Mai bun decât noi toţi
Sau, părând bun, sub mantia-i, mai rău?
Sfânt sau tâlhar, făţarnic pelerin?

Al doilea gentilom:
Ci spune-mi, cum aşezi belşug de cărţi,
Relicve de prin vremi? Cum le-ai sorta
După mărimi şi legături:
Vellum, înalte, şi viţel de rând.
Cu greu ar fi mai felurite
Decât cu ticluite etichete,
Să poţi clasa maeştri necitiţi.

Ca urmare a celor auzite din gura lui Fred, domnul Vincy se decise să stea de vorbă cu domnul Bulstrode la bancă, în cabinetul particular al acestuia, la unu şi jumătate, când de obicei nu-l deranjau alţi vizitatori. Dar la ora unu intrase cineva care venise să discute cu el şi domnul Bulstrode avea atât de multe să-i spună, încât era slabă nădejde ca întrevederea să aibă loc mai înainte de o jumătate de oră; bancherul vorbea curgător, dar totodată se întindea la taifas şi pierdea nu puţin cu acele scurte pauze când se cufunda în gânduri. Să nu vă închipuiţi cumva că aspectul bolnăvicios îl situa în categoria oamenilor gălbejiţi, cu păr negru: avea o piele blond-pală, păr rărit castaniu, vrâstat cu şuviţe cărunte, ochii de un cenuşiu-deschis şi o frunte largă. Oamenii gălăgioşi numeau tonul lui potolit şoaptă şi, uneori, dădeau a înţelege că nu se potrivea cu o fire deschisă – deşi pare-se că nu există niciun motiv pentru ca un om zgomotos să nu fie gata să ascundă orice în afară de propriul lui glas – doar dacă s-ar putea cumva demonstra că Sfânta Scriptură ar fi plasat sediul nevinovăţiei în plămâni. Domnul Bulstrode mai avea şi o atitudine plină de atenţie şi respect: asculta, aplecându-se spre cel ce vorbea, cu ochi ce păreau adânc concentraţi, ceea ce îi îndemna pe interlocutorii care se considerau vrednici de a fi ascultaţi să ajungă la concluzia că el urmărea să tragă învăţăminte temeinice din vorbele lor. Alţii, care nu se aşteptau să strălucească dinaintea lui, nu suferau acest gen de lanternă morală îndreptată asupra lor. Dacă nu te mândreşti cu pivniţa ta, nu simţi niciun fior de satisfacţie văzând cum musafirul ţine paharul în lumină şi îl judecă din priviri. Asemenea bucurii sunt rezervate numai valorii sigure de sine. De aceea atenţia încordată a domnului Bulstrode nu era plăcută tejghetarilor şi păcătoşilor din Middlemarch; unii o puneau pe seama firii lui făţarnice, iar alţii ziceau că se datoreşte apartenenţei lui la cultul evanghelic. Iar cei din tagma care judecă mai puţin superficial ar fi dorit să afle cine fuseseră tatăl şi bunicul lui; ei atrăgeau luarea-aminte asupra faptului că, în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, nimeni nu auzise de vreun Bulstrode prin Middlemarch. Pentru Lydgate, vizitatorul care se afla atunci la el, privirea scrutătoare a domnului

Bulstrode, reprezenta un amănunt care-l lăsa rece; el îşi forma pur şi simplu o părere nefavorabilă asupra constituţiei fizice a bancherului şi deducea că avea o viaţă interioară intensă, cu puţine bucurii oferite de lucrurile materiale din jur.

– Vă voi fi peste măsură de îndatorat dacă veţi trece pe aici să mă vedeţi, din când în când, domnule Lydgate, sugeră bancherul, după o scurtă pauză. Dacă, aşa cum îndrăznesc să sper, voi avea privilegiul să găsesc în persoana dumneavoastră un valoros colaborator în interesanta problemă a administrării unui spital, se vor ivi multe chestiuni pe care va fi necesar să le discutăm în particular. Cât despre Noul Spital, care este aproape terminat, voi lua în consideraţie spusele dumneavoastră cu privire la avantajele oferite dacă-l destinăm în mod exclusiv bolnavilor de friguri. Hotărârea este lăsată pe seama mea, fiindcă, deşi lordul Medlicote a donat pământul şi cheresteaua pentru clădire, nu se arată dispus să acorde personal atenţie instituţiei.

– Într-un oraş provincial ca acesta puţine lucruri sunt mai vrednice de eforturile depuse decât iniţiativa dumneavoastră, zise Lydgate. Un spital frumos pentru bolnavii de friguri, pe lângă vechiul dispensar, ar putea constitui aici nucleul unei şcoli medicale bazate pe reformele noastre curative, şi ce ar contribui mai mult la educaţia medicală decât răspândirea unor astfel de şcoli în întreaga ţară? Un provincial din naştere, care are un dram de simţ obştesc precum şi câteva idei, s-ar cuveni să facă tot ce-i stă în putinţă pentru a rezista iureşului spre Londra al tuturor persoanelor ceva mai valoroase decât media. Scopurile profesionale serioase, oricare ar fi ele, oferă adesea un câmp de activitate mai liber, dacă nu mai bogat, în provincie.

Unul dintre darurile cu care era înzestrat Lydgate era glasul lui neobişnuit de profund şi sonor, capabil totuşi să devină foarte scăzut şi amabil, la momentul potrivit. În atitudinea lui cotidiană exista o anumită disponibilitate, o anumită aşteptare fără frică a succesului, o încredere în puterile şi integritatea lui, întărită mult de dispreţul faţă de obstacolele mărunte, sau faţă de ispite împotriva cărora nu avea nicio experienţă. Dar omul cu această fire mândră şi deschisă îşi câştigă dragostea prin bunăvoinţa neprefăcută ce se citea pe faţa lui. Poate că domnului Bulstrode îi era şi mai simpatic din pricină că se deosebeau prin tonul cu care vorbeau şi felul cum se purtau; un lucru e sigur, şi anume: că îl simpatiza şi mai mult, ca şi Rosamunda, fiindcă era străin în Middlemarch. Când îţi iese în cale un nou-venit, ai în faţă posibilitatea multor începuturi: poţi chiar începe să fii un om mai bun.

– Va fi o plăcere pentru mine să vă ofer prilejul ca zelul dumneavoastră să se poată desfăşura mai larg; răspunse domnul Bulstrode. Vreau să spun că vă voi încredinţa direcţia noului spital, după ce ne vom cunoaşte mai îndeaproape; voi găsi că aceasta e o soluţie fericită, căci sunt hotărât ca o instituţie atât de însemnată să nu fie încătuşată de cei doi medici ai noştri. Într-adevăr sunt încurajat să privesc sosirea dumneavoastră în acest oraş ca pe un semn al proniei divine, care-mi arată că în viitor eforturile mele vor fi mai binecuvântate decât până acum, căci am avut de întâmpinat multe greutăţi. Cu privire la vechiul dispensar, am câştigat un prim punct – mă gândesc la alegerea dumneavoastră. Şi acum, sper că nu veţi da înapoi fiindcă vă veţi atrage o oarecare doză de invidie şi antipatie din partea confraţilor dumneavoastră, înfăţişându-vă ca un reformator.

– Nu voi lansa o sfidare, explică Lydgate, zâmbind, dar recunosc că-mi face plăcere să mă bat, şi ar însemna că nu-mi pasă de profesia mea dacă nu aş fi de părere că aici, ca şi pretutindeni, trebuie să fie găsite şi consolidate metode noi.

– Nivelul acestei profesii este scăzut în Middlemarch, scumpul meu domn, rosti bancherul, mă refer la cunoştinţe şi la pricepere, nu la situaţia în societate a celor care profesează medicina, fiindcă aceştia sunt mai toţi în relaţii cu oamenii respectabili din oraş. Sănătatea mea personală, care lasă de dorit, m-a îndemnat să acord oarecare atenţie acestor mijloace de a alina suferinţa, pe care îndurarea cerească le-a pus la îndemâna noastră. Am consultat specialişti eminenţi din metropolă şi îmi dau seama, cu mâhnire, de înapoierea sub semnul căreia se desfăşoară tratamentul medical în districtele noastre provinciale.

– Da; cu regulile şi educaţia noastră medicală actuală, trebuie să fii mulţumit dacă întâlneşti din când în când un practician onest. Cât despre toate acele aspecte mai înalte care determină punctul de plecare al unui diagnostic – aspectele fiziologice ale diagnozei medicale – orice scăpare de acest fel nu poate fi decât rodul unei culturi ştiinţifice despre care practicienii rurali îndeobşte nu au mai mult habar decât omul din lună.

Domnul Bulstrode, care stătea aplecat şi privea concentrat găsi că forma în care îşi exprimase Lydgate încuviinţarea, cam depăşea înţelegerea lui. În asemenea împrejurări, un om chibzuit schimbă subiectul şi păşeşte pe un teren unde darurile sale pot fi utile.

– Sunt conştient, declară el, că iscusinţa medicală înclină să folosească îndeosebi mijloace materiale. Cu toate acestea, domnule Lydgate, sper că nu vom avea simţăminte deosebite cu privire la o măsură în care nu e probabil că veţi fi angrenat în mod activ; contribuţia dumneavoastră plină de înţelegere îmi poate fi însă de ajutor pentru a o pune în practică. Recunoaşteţi, sper, că pacienţii dumneavoastră sunt preocupaţi de unele probleme spirituale?

– Desigur că recunosc. Dar aceste cuvinte pot să aibă un înţeles diferit, pentru minţi diferite.

– Exact. Şi, la acest capitol, învăţătura greşită e la fel de fatală ca şi lipsa de învăţătură. Iată: un punct pe care ţin mult să-l asigur este o nouă reglementare a asistenţei clericale la vechiul dispensar. Clădirea se află în parohia domnului Farebrother. Îl cunoaşteţi?

– L-am văzut. Mi-a dat votul său. Trebuie să-l vizitez ca să-i mulţumesc. Pare un omuleţ foarte ager şi agreabil. Şi mi-a spus că e naturalist.

– Domnul Farebrother, scumpul meu domn, este un om pe care nu-l poţi privi decât cu mâhnire. Presupun că în ţara aceasta nu se află un cleric înzestrat cu talente mai mari.

Domnul Bulstrode făcu o pauză şi păru cufundat în gânduri.

– Eu încă n-am avut mâhnirea să găsesc vreun talent prea grozav în Middlemarch – replică tăios Lydgate.

– Ceea ce doresc, continuă domnul Bulstrode, cu un aer şi mai serios, este ca asistenţa clericală asigurată de domnul Farebrother la spital să fie înlocuită prin numirea unui duhovnic, a domnului Tyke, mai precis – şi să nu se apeleze la niciun alt reazem spiritual.

– Ca medic nu-mi pot exprima vreo opinie asupra acestui punct, decât dacă l-aş cunoaşte pe domnul Tyke, şi chiar atunci aş avea nevoie să cunosc cazurile în care a fost aplicată asistenţa lui.

Lydgate zâmbi, dar înclină să nu se arate prea încrezător.

– Fireşte, că deocamdată, nu puteţi aprecia pe deplin meritele acestei măsuri. Dar – şi la acest punct domnul Bulstrode începu să-şi cizeleze fraza şi să facă uz de cuvinte răsunătoare – probabil că subiectul va fi lăsat pe seama consiliului medical al dispensarului, şi, în ceea ce vă priveşte, sunt

convins că vă pot cere ca, în virtutea cooperării dintre noi pe care o anticipez acum, să nu vă lăsaţi influenţat de adversarii mei în această dispută.

– Sper că nu voi avea deloc de-a face cu polemici clericale, zise Lydgate. Calea pe care mi-am ales-o eu e să muncesc bine în profesia mea.

– Răspunderea mea, domnule Lydgate, este de un gen mai vast. Pentru mine, această problemă e într-adevăr de domeniul responsabilităţii sacre, în vreme ce pentru adversarii mei – am motive temeinice să afirm acest lucru – este o ocazie de a răspândi un spirit de opoziţie lumească. Dar asta nu mă va face să mă abat nici măcar cu o iotă de la convingerile mele; nici nu voi încerca să mă identific cu acel adevăr pe care o generaţie aservită răului o urăşte. M-am devotat acestui ţel, şi anume ameliorarea spitalului, dar am curajul să v-o mărturisesc, domnule Lydgate, că n-aş manifesta niciun interes pentru spitale dacă aş crede că acolo nu este în joc şi altceva decât tămăduirea bolilor de care suferă muritorii. Eu am alt tărâm de acţiune şi nu-l voi ascunde nici în faţa persecuţiei.

Domnul Bulstrode rosti ultimele cuvinte în şoaptă, cu glas agitat şi şuierător.

– Nu încape îndoială că asupra acestui punct avem opinii deosebite, spuse Lydgate.

Dar nu regretă că uşa fu deschisă şi fu anunţat domnul Vincy. Acest înfloritor şi sociabil personaj devenise mai interesant pentru el de când o văzuse pe Rosamunda. Nu că ar fi ţesut, ca şi ea, firele vreunui viitor imaginar în care soarta lor era unită; dar e firesc ca un bărbat să-şi amintească cu plăcere de o fată fermecătoare şi să fie dornic să prânzească într-un loc unde ar putea s-o revadă. Înainte de a se despărţi, domnul Vincy îi făcu o asemenea invitaţie după care „nu se grăbea să alerge”, fiindcă la micul dejun Rosamunda pomenise în treacă că, după părerea ei, noul doctor devenise favoritul unchiului Featherstone.

Domnul Bulstrode, rămas între patru ochi cu cumnatul său, îşi turnă un pahar cu apă şi deschise o cutie cu sandviciuri.

– Nu te pot convinge să adopţi regimul meu, Vincy?

– Nu, nu; nu dau doi bani pe sistemul ăsta. Viaţa are nevoie de căptuşeală, zise domnul Vincy, care nu scăpa niciun prilej să vânture deviza lui bună la toate. Oricum, urmă el, apăsând asupra cuvântului, ca pentru a înlătura orice digresiune – am venit aici ca să discut o mică afacere a tinerei mele oiţe negre, Fred.

– E un subiect asupra căruia probabil că vom avea vederi la fel de deosebite ca şi asupra dietei, Vincy.

– Sper că nu şi de data asta. (Domnul Vincy îşi pusese în cap să fie bine dispus.) Fapt e, că totul porneşte de la un capriţ al bătrânului Featherstone. Cineva a clocit o poveste aşa, numai de necaz, şi i-a îndrugat-o moşului, încercând să-l asmută contra lui Fred. El ţine grozav la Fred şi e pe cale de a face ceva frumuşel pentru băiat; ce mai, e ca şi cum i-ar fi spus lui Fred că are de gând să-i lase moştenire moşia şi asta le trezeşte unora invidia.

– Vincy, trebuie să-ţi repet că nu vei găsi niciun sprijin la mine pentru drumul pe care păşeşte fiul dumitale mai mare. Numai împins de vanitatea lumească l-ai hărăzit Bisericii: având o familie cu trei băieţi şi patru fete, nu-ţi erau la îndemână mijloacele necesare pentru a dedica bani unei educaţii costisitoare, care n-a dus la nimic decât că i-a format obiceiuri nesăbuite şi i-a dat năravul trândăviei. Acum culegi roadele.

Domnul Bustrode se dădea rareori în lături când credea că e de datoria lui să scoată la iveală greşelile semenilor săi, dar domnul Vincy nu era la fel de pregătit să fie răbdător. Când un om are perspectiva de a ajunge foarte curând primar şi e gata să adopte, în interesul comerţului o atitudine fermă în politică în general, el vădeşte un firesc simţ al importanţei persoanei sale în ordinea lucrurilor, care pare să pună pe plan secundar chestiunile legate de purtarea personală. Şi această anume dojană a domnului Bulstrode îl supără din cale-afară, mai mult decât oricare alta. Era absolut de prisos să i se spună că ce-a semănat, aceea culege. Dar simţea jugul lui Bulstrode pe grumaz şi, deşi de obicei îi plăcea să se poarte ca un cal nărăvaş, acum se căzni să se ferească de această satisfacţie.

– Cât despre asta, Bulstrode, n-are rost să o luăm de la capăt. Nu sunt unul dintre oamenii aceia ai dumitale, croiţi după tipar şi nici nu pretind să fiu. N-am putut prevedea totul în branşă; nu e o afacere mai straşnică decât a noastră în tot Middlemarch-ul, şi flăcăul se arăta isteţ. Sărmanul meu frate a fost slujitorul Bisericii, şi ar fi făcut treabă bună – obţinuse şi aprobarea, dar l-au răpit dintre noi frigurile stomacale; altminteri, până azi, ar fi putut ajunge decan. Cred că am fost îndreptăţit în ceea ce am încercat cu Fred. Dacă treci la capitolul evlavie, mie-mi pare că omul nu trebuie să vrea să-şi măsoare carnea din farfurie, până la ultima uncie; trebuie să ai puţină încredere în pronie şi să fii mărinimos. Este un sănătos sentiment britanic să încerci să ridici puţin familia; după părerea mea, un părinte are datoria să le ofere fiilor săi un prilej bun în viaţă.

– Nu vreau să acţionez altfel decât în calitate de cel mai bun prieten al dumitale, Vincy, când spun că ceea ce ai înşirat acum e un talmeş-balmeş de nebunie fără sens şi de trufie lumească.

– Foarte bine, grăi domnul Vincy, devenind nărăvaş, în ciuda hotărârilor luate, niciodată nu susţin că aş fi altceva decât lumesc şi, mai mult încă, nu văd pe nimeni altul care să nu fie aşa. Presupun că nu-ţi conduci afacerile după ceea ce numeşti principii nelumeşti. Singura deosebire pe care o văd este că un fel de a fi lumesc poate fi niţel mai cinstit decât celălalt.

– Genul ăsta de discuţie nu duce la nimic, Vincy, replică domnul Bulstrode, care, isprăvindu-şi sandviciul, îşi lipise iar spinarea de spătarul fotoliului şi-şi ferea ochii de lumină, ca şi cum ar fi fost ostenit. Aveai o altă treabă mai personală?

– Da, da. Ca să nu mai lungim vorba, cineva i-a povestit bătrânului Featherstone, spunând că de la dumneata o ştie, cum că Fred ar fi împrumutat, sau ar fi căutat să împrumute bani, pe temeiul că va moşteni moşia lui. Bineînţeles că n-ai lansat niciodată asemenea trăsnaie. Dar bătrânul stăruie ca Fred să-i aducă o dezminţire, scrisă de mâna dumitale; doar un petic de bileţel, în care să se spună că nu crezi o vorbă din bazaconiile astea, anume că ar fi împrumutat sau a căutat să împrumute bani, în felul ăsta nătâng. Îmi închipui că n-ai de ce să te împotriveşti la atâta lucru.

– Iartă-mă. Am o obiecţie. Nu sunt nicidecum sigur că fiul dumitale, în nesocotinţa şi ignoranţa lui – nu voi folosi un cuvânt mai aspru – nu ar fi încercat să scoată bani, grozăvindu-se cu şansele lui de viitor, sau chiar că cineva n-ar fi putut fi destul de netot ca să-i furnizeze bani, bazat pe o prezumţie atât de vagă: pe lumea asta găseşti o sumedenie de asemenea împrumuturi fluşturatice, precum şi alte nebunii.

– Dar Fred îmi dă cuvântul lui de onoare că n-a împrumutat niciodată bani, sub pretext că ar exista vreo înţelegere privitoare la moşia unchiului său. Băiatul nu minte. Nu vreau să-l fac mai bun

decât e. L-am muştruluit zdravăn – nimeni nu poate spune că închid ochii la ce face. Dar mincinos nu este. Şi aş zice – dar poate că mă înşel eu – că nicio religie nu împiedică pe un om să creadă cele mai bune lucruri despre un tânăr, când nu ştii despre el lucruri rele. Îmi pare că ar fi vai de evlavia dumitale, dacă i-ai pune beţe în roate şi n-ai primi să declari că nu-l crezi în stare de asemenea păcat, din moment ce nu ai niciun motiv întemeiat să-l crezi.

– Nu sunt deloc convins că i-aş face un bine fiului dumitale, netezindu-i calea către viitoarea însuşire a averii lui Featherstone. Bogăţia nu-mi pare o binecuvântare pentru cei care o folosesc doar ca pe o recoltă menită acestei lumi. Nu-ţi place să auzi lucrurile acestea, Vincy, dar în împrejurările de faţă mă simt chemat să-ţi spun că nu am niciun motiv să susţin o predispoziţie la înavuţire de soiul celei la care mă refer. Nu mă sfiesc să declar că aceasta nu va tinde la propăşirea veşnică a fiului dumitale, sau la slava Domnului. De ce, aşadar, te-ai aştepta să-ţi iscălesc acest gen de *affidavit*[34] care nu are alt obiect decât cel de a cultiva o slăbiciune nebunească şi a asigura un legat nebunesc?

– Dacă ai de gând să împiedici pe toată lumea, afară de sfinţi şi evanghelişti, să facă parale, trebuie să renunţi la câteva asocieri foarte profitabile – asta-i tot ce-ţi pot spune, i-o trânti de la obraz domnul Vincy. S-ar putea să fie spre slava Domnului, dar nu spre gloria comerţului din Middlemarch, că firma „Plymdale” foloseşte vopselele alea albastre şi verzi cumpărate de la manufactura „Brassing”; vopselele astea putrezesc mătasea, asta-i tot ce ştiu despre ele. Poate că dacă alţi oameni ar afla că o parte atât de mare din profit e cheltuită spre slava Domnului, le-ar plăcea mai mult vopselele. Nu-mi pasă cine ştie ce de treaba asta – cu toate că aş putea stârni un scandal de pomină, dacă aş avea chef.

Bulstrode făcu o mică pauză, înainte de a răspunde.

– Mă mâhneşti adânc când te aud cum vorbeşti, Vincy. Nu mă aştept să înţelegi de ce procedez astfel – nu e lucru uşor nici măcar să ţeşi o cale pentru principii în hăţişurile acestei lumi, darămite să faci ca urzeala să apară limpede unor semeni care nu se sinchisesc de nimic şi-şi bat joc de tot. Cu voia dumitale, trebuie să-ţi amintesc că sunt plin de îngăduinţă în ceea ce te priveşte, deoarece eşti fratele soţiei mele şi că nu-ţi şade deloc bine să te plângi că aş fi strâns la mână cu ajutorul material menit să-ţi ridice poziţia lumească a familiei. Trebuie să-ţi aduc aminte că nu propria dumitale prudenţă sau judecată ţi-a îngăduit să-ţi păstrezi locul pe care-l deţii în comerţ.

– Foarte probabil că nu, dar până azi n-ai pierdut de pe urma negoţului meu, preciză domnul Vincy, întărâtat la culme (rezultat care arareori era întârziat de hotărârile luate mai înainte). Şi când te-ai însurat cu Harriet, nu văd cum te-ai putut aştepta ca familiile noastre să nu intre în aceeaşi oală. Dacă ţi-ai schimbat gândul şi vrei ca familia mea să coboare, mai bine spune aşa, şi gata. Eu unul nu m-am schimbat niciodată, sunt un enoriaş simplu, la fel cum eram înainte de s-au ivit doctrinele. Iau lumea aşa cum este, în negoţ şi în toate celelalte. Dar dacă vrei ca noi să coborâm o treaptă în societate, spune aşa. Atunci am să ştiu mai bine ce să fac.

– O iei razna. Stima de care te bucuri în ochii lumii o să scadă cumva fiindcă n-o să ai această scrisoare despre fiul dumitale?

– Ei, fie că o să scadă sau nu, consider ca foarte urât din partea dumitale că mi-o refuzi. Asemenea fapte s-or fi împăcând cu evlavia, dar din afară arată scârbos, parcă ai fi câinele grădinarului[35]. Ai putea la fel de bine şi să-l ponegreşti pe Fred: cam tot acolo ajungi, dacă refuzi să

spui că bârfeala n-ai stârnit-o dumneata. Lucruri de soiul ăsta – acest spirit tiranic, fiindcă vrei să joci pretutindeni rolul de episcop şi de bancher, lucruri din astea fac ca numele omului să miroasă rău.

– Vincy, dacă ţii neapărat să ne certăm, o să fie nespus de dureros pentru Harriet ca şi pentru mine însumi, rosti domnul Bulstrode, ceva mai enervat ca de obicei şi puţin mai palid la faţă.

– Nu vreau să mă cert. E interesul meu – şi poate şi al dumitale – să rămânem prieteni. Nu-ţi port pică, nu am despre dumneata o părere mai proastă decât despre alţi oameni. Un om care se lasă pe jumătate flămând şi o ţine într-una cu rugăciuni de familie şi aşa mai departe, crede în religia lui, oricare ar fi aceea; ai putea să-ţi dublezi capitalul, la fel de iute, blestemând şi înjurând – o groază de oameni fac aşa. Îţi place să fii stăpân, nu poţi tăgădui asta: trebuie să fii personajul numărul unu în cer, altminteri n-o să-ţi placă prea mult raiul. Dar eşti soţul surorii mele şi se cade să ne ţinem legaţi; şi, dacă o cunosc bine pe Harriet, o să arunce vina pe dumneata dacă o să ne certăm, fiindcă întinzi coarda în felul ăsta şi refuzi să-i dai o mână de ajutor lui Fred. Şi n-am de gând să spun că am să îndur în tăcere una ca asta. Consider că este o treabă murdară.

Domnul Vincy se ridică, începu să-şi încheie redingota şi privi ţintă în ochii cumnatului său, ceea ce însemna că cere un răspuns hotărâtor.

Nu era prima dată când domnul Bulstrode începuse prin a-l mustra pe domnul Vincy şi sfârşise prin a vedea o imagine foarte nesatisfăcătoare a lui însuşi în grosolana şi puţin măgulitoarea oglindă pe care mintea manufacturierului o înfăţişa luminilor şi umbrelor mai subtile ale semenilor săi; şi poate că experienţa lui ar fi trebuit să-l avertizeze cum se va sfârşi scena. Dar o fântână cu izvor îmbelşugat va fi generoasă cu apa chiar pe timp de ploaie, când devine mai mult decât inutilă; tot astfel o frumoasă fântână de poveţe, care se opreşte la fel de greu.

Nu stătea în firea domnului Bulstrode să dea o urmare imediată unor sugestii ce-l stânjeneau. Înainte de a porni pe altă cale, avea totdeauna nevoie să vadă clar raţiunile sale şi să le pună de acord cu tipicul lui uzual. În cele din urmă cuvântă:

– Am să meditez puţin, Vincy. Şi-o să-i vorbesc Harrietei despre acest subiect. Probabil că-ţi voi trimite o scrisoare.

– Foarte bine. Cât mai repede, te rog. Sper că totul va fi aranjat înainte de a ne vedea mâine.

34 Certificat (n.t.)
35 Un câine care nu mănâncă, dar nu lasă nici pe altul să mănânce. Proverb care dă titlul unei celebre comedii de Lope de Vega (n.t.).

XIV

Stricta mea reţetă ca
bun sos la carne trufanda;
Lenevia, preferată,
De mulţi, li-e dulce bucată:
Ca un dulău, pândeşti bucăţi,
Le-amesteci, le învârţi c-un băţ
Cu gros ulei de linguşeli.
Fă spumă cu minciuni, momeli,
Serveşte cald – ca vase vezi
În ghete de mori s-o păstrezi.

Consultaţia domnului Bulstrode cu Harriet părea să fi avut efectul dorit de domnul Vincy, fiindcă a doua zi, dis-de-dimineaţă, sosi o scrisoare pe care Fred putu să i-o ducă domnului Featherstone drept mărturia cerută.

Bătrânul domn stătea în pat, din pricina vremii friguroase, şi cum nu se zărea nici urmă de Mary Garth în odaia de musafiri, Fred urcă imediat scările şi prezentă misiva unchiului, care, rezemat confortabil de spătarul patului, nu se arătă mai puţin doritor ca de obicei să se bucure de neîncrederea lui în neamul omenesc şi de capacitatea de a-şi sâcâi semenii. Îşi puse ochelarii pe nas, ca să citească scrisoarea, ţuguindu-şi buzele şi trăgându-şi în jos colţurile gurii.

„*În împrejurările de faţă, nu voi refuza să-mi manifest convingerea* – ta-ta-ta, ce cuvinte frumoase aşterne individul! Este la fel de stilat ca un licitator – *că fiul dumitale Frederic nu a obţinut niciun avans bănesc pe temeiul legatelor promise de domnul Featherstone* – promise? cine spune că am promis vreodată ceva? Nu promit nimic – voi fabrica la codicile câte am să poftesc – *şi că având în vedere natura unor astfel de procedee, este nerezonabil să presupunem că un tânăr înzestrat cu bun-simţ şi caracter ar putea încerca să le adopte*. – Aha, dar *gentlemanul* nu spune că eşti un tânăr cu bun-simţ şi caracter, ia aminte, domnule! – *Cât despre asocierea mea cu orice fel de relatare de asemenea natură, afirm categoric că niciodată nu am făcut vreo declaraţie precum că fiul dumitale ar fi împrumutat bani garantaţi cu orice fel de bunuri care i-ar putea reveni prin dispoziţiile domnului Featherstone*.” – Doamne păzeşte! bunuri – i-ar reveni – dispoziţii! Avocatul Standish e un fleac pe lângă el. N-ar putea vorbi mai frumos nici dacă ar vrea să ia bani cu împrumut. Biine – şi domnul Featherstone îi aruncă o privire peste ochelari lui Fred, înapoindu-i scrisoarea cu un gest dispreţuitor – nu-ţi închipui cumva că o să cred un singur cuvânt, fiindcă Bulstrode le-aduce aşa din condei, ,ai?

Fred roşi.

– Aţi dorit să aveţi scrisoarea, domnule. Mi se pare foarte probabil ca dezminţirea domnului Bulstrode să fie la fel de bună ca şi persoana autorizată care v-a transmis ceea ce dezminte el aici.

– Punct cu punct. N-am spus nicio clipă că n-am dat crezare vreunuia dintre ei. Şi acum, la ce te-

ai aştepta? întrebă tăios domnul Featherstone, păstrându-şi ochelarii pe nas, dar retrăgându-şi mâinile sub cuvertură.

– Nu mă aştept la nimic, domnule.

Fred se stăpânea cu greu să nu izbucnească.

– Am venit doar să vă aduc scrisoarea. Dacă vreţi, vă spun la revedere.

– Nu încă, nu încă. Sună din clopoţel; vreau să vină don'şoara.

La sunetul clopoţelului, răspunse un slujitor.

– Spuneţi don'şoarei să vină! izbucni nerăbdător domnul Featherstone. Ce treabă avea de-a plecat?

Nu-şi schimbă tonul când apăru Mary.

– De ce n-ai putut să stai aici până-ţi spun eu să pleci? Vreau să-mi dai halatul. Ţi-am spus de atâtea ori să-l pui sub pat.

Mary avea ochii cam înroşiţi, de parcă ar fi plâns. Era clar că în dimineaţa aceea domnul Featherstone era arţăgos la culme, şi cu toate că Fred întrevedea acum aşteptatul dar bănesc, ar fi preferat să se repeadă asupra bătrânului tiran şi să-i spună că Mary Garth era prea bună ca să slujească toanele lui. Deşi Fred se ridicase când fata intră în odaie, ea abia-l luă în seamă; arăta de parcă ar fi fost în pragul unei crize de nervi şi s-ar fi aşteptat să se azvârle cu ceva într-însa. Dar lucrul cel mai rău de care se putea teme erau cuvintele. Când se duse să ia halatul de pe un cuier, Fred se apropia de ea şi-i spuse:

– Dă-mi voie mie.

– Las-o în pace! Adu-mi-l, don'şoară, şi pune-l jos aici, rosti domnul Featherstone. Acum poţi pleca iar, până ce te chem eu, adăugă el, după ce se acoperi cu halatul. Se deprinsese să dea mai mult gust plăcerii pe care o simţea când arăta cuiva că îi face o favoare, purtându-se deosebit de necioplit cu altcineva, iar Mary era totdeauna la îndemâna lui pentru a-i furniza condimentul. Când veneau rudele bătrânului, o trata mai bine. Trase un maldăr de chei dintr-un buzunar al halatului şi scoase încet la iveală o cutie de tinichea ascunsă sub aşternut.

– Te aştepţi să-ţi dau o mică avere, ,ai? – zise, aruncându-i o căutătură pe deasupra ochelarilor şi făcând o pauză înainte de a deschide capacul.

– Nicidecum, domnule. Aţi fost destul de bun pentru a-mi vorbi alaltăieri despre un dar ce-mi veţi face, altminteri, bineînţeles, nici nu m-aş fi gândit la aşa ceva.

Dar Fred se simţea optimist şi i se părea că are în faţa ochilor o sumă numai bună ca să-l scape de anumite îngrijorări. Când Fred făcea datorii, totdeauna i se părea că s-ar putea foarte bine ca, într-un fel sau altul, ceva – nu îşi imagina neapărat ce anume – să se întâmple, îngăduindu-i să plătească suma la termenul cuvenit. Şi acum, când s-ar fi zis că împrejurarea providenţială era la îndemâna lui ar fi fost curată nebunie să se gândească la o alocaţie care să nu acopere suma de care avea el nevoie; la fel de absurd ca şi când ai spera ca un miracol să se producă numai pe jumătate fiindcă nu ai tăria să crezi că minunea se va întâmpla până la capăt.

Mâinile cu vine umflate sub piele mânuiau numeroase bancnote, una după alta, întinzându-le iarăşi, netezindu-le, în timp ce Fred se rezema de spătarul fotoliului; găsea demn de dispreţ ideea că ar putea să apară nerăbdător. Se considera un gentilom adevărat, până-n măduva oaselor, şi-i era

nesuferit să linguşească un bătrân, de dragul banilor lui.

În cele din urmă, domnul Featherstone îl privi iarăşi peste ochelari şi-i dărui un mic teanc de bancnote. Fred zări desluşit că nu erau decât cinci, fiindcă se căscau spre el colţurile mai puţin semnificative. În schimb, fiecare putea să valoreze câte cincizeci de lire.

Le luă, rostind:

– Vă sunt foarte îndatorat, domnule – şi era gata să le facă sul, fără a părea că se gândeşte la valoarea lor. Asta însă nu-i convenea domnului Featherstone, care-l privea ţintă:

– Haide, nu crezi că merită să-ţi pierzi vremea numărându-le? Iei banii ca un lord; presupun că tot aşa îi şi pierzi.

– M-am gândit că nu se cade să te uiţi la dinţii calului de dar, domnule. Voi fi însă foarte fericit să-i număr.

Totuşi, după ce le numără, Fred nu se simţi chiar atât de fericit. Fiindcă oricât de absurd putea să pară, suma reprezenta într-adevăr mai puţin decât hotărâse el, plin de nădejde, că trebuie să fie. Ce înseamnă potrivirea lucrurilor dacă nu faptul că ele corespund aşteptărilor unui om? Neîmplinirea aceasta făcea să se caşte în spatele lui o prăpastie de absurd şi necredinţă. Fred primi o lovitură cruntă când descoperi că nu deţinea decât cinci hârtii de douăzeci; educaţia lui aleasă, primită în această ţară, nu părea să-l ajute la îndreptarea situaţiei. Cu toate acestea spuse, în timp ce chipul bălan îşi schimbase cu repeziciune culoarea:

– E foarte frumos din partea dumneavoastră, domnule.

– Cred şi eu, zise domnul Featherstone. Încuie cutia, o puse la loc, apoi, cufundat în gânduri şi fără să se grăbească, îşi scoase ochelarii de pe nas; ca şi cum meditaţia i-ar fi inspirat o convingere mai adâncă, repetă:

– Cred şi eu că-i frumos.

– Vă asigur, domnule, că vă sunt foarte recunoscător, urmă Fred, care între timp îşi recăpătase voioşia.

– Aşa s-ar cuveni. Dacă vrei să faci figură bună în lume, mă bate gândul că Peter Featherstone e singurul om în care trebuie să te încrezi.

Odată cu aceste cuvinte, în ochii bătrânului sclipi o satisfacţie ciudată, care spunea multe, căci îşi dădea seama că acest tânăr deştept se purta de astă dată ca un nerod.

– Da, într-adevăr: nu mi-au fost hărăzite din naştere şanse prea strălucite. Puţini oameni au fost mai urgisiţi ca mine, mărturisi Fred, simţind oarecare mirare la ideea propriei sale virtuţi, acum când se gândea cât de neîndurătoare îi fusese soarta. – Nici vorbă, pare cam jalnic să călăreşti un cal de vânătoare cu răsuflarea scurtă şi să vezi cum unor oameni care n-au nici pe jumătate mintea ta le dă mâna să azvârle orice sumă vor şi să încheie târguri proaste.

– Ei, acum îţi poţi cumpăra un armăsar straşnic. Socot că pentru treaba asta ajung optzeci de lire şi îţi mai prisosesc douăzeci de lire ca să ieşi basma curată când o să fii uşor strâns cu uşa, vorbi domnul Featherstone, chicotind pe înfundate.

– Sunteţi foarte bun, domnule: zise Fred, bucuros că una spune şi alta gândeşte.

– Aha, sunt un unchi mai bun decât admirabilul dumitale unchi Bulstrode. Gândesc că nu o să scoţi mare lucru din speculaţiile lui. Pe cât aud, îl ţine legat de picior pe taică-tău cu o sfoară

zdravănă, ,ai?

– Domnule, tatăl meu nu-mi suflă niciodată vreun cuvânt despre afacerile lui.

– Ei, în privinţa asta dovedeşte că are ceva minte. Dar alţi oameni le descoperă fără să le dea el pe faţă. De la el n-o să-ţi rămână parale; mai mult ca sigur că o să moară fără testament – oamenii de soiul lui sunt în stare de aşa ceva; lasă-i să-l facă primar în Middlemarch cât or pofti. Dar la moartea lui fără testament, n-o să te alegi cu mare lucru, deşi eşti fiul cel mare.

Fred se gândea că niciodată domnul Featherstone nu se mai arătase atât de antipatic ca în ziua aceea. E drept, nici nu-i mai dăduse atâta bănet dintr-o dată.

– Să distrug această scrisoare a domnului Bulstrode, domnule? întrebă Fred ridicând hârtia ca şi cum ar fi vrut s-o pună pe foc.

– A, nu-mi trebuie. Pentru mine nu face nici două parale.

Fred duse scrisoarea la cămin şi, plin de zel, o străpunse cu vătraiul. Ardea de dorinţă de a ieşi din odaie, dar îi era cam ruşine atât de el însuşi cât de şi de unchiu-su să o şteargă de îndată ce băgase banii în buzunar. Arendaşul fermei apăru pe neaşteptate ca să-i raporteze stăpânului situaţia şi, spre nespusa lui uşurare, Fred căpătă învoirea să plece, însoţit de îndemnul să se întoarcă în curând.

Nu râvnise numai să fie scutit de prezenţa unchiului său, dar şi să o găsească pe Mary Garth. Fata stătea acum la locul ei obişnuit, lângă cămin, cu o cusătură în mână şi o carte deschisă pe o măsuţă alăturată. Nu mai avea pleoapele atât de roşii şi arăta, ca de obicei, stăpână pe sine.

– Are nevoie de mine sus? întrebă, ridicându-se pe jumătate la intrarea lui Fred.

– Nu; mi s-a dat paşaportul doar fiindcă Simmons s-a dus la el.

Mary se aşeză din nou şi se apucă iar de cusut. Fără doar şi poate, îi arăta mai multă indiferenţă ca de obicei; nu ştia că duioşia pe care o simţea pentru ea îl făcuse să fiarbă de mânie din pricina ei, acolo, în încăperea de la etaj.

– Pot să stau puţin aici, Mary, sau te plictisesc?

– Te rog să stai jos, îl pofti Mary; ai să mă plictiseşti mai puţin decât domnul John Waule, care a fost iar aici şi a luat loc fără să-mi ceară voie.

– Bietul băiat! Cred că s-a îndrăgostit de tine.

– Nu-mi dau seama de asta. După mine, unul dintre cele mai nesuferite lucruri din viaţa unei fete este faptul că totdeauna lumea bănuie c-ar fi vorba de dragoste atunci când un bărbat se poartă frumos, iar ea îi arată recunoştinţă. Aş fi crezut că eu, cel puţin, aş putea să fiu scutită de toate poveştile astea. N-am de ce să fiu prosteşte de închipuită şi să-mi bag în cap că orice tânăr din preajma mea e îndrăgostit de mine.

Mary nu intenţiona să trădeze vreun sentiment dar, fără voie, încheie fraza pe un ton care îi vibra o urmă de jignire.

– Dă-l naibii pe John Waule! N-am vrut să te supăr. Nu ştiam că ai vreun motiv să-i fii recunoscătoare. Am uitat ce serviciu imens apare în ochii tăi gestul cuiva care a suflat în locul tău în vreo lumânare.

Fred avea şi el mândria lui şi nu voia să arate că ştie ce anume atrăsese izbucnirea aceea din partea fetei.

– A, nu sunt supărată decât pe felul în care merg lucrurile. Îmi place să mi se vorbească şi mie ca unui om care are minte în cap. Drept să-ţi spun, adesea simt că aş putea înţelege ceva mai mult decât ce-mi trăncănesc veşnic tinerii domnişori care umblă pe la vreun colegiu.

Mary îşi revenise şi vorbea cu un glas în care unduia un râs mocnit, plăcut la auz.

– În dimineaţa asta poţi face haz cât pofteşti pe socoteala mea, zise Fred. Când ai venit sus, mi s-a părut că aveai un aer tare trist. Mai mare ruşinea că eşti nevoită să rămâi aici, ca să te tiranizeze în felul ăsta.

– A, duc o viaţă uşoară, în comparaţie cu alte fete. Am încercat să fiu învăţătoare şi nu sunt făcută pentru meseria asta: mintea mea ţine morţiş să umble pe propria ei cale. Cred că e mai bine să înduri orice greutăţi, decât să te prefaci că îndeplineşti treaba pentru care eşti plătit, iar în realitate să nu te ţii de ea. Aici pot face totul la fel de bine ca oricine altul; poate chiar mai bine decât unele persoane cum ar fi, de pildă Rosy. Deşi ea este exact genul fecioarei frumoase întemniţate de balauri, din poveştile cu zâne.

– Rosy! strigă Fred, profund neîncrezător, ca un adevărat frate.

– Haide, Fred! rosti cu emfază Mary, *tu* nu ai niciun drept să-i vezi cusururi.

– Te gândeşti la un cusur anume – în cazul de faţă?

– Nu, mă refer la cusururi în general – la felul tău de-a fi dintotdeauna.

– A, că sunt un fluieră-vânt şi mână spartă. Ei, ce vrei, nu sunt născut să rămân sărac. N-aş fi fost un individ rău, dacă aş fi avut avere.

– Ţi-ai fi făcut datoria în acea tagmă pentru care nu a fost voia Domnului să ai chemare, spuse Mary, râzând.

– Ei, n-aş fi putut să-mi fac datoria ca pastor mai mult decât îţi poţi împlini tu îndatoririle de guvernantă. S-ar cuveni ca asta să-ţi inspire un uşor sentiment de solidaritate, Mary.

– N-am pretins niciodată că s-ar cuveni să fii pastor. Mai există şi alte genuri de muncă. Mie-mi pare o situaţie tare nenorocită să nu te poţi hotărî ce cale să urmezi, ca apoi să acţionezi în acea direcţie.

– Aş putea, dacă… Fred îşi curmă fraza şi se ridică, rezemându-se de cămin.

– Dacă ai fi sigur că nu vei moşteni vreo avere?

– N-am spus asta. Vrei să te cerţi cu mine. Cu-atât mai rău din partea ta că te iei după ce spun alţii despre mine.

– Cum mi-ar putea veni poftă să mă cert cu tine! Ar însemna să mă cert cu toate cărţile mele noi – răspunse Mary, ridicând volumul de pe masă. Oricât de nesuferit poţi fi pentru alţii, cu mine eşti bun.

– Fiindcă îmi placi mai mult decât oricare altă fiinţă. Dar ştiu că mă dispreţuieşti.

– Da, recunosc; dar numai puţin, admise Mary, încuviinţând din cap, cu un zâmbet.

– Ţie ţi-ar plăcea un tip care să te dea gata cu opiniile lui înţelepte despre orice subiect.

– Da, aşa e.

Mary cosea cu sârg; părea stăpână pe situaţie, provocatoare.

Când o conversaţie ia o întorsătură proastă pentru noi, nu izbutim decât să ne cufundăm tot mai mult în mlaştina stângăciei.. Aşa se simţea Fred Vincy.

– Presupun că o femeie nu se îndrăgosteşte niciodată de cineva pe care-l cunoaşte de când lumea – de care-şi aminteşte de-o viaţă – aşa cum se întâmplă adesea cu un bărbat. Imaginaţia unei fete este subjugată întotdeauna de un ins nou.

– Stai să văd, rosti Mary, încreţindu-şi cu toată grija colţurile gurii, trebuie să-mi amintesc tot ce ştiu despre asta. Să o luăm pe Julieta – ea pare un exemplu potrivit pentru ceea ce spui tu. În schimb Ofelia, probabil că-l cunoscuse pe Hamlet de multă vreme, iar Brenda Troill[36] îl cunoscuse pe Mordaunt Marton[37] de când erau amândoi de-o şchioapă. Ce-i drept, dânsul pare să fi fost un tânăr demn de stimă; iar Mina[38] îl iubea din adâncul sufletului pe Cleveland, care era un străin. Wawerley[39] era o persoană nouă pentru Flora Mac Ivor, totuşi ea nu s-a îndrăgostit de dânsul. Şi mai sunt şi Olivia şi Sofia Primrose, şi Corina – despre ele se poate spune că s-au îndrăgostit de bărbaţi pe care nu-i cunoscuseră până atunci. Una peste alta, ceea ce ştiu eu nu-mi arată mare lucru.

Mary îşi ridică ochii spre Fred, înfruntându-l oarecum; dar tânărului îi era dragă privirea aceea, deşi ochii fetei nu erau altceva decât ferestre limpezi prin care râdea simţul ei de observaţie. Negreşit că Fred era o persoană duioasă şi, aşa cum din băieţel se făcuse bărbat în lege, la fel se îndrăgostise de vechea lui tovarăşă de joacă, deşi el făcea parte din păturile mai cultivate ale societăţii din ţinut, ceea ce-i insuflase un mare entuziasm pentru rang şi venituri.

– Când un bărbat nu are parte de dragoste, degeaba mai susţine că ar putea să devină mai bun – că s-ar putea adică arăta în stare de orice, dacă ar fi sigur că dragostea lui este împărtăşită.

– N-ar folosi nimănui câtuşi de puţin să spună că ar *putea* fi mai bun. Ar putea, ar voi, ar fi – auxiliare demne de dispreţ.

– Nu văd cum ar putea face mare scofală un bărbat, câtă vreme nu are o femeie care să ţină la el.

– Eu cred că ar trebui să se arate bun înainte de a se aştepta la aşa ceva.

– Tu ştii mai bine, Mary. Femeile nu-i iubesc pe bărbaţi pentru bunătatea lor.

– Poate că nu. Dar, când îi iubesc, nu-i consideră niciodată răi.

– Nu e prea cinstit să spui că sunt om rău.

– N-am spus absolut nimic despre tine.

– N-o să fiu niciodată bun de nimic, Mary, dacă nu-mi spui că mă iubeşti, dacă nu-mi făgăduieşti că te măriţi cu mine – adică, fireşte când voi fi în măsură să mă însor.

– Dacă te-aş iubi cu-adevărat, nu m-aş mărita cu tine: cu siguranţă că nu aş promite niciodată să mă mărit cu tine.

– Cred că este o idee cu totul greşită, Mary. Dacă m-ai iubi, s-ar cuveni să-mi făgăduieşti că te măriţi cu mine.

– Dimpotrivă, cred că ar fi greşit din partea mea să mă mărit cu tine, chiar dacă te-aş iubi.

– Vrei să spui, în situaţia mea de acum, lipsit de orice mijloc de a întreţine o soţie. Bineînţeles; n-am decât douăzeci şi trei de ani.

– În această ultimă privinţă, e clar că te vei schimba. Dar nu sunt sigură de nicio altă schimbare. Tatăl meu spune că un bărbat trântor s-ar cuveni nici să nu existe, cu-atât mai puţin să se însoare.

– Atunci, sunt sortit să-mi zbor creierii?

– Nu, cercetând totul cu amănunţime, aş socoti că ar fi mai cuminte să-ţi treci examenele. L-am auzit pe domnul Featherstone zicând că sunt ruşinos de uşoare.

– Totul este foarte frumos. Pentru el totul e uşor. Nu că examenele ar avea vreo legătură cu inteligenţa. Sunt de zece ori mai deştept decât mulţi inşi care trec examenul.

– Doamne sfinte! exclamă Mary, care nu mai era în stare să-şi stăpânească limba ascuţită. Asta e valabil pentru prelaţi ca d-alde Crowse. Împarte-ţi deşteptăciunea la zece şi câtul – dragă Doamne – încă s-ar vădi capabil să capete o diplomă. Dar asta arată numai că eşti de zece ori mai leneş decât alţii.

– Bun, dar dacă totuşi trec, n-ai vrea să iau calea Bisericii, nu-i aşa?

– Întrebarea nu este ce vreau eu să faci. Îmi închipui că ai şi o conştiinţă proprie. Poftim! Uite-l pe domnul Lydgate. Trebuie să mă duc să-l anunţ unchiului.

– Mary, zise Fred, apucând-o de mână când fata se ridică – dacă n-o să mă încurajezi în niciun fel, am să alunec din rău în mai rău, în loc să mă îndrept.

– N-o să te încurajez deloc – spuse Mary şi roşi. Familiei tale i-ar displace, şi alor mei de asemenea. Tatăl meu ar considera o catastrofă pentru mine, dacă aş accepta cererea în căsătorie a unui om care face datorii şi nu munceşte!

Fred se simţi atins şi-i dădu drumul la mână. Fata păşi spre uşă, dar în prag se întoarse:

– Fred, ai fost întotdeauna tare bun şi generos cu mine. Nu sunt nerecunoscătoare. Dar să nu-mi mai vorbeşti niciodată în felul acesta.

– Prea bine, zise Fred ursuz, luându-şi pălăria şi cravaşa. Pe obrajii lui albi ca varul se vedeau pete de un roşu stins. La fel ca mulţi alţi domnişori trândavi şi răzgâiaţi, era îndrăgostit până peste urechi; ba încă de o fată oarecare şi fără o leţcaie! Având în perspectivă moşia domnului Featherstone şi convingerea că orice-ar spune Mary, adevărul era că ţinea la el, Fred nu se lăsă copleşit de disperare.

Când ajunse acasă, îi dădu mamei sale patru bancnote, rugând-o să i le păstreze.

– Nu vreau să cheltuiesc banii ăştia, mamă. Vreau să plătesc cu ei o datorie. Aşa că pune-i bine, într-un loc unde să nu-i am la îndemână.

– Fii binecuvântat, dragul meu, glăsui doamna Vincy.

Nu avea nimic mai scump pe lumea asta decât pe fiul mai mare şi pe mezina (o copilă de şase ani), pe care alţii îi socoteau cei mai nesuferiţi copii ai familiei. Ochii materni nu se înşală totdeauna când înclină spre un anumit copil; ea, mama poate să judece cel mai bine care dintre copiii ei are o inimă duioasă, plină de dragoste pentru părinţi. Şi hotărât că Fred ţinea foarte mult la maică-sa. Poate că şi sentimentele lui pentru altă persoană îi trezeau o grijă deosebită, şi-l îndemnau să se asigure împotriva înclinării sale de a cheltui suta de lire. Căci creditorul căruia îi datora suta de lire deţinea o garanţie mai fermă, sub forma unei poliţe semnată de tatăl lui Mary.

36 Personaj din romanul *Piratul* de Walter Scott (n.t.).
37 *Idem*.
38 *Idem*.
39 *Idem*.

XV

Zici că ochi negri-ai părăsit.
Cu ochi de-azur nu ţi-a plăcut vreo fată;
Dar îmi pari astăzi mai vrăjit
Decât alt'dată.

Mândra-ntre mândre doresc,
Noi plăceri cat-iară;
Ici paşi, colo-urme găsesc,
Mă-ndrept spre comoară.

S-a-ntors, tânără în veci,
Cu adevărul stelei reci,
Nume mii: Natură!

Un mare istoric, cum se încăpăţâna să se denumească el însuşi, care a avut fericirea să moară cu o sută douăzeci de ani în urmă, şi astfel să-şi ia locul printre coloşii la ale căror picioare uriaşe cei în viaţă sunt nevoiţi să-şi târască micimea, se făleşte cu copioasele sale observaţii şi digresiuni; el le consideră partea cea mai puţin supusă imitaţiei din întreaga sa operă, îndeosebi în acele capitole de început ale numeroaselor volume din istoria lui, unde pare că-şi aduce fotoliul în avanscenă şi flecăreşte cu noi, în toată luxurianta dezinvoltură a frumoasei sale limbi engleze. Dar pe vremea lui Fielding, zilele erau mai lungi (căci timpul ca şi banii, este măsurat după nevoile noastre), după-amiezele văratice erau încăpătoare, iar pendula ticăia încet în serile de iarnă. Noi, istorici târzii, nu trebuie să zăbovim după pilda lui, şi dacă am proceda astfel, probabil că flecăreala noastră ar fi anemică şi înfrigurată, de parcă ne-am slobozi cuvintele cocoţaţi pe un scăunel pliant, plasat într-o colivie de papagal.

Eu unul, cel puţin, am atâtea de făcut ca să desfăşor ghemul ursitei anumitor destine omeneşti, şi să văd cum au fost ţesute şi întreţesute, încât toată lumina de care pot dispune trebuie să fie concentrată asupra acestui păienjeniş cu totul aparte, şi nu împrăştiată asupra acelui ispititor lanţ de raporturi, care se numeşte univers.

În momentul acesta trebuie să-l prezint pe noul locuitor Lydgate oricui este interesat de persoana lui, mai limpede decât l-ar fi putut cunoaşte chiar aceia care-l zăriseră cel mai des, de la sosirea lui în Middlemarch. Pentru că trebuie să recunoaştem cu toţii, negreşit, că un om poate fi luat în tărbacă, ridicat în slăvi, invidiat, ridiculizat, socotit o unealtă, ori poate să devină iubitul cuiva, sau, cel puţin, să fie ales ca viitor soţ şi totuşi să rămână necunoscut – cunoscut doar ca un ghem de false supoziţii, pentru vecinii lui.

Domnea totuşi impresia generală că Lydgate nu este câtuşi de puţin un medic de ţară oarecare şi, în Middlemarch, la vremea aceea, asemenea impresie însemna că se aşteaptă din partea lui lucruri mari. Căci doctorul fiecărei familii vădeşte o pricepere remarcabilă şi e apreciat că ar stăpâni o

iscusinţă nemăsurată în tratarea şi „combaterea” celor mai zănatice şi mai perfide boli. Dovada priceperii lui ţinea de o adâncă intuiţie: convingerea de neclintit a pacientelor sale, pe care nicio împotrivire nu putea s-o zdruncine – numai că acestor intuiţii feminine li se opuneau altele, la fel de puternice; fiecare doamnă care vedea adevărul medical întruchipat în persoana lui Wrench şi în „tratamentul întăritor”, îl categorisea pe Toller şi „sistemul limitativ” drept o pacoste medicală. Fiindcă vremurile eroice ale unor copioase luări de sânge şi ale lipitorilor încă nu dispăruseră, cu atât mai puţin vremurile teoriei conştiincioase, când maladia era îndeobşte etichetată cu vreun nume urât şi tratată ca atare, fără farafastâcuri – ca şi cum, de pildă, ar fi fost numită insurecţie – şi s-ar fi văzut în ea o răzmeriţă în care nu trebuie să tragi cu gloanţe oarbe, ci să o goleşti numaidecât de sânge. „Întăritorii” şi „limitativii” erau cu toţii oameni „deştepţi”, după opinia cuiva şi, în realitate, nici nu se prea poate spune mai mult despre vreun talent în viaţă. Nimeni nu se avântase cu închipuirea atât de departe încât să formuleze ipoteza că domnul Lydgate ar fi capabil să aibă cunoştinţe la fel de multe ca şi doctorul Sprague şi doctorul Minchin, cei doi practicieni, care singuri puteau da vreo speranţă când primejdia era din cale afară de mare şi cea mai slabă nădejde valora o guinee. Totuşi, repet, toată lumea credea că Lydgate reprezenta ceva mai neobişnuit decât oricare profesionist din domeniul medicinei generale care activa în Middlemarch. Şi era adevărat. Nu împlinise decât douăzeci şi şapte de ani, vârstă la care mulţi tineri nu sunt chiar oameni obişnuiţi; ei clocotesc de speranţa unor mari împliniri, resping răspicat ispitele, gândind că Mamon nu va apuca să-i momească nici măcar cu o îmbucătură pentru ca apoi să le sară în spinare, ci mai degrabă că, dacă vor avea de-a face cu el, îl vor înhăma la carul lor.

Rămăsese orfan când abia absolvise o şcoală publică. Tatăl lui, care fusese militar, nu se îngrijise prea mult de cei trei copii, şi când fiul său Tertius ceru să i se asigure dobândirea cunoştinţelor medicale, tutorii lui găsiră că e mai uşor să-i îndeplinească rugămintea, dându-l ucenic la un doctor de ţară, decât să se împotrivească cumva, în numele demnităţii familiale. Era unul dintre acei flăcăi mai rar întâlniţi, care se decid de timpuriu asupra înclinaţiei lor şi ajung la ideea clară că în viaţă există ceva cu care le-ar plăcea să se îndeletnicească în mod deosebit, de dragul profesiei însăşi, şi nu fiindcă au exercitat-o şi părinţii lor. Aproape toţi cei care păşim pe drumul unei vocaţii, ne amintim de o dimineaţă, sau de un ceas de seară, când ne-am urcat pe un scaun înalt ca să dăm jos din raft un volum prăfuit, sau am stat cu buzele întredeschise ca să ascultăm un glas lăuntric; ne amintim ca de primul început al dragostei noastre. Ceva de felul acesta se întâmplase şi cu Lydgate. Era un băiat ager, şi când se întorcea înfierbântat de la joacă, se trântea într-un ungher. Iar în cinci minute se şi cufunda în orice soi de carte care-i cădea în mână: dacă era *Rasselas* sau *Gulliver*, cu atât mai bine, dar făcea faţă şi dicţionarului lui Bailey, sau chiar Bibliei, cu apocrifele şi marginaliile ei. Ceva trebuia neapărat să citească, când nu călărea pe ponei, când nu alerga, nu vâna, sau nu asculta conversaţiile adulţilor. Toate acestea erau adevărate despre el la zece ani; citise de la un cap la altul *Chrysal sau Aventurile unei guinee*, care nu era nici lapte pentru prunci, nici vreo băutură albicioasă menită să fie dată drept lapte, şi îi şi trecuse prin minte gândul că materia solidă o constituie cărţile, iar viaţa e stupidă. Anii de şcoală nu-i modificaseră mult această opinie, fiindcă, deşi îşi „făcea” studiile clasice şi studia matematicile, nu prea strălucea la învăţătură. Se spunea despre el că e capabil să realizeze orice, dar, hotărât, nu-i plăcuse să facă nimic remarcabil. Era un

animal viguros, înzestrat cu o înţelegere promptă, dar până atunci nicio scânteie nu stârnise în el vreo pasiune intelectuală; acumularea cunoştinţelor îi părea o treabă foarte superficială, lesne de stăpânit, judecând după conversaţiile celor mai vârstnici decât el; avea impresia că adunase încă de-atunci mai mult decât îi era necesar pentru vârsta adultă. Probabil că acest rezultat al învăţământului costisitor nu constituia o excepţie, în perioada aceea de surtuce cu pulpane scurte şi a altor mode care încă nu se iviseră. Dar, în cursul unei vacanţe, o zi umedă îl trimise în mica bibliotecă a casei, ca să vâneze încă o dată o carte care mai putea avea oarecare prospeţime pentru el; zadarnic însă, pentru asta ar fi trebuit să dea jos un şir prăfuit de volume cu coperţi cenuşii şi etichete răpciugoase – volumele unei bătrâne Enciclopedii a cărei tihnă nu o tulburase niciodată. Asta măcar ar fi fost o noutate. Se aflau pe raftul cel mai de sus, şi se urcă pe scaun ca să le ia.

Deschise primul volum luat din raft: uneori poţi să citeşti chiar şi într-o atitudine de moment, într-o poziţie în care s-ar părea că lectura este cu totul nepotrivită. Pagina la care deschisese volumul se intitula *Anatomie*, şi primul pasaj care-i atrăsese privirea trata despre valvele inimii. Nu era prea familiarizat cu valvele de niciun fel, dar ştia că *valvae* înseamnă uşi pliante, şi prin această breşă ţâşni o lumină subită: fu orbit de prima lui noţiune vie despre mecanismul fin adaptat pe care se bizuie schelăria umană. Fireşte, o educaţie liberală îl lăsase de capul lui, îngăduindu-i să citească pasajele indecente din clasicii studiaţi în şcoală; însă dincolo de acea atmosferă de taină şi de lucru ruşinos legată de fiinţa sa intimă, imaginaţia lui n-avea niciun punct de reper, aşa că, pe cât ştia el, creierul îşi avea lăcaşul în mici pungi de la tâmplele sale şi nu se gândise să-şi reprezinte cum îi circulă sângele, aşa cum nu cugetase în ce chip hârtia bancnotă era folosită în locul aurului. Dar momentul vocaţiei sosise, şi înainte de a coborî de pe scaunul acela, lumea căpătase în ochii lui o nouă înfăţişare, fiindcă presimţise procesele fără capăt care umplu vastele spaţii îngrădite şi ascunse vederii lui de către acea ignoranţă plină de cuvinte presupusă a fi cunoaştere. Din ceasul acela, Lydgate simţi cum creşte în el o pasiune intelectuală.

Nu ne sfiim să povestim la nesfârşit cum ajunge un bărbat să se îndrăgostească de o femeie şi să se cunune cu ea, ori, dimpotrivă, să se despartă în chip fatal. Oare poeziei sau prostiei i se datoreşte că nu ne mai săturăm să descriem ceea ce regele Jacob numea „frumuseţea şi plinirea” unei femei?; că tot ascultăm cu nesaţ cum răsună strunele bătrânului trubadur şi, prin comparaţie, cealaltă formă de „frumuseţe şi plinire”, care trebuie să fie cucerită prin gândire sârguincioasă şi prin răbdătoare renunţare la dorinţe mărunte, nu ne spune nimic?

Istoria acestei pasiuni se desfăşoară şi ea în mai multe feluri: câteodată deznodământul este o nuntă splendidă, alteori înstrăinarea şi despărţirea definitivă. Şi nu arareori catastrofa se împleteşte cu cealaltă pasiune, cântată de trubaduri. Căci în puzderia de bărbaţi de vârstă mijlocie, care îşi urmează vocaţiile înfundându-se într-o rutină zilnică, determinată pentru ei aproape în acelaşi fel ca şi legarea nodului la cravată, există totdeauna un grup mărişor, care, cândva, au intenţionat să făurească fapte mari şi să prefacă puţin lumea. Povestea felului în care au ajuns să fie turnaţi şi ei în tiparul mediu, ajustaţi pentru a fi împachetaţi cu grosul, abia dacă mai este amintită vreodată, chiar de conştiinţa lor; poate că ardoarea ce-i însufleţea în truda lor generoasă şi neplătită s-a stins pe nesimţite, la fel ca şi flacăra altor iubiri tinereşti; până când, într-o bună zi, eul lor din tinereţe, se strecoară ca o stafie în vechea ei locuinţă şi face ca noul mobilier să arate fantomatic. Nimic pe lume

nu este mai ascuns decât procesul schimbării lor treptate! La început au respirat acest aer fără să ştie: poate că dumneata şi cu mine i-am molipsit cu răsuflarea noastră, când am înşirat vorbe false, pline de conformism, sau ne-am tras concluziile noastre neroade; sau poate că a ajuns până la ei, purtat pe undele ce le împrăştie privirea unei femei.

Lydgate nu avea de gând să ajungă unul dintre aceşti rataţi şi înaintea lui se conturau speranţe mai nobile, pentru că interesul lui ştiinţific căpătă curând forma entuziasmului profesional: îl însufleţea o credinţă tinerească în munca prin care îşi câştiga pâinea, şi simţirea aceea nu putea fi înăbuşită de iniţierea în expedientele numite „zile de ucenicie”; de-a lungul studiilor urmate la Londra, Edinburgh şi Paris păstră convingerea că profesia medicală, aşa cum ar putea ea să fie, era cea mai minunată din lume; că înfăţişa cea mai desăvârşită îmbinare între ştiinţă şi artă şi cea mai directă alianţă dintre cuceririle intelectuale şi binele social. Firea lui Lydgate cerea această combinaţie: era o fiinţă emoţională, înzestrată cu un simţ al solidarităţii, izvorât din adâncul fiinţei lui plămădite din carne şi sânge, ce rezista în faţa tuturor abstracţiunilor pe care le presupune un studiu de specialitate. Nu-i păsa numai de cazuri, ci se interesa de oameni, de John şi Elizabeth, mai ales de Elizabeth.

Profesia lui mai avea şi altă atracţie: ea necesita reforme şi îţi oferea prilejul ca, revoltat, să iei cândva hotărârea de a zvârli cât colo toate podoabele ei venale şi alte şarlatanii şi să devii posesorul unor calificări autentice, cu toate că nimeni nu-ţi cerea acest lucru. Se duse să studieze la Paris, cu gândul ca la întoarcerea în patrie să se stabilească în vreun orăşel de provincie, ca doctor în medicină generală, şi să ducă lupta împotriva iraţionalei separaţii între cunoştinţele medicale şi cele chirurgicale, în interesul cercetărilor lui ştiinţifice şi pentru propăşirea generală. Avea să se ţină departe de sfera intrigilor, invidiilor şi slugărniciei sociale din Londra; avea să dobândească celebritatea, oricât de încet, aşa cum făcuse Jenner[40], prin valoarea independentă a muncii sale. Căci trebuie să ne amintim că trăia într-o perioadă întunecată şi, în ciuda colegiilor venerabile care se osteneau mult ca să asigure puritatea cunoştinţelor, împuţinându-le, ca să nu dea loc la greşeli, şi hotărând reguli de neclintit privitoare la onorarii şi vizite, se întâmpla ca tineri domni foarte ignoranţi să ajungă la o înaltă poziţie socială la Londra, iar un număr mult mai însemnat să capete dreptul legal de a practica, pe mari întinderi ale ţării. De asemeni, nivelul înalt al inteligenţei publice menţinut de către Colegiul Doctorilor, care-şi dădeau autorizaţia lui specială costisitoarei şi mult rarefiatei instrucţiuni medicale dobândite de cei care absolviseră Oxford şi Cambridge, nu împiedica deloc excrocheria să-şi facă mendrele, fiindcă, de vreme ce practica profesională consta cu precădere din prescrierea unei sumedenii de medicamente, publicul ajungea să creadă că s-ar putea simţi mai bine înghiţind şi mai multe medicamente, cu condiţia să le poată obţine ieftin, aşa că se îndopa cu metri cubi de doftorii prescrise de nişte ignoranţi fără scrupule, care nu dobândiseră nicio diplomă. Ţinând seama că statisticile încă nu înfăţişaseră un calcul privitor la numărul doctorilor ignari sau făţarnici care trebuie neapărat să scoată o pâine, în pofida tuturor schimbărilor, Lydgate găsea că o modificare adusă unităţilor era modul cel mai direct de a schimba şi numerele mari. Intenţiona să devină o unitate care să aducă o anumită înnoire, o schimbare sensibilă, destinată, într-o bună zi, să înrâurească în chip apreciabil nivelul mediu al profesiei, iar până atunci să aibă plăcerea de a aduce o înnoire folositoare pentru viscerele propriilor pacienţi. Dar nu tindea pur şi simplu către un mod de

practică mai original decât se obişnuia. Ambiţiile lui râvneau la rezultate mai vaste: era înflăcărat de posibilitatea de a pune la punct dovada unei teorii anatomice şi de a făuri încă o verigă în lanţul descoperirilor.

Oare vi se pare ceva necugetat ca un medic din Middlemarch să se viseze descoperitor? În realitatea, mai toţi ştim prea puţine despre marii deschizători de drumuri până ce sunt înălţaţi printre constelaţii şi ajung să ne cârmuiască destinele. Dar acest Herschel[41], de pildă, care „a sfărâmat barierele cerurilor”, nu a cântat pe vremuri la orga unei biserici din provincie şi nu a dat lecţii de muzică unor pianişti care se poticneau? Fiecare dintre aceşti oameni strălucitori a fost silit să calce pe pământ, printre vecini care poate-i arătau mai multă stimă pentru portul şi veşmintele sale, decât pentru orice avea să-l îndreptăţească la faimă veşnică. Fiecare dintre ei are mica lui istorie personală, presărată cu tentaţii meschine şi griji sordide, însemnând un frecuş ce i-a întârziat cursa spre tovărăşia finală cu nemuritorii. Lydgate nu era orb faţă de primejdiile unei asemenea solicitări, dar avea deplină încredere în hotărârea lui de a o înlătura cât mai mult cu putinţă; la douăzeci şi şapte de ani împliniţi, se simţea om cu experienţă şi nu intenţiona ca vanitatea să fie întărâtată de contactul cu pompoasele succese lumeşti ale Capitalei; îşi dorea să trăiască printre oameni pe care nu-i rodea rivalitatea în urmărirea unei mari idei, idee ce avea să se îngemăneze cu practica asiduă a profesiei sale. Exista o fascinaţie în speranţa că cele două ţeluri se vor lumina reciproc; observarea grijulie şi deducţia care alcătuiau munca lui zilnică, folosirea lentilelor menite a-i stimula judecata în anumite cazuri, aveau să-i lărgească orizontul de gândire, pus în slujba unor cercetări mai vaste. Nu era oare aceasta caracteristica dominantă a profesiei sale? Avea să fie un bun doctor în Middlemarch, şi acest lucru va constitui însăşi metoda de a se menţine pe cărarea cercetării, care duce departe. În privinţa unui singur punct avea nevoie de aprobarea opiniei publice, în acel stadiu specific al carierei sale; nu avea de gând să-şi ia ca model pe acei filantropi care se lăfăiesc de pe urma câştigurilor obţinute din comerţul cu murături otrăvitoare pentru a-şi putea susţine adulterele, sau care deţin cote într-un tripou blestemat, ceea ce le oferă răgazul de a apăra cauza moralităţii publice. Intenţiona să înceapă prin anumite reforme concrete, chiar în activitatea lui, reforme care ridicau mai puţine greutăţi decât demonstrarea unei concepţii anatomice. Una dintre aceste reforme consta în a acţiona energic pe temeiul unei recente decizii legale, ce-l obliga pe doctor doar să prescrie, dar nu să şi livreze medicamente, sau să ia procente de la farmacist. Însemna o inovaţie, pentru un om hotărât să-şi însuşească stilul unui doctor în medicină generală dintr-un târg de provincie, iar confraţii lui aveau să vadă în aceasta o critică jignitoare. Dar Lydgate îşi pusese în gând să reînnoiască şi tratamentul aplicat bolnavilor lui şi avea destulă înţelepciune ca să vadă că cea mai bună garanţie pentru o practică onestă, conformă cu credinţa lui, era să scape de tentaţiile sistematice de a face contrariul.

Pe vremea aceea, observatorii şi teoreticienii aveau mai multe bucurii decât astăzi; suntem îndemnaţi să considerăm drept cea mai frumoasă perioadă din istoria lumii aceea când America începea să fie descoperită, când un marinar cutezător, chiar dacă naufragia, putea să acosteze pe ţărmul unei lumi noi; şi pe la 1829, teritoriile întunecate ale Patologiei însemnau o frumoasă Americă pentru un tânăr aventurier entuziast şi plin de ardoare. Lydgate nutrea, mai presus de orice, ambiţia de a contribui la lărgirea bazei ştiinţifice, raţionale, a profesiei sale. Cu cât simţea mai mult interes pentru problemele speciale ale maladiei, cum ar fi natura febrei sau a frigurilor, cu-atât mai arzătoare

era nevoia lui de a dobândi acea elementară cunoaştere a structurii; la începutul secolului, adusese oarecare lumină asupra acestei probleme, în decursul scurtei şi glorioasei sale cariere, Bichat[42], care a murit când împlinise abia treizeci şi unu de ani, dar care, asemenea unui nou Alexandru, lăsase în urma lui un regat destul de întins ca să fie împărţit între mulţi moştenitori. Acest francez de seamă a introdus cel dintâi concepţia că organismele vii, privite structural, nu sunt asociaţii de organe care pot fi înţelese studiindu-le mai întâi separat şi apoi în ansamblu; ele trebuie să fie privite ca o structură alcătuită din anumite trăsături sau păienjenişuri primare din care se alcătuiesc diferite organe – creier, inimă, plămâni şi aşa mai departe – la fel cum feluritele dependinţe ale unei case sunt alcătuite din diferite proporţii de lemn, oţel, piatră, cărămidă, zinc şi celelalte, fiecare material având compoziţia şi proporţia lui specifică. Niciun om nu înţelege şi nu poate să-şi facă o idee despre întreaga structură sau despre părţile ei componente, şi nu poate să-i afle punctele slabe şi remediile necesare, atât timp cât nu cunoaşte natura materialelor de bază. Iar concepţia făurită de Bichat, prin amănunţitul său studiu asupra diferitelor ţesuturi, a influenţat problemele medicale, la fel cum aprinderea unui bec cu gaz aerian va schimba aspectul unei străzi învăluite în ceaţă, luminată cu gaz lampant; a relevat noi relaţii şi acţiuni ale structurii, ascunse până atunci, de care trebuia să se ţină seama în cântărirea simptomelor maladiilor şi a acţiunii medicamentelor. Dar rezultatele care depind de conştiinţa şi de inteligenţa umană se dobândesc printr-un travaliu lent şi, la sfârşitul anului 1829, practica medicală, în cea mai mare parte a ei, încă se târa sau se poticnea de-a lungul drumurilor bătute, şi mai rămânea de înfăptuit o muncă ştiinţifică ce părea să fie urmarea directă a cercetărilor lui Bichat. Acest vizionar nu a putut să vadă dincolo de ţesuturi, pe care el le considera factori ultimi ai organismului viu, marcând limita analizei anatomice; dar deschisese calea ca o altă minte să observe: oare aceste structuri nu au toate vreo bază comună de la care au pornit laolaltă, aşa cum voalul, mătasea, satinul şi catifeaua ies din coconul brut? Răspunsul avea să aducă o altă lumină, ca aceea a oxi-hidrogenlui, ce va dezvălui însuşi germenele lucrurilor şi va pune sub semnul întrebării toate explicaţiile anterioare. Lydgate era pasionat de această continuare a operei lui Bichat, care începuse să aibă ecou în multe curente ale gândirii europene; râvnea să demonstreze relaţiile mai intime ale structurii vii şi să ajute gândirii umane să se apropie mai mult de adevărata ordine a lucrurilor. Opera încă nu fusese împlinită, ci doar pregătită pentru cei care ştiau cum să folosească pregătirea. Care era ţesutul primitiv? În felul acesta punea Lydgate întrebarea – şi nu aşa cum se cerea pentru a obţine răspunsul aşteptat; dar multor cercetători li se întâmplă să le scape cuvântul potrivit. Şi se bizuia pe acele intervale de linişte de care avea să profite pentru cercetare, ca să lege unul de altul firele investigaţiilor: se bizuia pe multe indicii ce urmau să fie dobândite prin aplicaţia sârguincioasă, nu numai a scalpelului, ci şi a microscopului, pe care cercetarea începuse a-l utiliza iarăşi, ca un nou entuziasm dat de o încredere deplină. Acesta era planul de viitor al lui Lydgate: o muncă bună, măruntă, în folosul Middlemarch-ului, şi o muncă mare în slujba întregii lumi.

Pe vremea aceea era, fără doar şi poate, un om fericit: împlinise douăzeci şi şapte de ani, nu avea niciun viciu înrădăcinat şi era totodată înarmat cu generoasa hotărâre ca acţiunea lui să dea roade binefăcătoare; iar în mintea sa avea idei care dăruiau vieţii un interes cu totul diferit de cultul cărnii de cal şi alte rituri mistice şi practici costisitoare, idei pe care cele opt sute de lire rămase după ce-şi cumpărase cabinetul, cu siguranţă că nu ar fi izbutit să i le asigure prea multă vreme. Se

afla la startul care face din cariera multor bărbaţi un frumos pretext de pariuri, dacă există vreun gentilom dedat acestui amuzament în stare să aprecieze toate probabilităţile complicate ce s-ar putea ivi în calea unui ţel arzător; toate obstacolele şi imboldurile datorate împrejurărilor, toate aspectele subtile ale echilibrului lăuntric, datorită cărora un om înoată şi ajunge la ţintă, sau, dimpotrivă, e târât de apă cu capul în jos. Riscul ar rămâne chiar după ce am cunoaşte îndeaproape caracterul lui Lydgate, deoarece caracterul reprezintă şi el un proces şi o desfăşurare. Omul era încă în formare, atât ca doctor în Middlemarch, cât şi ca descoperitor candidat la nemurire, şi prezenta virtuţi ca şi defecte în măsură să scadă sau să se dezvolte. Cusururile sale nu vor constitui sper, un motiv ca să renunţaţi la interesul ce i-l purtaţi. Printre prietenii noştri pe care îi preţuim nu se găseşte oare câte unul cam prea încrezător în puterile lui şi prea plin de dispreţ, unul a cărui minte aleasă este presărată ici-colo cu platitudini; care se arată când niţel înţepat, când umflat de prejudecăţi înnăscute; sau ale cărui forţe, în ce au ele mai bun, pot să alunece pe un făgaş sub influenţa unor solicitări trecătoare? Toate acestea s-ar putea susţine împotriva lui Lydgate, dar atunci ele ar fi perifrazele unui predicator politicos care vorbeşte despre Adam şi nu ar dori să spună o vorbă menită să-i supere pe enoriaşii din stranele cu plată. Aceste gingaşe generalităţi sunt o chintesenţă a unor cusururi particulare care pot caracteriza diverşi indivizi: ele au chip, dicţiune, fac grimase şi deţin roluri în felurite drame. Vanitatea unuia nu seamănă cu a altuia, după cum nici nasul nu e la fel cu al celuilalt; fiecare e trufaş în felul său, căci mintea fiecăruia alcătuieşte un cadru ce-şi pune pecetea pe acele mici amănunte prin care un om se deosebeşte de altul. Lydgate era un trufaş dintre cei aroganţi: niciodată impertinent, niciodată fandosit, ci impresionant în pretenţiile lui şi de-o amabilitate nu lipsită de dispreţ. Era capabil să facă multe pentru nătărăi, pentru că îi era milă de ei şi se simţea absolut sigur că aceştia nu ar putea avea nicio influenţă asupra lui; pe când se afla la Paris, se gândise să adere la saint-simonism, în scopul de a-i întoarce pe adepţi împotriva unora dintre propriile lor doctrine. Cusururile lui erau întovărăşite de trăsături fizice înrudite şi aparţineau unui bărbat cu un frumos timbru baritonal, unui tânăr pe care hainele cădeau ca turnate şi ale cărui gesturi, chiar şi cele mai banale, aveau un aer de distincţie înnăscută. „Unde se află atunci petele de platitudine?” va exclama o tânără înamorată de această graţie nestânjenită. Cum ar putea să existe vreo fărâmă de platitudine la un om atât de bine-crescut, care râvneşte la distincţie socială şi se arată atât de generos şi de aparte în vederile sale asupra îndatoririlor sociale? La fel de lesne cum un om de geniu ar putea să se arate prost, dacă-l atragi pe nepusă masă în dezbaterea unei teme ce nu i se potriveşte, sau aşa cum destui oameni, însufleţiţi de cea mai mare bunăvoinţă pentru promovarea bucuriilor culturale, ar putea avea unele inspiraţii proaste, concretizate prin alegerea unor distracţii uşoare, deoarece sunt incapabili să treacă de muzica lui Offenbach sau de calambururile strălucite din ultimul spectacol de revistă. Petele de platitudine ale lui Lydgate erau generate de prejudecăţile sale: în ciuda nobilelor lui intenţii şi a compasiunii, cel puţin jumătate din prejudecăţile sale erau de natura celor ce pot fi găsite la oamenii de rând din lumea aceasta: distincţia spirituală izvorâtă din înflăcărarea sa intelectuală nu se făcea simţită şi în impresiile sau părerile lui despre mobilă, de pildă, sau despre femei, nici în dorinţa sa de a se afla (fără să spună) că era de obârşie mai aleasă decât alţi doctori de ţară. Deocamdată nu intenţiona să se gândească la mobilă; dar de câte ori o făcea, era de temut că nici biologia, nici proiectele de reformă nu-l vor ridica deasupra impresiei

vulgare că ar fi de neconceput ca mobilierul său să nu fie cel mai costisitor cu putinţă.

Cât despre femei, îşi mai pierduse minţile odată, lăsându-se târât în volbura unei pasiuni arzătoare despre care credea că a fost marea nebunie din viaţa lui, deoarece căsătoria, amânată pentru o anumită perioadă îndepărtată, nu avea desigur să fie urmarea unei porniri năvalnice. Pentru cei care vor să se familiarizeze cu Lydgate, va fi bine să afle ce a fost această vijelie, fiindcă poate servi ca exemplu de pasiune capricioasă, spre care vădea puternice înclinaţii, alături de bunătatea cavalerească, menită să-l facă şi mai vrednic de iubire. Povestea poate fi spusă în puţine cuvinte. Se petrecuse în timp ce studia la Paris, şi tocmai într-o perioadă când, pe lângă, şi mai presus de munca de student, se îndeletnicea cu unele experienţe galvanice. Într-o seară, obosit de experimentări şi nefiind capabil să smulgă faptele de care avea nevoie, îşi lăsase oarecum în pace broaştele şi iepurii, puşi la grea încercare sub misteriosul stimulent al unor şocuri rămase fără explicaţie, şi se duse să-şi încheie seara la teatrul de la Porte Saint Martin, unde se juca o melodramă pe care o mai văzuse de câteva ori; era atras nu de opera ingenioasă a autorilor care colaboraseră la text, ci de o actriţă al cărei rol era să-şi înjunghie iubitul, luându-l din greşeală, drept ducele intrigant din piesă.

Lydgate se îndrăgostise de această actriţă, aşa cum un bărbat iubeşte o femeie căruia nu nădăjduieşte să-i vorbească vreodată. Era o provensală cu ochi negri, profil grecesc şi forme majestuos rotunjite, dăruită cu acel gen de frumuseţe care are un duios aer de matroană chiar în tinereţe, iar glasul ei era un gungurit blând. Venise de puţin timp la Paris şi lumea o considera o femeie virtuoasă; soţul actriţei juca rolul iubitului nefericit. Interpretarea ei nu era „mai bună decât s-ar cuveni să fie”, dar publicul se declara satisfăcut. Lydgate nu se simţea liniştit decât atunci când se ducea s-o privească pe femeia aceea; era ca şi cum s-ar fi trântit sub boarea sudului, pe un maldăr de violete, fără ca aceasta să dăuneze studiilor lui galvanice, la care urma să se întoarcă de îndată. Dar în seara aceea vechea dramă s-a complicat cu o nouă catastrofă. În clipa în care eroina trebuia să interpreteze înjunghierea iubitului ei, care urma să cadă cu graţie, soţia împlântă cu adevărat pumnalul în soţul ei; omul se prăbuşi, lovit de moarte. Un ţipăt sălbatic străpunse sala şi provensala căzu leşinată; ţipătul şi leşinul făceau parte din piesă, dar de data aceasta leşinul era real. Lydgate sări ca ars şi, fără să-şi dea seama de ceea ce face, se repezi să dea ajutor; şi o cunoscu pe eroina lui, căreia îi descoperi o puternică lovitură la cap şi o ridică în braţe cu blândeţe.

Parisul vuia de povestea acelei morţi: era vorba de o crimă? Câţiva dintre cei mai înflăcăraţi admiratori ai actriţei înclinau să o creadă vinovată, ceea ce îi făcea s-o placă şi mai mult (acesta era gustul epocii); dar Lydgate nu făcea parte din tagma lor. El se zbătu din răsputeri să-i dovedească nevinovăţia şi eterica pasiune pe care i-o trezise până atunci frumuseţea acelei femei făcuse acum loc devotamentului pentru fiinţa ei şi emoţiei în faţa celor ce aveau să i se întâmple. Ideea de crimă era absurdă; nu se putea descoperi niciun mobil, ştiindu-se că tinerii soţi erau îndrăgostiţi unul de celălalt, şi nu lipseau precedente în care alunecarea accidentală a piciorului să fi provocat asemenea consecinţe grave. Ancheta legală se încheie prin eliberarea doamnei Laura. Până atunci, Lydgate avusese multe întrevederi cu ea şi o găsise tot mai adorabilă. Vorbea puţin; dar o făcea şi mai fermecătoare. Avea un aer melancolic şi părea recunoscătoare; se mulţumea s-o ştie alături, ca o lumină crepusculară. Lydgate năzuia nebuneşte să-i câştige dragostea şi era gelos ca nu cumva alt bărbat să o cucerească şi să o ceară de soţie. Dar în loc să-şi reînnoiască contractul la Porte Saint

Martin, unde s-ar fi bucurat de şi mai multă popularitate datorită fatalului episod, actriţa părăsi fără veste Parisul, dând uitării mica ei oaste de admiratori. Poate că nimeni nu merse prea departe cu cercetările, în afară de Lydgate, care simţea că întreaga ştiinţă se află în impas câtă vreme mintea lui şi-o închipuia într-una pe nefericita Laura, covârşită de o mâhnire ce o va face veşnic să nu-şi găsească locul, împingând-o la pribegie, fără să afle nicăieri o inimă statornică, gata s-o mângâie. Totuşi, e mai uşor să descoperi o actriţă care se ascunde, decât un fapt ascuns, şi nu trecu mult până ce Lydgate culese informaţii ce arătau că Laura luase drumul Lyon-ului. În cele din urmă o găsi jucând cu mare succes la Avignon, sub acelaşi nume, şi arătând mai majestuoasă ca oricând. Interpreta rolul unei soţii abandonate, ce-şi purta copilul în braţe. Vorbi cu ea după spectacol, fu primit cu obişnuita-i linişte, care-i păru frumoasă precum adâncurile limpezi ale apei, şi obţinu îngăduinţa s-o viziteze a doua zi, când era gata să-i declare că o adoră şi să-i ceară mâna. Ştia că era mânat de un impuls nebunesc, că era o nesocotinţă chiar faţă de slăbiciunile lui obişnuite.

Nu conta! Era singurul lucru pe care se hotărâse să-l facă. Părea că în el existau două euri ce trebuiau să înveţe a trăi alături, răbdându-şi unul altuia neajunsurile. E straniu că unii dintre noi, datorită unor viziuni ce alternează rapid, vedem dincolo de pasiunile noastre şi, chiar când delirăm pe înălţimi, la picioarele noastre se aşterne câmpia plată unde eul nostru permanent a poposit şi ne aşteaptă.

Dacă s-ar fi apropiat de Laura cu gândul să-i facă o altă declaraţie decât una pătrunsă de dragoste plină de respect, ar fi fost în contradicţie cu propriile lui sentimente.

– Ai bătut tot drumul de la Paris anume ca să mă găseşti? îl întrebă actriţa a doua zi, stând dinaintea lui cu braţele încrucişate şi măsurându-l cu ochi care păreau să se minuneze, la fel cum se miră un rumegător nedomesticit. Toţi englezii sunt aşa?

– Am venit fiindcă nu puteam trăi fără a încerca să te văd. Eşti însingurată; te iubesc; vreau să-mi consimţi a-mi fi soţie: voi aştepta, dar vreau să-mi promiţi că te vei mărita cu mine – cu nimeni altul.

Laura se uită la el în tăcere; o melancolică iradiere se cernea pe sub pleoapele ei mari, până când, cuprins de o certitudine arzătoare, Lydgate îngenunche la picioarele ei.

– Am să-ţi spun ceva, rosti ea, cu tonul acela gungurit, ţinându-şi braţele încrucişate la piept. Mi-a alunecat într-adevăr piciorul.

– Ştiu, ştiu, replică Lydgate, dispreţuitor. A fost un accident fatal, un trăsnet înspăimântător, o pacoste care m-a legat şi mai mult de dumneata.

Laura făcu iar o mică pauză, apoi rosti lent.

– *Intenţionam să săvârşesc fapta*.

Lydgate era o fire tare; totuşi păli şi se cutremură: păru că s-au scurs ceasuri, până ce se ridică şi se depărtă de ea.

– Atunci, era la mijloc o taină – zise el în cele din urmă aţâţat. Se purta brutal cu dumneata… îl urai.

– Nu! mă obosea; ţinea prea mult la mine; voia să stea la Paris şi nu în ţinutul meu natal; asta mi-l făcea nesuferit.

– Doamne sfinte! exclamă Lydgate, cu un geamăt de oroare. Şi ţi-ai pus în minte să-l ucizi?

– Nu mi-am pus în minte: mi-a venit ideea în cursul spectacolului – *intenţionam să săvârşesc*

fapta.

Lui Lydgate îi pierise glasul; fără a-şi da seama, îşi puse pălăria pe cap, în timp ce se uita la ea. O văzu pe femeia aceea – prima căreia îi închinase tânăra lui adoraţie – în mijlocul gloatei de criminali îndobitociţi.

– Eşti un tânăr bun, urmă ea. Dar nu-mi plac soţii. N-o să-mi mai iau niciunul.

Trei zile mai târziu, Lydgate se apucase iar de studiile lui galvanice, în micul său apartament din Paris, crezând că pentru el se sfârşise cu iluziile. Prinosul de bunătate din sufletul lui şi credinţa că viaţa omenească ar putea fi transformată în mai bine îl feri să rămână cu o inimă împietrită. Acum însă, după ce trecuse printr-o asemenea experienţă, avea mai mult ca oricând temei să se bizuie pe judecata sa; din clipa aceea concepu o părere strict ştiinţifică despre femei, fără să se aştepte la nimic altceva.

E foarte probabil că niciun locuitor al Middlemarch-ului nu avea putinţa de a cunoaşte despre trecutul lui Lydgate, date ca acestea schiţate în linii mari aici; şi, într-adevăr, cetăţenii respectabili ai oraşului nu râvneau mai mult decât toţi muritorii de rând să încerce a dobândi cunoştinţe exacte asupra unor fapte ce nu s-au petrecut sub ochii lor. Nu numai tinerele fecioare ale acestui oraş, ci şi bărbaţii cu bărbi cărunte se pripeau adesea să formuleze ipoteze asupra modului în care o nouă cunoştinţă ar putea fi prinsă şi fixată în reţeaua lor de interese, mulţumindu-se cu foarte vagi cunoştinţe despre felul cum viaţa îl modelase în acest scop. De fapt, Middlemarch conta că-l va înghiţi şi-l va mistui foarte comod pe doctorul Lydgate.

40 *Edward Jenner* (1749-1822), medic englez; descoperitorul vaccinului antivariolic (n.t.).
41 *Sir William Herschel* (1738-1822) astronom englez, născut la Hanovra. A descoperit planeta Uranus şi doi sateliţi ai ei (n.t.).
42 *Xavier Bichat* (1771-1803), savant francez, descoperitorul relaţiilor funcţionale din corpul omenesc (n.t.)

XVI

Tot ce-n femeie-i adorat,
Din frumuseţea ta adun –
Căci sexul lor întreg a dat,
Doar ce-i frumos şi bun.

Sir Charles Sedley

Problema dacă domnul Tyke va fi sau nu numit duhovnic salariat al spitalului era un subiect ce-i stârnea pe locuitorii din Middlemarch, şi Lydgate o auzea discutată într-un fel care arunca multă lumină asupra puterii deţinute în oraş de domnul Bulstrode. Bancherul era, fără doar şi poate, un cârmuitor; exista însă şi un partid de opoziţie, şi chiar printre adepţii lui se aflau unii care lăsau să se vadă că sprijinul acordat de ei însemna un compromis şi care-şi exprimau pe faţă impresia că rânduiala generală a lucrurilor, şi îndeosebi hazardurile negoţului cereau să aprinzi o lumânare şi pentru diavol.

Puterea domnului Bulstrode nu se datora doar faptului că era un bancher de provincie care cunoştea secretele financiare ale mai tuturor negustorilor din oraş şi putea să intervină atunci când era vorba de creditele ce li se acordau; dar o întărea un spirit filantropic prompt şi sever totodată; prompt să impună obligaţii, şi sever în urmărirea rezultatelor. Cucerise, aşa cum izbuteşte totdeauna un om harnic aflat în postul pe care-l deţinea el, un loc de frunte în administrarea carităţii orăşeneşti, iar atunci când îi ajuta el însuşi pe cei nevoiaşi, se arăta totodată grijuliu în privinţa amănuntelor şi larg de mână. Era în stare să-şi dea multă osteneală pentru a-l băga la ucenicie pe Tegg, băiatul cizmarului, şi veghea cât de regulat se duce la biserică; o apăra pe madame Styrpe, spălătoreasa, împotriva birului injust aplicat de Stubb pentru terenul ei de uscat, şi cântărea el însuşi o calomnie rostită împotriva doamnei Styrpe. Acorda o sumedenie de împrumuturi particulare minore, dar cerceta, fără să-i scape nimic, tot ce era în legătură cu ele, atât înainte, cât şi după ce le aprobase. În felul acesta un om creşte în ochii semenilor săi, care ajung să spere, să se bizuie pe el şi să-i poarte recunoştinţă; şi o dată pătrunsă în această zonă subtilă a minţii, puterea pe care un om o are asupra altora creşte de la sine şi se răspândeşte mult faţă de mijloacele ei reale. Principiul domnului Bulstrode era să îşi asigure cât mai multă putere posibilă, ca să o poată folosi întru slava Domnului. Trecea adesea prin conflicte spirituale şi dezbateri lăuntrice, căutând să-şi aleagă cele mai potrivite ţeluri şi să vadă limpede de ce anume ducea lipsă slava divină. Dar, aşa cum am amintit, ţelurile lui nu erau totdeauna înţelese aşa cum se cuvine. Existau multe minţi necioplite în Middlemarch; iar talgerul lor cântărea doar lucruri luate cu toptanul; de aceea în aceste minţi încolţea o puternică bănuială că, de vreme ce domnul Bulstrode nu gusta viaţa în felul lor, căci mânca şi bea foarte puţin şi se perpelea de bună voie pentru orice, pesemne că puterea îi plăcea până-ntr-atâta încât îi oferea un soi de ospăţ de vampir.

În timp ce Lydgate cina la domnul Vincy, comesenii se porniră să discute despre postul de

duhovnic; doctorul constată cum legăturile de rudenie cu domnul Bulstrode nu împiedicau o anumită libertate a observaţiilor, chiar din partea amfitrionului, deşi argumentele aduse de el împotriva aranjamentului propus se învârteau toate, până la unul, în jurul obiecţiilor aduse predicilor domnului Tyke, înţesate numai de doctrină; amfitrionul îşi exprima preferinţa pentru domnul Farebrother, ale cărui predici erau scutite de această tară. Domnului Vincy nu-i displăcea ideea ca duhovnicul să primească un salariu, în ipoteza că-i va fi plătit lui Farebrother, care era un omuleţ bun ca pâinea caldă şi cel mai priceput predicator de pretutindeni, ba mai era şi sociabil.

– În cazul acesta, ce atitudine vei adopta dumneata? – întrebă domnul Chichely, judecătorul de instrucţie, nelipsitul partener de înjurături ale domnului Vincy.

– A, mă bucur grozav că nu sunt acum unul dintre directori. Voi vota să se treacă chestiunea pe seama directorilor şi a comisiei medicale, laolaltă. Voi arunca o parte din răspunderea mea pe umerii dumitale, doctore – spuse domnul Vincy, uitându-se mai întâi la doctorul Sprague, decanul medicilor din oraş, şi apoi la Lydgate, care stătea în faţa lui. Dumneavoastră, *gentlemenii* medicali, trebuie să vă consultaţi ce fel de poţiune neagră veţi prescrie, ‚ai, domnule Lydgate?

– Îi cunosc prea puţin pe amândoi, răspunse Lydgate, dar, în general, numirile acestea ajung să ţină prea mult de simpatia personală. Omul cel mai nimerit pentru un anumit post nu este totdeauna şi individul cel mai bun ori cel mai plăcut. Câteodată, dacă doreşti să obţii o reformă, singura cale ar fi să-i pensionezi pe oamenii cumsecade la care ţine toată lumea şi să-i scoţi din cauză.

Doctorul Sprague, care trece drept practicianul cu cea mai mare „greutate”, deşi despre doctorul Mimchin se spunea de obicei că are mai multă „pătrundere”, alungă orice expresie de pe faţa lui lată şi greoaie şi-şi aţinti privirea asupra paharului de vin, în timp ce vorbea Lydgate. Orice manifestare care nu dădea loc de îndoieli şi suspiciuni, venind din partea acelui june – de pildă, o anumită înclinaţie a lui de a face vâlvă în jurul unor idei străine şi o dispoziţie de a zdruncina ceea ce fusese statornicit de înaintaşii săi – nu era deloc binevenită pentru un practician a cărui platformă ştiinţifică o fixase cu treizeci de ani mai înainte, un tratat asupra meningitei, din care cel puţin un exemplar marcat „personal” era legat în piele de viţel.

– Cât despre mine, urmă Lydgate, încerc oarecare solidaritate cu doctorul Sprague: mulţumirea de sine a cuiva reprezintă un fel de bun neimpozabil, pe care este teribil de neplăcut să-l vezi depreciat.

Dar remarca lui Lydgate nu întâmpină aprobarea adunării; domnul Vincy declară că, dacă ar fi după el, pe oamenii dezagreabili nu i-ar plasa nicăieri:

– Dă-le naibii de reforme! se stropşi domnul Chichely, nu există şarlatanie mai mare pe lume. Nu auzi niciodată de o reformă, fără să nu însemne o şmecherie menită să pună în pâine oameni noi. Sper că dumneata nu eşti unul dintre oamenii de la *Lancet*, domnule Lydgate – care pune la cale să ia instrucţia din mâinile profesiei juridice: cuvintele dumitale par să bată într-acolo.

– Îl dezaprob pe Wakley, interveni doctorul Sprague, mai mult decât pe oricare altul: este un individ rău intenţionat, gata să sacrifice responsabilitatea unei profesii, despre care toată lumea ştie că e dată de colegiile londoneze, numai ca să dobândească el un strop de notorietate personală. Sunt oameni cărora nu le pasă dacă ies stâlciţi în bătăi, numai să se discute despre ei. Dar uneori Wakley are dreptate.

– A, bine încuviinţă domnul Chichely, nu arunc cu piatra în nimeni, fiindcă oricui îi e mai aproape cămaşa decât haina; dar, trecând la dezbaterea noastră, aş vrea să ştiu cum poate un judecător de instrucţie să aprecieze mărturiile, dacă nu are pregătire de jurist?

– După părerea mea, interveni Lydgate, pregătirea juridică nu poate decât să sporească incompetenţa, în chestiuni care cer cunoştinţe de alt gen. Oamenii vorbesc despre mărturie ca şi cum ar putea fi într-adevăr cântărită în balanţă de către o Justiţie oarbă. Nimeni nu poate să spună că o mărturie este valabilă, decât dacă cunoaşte bine tema. Un avocat nu se pricepe mai mult decât o bătrână, când este vorba de o examinare *post-mortem*. Cum poate el să cunoască felul cum acţionează otrava? La fel de bine poţi spune că arta de a aprecia versuri te învaţă să apreciezi perspectiva recoltelor de cartofi.

– Îţi dai seama, presupun, că nu judecătorul de instrucţie are obligaţia de a conduce ancheta *post-mortem*, ci trebuie doar să ia depoziţia martorului medical? spuse domnul Chichely, cu o notă sarcastică în glas.

– Care este adesea la fel de ignorantă ca şi judecătorul de instrucţie în persoană, replică Lydgate. S-ar cuveni ca problemele de jurisprudenţă medicală să nu depindă de competenţa modernă a unui martor medical; iar judecătorul de instrucţie nu ar trebui să fie un om în stare să creadă că stricnina distruge învelişurile stomacului, dacă întâmplarea face ca un practician ignorant să-i afirme aşa ceva.

Într-adevăr, Lydgate pierduse din vedere faptul că domnul Chichely era judecător de instrucţie al Majestăţii sale şi încheie cu întrebarea inocentă:

– Nu sunteţi de acord cu mine, doctore Sprague?

– Într-o anumită măsură – când e vorba de districte foarte populate, şi în metropolă, spuse doctorul. Dar pare că va trece multă vreme până ce această parte a ţării va pierde serviciile prietenului meu Chichely, chiar dacă întâmplarea va face ca urmaşul lui să fie cel mai bun om din profesia noastră. Sunt sigur că Vincy mă va aproba.

– Da, da – dă-mi un judecător de instrucţie priceput să-şi hăituiască victimele, spuse domnul Vincy, jovial. Şi, după părerea mea, ai mai multă siguranţă folosind luminile unui om al legii. Nimeni nu poate cunoaşte totul. Majoritatea lucrurilor sunt un „har al Domnului”. Cât despre otrăvire, ce mai, ai nevoie să cunoşti legea. Haideţi, vreţi să trecem alături, în societatea doamnelor?

Lydgate nutrea părerea personală, cum că domnul Chichely ar putea fi chiar el judecătorul de instrucţie neorientat cu privire la învelişurile stomacului; dar nu intenţionase să facă aluzii la adresa celor de faţă. Aceasta era una dintre dificultăţile pe care le isca frecventarea societăţii bune din Middlemarch; era primejdios să repeţi mereu că orice slujbă salariată cere o calificare absolut necesară. Fred Vincy îl etichetase pe Lydgate pedant, şi acum domnul Chichely era înclinat să-l boteze oportunist; mai cu seamă când, în salon, păruse că se face din cale afară de agreabil Rosamundei, pe care fără ca ceilalţi să-şi dea prea bine seama o acaparase într-un *tête-à-tête*, deoarece doamna Vincy se aşezase la masa de ceai. Nu renunţase la niciuna dintre treburile ei casnice pentru a le trece pe seama fiică-si, iar obrazul înfloritor şi blajin al matroanei, văzut printre panglicile trandafirii vaporoase, ce fluturau în jurul bustului ei frumos, şi voioşia cu care se adresa soţului şi copiilor, alcătuiau, desigur, una dintre marile atracţii ale casei Vincy – atracţii care făceau

să-ţi vină şi mai uşor să te îndrăgosteşti de fiică. Această uşoară notă de vulgaritate fără pretenţii şi inofensivă, răspândită de doamna Vincy, punea şi mai mult în lumină rafinamentul Rosamundei, care întrecea toate aşteptările lui Lydgate.

Desigur, nişte picioruşe mici şi umeri desăvârşit modelaţi întăresc impresia de maniere rafinate, dar o opinie just formulată poate chiar uimitor de justă, când este însoţită de răpitoare arcuiri ale buzelor şi sprâncenelor. Şi Rosamunda putea spune cuvântul potrivit; căci era isteaţă, cu acel soi de isteţime în stare să se exprime pe orice ton, în afară de cel umoristic. Din fericire, nu încerca niciodată să glumească, şi poate că acest lucru arăta mai bine decât orice cât era de deşteaptă.

Îi veni uşor să înceapă un dialog cu Lydgate. El regreta că nu o auzise cântând cu câteva zile mai înainte, la Stone Court. Singura plăcere pe care şi-o îngăduise, în ultima parte a şederii sale la Paris, fusese să se ducă să asculte muzică.

– Probabil că dumneata ai studiat muzica? întrebă Rosamunda

– Nu, cunosc notele pe care le scot multe păsări, şi ştiu multe melodii după ureche; dar muzica pe care n-o cunosc deloc şi nu am nicio idee despre ea mă încântă – mă mişcă. Ce proşti sunt oamenii că nu se folosesc mai mult de o asemenea plăcere, aflată la îndemâna lor!

– Da, şi vei descoperi că Middlemarch-ul este foarte nearmonios. Anevoie găseşti aici vreun muzician bun. Cunosc doar doi *gentlemeni* care cântă cât de cât bine.

– Îmi închipui că e la modă să se cânte bucăţi comice ritmate, lăsându-ţi libertatea să-ţi născoceşti melodia – aşa cum ţi s-ar bate tactul într-o tobă?

– A, l-aţi auzit pe domnul Bowyer, spuse Rosamunda, îngăduindu-şi unul din rarele ei zâmbete. Dar vorbiţi foarte urât despre vecinii noştri.

Lydgate aproape uitase că trebuie să continue conversaţia, gândindu-se cât de fermecătoare era făptura aceea, cu veşmântul ei ce părea croit din cel mai azuriu cer, iar ea însăşi atât de imaculat de blondă, de parcă tocmai se desfăcuseră petalele vreunei flori uriaşe, dezvăluind-o; şi totuşi, odată cu acel bălai aer de copilă, vădea atât de multă graţie cumpănită, firească. De când purta în suflet amintirea Laurei, Lydgate pierduse orice gust pentru tăcerea ochilor mari: vaca divină nu-l mai atrăgea, iar Rosamunda era absolut opusul ei. Dar îşi veni din nou în fire:

– Sper că astă-seară îmi vei permite să aud puţină muzică.

– Îţi voi îngădui să-mi asculţi încercările, dacă-ţi face plăcere, grăi Rosamunda. Papá va stărui negreşit să cânt. Dar o să tremur în faţa dumitale, care i-ai auzit pe cei mai buni cântăreţi din Paris. Eu am ascultat foarte puţine concerte: am fost o singură dată la Londra. Dar organistul nostru de la Saint Peter este un muzician bun, şi-mi continui studiile cu el.

– Spune-mi ce-ai văzut la Londra.

– Prea puţin. (O fată mai naivă ar fi spus: „A! totul!” Rosamunda era însă mai pricepută). Câteva dintre acele privelişti banale pe care sunt duse totdeauna să le vadă fetele de la ţară, necioplite.

– Te socoteşti o fată de la ţară? întrebă Lydgate, uitându-se la dânsa; fără să vrea, vorbele lui vădeau admiraţie, ceea ce o făcu pe Rosamunda să roşească de plăcere.

Dar se mulţumi să rămână serioasă; îşi întoarse puţin gâtul lung şi întinse mâna să-şi dezmierde cosiţele care luau ochii – un gest obişnuit la ea, la fel de drăgălaş ca şi mişcarea labei unei pisicuţe. Ceea ce nu însemna că Rosamunda ar fi adus câtuşi de puţin cu o pisicuţă; era o silfidă capturată de

tânără şi educată la pensionul doamnei Lemon.

– Te asigur că mintea mea a rămas necioplită, răspunse ea pe dată. Fac faţă în Middlemarch. Nu mă tem să discut cu vechii mei vecini. De dumneata însă mi-e într-adevăr frică.

– O femeie desăvârşită ştie aproape totdeauna mai multe decât noi, bărbaţii, deşi cunoaşterea ei e de un gen diferit. Sunt convins că m-ai putea învăţa o mie de lucruri – la fel cum o pasăre încântătoare l-ar putea învăţa pe un urs, dacă s-ar găsi între ei vreun grai comun. Din fericire, între femei şi bărbaţi există un limbaj comun, astfel că urşii pot fi învăţaţi!

– A, Fred a început să zdrăngănească! Mă duc, să-l împiedic să-ţi toace nervii, spuse Rosamunda, trecând în partea cealaltă a încăperii, unde Fred care, la dorinţa părinţilor lor ridicase capacul pianului, pentru ca Rosamunda să le poată oferi puţină muzică, executa în paranteză, cu o singură mână, melodia *Cireaşă coaptă*.

Chiar oamenii capabili, care şi-au trecut examenele, se ţin şi ei câteodată, de asemenea pozne la fel ca şi Fred cel trântit.

– Fred, te rog să-ţi amâni exerciţiile pe mâine; ai să-l îmbolnăveşti pe domnul Lydgate, zise Rosamunda. Are ureche muzicală.

Fred râse şi-şi duse melodia până la capăt.

Rosamunda se întoarse spre Lydgate, zâmbind galeş, şi adăugă:

– Vezi, deci, urşii nu se lasă totdeauna educaţi.

– Ia, dă-i drumul Rosy! exclamă Fred; sări de pe taburet şi-l răsuci spre ea, părând că aşteaptă din toată inima să se desfete. Mai întâi câteva melodii sprintene!

Rosamunda cânta admirabil. Profesorul ei de la pensionul doamnei Lemon (instituţie situată în apropierea reşedinţei unui comitat, oraş cu o istorie memorabilă, care avea ca relicve o biserică şi un castel) era unul dintre acei muzicieni excelenţi, aflaţi uneori prin provinciile noastre, demn de comparat cu mulţi faimoşi *Kapellmeisteri* dintr-o ţară unde se oferă cu precădere condiţii de a dobândi celebritate muzicală. Rosamunda, cu instinctul ei de executantă, îi prinse maniera interpretativă, şi reproducea, de parc-ar fi fost propriul lui ecou, stilul amplu al profesorului, de redare a muzicii nobile. Era aproape uluitor, când o auzeai prima oară. Un suflet ascuns părea să ţâşnească din degetele Rosamundei şi chiar aşa era într-adevăr, deoarece sufletele îşi continuă existenţa în ecouri perpetue, şi pentru oricare expresie a frumosului se află undeva un impuls al experienţei trecutului, chiar când e vorba doar de un interpret. Lydgate era subjugat şi începea să creadă în Rosamunda ca într-o forţă excepţională. La urma urmei, cugeta el, nu trebuie să fii surprins, când descoperi aceste rare armonii ale naturii în împrejurări aparent nefavorabile: ele se ivesc oriunde au prilejul, şi întotdeauna în condiţii care nu bat la ochi. Stătea şi privea: nu se ridică să-i facă vreun compliment, lăsând aceste omagii pe seama altora, acum că admiraţia sa căpătase profunzime.

Cântul ei era mai puţin remarcabil, dar vădea de asemenea şcoală bună; suna dulce ca un clinchet în perfectă armonie. E drept că avea în repertoriu: *Vino la întâlnire sub clar de lună* şi *Am colindat*, pentru că muritorii trebuie să ţină seama de moda vremii lor, şi nimeni altul decât un antic nu e în stare să fie totdeauna clasic. Dar Rosamunda mai putea să cânte cu efect şi *Suzana cu ochi negri*, sau arietele lui Haydn, sau *Voi che sapete*[43] sau *Batti, batti*[44] – trebuia doar să ştie ce anume place

publicului.

Tatăl îşi rotea privirea asupra asistenţei, desfătându-se cu admiraţia lor. Mama, asemenea unei Niobe[45] gata să facă faţă oricăror încercări, stătea cu mezina în poală, mişcând uşurel mâna copilei, în tact cu muzica. Iar Fred, deşi nu se înflăcăra de obicei pentru posibilităţile lui Rosy, asculta muzica cu desăvârşită supunere, dorindu-şi să fi cântat şi el la fel de bine cu flautul lui. Era cea mai agreabilă petrecere de familie la care asistase Lydgate, de când sosise în Middlemarch. Membrii clanului Vincy erau dornici să se bucure de viaţă, înlăturau orice nelinişte şi păstrau credinţa că omului i s-a hărăzit traiul pe acest pământ pentru a se veseli; ceea ce-i făcea să aibă o casă cu totul altfel decât cele de prin târgurile din comitate, în vremea aceea, când evanghelismul aruncase umbra unei anumite suspiciuni asupra puţinelor amuzamente ce mai dăinuiau prin provincii, ca şi cum ar fi purtat germenii ciumei. În casa Vincy se încingea totdeauna o partidă de whist; şi acum mesele de joc erau pregătite, făcându-i pe câţiva dintre cei de faţă să asculte muzica măcinaţi de o tainică nerăbdare. Înainte de a se sfârşi interludiul muzical, apăru domnul Farebrother – un bărbat chipeş, cu pieptul lat, dar altminteri scund, de vreo patruzeci de ani, al cărui păr negru era tare rărit; strălucirea se adunase toată în ochii săi ageri, cenuşii.

Apariţia lui părea o plăcută schimbare a luminii; o opri din drum cu un ghiumbuşluc patern pe micuţa Luiza, pe care domnişoara Morgan o ducea la culcare şi salută pe fiecare cu câte un cuvânt adresat lui sau ei personal; în zece minute, păru să condenseze mai multe vorbe decât se rostiseră toată seara. Pretinse de la Lydgate să-şi ţină făgăduiala şi să vină să-l viziteze.

– Nu te las să-mi scapi, fiindcă vreau să-ţi arăt câteva exemplare interesante. Noi, colecţionarii, simţim interes faţă de orice persoană nouă, până ce a văzut tot ce avem de arătat. Dar de-ndată cârmi spre masa de whist, frecându-şi palmele: Haide, să fim serioşi! Nu joci, domnul Lydgate? Aha! eşti prea tânăr şi uşuratic pentru asemenea lucruri.

Lydgate îşi spuse în sinea lui că ecleziastul, cu iscusinţa lui, care domnului Bulstrode nu-i era pe plac, părea să fi aflat un popas agreabil în casa aceasta unde, hotărât lucru, nu domnea deloc erudiţia. Aproape că-l înţelegea: buna dispoziţie, chipurile atrăgătoare ale celor mai vârstnici şi mai tineri şi certitudinea că-şi va petrece timpul fără a-şi supune la caznă inteligenţa făceau casa ademenitoare, pentru cei care nu aveau nimic deosebit de făcut în orele lor libere.

Totul arăta înfloritor şi voios, afară de domnişoara Morgan, care avea părul castaniu, un aer posac şi resemnat şi, privită în totul, era – cum spunea adesea doamna Vincy – exact persoana potrivită pentru a fi guvernantă. Lydgate nu intenţiona să facă multe vizite de acest fel. Însemna să-ţi iroseşti jalnic serile; chiar şi acum, după ce va mai discuta puţin cu Rosamunda, avea de gând să se scuze şi să plece.

– Sunt sigură că n-o să-ţi placă la noi, în Middlemarch, i se adresă ea, după ce jucătorii de whist îşi fixaseră locurile. Suntem cu toţii foarte mărginiţi, iar dumneata ai fost deprins cu ceva absolut diferit.

– Presupun că mai toate târgurile provinciale sunt deopotrivă, grăi Lydgate. Dar am remarcat cum fiecare crede că oraşul lui este mai stupid decât oricare altul. Eu m-am hotărât să iau Middlemarch-ul aşa cum se prezintă, şi voi fi foarte îndatorat dacă târgul mă va primi în acelaşi fel. Un lucru e sigur, şi anume: că am găsit aici unele farmece mult mai mari decât mă aşteptam.

– Te referi la plimbările călare făcute spre Tipton şi Lowick; sunt pe gustul tuturora, rosti cu simplitate Rosamunda.

– Nu, mă refer la ceva mult mai aproape de mine.

Rosamunda se ridică şi-şi luă împletitura la care lucra, apoi spuse:

– Dansezi vreodată? Nu sunt deloc sigură dacă oamenii inteligenţi dansează.

– Aş dansa cu dumneata, dacă-mi dai voie.

– O! exclamă Rosamunda, şi râse, luându-l uşor în zeflemea. Voiam doar să spun că avem uneori serate dansante, şi doream să ştiu dacă te-ai simţi indignat primind o invitaţie.

– Nu, cu condiţia menţionată adineauri.

După această flecăreală, Lydgate îşi închipui că pleacă, dar luând-o spre mesele de whist, se lăsă antrenat de felul cum se desfăşura partida şi privi jocul domnului Farebrother, care era un maestru, precum şi faţa lui – un izbitor amestec de şiretenie şi blândeţe. La ora zece se servi supeul (aşa cerea tradiţia împământenită în Middlemarch) şi se bău punci; dar domnul Farebrother luă doar un pahar cu apă. Câştiga, dar părea că nu există niciun motiv ca roberele să nu fie luate de la capăt, aşa că, în cele din urmă, Lydgate spuse la revedere tuturor.

Cum însă nu se făcuseră încă ceasurile unsprezece, se hotărî să se plimbe în aerul răcoros, luând-o către turnul bisericii St. Botolph, a domnului Farebrother, edificiu care se înălţa întunecat, masiv şi pătrat, pe fundalul cerului înstelat. Era cea mai veche biserică din Middlemarch; ca venit, însă, reprezenta dor un vicariat şi aducea patru sute de lire pe an. Lydgate auzise acest amănunt şi se întreba acum în ce măsură pentru domnul Farebrother contau banii câştigaţi la cărţi; „Pare un tip foarte simpatic, dar Bulstrode poate avea motivele lui bine întemeiate,” gândi el. Multe lucruri s-ar fi desfăşurat mai uşor pentru Lydgate, dacă ar fi ieşit la iveală că, în general, domnul Bulstrode îşi avea motivele lui bine întemeiate. „Ce contează pentru mine doctrina lui religioasă, dacă odată cu ea aduce şi câteva idei bune? Asemenea minţi trebuiesc folosite aşa cum sunt.”

Asupra acestor constatări se opreau, în mod concret, primele meditaţii ale lui Lydgate, în timp ce se plimba, îndepărtându-se de locuinţa domnului Vincy, de aceea mă tem că multe doamne nu vor socoti meditaţiile sale prea vrednice de atenţia lor. Gândul la Rosamunda şi la muzica ei nu treceau înaintea oricărui altul; deşi, când îi veni rândul, stărui asupra acestei imagini în tot restul plimbării sale; totuşi nu se simţi deloc tulburat şi nu avu câtuşi de puţin impresia că un nou suflu a pătruns în viaţa lui. Nu putea să se însoare; nu dorea să se căsătorească decât peste câţiva ani, şi de aceea nu era pregătit să nutrească iluzia că s-a îndrăgostit de o fată pe care se întâmplase să o admire. Nu încape îndoială că o admira nespus pe Rosamunda, dar cugeta că nebunia de care se lăsase copleşit o dată, din pricina Laurei, nu avea cum să se repete faţă de oricare altă femeie. Negreşit, dacă ar fi fost cât de cât vorba de dragoste, nu încape nicio îndoială că l-ar fi vrăjit o făptură ca această domnişoară Vincy, înzestrată exact cu genul de inteligenţă pe care-l poate dori cineva la o femeie: şlefuită, rafinată, docilă, potrivită cu toate aspectele delicate ale vieţii, şi totul în sipetul unui trup ce exprima aceste însuşiri cu o forţă de convingere ce nu mai avea nevoie de nicio altă dovadă. Lydgate avea certitudinea că, dacă se va însura vreodată, soţia lui va fi dotată cu acea iradiere de feminitate, acea distincţie feminină menită să stea alături de flori şi de muzică; acel gen de frumuseţe care, prin însăşi natura sa e o expresie a virtuţii, fiind turnată în tiparul bucuriilor celor mai pure şi mai gingaşe.

Dar, de vreme ce nu intenţiona să se însoare în următorii cinci ani, treaba lui cea mai grabnică era să se uite în noua carte, intitulată *Frigurile*, a lui Louis, care îl interesa în mod deosebit, fiindcă îl cunoscuse pe Louis la Paris, şi urmărise multe demonstraţii anatomice, în scopul de a verifica diferenţele specifice dintre tifos şi febra tifoidă. Se duse acasă şi citi până târziu, spre ziuă; urmărea detaliile şi relaţiile acestui studiu patologic cu mai mult spirit de pătrundere decât considerase vreodată că i-ar fi necesar în cercetarea complexităţilor iubirii şi a mariajului; asupra acestor subiecte se socotea amplu informat din literatură şi din acea înţelepciune tradiţională transmisă în conversaţiile vesele ale bărbaţilor. Cartea lui Louis însă prezenta condiţii necunoscute şi-i dăruia acea încântătoare cazně a imaginaţiei care nu este un simplu joc arbitrar, ci exerciţiul unor facultăţi disciplinate; cu luciditate şi în deplină supunere faţă de datele cunoaşterii, imaginaţia combină probabilităţile şi construieşte ipoteze; şi apoi, într-o alianţă şi mai energică cu Natura imparţială, se desprinde de ceea ce a construit, pentru a inventa probe menite să pună la încercare propria ei muncă.

Mulţi oameni au fost lăudaţi pentru imaginaţia lor vie, pe temeiul bogăţiei de amănunte cu care înfăţişează un desen oarecare sau o naraţiune ieftină: ei redau nişte biete vorbe rostite pe aştri îndepărtaţi; îl descriu pe Lucifer pogorând în misiunile lui josnice, sub chipul unui om mare şi hâd, cu aripi de liliac şi scăpărări fosforescente; sau exagerează stări de apatie care par să reflecte viaţa într-un vis bolnav. Lydgate însă privea aceste soiuri de inspiraţii ca de ajuns de vulgare şi insuflate de beţie în comparaţie cu imaginaţia ce aruncă lumină asupra unor acţiuni subtile; asemenea fapte nu pot fi urmărite cu niciun fel de lentile, ci doar detectate în bezně, pe lungile cărări ale unei cercetări anevoioase, iluminate numai de aceea flacără lăuntrică, rafinament suprem al Energiei, capabilă să cuprindă până şi atomii eterici în spaţiile ei ideal iluminate. Cât despre Lydgate, aruncase departe, peste bord, toate născocirile ieftine, zestrea ignoranţei, capabilă pe acest teren şi la largul ei; era înamorat de acea arzătoare inventivitate ce alcătuieşte însăşi viziunea cercetării, dând un cadru provizoriu obiectului de studiu, cadru pe care-l corectează într-una până ce atinge o tot mai mare exactitate de relaţii; voia să străpungă obscuritatea acelor minuscule procese ce pregătesc fericirea şi bucuriile umane, să străbată prin acele invizibile făgaşuri, primele locuri unde încolţesc spaima, mania şi crima, să arunce lumină asupra acelei delicate suspensii şi tranziţii de care depinde conştiinţa fericirii sau a nefericirii.

Când lăsă jos cartea, îşi întinse picioarele spre tăciunii din vatră şi îşi încleştă mâinile la ceafă; îl învăluia acea căldură potolită, ce urmează unei clipe de înflăcărare, când gândul lunecă de la cercetarea unei teme specifice către intuirea difuză a corelaţiilor ei cu tot restul existenţei noastre; era ca şi cum s-ar fi trântit pe spate, după o partidă zdravănă de înot, şi ar fi plutit destins, cheltuindu-şi prin repaus puterea neepuizată. Studiile îi deşteptau lui Lydgate o încântare triumfătoare şi un soi de milă pentru acei oameni mai puţin norocoşi, care nu aparţineau profesiei sale.

„Dacă nu aş fi apucat pe această cale când eram un băieţandru, se gândi el, poate m-aş fi lăsat prins în vreuna dintre muncile acelea stupide, de tras la ham, şi aş fi trăit veşnic cu ochelari de cal. N-aş fi fost niciodată fericit în vreo profesie care nu mi-ar fi solicitat cea mai intensă încordare intelectuală, îngăduindu-mi totodată să păstrez contactul cald cu semenii mei. Din acest punct de vedere, nimic nu se compară cu profesiunea medicală; să duci în acelaşi timp viaţa omului de ştiinţă care atinge culmile şi viaţa măruntă de prieten al bătrânilor mucegăiţi din parohie. Aşa ceva îi vine

mai greu unui cleric. Farebrother pare a fi o anomalie.”

Acest ultim gând îi aduse aminte de familia Vincy şi de toate imaginile serii. Pluteau în mintea sa în mod destul de agreabil, iar când îşi luă lumânarea de pe noptieră, un zâmbet abia schiţat, care însoţeşte amintirile plăcute, îi arcui buzele. Era un om cu sânge arzător, dar deocamdată ardoarea i-o absorbise dragostea pentru munca sa şi ambiţia de a-şi face din viaţă un factor recunoscut în strădania pentru propăşirea omenirii – ca şi alţi eroi ai ştiinţei, care au pornit tot de la o obscură practică a profesiunii la ţară.

Sărmanul Lydgate! sau, aş spune: Sărmana Rosamunda! Amândoi trăiau într-o lume despre care celălalt nu ştia nimic. Lui Lydgate nici nu-i trecuse prin minte că fusese subiectul unei febrile meditaţii ale Rosamundei; ea nu avea motive să se gândească la măritişul ei ca la ceva ce avea să se petreacă într-un viitor nedefinit şi nici studii de patologie capabile să-i abată mintea de la acea deprindere de a rumega la nesfârşit anumite gânduri, de a reconstitui în sinea ei anumite priviri, cuvinte şi fraze, deprindere care alcătuieşte o bună parte din viaţa celor mai multe fete. Lydgate nu intenţionase să o privească cu mai multă admiraţie sau să-i facă mai multe complimente decât este inevitabil atunci când un bărbat se află în tovărăşia unei fete frumoase; într-adevăr, îi savurase muzica aproape în tăcere, fiindcă se ferise să se arate bădăran, spunându-i că fusese grozav de surprins să-şi dea seama că ea stăpâneşte o asemenea măiestrie. Dar Rosamunda înregistrase fiecare privire şi cuvânt şi le aprecia drept preludiul unei idile voite de ea cu tot dinadinsul, momente care capătă valoare pe măsură ce acţiunea se dezvoltă şi creşte aşa cum s-a prevăzut. În idila ei, Rosamunda nu avea nevoie să-şi imagineze prea multe amănunte despre viaţa lăuntrică a eroului, sau despre preocuparea serioasă care-l călăuzea în lume: desigur, omul avea o profesiune şi era deştept, precum şi suficient de plăcut la înfăţişare; dar amănuntul captivant la Lydgate era obârşia aleasă; aceasta îl deosebea de toţi admiratorii din Middlemarch şi înfăţişa căsătoria cu el drept perspectiva de a se înălţa în rang şi a se apropia puţin de acel rai pe pământ, ce i-ar fi îngăduit să nu aibă nimic de-a face cu muritorii de rând şi, poate, să frecventeze în sfârşit rude absolut egale cu persoanele din comitat care-i priveau de sus pe Middlemarchezi. O parte din inteligenţa Rosamundei consta în putinţa de a deosebi cu multă fineţe cel mai vag parfum ce arăta rangul; iar odată, când le zărise pe domnişoarele Brooke cum îşi însoţeau unchiul la curtea cu juri şi se aşezau în rândurile rezervate aristocraţiei, le invidiase, în ciuda îmbrăcăminţii lor simple.

Dacă vi se pare de necrezut că obârşia aleasă a lui Lydgate putea provoca fiori de satisfacţie a căror apariţie nu se datora deloc dragostei – vă voi ruga să vă folosiţi în mod ceva mai viu puterea de comparaţie şi să cugetaţi dacă postavul stacojiu şi epoleţii n-au exercitat niciodată asemenea înrâurire. Pasiunile noastre nu trăiesc separate în încăperi încuiate ci, îmbrăcate cu mica lor garderobă de noţiuni, îşi aduc proviziile la masa comună şi prânzesc laolaltă, hrănindu-se din acelaşi stoc de rezervă, după pofta fiecăruia.

De fapt, închipuirea Rosamundei era complet dominată nu atât de persoana lui Tertius Lydgate, aşa cum se înfăţişa el, ci de relaţiile dintre ei. Era o atitudine scuzabilă – la o fată deprinsă să audă că toţi tinerii ar putea fi, ar voi să fie, ar fi sau erau într-adevăr îndrăgostiţi de ea – să creadă că Lydgate n-ar putea constitui o excepţie.

Vorbele şi înfăţişarea lui însemnau pentru Rosamunda mai mult decât cele ale altor bărbaţi,

fiindcă o interesau mai mult: medita de zor asupra lor şi zăbovea sârguincios asupra acelor perfecţiuni ale înfăţişării comportamentului, sentimentelor şi a tuturor celorlalte rafinamente ale ei care ar fi găsit în Lydgate un admirator mai adecvat decât îşi dăduse seama până atunci.

Căci Rosamunda, deşi nu făcea niciodată ceva neplăcut pentru ea, era harnică: şi acum se arăta mai grăbită ca oricând să-şi schiţeze peisajele, căruţele de târg şi portretele prietenilor, să-şi exerseze gamele şi să fie din zori şi până-n noapte propriul ei model de perfectă *lady*, având întotdeauna un public în propria ei conştiinţă, la care câteodată se adăuga un public exterior mai variat, deloc inoportun, sub chipul numeroşilor musafiri ai casei. Îşi mai găsea vreme şi pentru a citi cele mai bune romane, şi chiar pe cele mai de mâna a doua, şi cunoştea multe versuri pe de rost. Poemul ei favorit era *Lalla Rookh*[46].

„E cea mai bună fată din lume! Fericit o să fie cel care o cucereşte!”, această impresie o lăsa *gentlemenilor* vârstnici care vizitau familia Vincy; iar tinerii pretendenţi respinşi se gândeau să-şi mai încerce o dată norocul, după tipicul din târgurile provinciale, unde zarea nu este înţesată de rivali ce sosesc cu duiumul. Dar doamna Plymdale aprecia că Rosamunda fusese educată la un diapazon ridicul, căci la ce foloseau desăvârşiri care urmau să fie aruncate deoparte, de-ndată ce avea să se mărite? În vreme ce mătuşa ei Bulstrode, care închina un devotament de soră familiei fratelui ei, nutrea două dorinţe sincere pentru Rosamunda: să poată vădi o minte mai serioasă, şi să întâlnească un soţ a cărui avere să corespundă obiceiurilor ei.

43 *Voi care ştiţi* (n.t.).
44 Bate, bate (n.t.).
45 Regina legendară a Frigiei, mamă a şapte fii şi şapte fiice (n.t.).
46 Culegere de povestiri orientale în versuri, aparţinând lui *Thomas Moore* (1779-1852) (n.t.).

XVII

Zâmbind, rosti-nţeleptu: – Iacă,
Fată frumoasă, dar săracă,
Speranţa a murit burlacă.

În seara următoare, Lydgate se duse să-l vadă pe reverendul Farebrother, care trăia într-un vechi vicariat clădit din piatră, destul de venerabil ca să facă pereche cu biserica din apropierea lui. Tot mobilierul casei era şi el bătrânesc, dar avea altă vârstă – cea a părintelui şi a bunicului domnului Farebrother. Vedeai acolo fotolii albe pictate, ornate cu aurării şi cununi, şi nişte desuete baldachine de mătase roşie, cu multe tăieturi. Se mai aflau şi nişte portrete gravate ale Lorzilor Cancelari şi ale altor magistraţi celebri din secolul trecut; şi de asemenea vechi oglinzi, menite să le reflecteze, precum şi măsuţe din lemn satinat, şi sofale semănând cu prelungirea unor fotolii greoaie, toarte reliefate pe fundalul de *boiserie*[47] întunecată. Aceasta era fizionomia salonului în care fu introdus Lydgate, şi acolo îl primiră trei doamne, la fel de demodate şi de ofilite, dar înzestrate cu o autentică respectabilitate: doamna Farebrother, mama căruntă a vicarului, înzorzonată cu volănaşe şi văluri de o gingaşă albeaţă, ţinându-se dreaptă în jilţ, cu ochi ageri şi neavând încă şaptezeci de ani împliniţi; domnişoara Noble, sora ei, o bătrână doamnă firavă, cu aspect mai blajin; cu danteluţe şi volănaşe vizibil mai uzate şi cârpăcite, şi domnişoara Winnifred Farebrother, sora mai mare a vicarului, arătoasă ca şi el, dar împopoţonată şi resemnată cum sunt înclinate să fie doar femeile singuratice care-şi irosesc vieţile într-o necurmată supunere faţă de cei mai vârstnici decât ele.

Lydgate nu se aşteptase să vadă un grup atât de neobişnuit: ştiind doar că domnul Farebrother era holtei, se gândise că va fi condus într-un cuibuşor comod, unde mobila de căpetenie avea să fie reprezentată, probabil de cărţi şi obiecte din domeniul ştiinţelor naturale. Vicarul însuşi părea că are o înfăţişare diferită, cam aşa cum se întâmplă cu majoritatea oamenilor, când persoane care i-au cunoscut într-altă parte îi văd pentru prima oară în căminele lor: unii dintre ei îţi evocă un actor ce interpretează de obicei roluri de om simpatic şi care a fost distribuit într-o nouă piesă în rolul personajului rău. Nu era cazul domnului Farebrother; el părea doar un pic mai blând şi mai tăcut, principalul personaj guraliv fiind maică-sa, în vreme ce vicarul presăra ici şi colo, în conversaţie, câte o observaţie trădând o fire de om bine dispus şi tolerant. Era evident că bătrâna doamnă se deprinsese să indice celor din anturajul său ceea ce se cuvine să gândească fiecare şi privea orice subiect ca nereprezentând absolută siguranţă dacă nu stătea ea la cârmă. I se garanta răgazul necesar pentru această funcţiune, deoarece micile sale îndatoriri casnice cădeau în grija domnişoarei Winnifred. În timp ce firava domnişoară Noble ţinea pe braţ un coşuleţ în care depusese o bucată de zahăr, ce picase mai întâi ca din greşeală în farfurioara ei; după aceea se uită pe furiş în jur şi-şi întoarse privirea la ceaşca ei de ceai, scoţând un mic zgomot inocent, ca acela făcut de un patruped plăpând şi sfios. Vă rog să nu o judecaţi greşit pe domnişoara Noble. Coşuleţul conţinea mici economii, agonisite din hrana ei mai portabilă şi erau destinate copiilor prietenilor săraci pe care îi vizita în dimineţile frumoase. Adoptarea şi răsfăţarea tuturor făpturilor neajutorate îi prilejuia o

încântare atât de spontană, încât o practica socotind-o mai degrabă un viciu plăcut. Poate că era conştientă de ispita de a fura de la cei care aveau mult ca să le poată dărui celor lipsiţi şi, în conştiinţa ei, era sădit sentimentul de vinovăţie trezit de dorinţa aceea reprimată. Trebuie să fii sărac, ca să cunoşti luxul de a dărui!

Doamna Farebrother îi ură bun venit oaspetelui, scrupulos şi cu o solemnitate plină de însufleţire. Îl informă numaidecât că în casa lor nu aveau prea des nevoia de asistenţă medicală. Îşi crescuse copiii cu flanele şi învăţându-i să nu fie lacomi la mâncare, considerând că această meteahnă era principalul motiv pentru care oamenii necesitau prezenţa doctorilor. Lydgate pledă pentru cei ai căror taţi şi mame întrecuseră ei înşuşi măsura la mâncare, dar doamnei Farebrother i se părea primejdios să judece astfel situaţia. Natura era mai justă; i-ar fi fost uşor oricărui mâncău mârşav să susţină că străbunii săi trebuiau să fie spânzuraţi în locul lui.

Dacă cei care avuseseră taţi răi şi mame rele păcătuiau la rândul lor, trebuiau spânzuraţi pentru propria lor vină. Nu se cade să arunci vina în spinarea celor pe care nu-i poţi vedea cu ochii.

– Mama mea e ca bătrânul George al III-lea, zise vicarul, se pronunţă împotriva metafizicii.

– Sunt împotriva a ceea ce este greşit, Camden. Eu zic să ţii bine în mână câteva adevăruri simple şi să măsori totul ca lumea, cu ajutorul lor. În tinereţea mea, domnule Lydgate, nu se punea niciodată întrebarea: ce e rău şi ce e bine. Noi cunoşteam catehismul, şi asta ne ajungea; ne chezăşuia un crez şi îndatoriri înalte. Fiecare persoană respectabilă din sânul Bisericii avea aceleaşi păreri. Dar acum, dacă vorbeşti ca din cartea de rugăciuni, rişti să fii contrazis.

– Asta înseamnă că trăim mai degrabă plăcut pentru cei care doresc să-şi menţină un punct de vedere personal, constată Lydgate.

– Dar mama mea cedează întotdeauna rosti vicarul, viclean.

– Nu, nu, Camden, nu trebuie să-l atragi pe domnul Lydgate într-o greşeală cu privire la persoana *mea*. Nu aş arăta niciodată asemenea lipsă de respect faţă de părinţii mei, încât să renunţ la învăţătura lor. Oricine îşi poate da seama ce iese când adopţi alte opinii. Dacă te-ai schimbat odată, de ce nu şi de douăzeci de ori?

– Un om poate descoperi argumente serioase pentru a-şi schimba părerile o dată, fără să vadă altele la fel de temeinice pentru a şi le schimba din nou, spuse Lydgate, amuzat de verdictele categorice date de bătrâna doamnă.

– În privinţa aceasta, scuză-mă. Dacă alergi după argumente, ele nu lipsesc niciodată, când un om nu vădeşte statornicie mintală. Tatăl meu nu şi-a schimbat părerile, în viaţa lui; a rostit predici morale simple, fără a căuta argumente, şi era un suflet bun – cunosc mai puţini oameni mai buni decât el. Când o să-mi aduci un om bun croit din argumente, am să-ţi pun pe masă un ospăţ bun, preparat numai după cartea de bucate. Asta e părerea mea, şi cred că nimeni nu are un stomac destul de solid ca să suporte aşa ceva.

– În privinţa cinei, cu siguranţă că nu, mamă, zise domnul Farebrother.

– E acelaşi lucru cu bucatele sau cu omul. Am aproape şaptezeci de ani, domnule Lydgate, şi mă bizui pe experienţă. Nu sunt dispusă să mă las călăuzită de noi lumini, deşi se află berechet pe la noi, ca şi prin alte părţi. Eu susţin că oamenii aceştia vin cu lucruri în doi peri: nici laie, nici bălaie. Pe vremea mea lucrurile nu stăteau aşa: prelatul era prelat, şi un cleric, poţi fi absolut sigur, rămânea un

gentleman, chiar când nu reprezenta nimic altceva. Acum însă, cineva poate să nu fie cu nimic mai bun decât un sectant, şi totuşi să vrea să-l dea la o parte pe fiul meu, sub pretextul doctrinei. Dar, indiferent cine ar râvni să-l dea deoparte, sunt mândră să afirm, domnule Lydgate, că fiul meu poate sta alături de oricare predicator din acest regat, ca să nu mai vorbim din acest oraş, ceea ce constituie un termen de comparaţie doar scăzut; cel puţin, după judecata mea, deoarece eu m-am născut şi am fost crescută la Exeter.

– O mamă nu e niciodată părtinitoare, adăugă domnul Farebrother, zâmbind. Ce crezi că spune despre Tyke mama lui?

– A, sărmana făptură! Într-adevăr, ce poate spune? exclamă doamna Farebrother, al cărui spirit tăios era tocit pentru moment de recunoaşterea încrederii în judecăţile materne. Să n-ai nicio grijă, în sinea ei îşi spune adevărul.

– Şi care e adevărul? întrebă Lydgate. Sunt curios să aflu.

– A, nicidecum rău, interveni domnul Farebrother. Este un ins zelos: nu prea învăţat şi nu prea înţelept, cred – deoarece nu cădem de acord.

– Cum aşa, Camden! interveni domnişoara Winnifred. Griffin şi cu soţia lui mi-au comunicat chiar azi că domnul Tyke le-a zis că nu vor mai căpăta cărbuni, dacă vin să-ţi asculte predicile.

Doamna Farebrother îşi lăsă jos lucrul de mână la care începuse iar să croşeteze, după ce-şi luase mica porţie de ceai şi pâine prăjită, şi se uită la feciorul ei ca şi cum i-ar fi spus: „Ai mai auzit una ca asta?”. Domnişoara Noble exclamă: – Vai, bietele făpturi! bietele făpturi! referindu-se, probabil, la dubla pierdere – predicile şi cărbunii pe care o riscau cei vizaţi. Vicarul însă răspunse liniştit:

– Asta fiindcă nu sunt enoriaşii mei. Şi nu cred că pentru ei predicile mele valorează cât o încărcătură de cărbuni.

– Domnule Lydgate, i se adresă doamna Farebrother, care nu putea trece cu vederea asemenea lucruri, nu-l cunoşti pe fiul meu: totdeauna se subapreciază. I-am spus că-l subapreciază pe Dumnezeu, care l-a plămădit şi a făcut dintr-însul un excelent predicator.

– Mamă, asta trebuie să fie o aluzie ca să-l duc pe domnul Lydgate în biroul meu, spuse vicarul, râzând. I-am promis să-i arăt colecţia mea – şi adăugă, întorcându-se spre Lydgate: mergem?

Doamnele protestară în cor. Domnul Lydgate nu se cădea să fie răpit în grabă, fără a i se îngădui să accepte încă o ceaşcă de ceai; domnişoara Winnifred avea în ceainic ceai bun, din belşug. De ce era Camden atât de zorit să ducă un musafir în vizuina lui? Acolo nu găseai nimic altceva decât vermină murată şi sertare doldora de clopoţei şi molii, fără măcar un covor pe duşumea. Domnul Lydgate trebuia să-l scuze. O partidă de *cribbage*[48] ar fi fost mult mai potrivită. Pe scurt, reieşea clar că un vicar poate fi adorat de ginta lui feminină în calitate de rege al bărbaţilor şi al predicatorilor, şi totuşi ele să considere că are mare nevoie de îndrumarea lor. Lydgate, cu superficialitatea obişnuită a tinerilor holtei, se întreba de ce oare domnul Farebrother nu le trezise la realitate.

– Mama mea nu e obişnuită să primească musafiri care să arate măcar o umbră de interes pentru maniile mele, spuse vicarul, deschizând uşa biroului său, care era într-adevăr atât de lipsit de înlesniri pentru cele trupeşti pe cât insinuaseră doamnele – cu excepţia unei scurte pipe de porţelan şi a unei cutii cu tutun. – În general oamenii care îmbrăţişează profesia dumitale nu fumează, spuse el.

Lydgate zâmbi şi încuviinţă din cap. Nici confraţii mei, urmând tipicul decenţei, presupun. Unii îţi vor confirma că această pipă e un argument împotriva mea, în ochii lui Bulstrode şi compania. Nici nu ştiu ei câtă încântare şi-ar manifesta diavolul, dacă aş renunţa la ea.

– Înţeleg. Ai un temperament excitabil şi îţi trebuie un sedativ. Eu sunt mai greoi, şi aşa ceva m-ar face să mă las pe tânjeală. M-aş cufunda în trândăvie şi aş zăcea acolo, cu trup şi suflet.

– Şi intenţionezi să-ţi închini muncii dumitale toate resursele. Eu sunt cu vreo zece-doisprezece ani mai vârstnic decât dumneata şi mă văd silit să ajung la un compromis. Cultiv doar una sau două slăbiciuni, altminteri ar deveni zgomotoase. Vezi – continuă vicarul, deschizând câteva sertăraşe – îmi fac iluzia că am dus la capăt un studiu entomologic exhaustiv al acestui district. Urmăresc cu pasiune fauna, ca şi flora; dar cel puţin cu insectele, am făcut o treabă bună. Suntem deosebit de bogaţi în materie de ortoptere – nu ştiu dacă… A! ai luat în mână recipientul acela de sticlă. Preferi să te uiţi la el, decât la sertarele mele. Sincer vorbind, nu-ţi prea pasă de lucrurile astea?

– Mă interesează mai puţin, faţă de acest atrăgător monstru anencefal. N-am avut niciodată răgazul necesar ca să mă dedic mult ştiinţelor naturii. Încă din adolescenţă mi s-a deşteptat interesul pentru structuri, şi este o temă legată în modul cel mai direct de profesiunea mea. N-am nicio manie nevinovată, afară de aceasta. Medicina îmi oferă o mare întreagă, să tot înot în ea.

– A! eşti un om fericit, exclamă domnul Farebrother, răsucindu-se pe călcâie şi începând să-şi umple pipa. Nu ştii ce înseamnă să duci lipsă de tutun spiritual… să corectezi insipide greşeli din textele vechi, sau articolaşe mărunte despre o varietate de *Aphis Brassicae*, sub bine-cunoscuta semnătură Filomicron, scrise pentru *Twaddler's Magazine*, sau un tratat savant asupra entomologiei din *Pentateuc*, incluzând toate insectele nemenţionate, dar probabil întâlnite de izraeliţi în trecerea lor prin pustie; împreună cu o monografie a Furnicii, aşa cum a fost tratată de Solomon, demonstrând armonia dintre *Cărţile Proverbelor* şi rezultatele cercetării moderne. Nu te superi că te afum?

Pe Lydgate îl surprindea mai mult acest fel deschis de a vorbi, decât sensul implicat: anume, că vicarul nu simţea că ar fi urmat întru totul vocaţia justă. Îngrijita îmbinare a sertarelor, rafturilor şi etajerelor, încărcate cu costisitoare tomuri de istorie naturală ilustrate, îl făcea să reflecteze din nou asupra câştigurilor obţinute la jocul de cărţi şi la destinaţia lor. Dar începe să simtă dorinţa ca ipoteza optimă asupra comportării domnului Farebrother să coincidă chiar cu adevărul. Francheţea vicarului nu părea să fie atitudinea respingătoare zămislită de o conştiinţă stingherită, care caută să preîntâmpine judecata celorlalţi, ci părea, pur şi simplu, rezultatul dorinţei de a acţiona cât mai sincer. Avea, probabil, impresia că libertatea sa de vorbire ar putea să pară prematură, fiindcă grăi îndată:

– Încă nu ţi-am spus că am un avantaj asupra dumitale, domnule Lydgate: te cunosc mai bine decât mă cunoşti dumneata. Îţi aminteşti de Trowley, cu care ai împărţit o vreme apartamentul dumitale din Paris? Corespondam cu el şi mi-a scris o sumedenie de lucruri despre dumneata. Când ai sosit aici, nu aveam certitudinea deplină că ar fi vorba de una şi aceeaşi persoană. M-am bucurat tare mult, descoperind că eşti identic. Eu însă nu uit faptul că dumneata n-ai avut parte de un prolog asemănător despre mine.

Lydgate ghicea o anumită gingăşie sufletească în aceste cuvinte, dar nu o înţelegea nici pe jumătate.

– Fiindcă veni vorba, replică el, ce s-a ales de Trowley? L-am pierdut cu totul din vedere. Îl înfierbântaseră sistemele sociale franceze şi îl frământa proiectul de a pleca la Brackwoode, ca să întemeieze acolo un soi de comunitate pitagoreică. S-a dus?

– Nici gând. Practică medicina într-o localitate balneară germană şi s-a însurat cu o pacientă bogată.

– Atunci planurile mele rezistă mai bine, până acum, constată Lydgate, şi râse scurt, sarcastic. El susţinea că profesia medicală te duce la o şarlatanie sistematică. Eu ziceam că vina e sădită în sufletul oamenilor – oamenii care se ploconesc în faţa minciunilor şi a neroziei. În loc de a predica împotriva şarlataniei din afara zidurilor, poate că ar fi mai înţelept să plasezi în interiorul lor un aparat dezinfectant. Pe scurt – îţi relatez conversaţia avută cu el – te pot încredinţa că bunul-simţ era în întregime de partea mea.

– Totuşi, planul dumitale este cu mult mai anevoios de dus la îndeplinire decât comunitatea pitagoreică. Nu numai că trebuie să lupţi cu străvechiul Adam lăuntric, dar îi mai ai ca vrăjmaşi şi pe toţi acei urmaşi ai lui Adam originar care alcătuiesc societatea înconjurătoare. Vezi, am plătit cu doisprezece sau treisprezece ani de viaţă mai mult decât dumneata pentru a dobândi această cunoaştere a obstacolelor. Dar – domnul Farebrother se întrerupse o clipă, apoi adăugă: iarăşi măsori cu privirea vasul acela de sticlă. Vrei să facem un schimb? N-ai să-l capeţi, decât printr-o învoială cinstită.

– Am câţiva şoareci de mare – specimene frumoase – conservaţi în spirt. Şi mai dau pe deasupra o noutate de Robert Brown: *Observaţii microscopice asupra polenului plantelor* – dacă nu cumva ai şi luat-o.

– Ei, văzând cu câtă ardoare râvneşti monstrul, aş putea cere un preţ mai ridicat. Presupune că ţi-aş cere să te uiţi prin sertarele mele şi să te declari de acord cu mine asupra speciilor noi pe care le-am descoperit?

În timp ce vorbea în felul acesta, vicarul ba se rotea prin încăpere cu pipa în gură, ba se întorcea să zăbovească, destul de drăgăstos, pe lângă sertarele sale.

– Ar fi un bun exerciţiu de disciplinare, ştii, pentru un tânăr doctor care trebuie să se comporte pe placul pacienţilor săi din Middlemarch. Ţine minte, trebuie să te înveţi să te laşi sâcâit. Oricum, vei căpăta monstrul în termenii propuşi de dumneata.

– Nu crezi că oamenii exagerează necesitatea de a te conforma toanelor absurde ale fiecăruia până când ajungi să fii dispreţuit chiar de cei cărora le faci pe voie? întrebă Lydgate, trecând lângă domnul Farebrother şi aruncând o privire cam distrată la insectele aranjate într-o frumoasă ierarhie, având numele trecute dedesubt, cu o scriere aleasă. Mijlocul cel mai bun este să-ţi afirmi valoarea, astfel ca oamenii să fie siliţi a ţine conta de ea, fie că-i linguşeşti ori ba.

– Aprob din toată inima. Dar atunci trebuie să fii sigur că ai valoarea necesară – şi trebuie să-ţi păstrezi independenţa. Foarte puţini oameni se dovedesc capabili de asta. Ori de detaşezi cu totul de interesele celorlalţi, şi ajungi să nu mai fii în stare de nimic, ori porţi jugul şi îl tragi o bucată bună de drum, în direcţia în care te târăsc tovarăşii de trudă. Dar, te rog, uită-te la aceste delicate ortoptere!

În cele din urmă, Lydgate fu nevoit să cerceteze puţin fiecare sertar, în vreme ce vicarul se

ironiza singur şi totuşi insista asupra expoziţiei lui.

– Apropo de cele spuse despre trasul la ham, începu Lydgate, după ce se aşezaseră amândoi, nu-i mult de când am luat hotărârea de a mă scuti, pe cât pot, de această corvoadă. De asta am decis să nu încerc nimic la Londra – cel puţin câţiva ani. Nu mi-au plăcut cele văzute cât am studiat acolo – prea multe şmecherii pentru a le pune celorlalţi beţe în roate. În provincie, oamenii au pretenţii mai modeste în ce priveşte cunoaşterea şi se situează la un nivel mai scăzut, dar din această pricină fac mai puţin caz de *amour-propre*; îţi faci mai puţin sânge rău şi-ţi poţi vedea mai tihnit de drumul tău.

– Dar bine – dumneata ai pornit cu dreptul; ai îmbrăţişat profesiunea potrivită, munca pentru care te simţi cel mai adaptat. Unii ratează acest lucru şi se căsătoresc prea târziu. Dar nu trebuie să fii prea sigur că-ţi vei păstra independenţa.

– Te referi la legături familiale? întrebă Lydgate, pricepând că aceasta ar putea apăsa din greu pe umerii domnului Farebrother.

– Nu chiar. Fireşte, din pricina lor, multe lucruri devin mai dificile. Numai o soţie, însă – o femeie echilibrată, nemondenă – îl poate ajuta cu adevărat pe un bărbat să-şi păstreze independenţa. Am un enoriaş – un tip straşnic, dar care anevoie ar fi răzbit aşa cum a reuşit, fără ajutorul soţiei lui. Cunoşti familia Garth? Cred că nu erau pacienţii lui Peacock.

– Nu; dar o domnişoară Garth se află în casa bătrânului Featherstone, la Lowick.

– Este fiica lor; o fată admirabilă.

– E foarte liniştită – abia dacă am remarcat-o.

– Totuşi, n-avea grijă, ea te-a remarcat.

– Nu înţeleg, zise Lydgate; doar nu putea să spună „Fireşte”.

– A, cântăreşte din ochi pe toată lumea. Am pregătit-o pentru confirmare – e una dintre favoritele mele.

Domnul Farebrother pufăi în tăcere, preţ de câteva minute, căci pe Lydgate nu-l interesa să afle mai multe despre familia Garth. În cele din urmă, vicarul puse jos pipa, întinse picioarele şi, zâmbind, îşi îndreptă ochii sclipitori asupra lui Lydgate, rostind:

– Dar noi, middlemarchezii, nu suntem chiar aşa de domesticiţi cum socoteşti. Avem, ca toată lumea, intrigile şi partidele noastre. Bunăoară, eu sunt omul unui partid, iar Bulstrode al altuia. Dacă votezi pentru mine, îl vei ofensa pe Bulstrode.

– Ce aveţi aici împotriva luzi Bulstrode? întrebă Lydgate, cu emfază.

– Nu am spus că ar exista ceva împotriva lui, în afară de acest amănunt. Dacă votezi împotriva lui, îţi vei face un duşman.

– Nu ştiu dacă trebuie să-mi pese de asta, răspunse Lydgate cam orgolios, pare însă să aibă idei sănătoase despre spitale şi cheltuieşte sume însemnate pentru instituţii publice utile. Ar putea să-mi ajute, în mare măsură, să-mi materializez ideile. Cât despre părerile religioase – ei, aşa cum afirma Voltaire, şi vrăjile pot nimici o turmă de oi, dacă le administrezi însoţite de o doză de arsenic. Eu caut omul care să aducă arsenicul, şi puţin îmi pasă de vrăjile lui.

– Foarte bine. Dar atunci, nu trebuie să-l ofensezi tocmai pe cel care-ţi livrează arsenic. Pe mine să ştii că nu mă vei ofensa, continuă domnul Farebrother, pe un ton cât se poate de simplu. Eu nu transform ce-mi convine mie în îndatoririle altora. Mă opun lui Bulstrode în multe privinţe. Nu-mi

place gaşca din care face parte: sunt nişte ignoranţi cu mintea îngustă şi se străduie mai mult să-şi sâcâie semenii, decât să-i facă mai buni. Sistemul reprezintă un fel de clică spiritual-lumească; în realitate, privesc restul omenirii ca pe un stârv sortit pieirii şi menit să-i hrănească, pentru ca ei să ajungă în rai. Dar – adăugă el, zâmbitor – nu spun că Noul Spital al lui Bulstrode este o treabă rea: cât despre dorinţa lui de a mă alunga din cel vechi – ce mai, dacă mă consideră un individ răufăcător, nu face decât să-mi întoarcă complimentul. Iar eu nu sunt un paroh model – reprezint doar un expedient onorabil.

Lydgate nu era deloc sigur că vicarul nu-şi exercita ironia asupra lui însuşi. Un paroh model, ca şi un doctor model, se cuvine să vadă în îndeletnicirea lui profesia cea mai frumoasă din lume şi să ia orice cunoştinţă drept un simplu aliment pentru terapeutica şi patologia lui morală. Se mulţumi să spună:

– Ce argumente aduce Bulstrode ca să ceară respingerea dumitale?

– Faptul că nu propovăduiesc opiniile lui, pe care le numeşte religie spirituală; şi că nu am timp disponibil. Ambele afirmaţii sunt adevărate. Dar dacă nu mă numeşte, aş putea să găsesc răgazul necesar şi mi-ar prinde bine cele patruzeci de lire primite. Aşa se prezintă cazul, gol-goluţ. Dar hai să-l lăsăm baltă. Voiam doar să-ţi spun că, dacă votezi pentru omul cu arsenic, nu eşti silit, ca o consecinţă, să mă eviţi. Eu nu mă pot dispensa de dumneata. Eşti un fel de navigator în jurul lumii venit să se statornicească printre noi, şi-mi vei păstra vie credinţa în antipozi. Acum, povesteşte-mi tot ce ştii despre cei din Paris.

47 Lemnărie (fr.) (n.t.).
48 Joc de cărţi, cu punctaj marcat (n.t.).

XVIII

O, domn mărit, supremele nădejdi
Egale sunt în sorţi cu cele umile; pieptul viteaz
În aer rău de ciumă e pândit;
Şi fără sucul de lămâi de trece hotarul
Să zacă poate de scorbut lovit.

Trecuseră câteva săptămâni de la această conversaţie, înainte ca problema postului de duhovnic să capete vreo însemnătate practică pentru Lydgate şi, fără a-şi mărturisi lui însuşi motivul, amâna să se hotărască asupra taberei căreia i se cădea să-i dea votul. Chestiunea l-ar fi lăsat rece – adică, ar fi îmbrăţişat tabăra mai convenabilă şi ar fi votat fără nicio ezitare pentru numirea lui Tyke – dacă nu ar fi nutrit o simpatie personală pentru domnul Farebrother.

Dar această înclinare pentru vicarul de la Saint Botolph creştea pe măsură ce-l cunoştea mai bine. Faptul că domnul Farebrother, privind de pe poziţia lui Lydgate de nou-venit, obligat să-şi asigure atingerea propriilor ţeluri profesionale, îşi dăduse mai degrabă osteneala de a-l avertiza, decât de a-i câştiga sprijinul vădea o neobişnuită delicateţe şi o generozitate la care firea lui Lydgate reacţiona deosebit de intens. Trăsătura era confirmată de alte aspecte din conduita vicarului, excepţional de frumoase, care făceau caracterul lui să se asemene cu acele peisaje meridionale ce par să oglindească, în egală măsură, grandoarea naturală şi delăsarea socială. Foarte puţini bărbaţi s-ar fi purtat la fel de filial şi cavalereşte cu mama, mătuşa şi sora lor, a căror dependenţă de el îi modela, în multe privinţe viaţa în chip cam supărător; puţini bărbaţi siliţi de micile nevoi cotidiene, vădesc o nobleţe atât de fermă, refuzând să-şi ridice dorinţele lor, inevitabil interesate, la rangul de raţiuni înalte. Era conştient, din acest punct de vedere, că viaţa sa suportă să fie scrutată; şi poate că această convingere încuraja o uşoară neîncredere faţă de severitatea critică a persoanelor cărora intimitatea cu cerul nu părea să le îmbunătăţească purtarea faţă de semenii lor şi ale căror ţeluri falnice nu erau chemate să le justifice acţiunile. Apoi, avea un stil de a predica ingenios şi suculent, asemănător aceluia al Bisericii Anglicane în perioada ei robustă, iar predicile şi le ţinea fără ajutorul cărţilor. Venea să-l asculte şi lume din afara parohiei sale, şi cum umplerea bisericii era totdeauna sarcina cea mai dificilă ce revenea funcţiei de cleric, iată încă un prilej menit să dea naştere unui degajat sentiment de superioritate. Pe lângă aceasta, era un om simpatic, cu fire deschisă, minte isteaţă, franc, fără izbucniri de acreală mocnită sau alte arome ale conversaţiei care fac ca jumătate dintre noi să fie o pacoste pentru prieteni. Lydgate ţinea din toată inima la el şi-i dorea prietenia.

Stăpânit de această simţire precumpănitoare, tot amâna chestiunea postului de duhovnic şi căuta să se convingă nu numai că nu-l privea, dar chiar că existau destule probabilităţi să nu fie nicicând sâcâit, pretinzându-i-se votul. La cererea domnului Bulstrode, Lydgate aşternea pe hârtie planuri pentru organizarea internă a Noului Spital şi cei doi se consultau adesea. Bancherul presupunea mereu că, în linii mari, poate conta pe Lydgate ca pe un adjunct, dar nu făcea nicio referire specială la alegerea ce se apropia, între Tyke şi Farebrother. Totuşi, când se întruni Adunarea Generală a

dispensarului şi Lydgate fu informat că problema duhovnicului era aruncată pe umerii unui consiliu de directori şi medici, care urma să se întrunească vinerea următoare, se simţi vexat de faptul că trebuia să ajungă la o concluzie privind acea treabă neimportantă din Middlemarch. Nu se putu opri să nu audă, în sufletul lui, declaraţia răspicată că Bulstrode era un prim-ministru şi că afacerea Tyke se rezuma pentru el la problema de a obţine sau a pierde o slujbă, şi nu-şi putea stăpâni repulsia, nu mai puţin categorică, la gândul de a renunţa la postul promis. Pentru că observaţiile sale confirmau necontenit vorbele domnului Farebrother, că bancherul nu avea să treacă cu vederea opoziţia lui. „Naiba să-l ia, cu politica lui meschină” – trei dimineţi în şir, acest gând se ivi, alături de altele, în tip ce se desfăşura meditativul proces al bărbieritului. Începuse să-şi dea seama că trebuie, negreşit, să convoace un tribunal al conştiinţei, pentru a dezbate cazul. Fără îndoială că existau argumente valabile împotriva alegerii domnului Farebrother; avea şi aşa prea multe pe cap, îndeosebi dacă te gândeai câtă vreme irosea pentru ocupaţii neclericale. Apoi, mai interveni şi un şoc, repetat fără încetare şi care tulbura stima lui Lydgate: nici vorbă că vicarul juca whist de dragul banilor – într-adevăr, jocul îi plăcea, dar urmărea şi alt scop, căruia îi slujeau partidele. În teorie, domnul Farebrother lupta pentru tolerarea tuturor jocurilor şi afirma că mintea englezilor stagna din cauza absenţei lor; Lydgate nutrea însă convingerea certă că vicarul ar fi jucat mult mai puţin, de n-ar fi fost la mijloc banii. La „Dragonul Verde” exista o sală de biliard pe care unele mame şi soţii alarmate o priveau drept principala ispită din Middlemarch. Vicarul era un jucător de biliard de mâna întâi, şi cu toate că nu frecventa localul, umblau zvonuri că, la răstimpuri, venise acolo în cursul zilei şi câştigase bani. Cât despre postul de duhovnic, nu pretindea că i-ar păsa de el, ci doar de cele patruzeci de lire. Lydgate nu era puritan, dar nu-l atrăgeau jocurile de noroc, iar câştigurile băneşti obţinute la cărţi îi păruseră totdeauna o meschinărie; pe lângă aceasta, avea un ideal în viaţă care-i făcea cu desăvârşire odioasă orice subordonare a purtării cuiva faţă de câştigarea unor sume mărunte. Până atunci, nevoile lui personale fuseseră acoperite fără vreo bătaie de cap, şi totdeauna primul impuls îl îndemna să fie darnic cu jumătăţile de coroană, acestea reprezentând simple bagatele pentru un *gentleman*; în viaţa lui nu-i trecuse prin cap să ticluiască cel mai mic plan menit să-i procure jumătăţi de coroană. Ştiuse tot timpul, în termeni generali, că nu e bogat, dar nici nu se simţise vreodată sărac, şi nu avea deloc capacitatea de a-şi imagina ce rol joacă nevoia de bani în determinarea acţiunilor umane. Pentru el banul nu fusese niciodată un mobil. De aceea nu era dispus să încropească scuze pentru această premeditată urmărire a unor câştiguri mici. I se părea ceva întru totul respingător şi niciodată nu se apucase să calculeze raportul dintre venitul vicarului şi cheltuielile sale mai mult sau mai puţin necesare. Se prea poate să nu fi făcut asemenea calcule, chiar dacă ar fi fost vorba de persoana lui.

Şi acum, când se ivise problema votării, acest fapt respingător pledă cu mai multă tărie decât până atunci împotriva domnului Farebrother. Am şti mult mai bine cum să procedăm dacă oamenii ar avea caractere mai consecvente şi, îndeosebi, dacă prietenii noştri ar fi oameni potriviţi, în mod invariabil, pentru orice funcţie pe care doresc s-o asume! Lydgate se convinsese că, dacă n-ar fi existat nicio obiecţie valabilă împotrivă domnului Farebrother, i-ar fi dat votul, fără să-i pese de părerea domnului Bulstrode asupra acestui subiect: nu înţelegea să se comporte ca un vasal al lui Bulstrode. Candidatul advers era Tyke, un om devotat cu trup şi suflet misiunii sale clericale, simplu

pastor la o capelă de spovedanie în parohia Sfântului Petru, şi dispunând de timp pentru îndatoriri suplimentare. Nimeni nu avea un singur cuvânt de spus împotriva domnului Tyke, în afara faptului că nu-l puteau suferi şi-l suspectau de făţărnicie. La drept vorbind, din punctul lui de vedere, Bulstrode era pe deplin justificat.

Dar, indiferent spre care dintre candidaţi începea să se simtă înclinat Lydgate, ceva îl făcea să şovăie şi, fiind un om mândru, era puţin cam exasperat că e obligat să şovăie. Nu-i plăcea să-şi năruie cele mai bune ţeluri, stricându-şi relaţiile cu Bulstrode.

Nu-i plăcea nici să voteze împotriva lui Farebrother, contribuind ca astfel să fie privat de funcţie şi de salariu şi îşi punea întrebarea dacă banii aceia suplimentari nu l-ar putea elibera pe vicar de nevoia înjositoare de a câştiga la cărţi. Mai mult încă, pe Lydgate îl supăra conştiinţa faptului că, votându-l pe Tyke, însemna să voteze tabăra care-i putea fi lui de mai mult folos. Dar, până la urmă dintre toate acestea avea oare să iasă, într-adevăr ceva care să-i convină? Alţi oameni ar face această afirmaţie şi ar pretinde că urmărea să se vâre pe sub pielea lui Bulstrode, mânat de dorinţa de a-şi da importanţă şi a face carieră. Atunci? Cât despre el, ştia că, în măsura în care ar fi fost în joc doar proiectele lui personale, nu ar fi dat nicio ceapă degerată pe prietenia ori ostilitatea bancherului. Nu ţinea cu adevărat decât să obţină un mediu adecvat pentru munca lui, un vehicul pentru ideile sale; la urma urmei, nu era normal să prefere obţinerea unui spital bun, unde ar fi putut să demonstreze diferenţele specifice dintre feluritele forme de friguri şi să verifice rezultatele terapeutice trecând peste orice alt factor legat de postul acela de duhovnic? Lydgate simţea pentru prima dată presiunea hărţuitoare a măruntelor condiţii sociale şi complexitatea lor ce-i încurca planurile. La capătul dezbaterii sale lăuntrice, când porni spre spital, spera de fapt că discuţiile ar putea, într-un fel, să dea un nou aspect chestiunii şi să încline astfel balanţa încât să excludă necesitatea votării. Cred că se mai bizuia puţin şi pe impulsul generat de împrejurări – vreo izbucnire afectivă care să ducă la o rezolvare rapidă, întrucât o dezbatere condusă cu sânge rece nu făcea decât ca decizia să fie şi mai greu de luat. Oricum stăteau lucrurile, nu-şi mărturisea limpede de partea cui va vota; şi în tot acest interval, în cugetul lui simţea la ce aservire fusese constrâns. I s-ar fi părut o mostră de logică defectuoasă dacă, cu nealterata lui hotărâre de a-şi păstra independenţa şi ţelul înalt, s-ar fi trezit chiar în pragul finalului pendulând între alternative meschine, de care-i era silă în egală măsură. În odăile unde locuise în vremea studenţiei, îşi imaginase cu totul altfel acţiunea lui socială.

Lydgate ajunse târziu la şedinţa hotărâtoare, dar doctorul Sprague, ceilalţi doi confraţi şi mai mulţi directori sosiseră devreme; domnul Bustrode, trezorierul şi preşedintele consiliului, se numărau încă printre cei absenţi. Conversaţia părea să sugereze că rezultatul stătea sub semnul întrebării şi că o majoritate favorabilă lui Tyke nu era chiar atât de certă cum se presupusese îndeobşte. Cei doi confraţi, printr-o minune, se dovediră a avea păreri comune sau, mai curând, deşi aveau motive diferite, căzuseră de acord asupra atitudinii necesare. Doctorul Sprague, practician hârşit şi cu greutate, se declara – după cum prevăzuse fiecare – un adept al domnului Farebrother. Asupra doctorului plana ceva mai mult o bănuială de ateism, dar – într-un fel – Middlemarch-ul îi tolera această deficienţă, ca şi cum ar fi fost vreun Lord Cancelar; de fapt, probabil că aveau cu atât mai multă încredere în capacitatea lui profesională, asocierea, veche de când lumea, dintre inteligenţă şi diavol păstrându-şi puterea până şi în minţile pacientelor care aveau cele mai stricte idei despre

volănaşe şi sentimente. Poate că în persoana doctorului se constată un spirit negativist care-i îndemna pe vecinii lui să-l numească minte uscată şi cap tare; un amestec ce se dovedea de asemenea favorabil verdictelor cu privire la medicamente. În orice caz, dacă vreun practician al medicinei ar fi sosit în Middlemarch însoţit de reputaţia că îmbrăţişează vederi religioase precis conturate, că e pasionat de rugăciuni şi că vădeşte şi sub alte forme o evlavie activă, lumea ar fi manifestat o rezervă generală faţă de priceperea lui medicală.

Urmând acest criteriu, pentru doctorul Minchin era un noroc – pe plan profesional faptul că simpatiile lui în materie de religie aveau un caracter foarte general, el fiind gata să încuviinţeze cu detaşare medicală oricare sentiment serios, fie de partea Bisericii, fie de partea schismei, mai curând decât să adere la vreo dogmă anume. Dacă domnul Bulstrode insista asupra doctrinei luterane a justificării, considerând-o un punct de care depinde dacă o Biserică stă în picioare ori se prăbuşeşte, în schimb doctorul Minchin avea convingerea fermă că omul nu este o simplă maşină sau o întâmplătoare îmbinare de atomi; şi dacă doamna Wimple insista asupra unei providenţe particulare în legătură cu suferinţele ei stomacale, doctorului Minchin – la rândul lui – îi plăcea să ţină deschise ferestrele minţii şi ridica obiecţii împotriva unor limite categorice. Dacă berarul unitarian făcea glume pe tema Crezului Athanasian[49], doctorul Minchin cita *eseul despre Om*[50] al lui Pope. Se declara adversarul genului destul de slobod de anecdote în care se complăcea doctorul Sprague, preferând citate consacrate şi plăcându-i rafinamentele de tot soiul: se ştia, în general, că era rudă depărtată cu un episcop şi uneori îşi petrecea sărbătorile la palat.

Doctorul Minchin avea mâini catifelate, ten palid şi o siluetă rotunjoară, şi cu greu îl deosebeai la înfăţişare de un paroh blajin, în vreme ce doctorul Sprague era un om exagerat de înalt; pantalonii îi făceau cute la genunchi şi dezvăluiau o cantitate excesivă de gheată, într-o perioadă în care jambierele păreau necesare oricărei ţinute demne. Îl auzeai cum bocăne, intrând şi ieşind, ducându-se sus, jos, de parcă ar fi venit ca să vadă de tabla acoperişului. Pe scurt, era om cu greutate şi te puteai aştepta să se ia la trântă cu o boală, azvârlind-o cât colo; pe când doctorul Minchin ar fi putut fi mai capabil să o detecteze, pândind-o şi dându-i târcoale. Beneficiau în măsură aproape egală de misteriosul privilegiu al reputaţiei medicale şi îşi ascundeau cu multă curtoazie dispreţul reciproc. Considerându-şi propriile persoane drept instituţii ale oraşului, erau gata să se unească împotriva tuturor inovatorilor şi a neprofesioniştilor tentaţi să se amestece în treburile lor. Din această pricină, în adâncul inimii nutreau amândoi aceeaşi aversiune faţă de domnul Bustrode, deşi doctorul Minchin nu purtase niciodată cu el un război declarat şi niciodată nu îl contrazicea fără a prezenta elaborate explicaţii doamnei Bulstrode, care descoperise că nimeni altul în afară de doctorul Minchin nu îi înţelegea constituţia. Cu toate acestea, un profan care-şi vâra nasul în conduita profesională a medicilor – şi le punea totdeauna beţe în roate cu reformele lui, îi stingherea mai puţin, pe plan practic, pe cei doi doctori, decât pe spiţerii care-i îngrijeau pe nevoiaşi prin contract; totuşi, prin simpla lui existenţă, aducea o jignire flerului lor profesional şi doctorul Minchin împărtăşea pe deplin noua ranchiună stârnită de Bulstrode prin aparenta lui hotărâre de a-l proteja pe Lydgate. Profesioniştii cu platformă de mult timp stabilită, domnul Wrench şi domnul Toller, stăteau chiar în clipele acelea deoparte, la nişte taclale amicale, căzând de acord că Lydgate era un muţunache croit pe măsură pentru a satisface scopurile lui Bulstrode. Faţă de prietenii nemedicali se şi înţeleseseră,

lăudându-l pe celălalt tânăr practician, care sosise în oraş când se retrăsese domnul Peacock, fără a avea altă recomandare decât propriile sale merite şi un argument pledând pentru o solidă măiestrie profesională, aşa cum se putea deduce din faptul că – pe cât se părea – nu-şi irosise defel timpul cu alte ramuri ale cunoaşterii. Era limpede că Lydgate, nedistribuind medicamente, intenţiona să arunce unele învinuiri pe seama egalilor săi şi totodată să dea un caracter imprecis limitei dintre rangul lui de tânăr profesând medicina generală şi cel al doctorilor care, în interesul tagmei, se simţeau datori să menţină o ierarhie între diferitele ei trepte. Cu cât mai vârtos o menţineau împotriva unui om care nu urmărise cursurile niciuneia dintre universităţile britanice şi deci nu beneficiase de studiul anatomic şi de practica făcută la căpătâiul pacienţilor, acolo, ci venise cu experienţa calomnioasă de a fi acumulat experienţă la Edinburgh şi Paris, unde, ce-i drept, se putea să existe o activitate ştiinţifică spornică, dar nu prea temeinică.

Astfel se nimeri că, în împrejurarea aceea, Bulstrode se identifica cu Lydgate şi Lydgate cu Tyke: şi, datorită acestei varietăţi de nume ce pot fi schimbate la alegere, în problema duhovnicului câteva minţi felurit alcătuite avură prilejul să judece la fel.

De îndată ce intrase, doctorul Sprague declarase imediat, de la obraz, grupului adunat acolo:

– Eu ţin cu Farebrother. Aprob din toată inima propunerea de a i se da un salariu. Dar de ce să-l luăm de la vicar? Nu are prea mult – trebuie să-şi agonisească existenţa, pe lângă faptul că ţine o casă şi împarte milosteniile obişnuite cerute din partea unui vicar. Puneţi patruzeci de lire în buzunarul lui, şi n-o să săvârşiţi niciun rău. Farebrother este un tip cumsecade, şi are în persoana lui exact atât aerul unui paroh, cât se cere pentru a sluji biserica.

– Ho! Ho! doctore! intră în vorbă bătrânul domn Powderell, un negustor de fierărie retras din afaceri, cu oarecare reputaţie, exclamaţia lui situându-se cam între un hohot de râs şi o dezaprobare parlamentară. Trebuie să te lăsăm să-ţi spui cuvântul. Dar aici nu aveam de cântărit venitul nimănui – ci sufletele sărmanilor bolnavi – la acest punct chipul şi glasul domnului Powderell exprimau un patos sincer. Dânsul este cu adevărat predicator al Scripturii, domnul Tyke al nostru. Aş vota împotriva conştiinţei mele, dacă aş vota contra domnului Tyke – chiar aşa aş face.

– Cred că adversarii domnului Tyke nu au cerut nimănui să voteze împotriva conştiinţei, rosti domnul Hackbutt, un tăbăcar bogat, înzestrat cu darul vorbirii curgătoare, ai cărui ochelari sclipitori şi cap cu păr ţepos se întoarseră sever către inocentul domn Powderell. Dar, după judecata mea, se cade ca noi, în calitate de directori, să apreciem dacă este întru totul de datoria noastră să ducem la îndeplinire propuneri venite dintr-o singură sursă. Oare va admite vreun membru al comitetului că ar fi nutrit ideea de a-l înlocui pe *gentlemanul* care a îndeplinit totdeauna la noi funcţia de duhovnic, dacă acest lucru nu i-ar fi fost sugerat de părţi dispuse să privească orice instituţie din acest oraş ca pe o maşinărie menită să înfăptuiască propriile lor vederi? Nu discut motivele nimănui: să le lăsăm la aprecierea fiecăruia dintre noi şi a unei puteri mai înalte; afirm sus şi tare că aici acţionează influenţe incompatibile cu o independenţă autentică, şi că un servilism de târâtor este de obicei dictat de nişte circumstanţe pe care *gentlemenii* care-l practică nu şi-ar permite să le mărturisească nici din punct de vedere moral, nici financiar. Personal eu sunt un laic, dar am acordat o atenţie destul de serioasă dezbinărilor intervenite în sânul Bisericii…

– O, dă-le naibii de dezbinări! izbucni domnul Frank Hawley, avocat şi funcţionar municipal,

care se prezenta rar la şedinţele consiliului, dar care acum se ivi val-vârtej în încăpere, cu cravaşa în mână. Noi n-avem nimic de-a face cu ele aici. Farebrother a făcut treabă – atât cât era fără plată, şi dacă de-acum înainte urmează să se acorde un salariu, se cuvine să i se dea tot lui. Eu zic că-i o blestemăţie să-i luăm însărcinarea lui Farebrother.

– Cred că ar fi la fel de bine pentru *gentlemenii* aici de faţă să nu dea observaţiilor lor niciun colorit personal, rosti domnul Plymdale. Voi vota pentru numirea domnului Tyke, dar n-aş fi ştiut, dacă domnul Hackbutt n-ar fi făcut această aluzie, că eu sunt un târâtor servil.

– Neg orice intenţie de a ataca personal pe cineva. Am spus răspicat, dacă mi se îngăduie să repet, sau chiar să închei cele ce mă pregăteam să spun…

– Ai, iată-l pe Minchin! strigă domnul Frank Hawley; la această exclamaţie, toţi se îndepărtară de domnul Hackbutt, lăsându-l să simtă ce inutile erau însuşirile superioare în Middlemarch.

– Ei, doctore, pesemne că o să te am alături, în tabăra justă, ai?

– Aşa sper, răspunse doctorul Minchin, salutând din cap şi strângând mâini, în dreapta şi-n stânga. Cu orice sacrificiu pentru simţămintele mele.

– Dacă încape vreun simţământ aici, cred că trebuie să-l avem pentru omul care este dat afară, grăi domnul Frank Hawley.

– Mărturisesc că simţămintele mele înclină şi către celălalt. Stima mea e împărţită – zise doctorul Minchin, frecându-şi mâinile. Îl apreciez pe domnul Tyke ca pe un adevărat exemplu – nimeni altul nu ne poate învăţa mai multe despre purtarea sa, şi cred că trebuie să fie propus din motive incontestabile. În ce mă priveşte, aş dori să-i pot da votul meu. Dar sunt nevoit să privesc cazul într-o lumină care acordă preponderenţă candidaturii domnului Farebrother. Este un om amabil, un predicator destoinic, şi e de mai multă vreme printre noi.

Bătrânul domn Powderell îşi înălţă privirea, trist şi tăcut. Domnul Plymdale îşi aranjă cravata, stingherit.

– Sper să nu-l ridici pe Farebrother la rangul de model a ceea ce s-ar cădea să fie un cleric, spuse domnul Larcher, eminentul comisionar, care tocmai atunci picase. Nu am câtuşi de puţin rea-voinţă faţă de el, dar cred că datorăm ceva publicului, ca să nu mai vorbim de forţe mai înalte, când facem aceste numiri. După părerea mea, Farebrother este prea moale pentru un cleric. Nu vreau să aduc vreun amănunt ca argument împotriva lui, dar va întinde cât va întinde coarda, ca să treacă pe-aci cât mai rar.

– Şi va fi o treabă al naibii de bună, decât să tocească pragul! exclamă domnul Hawley, al cărui limbaj spurcat era bine cunoscut prin partea locului. Bolnavii nu prea înghit atâtea rugăciuni şi predici; şi soiul ăsta de confesiune metodistă dăunează moralului – dăunează pe dinăuntru, ’ai? adăugă el, răsucindu-se rapid cu faţa spre cei patru doctori întruniţi acolo.

Dar orice răspuns fu evitat, prin intrarea a trei *gentlemeni* cu care se schimbară saluturi mai mult sau mai puţin cordiale. Aceştia erau reverendul Eduard Thesiger, rectorul bisericii Saint Peter, domnul Bulstrode şi prietenul nostru, domnul Brooke din Tipton, care de curând îngăduise să fie cooptat, la rândul lui, în comitetul directorial, dar încă nu asistase la vreo şedinţă, participarea lui în ziua aceea datorându-se stăruinţelor domnului Bulstrode. Lydgate era unica persoană pe care o mai aşteptau.

Acum se aşezară cu toţii, domnul Bulstrode prezidând, palid şi stăpânit, ca de obicei. Domnul Thesiger, un evanghelist moderat, dorea numirea prietenului său, domnul Tyke, om zelos şi capabil care, oficiind la o capelă de spovedanie, nu avea în grijă tămăduirea a prea multe suflete, ceea ce-i lăsa timp berechet pentru noua îndatorire. Era de dorit ca asemenea misiuni duhovniceşti să fie preluate cu intenţii cucernice: ele ofereau prilejuri deosebite de înrâurire spirituală, şi, deşi nu strica să se aloce un salariu, se simţea mai curând nevoia unei supravegheri scrupuloase, ca nu cumva slujba să fie transformată într-un simplu pretext de salariu. Purtarea domnului Thesiger oglindea atât de multă bunăvoinţă tihnită, încât potrivnicii lui nu puteau face altceva decât să fiarbă în tăcere.

Domnul Brooke credea că toată lumea era animată de intenţii bune în problema supusă dezbaterii. Personal, nu se ocupase de treburile dispensarului, deşi mărturisea un interes intens pentru orice era în folosul Middlemarch-ului şi se simţea nespus de fericit să se întâlnească cu *gentlemenii* de faţă, „pentru orice chestiune publică – orice chestiune publică, ştiţi”, repetă el, dând din cap, în semn de înţelegere desăvârşită.

– Sunt foarte ocupat în calitate de magistrat şi cu strângerea evidenţei documentare, dar timpul mi-l socot la dispoziţia publicului – şi, pe scurt, prietenii m-au convins că un duhovnic cu salariu – salariu, pricepeţi – înseamnă un lucru foarte chibzuit, şi mă simt fericit că am avut posibilitatea să vin aici şi să votez pentru numirea domnului Tyke care, pe câte am aflat, este un om ireproşabil, apostolic, elocvent şi toate celelalte de acelaşi fel – şi sunt ultima persoană dispusă să se abţină – în circumstanţele de faţă, pricepeţi.

– Mi se pare că ţi s-a împuiat capul cu o singură faţetă a chestiunii, domnule Brooke, rosti domnul Frank Hawley, care nu se temea de nimeni şi era un *Tory* căruia nu-i plăceau intenţiile demagogice. Nu pari a şti că unul dintre cei mai valoroşi oameni pe care-i avem şi-a îndeplinit aici mulţi ani în şir îndatoririle de duhovnic fără plată, şi că se propune ca domnul Tyke să-i ia locul.

– Scuzaţi-mă, domnule Hawley, interveni domnul Bulstrode, domnul Brooke a fost pe deplin informat asupra caracterului şi poziţiei domnului Farebrother.

– De către duşmanii acestuia, fulgeră domnul Hawley.

– Am convingerea că aici nu acţionează nicio ostilitate personală, declară domnul Thesiger.

– Totuşi, eu jur că există, replică domnul Hawley.

– *Gentlemeni*, reluă domnul Bulstrode, cu glas domol, aspectele chestiunii pot fi stabilite foarte concis, şi dacă cineva din asistenţă nutreşte îndoieli asupra informării complete a fiecăruia dintre *gentlemenii* pe cale să-şi dea votul, pot recapitula acum consideraţiile care vor trage în cumpănă, de ambele părţi.

– Nu văd la ce-ar folosi, i-o reteză domnul Hawley. Presupun că ştim cu toţii pe cine vrem să votăm. Orice om care vrea să facă dreptate, nu aşteaptă până în ultima clipă să asculte ambele părţi. Eu n-am vreme de pierdut şi propun să punem la vot chestiunea, pe loc.

Urmă o discuţie scurtă, dar încă înfierbântată, mai înainte ca fiecare persoană să scrie „Tyke” sau „Farebrother” pe un petic de hârtie şi să-l strecoare într-un păhărel de sticlă; între timp, domnul Bulstrode îl văzu intrând pe Lydgate.

– Constat că voturile sunt împărţite în mod egal, în acest moment, rosti domnul Bulstrode, cu un glas limpede, muşcător. Apoi, măsurându-l pe Lydgate: mai rămâne de dat un vot decisiv. Al

dumitale, domnule Lydgate: vrei să fii bun să-l scrii?

– Lucrul e stabilit acum, zise domnul Wrench, ridicându-se. Ştim cu toţii cum o să voteze domnul Lydgate.

– Păreţi să vorbiţi cu anumit tâlc, domnule, replică Lydgate, cam sfidător şi ţinându-şi creionul suspendat în aer.

– Vreau să spun, pur şi simplu, că ne aşteptăm să votezi cu domnul Bulstrode. Dumneata socoteşti jignitor acest tâlc?

– S-ar putea să fie jignitor pentru alţii. Dar nu mă voi dezice din pricina aceasta, şi voi vota cu el.

Lydgate aşternu imediat pe hârtie „Tyke".

Astfel reverendul Walter Tyke deveni duhovnicul spitalului, iar Lydgate continuă să lucreze cu domnul Bulstrode. Sincer vorbind, se tot întreba dacă nu cumva Tyke era chiar candidatul mai potrivit, şi totuşi conştiinţa îi şoptea că, dacă ar fi fost absolut ferit de intervenţii directe, ar fi votat în favoarea domnului Farebrother. Episodul postului de duhovnic rămâne un punct dureros în memoria lui, ca un caz în care mediul meschin din Middlemarch se dovedise prea puternic pentru forţele sale. Cum putea un om întreg să se declare mulţumit de o decizie luată în faţa unor asemenea alternative şi în astfel de împrejurări? La fel cum nu putea fi satisfăcut de pălăria pe care şi-o alesese dintre modelele oferite de moda epocii, şi pe care o purta, în cel mai fericit caz, cu o resemnare temperată doar de comparaţie.

Domnul Farebrother îl întâmpină însă cu acelaşi aer prietenos. Caracterul tejghetarului, ca şi cel al păcătosului, nu este întotdeauna incompatibil cu fariseismul modern, pentru că cei mai mulţi dintre noi arareori ne dăm seama de greşelile propriei noastre conduite, sau de argumentele greşite, sau de glumele noastre nesărate. Hotărât, însă, vicarul de la Saint Botolph scăpase chiar şi de cea mai uşoară contaminare de fariseism şi, datorită faptului că recunoştea, în sinea lui, prea marea lui asemănare cu ceilalţi oameni, ajunsese să se deosebească în chip remarcabil de ei tocmai prin acest aspect – încât îşi putea ierta semenii fiindcă nu-l preţuiau prea mult şi le putea judeca nepărtinitor purtarea, chiar când acţionau împotriva sa.

– Ştiu, lumea e prea puternică pentru *mine*, îi spuse într-o bună zi lui Lydgate. Iar eu nu sunt un om puternic, niciodată nu voi cuceri faima. Alegerea făcută de Hercule reprezintă o alegorie frumoasă; dar Prodicus i-a uşurat soarta eroului, şi primele hotărâri au fost de-ajuns. Altă istorisire spune că a ajuns să ţină în mână furca de tors şi, în cele din urmă, a purtat cămaşa lui Nesus[51]. Îmi închipui că o alegere bună l-ar putea menţine pe un om pe calea cea dreaptă, dacă toţi cei din jur sunt decişi să-l ajute.

Vorbele vicarului nu erau totdeauna inspiratoare; scăpase de riscul de a deveni fariseu, dar nu scăpase de acea subapreciere a posibilităţilor personale, la care ajungem cu destulă pripeală, deducând-o dintr-un eşec suferit. Lydgate gândea că domnul Farebrother suferea de o jalnică infirmitate a voinţei.

49 *Athanasius* (296-373); patriarh al Alexandrei, în timpul domniei împăratului Constantin; s-a opus, în numele ortodoxismului, ereziei lui

Arius (n.t.).
50 Poem filozofic de *Alexander Pole* (apărut între 1732-1734) (n.t.).
51 Centaur care a vrut să o răpească pe Dejanira, soţia lui Hercule, iar acesta l-a ucis cu o săgeată muiată în sângele hidrei din Lerna. În pragul morţii, Nesus i-a dăruit Dejanirei, drept talisman menit să-i păstreze credinţa soţului, cămaşa înveninată care a provocat moartea în chinuri a lui Hercule.

XIX

Pe cealaltă priviţi, ce-şi face pernă
Obrazului, din palmă, şi suspină.

Dante, *Purgatoriul*, VII

Când George al IV-lea mai domnea încă peste proprietăţile particulare de la Windsor, când ducele de Wellington era prim-ministru, iar domnul Vincy deţinea funcţia de primar al străvechii corporaţii din Middlemarch, doamna Casaubon, născută Dorothea Brooke, pornise în voiaj de nuntă la Roma.

În zilele acelea, lumea era, în general, cu patruzeci de ani mai ignorantă în materie de bine şi rău, decât în prezent. Nu prea des călătorii duceau în capetele, sau în buzunarele lor, informaţii complete asupra artei creştine; până şi cei mai străluciţi critici englezi ai vremii luau mormântul acoperit cu flori al Fecioarei înălţate la cer drept un vas ornamental datorat fanteziei pictorului.

Romantismul, care a ajutat să fie umplute cu dragoste şi cunoaştere câteva goluri mohorâte, încă nu adusese fermentul lui în plămada epocii şi nu făcea parte din hrana tuturor; însă fremătă, cu un entuziasm viguros, în sufletele câtorva pletoşi artişti germani, la Roma, şi tineri de alte naţionalităţi, care munceau sau trândăveau în preajma lor, erau uneori angrenaţi în mişcarea ce căpăta amploare.

Într-o frumoasă dimineaţă, un june al cărui păr nu era peste măsură de lung, ci doar abundent şi cârlionţat, şi care altminteri avea un port englezesc, tocmai întorsese spatele Torsului Belvedere din Vatican şi privea minunata panoramă a munţilor, pe fereastra vestibulului rotund învecinat.

Era suficient de absorbit ca să nu remarce apropierea unui tânăr german însufleţit, cu ochii negri, care veni drept la el şi, punându-i mâna pe umăr, rosti cu accent străin:

– Vino repede! Altfel o să-şi schimbe poza.

La chemarea aceea, tânărul răspunse prompt şi cele două siluete trecură sprintene pe lângă Meleagru, mergând către holul unde Ariadna culcată – pe atunci numită Cleopatra – se tolăneşte în voluptatea marmoreană a frumuseţii sale, cu drapajul unduind în jurul ei, aerian şi tandru ca o petală. Ajunseseră tocmai la timp pentru a vedea o altă figură stând rezemată de un piedestal din marmură sculptată: un chip înzestrat cu viaţă, o făptură înfloritoare ale cărei forme, fără a fi puse în umbră de Ariadna, erau înveşmântate într-un drapaj cenuşiu de *quacker*; pelerina lungă, prinsă în copci la gât, îi era aruncată pe spate, dezgolindu-i braţele, şi o mână frumos modelată slujea drept reazem obrazului, împingând niţel spre spate boneta albă din blană de castor, care alcătuia un soi de aureolă în jurul chipului şi al părului castaniu închis, pieptănat simplu. Nu privea sculptura, probabil nici nu se gândea la ea: ochii ei mari erau aţintiţi visători asupra unei raze de soare care cădea pe duşumea. Dar îşi dădu seama de prezenţa celor doi străini, care se opriră brusc, ca şi cum ar fi stat să contemple statuia Cleopatrei şi, fără a-i privi, se întoarse imediat ca să se apropie de o slujnică şi un comisionar ce-şi purtau paşii prin sală, la mică distanţă de vizitatoare.

– Ce părere ai despre ea, pentru o splendidă antiteză? grăi germanul, cercetând faţa prietenului ca să găsească o admiraţie echivalentă cu a lui; dar fără a aştepta vreun răspuns îşi urmă volubil

fraza: Iată colo adormită frumuseţea antică, care nu seamănă a cadavru nici măcar în moarte, ci pare oprită în deplină mulţumire a perfecţiunii ei senzuale; iar dincolo stă frumuseţea însufleţită, vie, cu conştiinţa secolelor de creştinătate în cugetul ei. Ar fi trebuit să poarte însă strai monahal; cred că e îmbrăcată aproape la fel cu ceea ce numiţi voi un *quacker*; în tabloul meu o voi înveşmânta astfel. Oricum, e măritată, i-am văzut verigheta, altminteri aş fi socotit că părintele ei este un străveziu *Geistlicher*[52]. L-am văzut acum câtva timp depărtându-se de ea, şi iată că o regăsesc în această admirabilă poză. Gândeşte-te numai! Poate că individul are avere şi i-ar plăcea ca fata să fie pictată. Ah! n-are rost să te uiţi după ea – pleacă! Hai să o urmărim până acasă!

– Nu, nu, spuse tovarăşul lui, încruntându-se uşor.

– Eşti ciudat, Ladislaw. Pari încremenit de-a binelea. O cunoşti?

– Ştiu că este măritată cu vărul meu, zise Will Ladislaw plimbându-se prin hol cu un aer preocupat, în vreme ce prietenul lui german stătea alături de el şi-l privea cu aprindere.

– Cum, acel *Geistlicher*? Arată mai degrabă ca un unchi, o rubedenie mai utilă.

– Nu e unchiul meu. Îţi spun că mi-e văr de gradul al doilea rosti Ladislaw, cu oarecare iritare.

– *Schön, schön*[53]. Nu mă repezi. Nu te-ai supărat pe mine fiindcă o consider pe Doamna Văr al Doilea cea mai desăvârşită tânără Madonă pe care am văzut-o vreodată?

– Supărat? ce absurditate. N-am văzut-o decât o singură dată, două minute, când vărul m-a prezentat, cu puţin timp înainte de plecarea mea din Anglia. Pe atunci nu erau căsătoriţi. Nu ştiam că vor veni la Roma.

– Acum însă ai să te duci să-i vezi; o să afli ce adresă au de vreme ce le ştii numele. Să mergem la poştă. Şi le-ai putea vorbi despre portret.

– Naiba să te ia Naumann! Habar n-am ce-am să fac. Nu am tupeul tău.

– Eh! Asta din cauză că eşti diletant şi amator. Dacă ai fi artist, ai judeca-o pe Doamna Văr al Doilea drept o formă antică însufleţită de un sentiment creştin – un fel de Antigonă creştină: forţa senzuală dominată de pasiune spirituală.

– Da, şi aş gândi că portretul pictat de tine era ţelul de căpetenie al existenţei sale – esenţa divină trecând într-o stare de mai înaltă plenitudine, fără a fi defel epuizată în actul de materializare, pentru a acoperi bucata ta de pânză. Sunt amator, dacă aşa vrei tu, pentru că eu *nu* cred că încordarea întregului univers are drept finalitate obscura semnificaţie a tablourilor tale.

– Dar aşa este, dragă, în măsura în care se încordează prin intermediul meu, Adolf Naumann; adevărul acesta rămâne de neclintit, declară pictorul, bine dispus, punându-şi mâna pe umărul lui Ladislaw şi câtuşi de puţin tulburat de inexplicabila umbră de enervare din tonul prietenului. Ia ascultă aici! Existenţa mea presupune existenţa întregului univers, *nu-i aşa*? şi mie îmi revine misiunea de a picta, iar în calitate de pictor am o concepţie absolut *genialisch* despre strămătuşa ta sau bunica de gradul al doilea ca subiect de tablou; aşadar, universul se îndreaptă către tabloul acesta prin acel particular cârlig sau gheară pe care a întins-o sub înfăţişarea mea, nu-i aşa?

– Dar ce se întâmplă dacă altă gheară, sub înfăţişarea mea, se încordează ca să-ţi zădărnicească planurile – atunci cazul e mai puţin simplu?

– Nicidecum: rezultatul luptei rămâne acelaşi – cu sau fără tablou – în mod logic.

Will nu putu rezista acestei dispoziţii imperturbabile, şi norul de pe faţa lui fu risipit de un râs

luminos.

– Haide, prietene – ai să mă ajuţi? întrebă Naumann, pe un ton plin de speranţă.

– Nu; îmi ceri o trăsnaie, Naumann! Doamnele britanice nu sunt la discreţia oricui, în chip de modele. Iar tu vrei să exprimi prea mult prin pictura ta. Ai face doar un portret mai mult sau mai puţin bun, ca un substrat împotriva sau în favoarea căruia orice cunoscător ar aduce argumente diferite. Şi ce înseamnă portretul unei femei? Pictura şi plastica ta sunt lucruri sărăcăcioase, la urma urmei. Ele tulbură şi aplatizează concepţiile, în loc să le înalţe. Limbajul reprezintă un mijloc de expresie mai rafinat.

– Da, pentru cei care nu pot picta, ripostă Naumann. În privinţa asta, ai perfectă dreptate. Nu te sfătuiesc să pictezi, prietene.

Amabilul artist avea acul său, dar Ladislaw se hotărî să nu se arate înţepat. Urmă de parcă n-ar fi auzit nimic.

– Limbajul redă o imagine mai completă, cu atât mai bună tocmai fiindcă este vagă. La urma urmei, adevărata vedere este lăuntrică; iar pictura te priveşte cu o imperfecţiune insistentă. Simt asta îndeosebi în faţa portretelor de femei, de parcă o femeie s-ar alcătui din simple suprafeţe colorate! Trebuie să prinzi mişcarea şi tonul. Însăşi răsuflarea lor produce o diferenţă: se schimbă dintr-o clipă în alta. De exemplu, femeia pe care ai văzut-o adineaori: cum i-ai picta glasul, rogu-te? Glasul ei este însă mult mai divin decât tot ce ai văzut tu la ea.

– Pricep, pricep. Te roade gelozia. Niciun om nu poate avea trufia de a gândi că-ţi poate picta idealul. E o treabă serioasă, prietene! Strămătuşa ta! „*Der Neffe als Onkel*”[54] într-un sens tragic – *ungehört*![55]

– Noi doi o să ne certăm, Naumann, dacă o mai numeşti pe doamna aceea mătuşa mea.

– Atunci, cum să-i spun?

– Doamna Casaubon.

– Bine. Presupune că aş face cunoştinţă cu ea, în ciuda ta, şi aş descoperi că ţine grozav să fie pictată!

– N-ai decât să presupui! exclamă Will Ladislaw, într-o şoaptă dispreţuitoare, intenţionând să pună punct discuţiei. Îşi dădea seama că se lasă iritat de cauze ridicol de mărunte, pe jumătate create de el. De ce făcea atâta tărăboi în jurul doamnei Casaubon? Şi totuşi, intuia că i se întâmplase ceva care avea legătură cu persoana ei. Există personaje care creează necontenit ciocniri şi noduri de tensiune, în drame pe care nimeni nu este pregătit să le joace alături de ele. Susceptibilităţile lor se izbesc de obiecte care rămân inocent liniştite.

52 Cleric (germ.) (n.t.).
53 Frumos, frumos (germ.) (n.t.).
54 Nepotul în chip de unchi (germ.) (n.t.).
55 Nemaiauzit (germ.) (n.t.).

XX

Copil uitat, ce brusc trezit din vis,
Privirea-n jur roteşte spăimântat,
Şi vede doar că nu-i chip a zări
De tandri ochi cum e întâmpinat.

Peste două ore, Dorothea stătea într-o cameră sau mai curând un budoar dintr-un impunător apartament de pe Via Sistina.

Regret să adaug că suspina amar – lăsându-se în voia acestei alinări a unei inimi împovărate, atât cât îşi poate îngădui, uneori, când se simte sigură de izolarea ei, o femeie care de obicei îşi controlează reacţiile, din mândrie personală şi din grija de a-i cruţa pe cei din jur. Şi nu încăpea nicio îndoială că domnul Casaubon urma să rămână câtăva vreme departe de ea, la Vatican.

Totuşi, în sufletul Dorotheei nu se conturase precis nicio mâhnire pe care să şi-o poată mărturisi măcar ei însăşi; prinsă în vârtejul gândurilor şi pasiunii sale confuze, actul mintal ce se zbătea să iasă la lumină era un strigăt de autoacuzare, aruncând vina pentru senzaţia de pustietate, pe care o resimţea, pe propria ei sărăcie spirituală. Se măritase cu bărbatul pe care şi-l alesese, având asupra majorităţii fetelor avantajul de a vedea în mariajul acela îndeosebi începutul unor noi îndatoriri; din prima clipă, îl apreciase pe domnul Casaubon ca pe un om înzestrat cu o minte situată atât de sus, în comparaţie cu a ei, încât era inevitabil să fie adesea răpit de studii pe care ea n-avea să le poată împărtăşi întru totul; mai mult încă, după scurta şi îngusta experienţă a adolescenţei sale, se afla acum la Roma, cetatea istoriei care se poate vedea cu ochii, unde trecutul unei întregi emisfere pare a defila într-o procesiune funerară de stranii imagini ancestrale şi trofee adunate din depărtări.

Această uluitoare viziune fragmentară dădea însă intensitate ambianţei stranii, ca de vis, a vieţii sale de tânără măritată. Dorothea se şi afla de cinci săptămâni la Roma. Iar în dimineţile blânde, când toamna şi iarna păreau că merg mână în mână ca o fericită pereche vârstnică, dintre care unul dintre parteneri urma curând să supravieţuiască într-o mai rece însingurare, se plimbase în trăsură, întâi cu domnul Casaubon, dar pe urmă numai cu Tantripp şi cu experimentatul lor însoţitor. Fusese călăuzită prin cele mai bune galerii, condusă la principalele privelişti, i se arătaseră cele mai măreţe ruine şi cele mai superbe biserici şi sfârşise prin a se decide, de cele mai multe ori, să iasă la plimbare în trăsură spre Campania, unde se putea simţi singură cu cerul şi pământul, departe de apăsătoarea mascaradă a epocilor, în care propria ei viaţă părea că devine o piesă cu măşti şi cu costume enigmatice.

Pentru cei care au privit Roma cu puterea acceleratoare a cunoaşterii ce dăruie un suflet în creştere tuturor formelor de vremuri, izbutind astfel să niveleze toate contrastele, Cetatea Eternă poată să rămână centrul spiritual şi interpretul lumii. Dar să-i lăsăm să conceapă încă un contrast istoric: giganticele revelaţii sfărâmate ale acestei cetăţi Imperiale şi Papale, prăvălindu-se brusc asupra noţiunilor unei fete educate în spiritul puritanismului elveţian şi englez, hrănită, îndeosebi pe tărâmul artei cu spelbe poveşti protestante, de soiul celor care tind să mascheze realitatea; o fată a

cărei fire arzătoare prefăcea în principii toată bruma de cunoştinţe agonisite, modelându-şi acţiunile după tiparul lor, şi ale căror emoţii rapide dădeau celor mai abstracte lucrări calitatea unei plăceri sau a unei suferinţe; o fată devenită de curând soţie şi care, din pricina acceptării entuziaste a unor îndatoriri în care era încă neiniţiată, se trezea azvârlită într-o tumultoasă preocupare pentru soarta ei. Greutatea neinteligibilei Rome poate cântări uşor pe umerii diafanelor nimfe, cărora le formează un fundal pentru strălucitorul picnic al societăţii anglo-străine; dar Dorothea nu dispunea de asemenea pavăză împotriva unor impresii profunde. Ruine şi bazilici, palate şi colisee, aşezate în mijlocul unui prezent sordid, unde tot ce era viu şi cu sânge cald părea cufundat în adânca degenerare a superstiţiei definitive separate de venerare; viaţa titanică, încă palpitândă, trăgând cu ochiul şi luptându-se pe ziduri şi tavane; lungile şiruri de forme albe, ai căror ochi de marmură păreau să reţină lumina monotonă a unei lumi înstrăinate; toată această vastă epavă a unor ambiţioase idealuri, senzoriale şi spirituale, amestecate în mod confuz cu semnele uitării şi ale degradării dar palpitând încă, mai întâi o zgudui ca un şoc electric, iar apoi se făcu simţită prin acea durere pricinuită de un amalgam de idei învălmăşite, care frânează curgerea emoţiei.

Siluete totodată pale şi strălucitoare se înstăpâneau pe tinerele ei simţiri şi i se întipăreau în memorie, chiar când nu se gândea la ele, pregătind stranii asocieri care aveau să stăruie în adâncul sufletului ani de-a rândul. Stările noastre de spirit sunt capabile să poarte cu ele imagini ce se succed, ca lanterna magică a visului; şi, în anumite momente de lâncedă uitare de sine, Dorothea a continuat să vadă aevea, toată viaţa, vastitatea catedralei Sfântul Petru, uriaşul baldachin de bronz, intenţia paroxistică vădită de atitudinile şi veşmintele profeţilor şi evangheliştilor din mozaicurile bolţilor, ca şi draperia roşie aşezată de Crăciun – iar imaginile se întindeau pretutindeni, ca o boală a retinei.

Asta nu pentru că uimirea lăuntrică a Dorotheei ar fi ceva excepţional: multe suflete, în tânăra lor nuditate, sunt rostogolite printre nepotriviri şi lăsate să-şi găsească singure echilibrul în vârtejul faptelor, în vreme ce mai vârstnicii lor îşi văd de treabă. Nici nu-mi vine a crede că o descoperim pe doamna Casaubon în mijlocul unei crize de lacrimi, numai la şase săptămâni după cununie; situaţia va fi considerată tragică. O anumită descurajare, o anumită slăbiciune a inimii când noul viitor real ia locul celui imaginar nu prezintă nimic neobişnuit, şi nu ne aşteptăm ca oamenii să fie adânc mişcaţi de ceva care nu e neobişnuit.

Acest element de tragedie, inclus în însuşi factorul repetării, continuă încă să existe în emoţiile rudimentare ale omenirii; şi poate că suntem astfel alcătuiţi încât l-am suporta anevoie, dacă ar exista în doză prea mare. Dacă am avea o viziune exactă asupra oricărei vieţi omeneşti obişnuite, ar fi la fel de parcă am auzi cum creşte iarba şi cum bate inima veveriţei, şi ne-ar ucide această larmă aflată dincolo de tăcere. Aşa cum stau lucrurile, însă, cel mai ager dintre noi păşeşte prin lume bine căptuşit cu opacitate.

Oricum, Dorothea plângea, şi dacă i s-ar fi cerut să dezvăluie cauza lacrimilor, ar fi putut să o definească în termeni generali, de felul celor folosiţi de mine – iar a o supune la analiză mai amănunţită ar fi fost ca şi cum ai încerca să fixezi istoria umbrelor şi a luminilor. Căci acel nou viitor real, care lua locul celui imaginar, îşi extrăgea materialul din nesfârşite mărunţişuri; odată măritată cu domnul Casaubon, vederile ei asupra acestuia şi a relaţiilor lor conjugale se schimbau gradat faţă de

visele ei feciorelnice, cu mişcarea tainică a unui minutar de ceas. Era încă prea devreme ca să recunoască pe de-a-ntregul schimbarea său măcar să o admită, şi încă şi mai prematur să-şi readapteze la realităţi acel devotament care constituia o parte atât de necesară a vieţii ei cerebrale, încât simţea aproape certitudinea că – mai curând sau mai târziu – avea să-l redobândească. Nu-şi putea îngădui răzvrătirea permanentă, dezordinea unei vieţi lipsite de o hotărâre cucernică, afectuoasă; acum se afla însă într-o etapă când însăşi forţa firii ei îi sporea confuzia. Lunile de la începutul căsniciei sunt adesea o perioadă de zbucium critic – fie că te zbaţi în băltoace, fie în ape adânci – un zbucium care se domoleşte mai târziu, prefăcându-se într-o tihnă voioasă.

Dar oare domnul Casaubon nu mai era la fel de savant ca înainte? Formele sale de expresie se schimbaseră, ori sentimentele lui deveniseră mai puţin lăudabile?

O, înapoiere a feminităţii! – Oare îl trădase erudiţia în cronologie, sau abilitatea nu numai de a enunţa o teorie, ci de a înşira numele celor care o formulaseră? – ori poate darul lui de a indica, la cerere, izvoarele oricărui subiect?

Şi nu era tocmai Roma oraşul cel mai potrivit din lume pentru a deschide câmp larg unor asemenea performanţe?

Pe lângă aceasta, entuziasmul Dorotheei nu se înălţase mai ales pe temelia perspectivei de a uşura povara, şi poate şi tristeţea cu care marile misiuni îi încărcau pe cei chemaţi să le ducă la îndeplinire? Şi doar era mai limpede decât până atunci, că pe domnul Casaubon îl apăsa o astfel de povară.

Toate acestea sunt întrebări nimicitoare; dar, indiferent câţi factori ar fi rămas identici, lumina se schimbase şi nu poţi admira zorile perlate, în plină amiază. Faptul incontestabil este că un muritor a cărui fire ai cunoscut-o exclusiv în cursul scurtelor intrări şi ieşiri din scenă rezervate de puţinele săptămâni pline de imaginaţie ce constituie aşa-numita perioadă de „curte”, poate că ţi se dezvăluie, când îl vezi zi de zi, datorită tovărăşiei maritale, mai bun sau mai rău decât era în imaginea ta preconcepută – dar în niciun caz nu va apărea întru totul identic. Şi e uluitor cât de curând simţim efectul opticii diferite, mai ales dacă nu avem alte schimbări înrudite cu care s-o comparăm. Schimbări de optică tot atât de rapide ai avea, de pildă, dacă ai ajunge să-ţi împarţi locuinţa cu un strălucitor comesean, sau când îţi vezi politicianul favorit ajuns în guvern; în aceste cazuri, începem la fel: cunoaştem puţin şi credem mult şi adesea sfârşim inversând proporţiile.

Totuşi, asemenea comparaţii pot induce în eroare, deoarece niciun om nu era mai incapabil de o prefăcătorie pretenţioasă decât domnul Casaubon; avea un caracter la fel de neprihănit ca oricare animal rumegător şi nu căutase cu tot dinadinsul să ajute la crearea vreunei iluzii despre persoana sa.

Cum se făcuse că, în săptămânile scurse de la căsătoria ei, Dorothea nu observase în mod definit, ci simţise cu o deprimare înăbuşitoare, că întinsele privelişti dăruite de zarea largă şi aerul proaspăt pe care visase să le găsească în mintea soţului ei erau înlocuite de anticamere şi coridoare întortocheate – care păreau să nu ducă nicăieri? Aceasta se datora, presupun, faptului că în perioada curtării totul este privit ca provizoriu şi preliminar şi cea mai mică mostră de virtute sau împlinire trece drept o garanţie a desfătătoarelor zăcăminte pe care le va dezvălui amplul răstimp al căsătoriei. Dar, odată trecut pragul căsniciei, aşteptările se concentrează asupra prezentului. Îmbarcat în călătoria ta maritală, este imposibil să nu-ţi dai seama că nu înaintezi deloc şi că nu se zăreşte deloc

marea – că, în realitate, explorezi un bazin închis.

În conversaţiile avute înainte de căsătorie, domnul Casaubon zăbovise adesea asupra vreunei explicaţii sau a unui detaliu discutabil, al cărui sens Dorothea nu-l pricepuse; dar asemenea imperfecţiuni de coerenţă păreau datorate relaţiilor lor sporadice şi, susţinută de credinţa ei în viitor, Dorothea ascultase cu pasionată răbdare înşirarea argumentelor care ar fi putut să fie aduse împotriva părerii absolut noi a domnului Casaubon despre zeul filistin Dagon şi despre alte zeiţe-peşti, gândindu-se că ulterior avea să mediteze şi ea asupra acestui subiect, care-l preocupa profund, de pe aceeaşi platformă înaltă de unde, neîndoielnic devenise atât de important. De asemenea, verdictele searbede şi tonul categoric cu care înlătura el gândurile ce o tulburau cel mai mult, era uşor de pus pe seama grabei şi a preocupării împărtăşite şi de Dorothea, în perioada logodnei. Acum însă, din clipa sosirii la Roma, când sensibilitatea ei profund răscolită era în plină efervescenţă, şi când viaţa devenise o problemă nouă datorită unor elemente noi, ajunse tot mai conştientă – şi oarecum terorizată – de faptul că mintea ei cădea pradă unor crize de mânie şi repulsie, sau luneca într-o stare de osteneală şi amorţire. Nu avea mijlocul de a şti în ce măsură cumpănitul Hooker, sau oricare alt erou al erudiţiei, s-ar fi purtat identic la vârsta domnului Casaubon, aşa încât acesta nu putea beneficia de avantajul comparaţiei; dar modul în care soţul ei comenta obiectele straniu de impresionante din jurul lor începea să-i provoace un fel de fior mintal; poate că avea cele mai bune intenţii de a-şi duce cu demnitate la capăt îndatoririle, dar numai atât. Tot ce pentru mintea ei era proaspăt, pentru a lui se uzase, iar capacitatea de gândire şi simţire care fusese cândva stimulată în sufletul lui de viaţa generală a omenirii, se redusese de mult la un fel de preparat uscat, la o cunoaştere mumificată, lipsită de viaţă.

Când spunea: „Asta te interesează, Dorothea? Să mai stăm puţin? Sunt gata să mai rămân, dacă doreşti”, ei i se părea că plecarea sau rămânerea ar fi la fel de ispititoare. Sau: „Să mergem la palatul Farnesina, Dorothea? Se află acolo fresce celebre, concepute sau pictate de Rafael, despre care majoritatea persoanelor bine gândesc că merită osteneala de a fi văzute”.

„Dar ţii să le vezi?” – suna întotdeauna întrebarea Dorotheei.

– Cred că se bucură de o înaltă preţuire. Unele dintre ele reprezintă fabula lui Cupidon şi Psyche, care constituie, probabil, o invenţie romantică, datând dintr-o perioadă literară, şi nu poate fi, după părerea mea, trecută în rândul produselor mitice autentice. Dar dacă îţi plac aceste picturi murale, putem ajunge lesne acolo, şi atunci cred că vei fi văzut operele de seamă ale lui Rafael, dintre care e păcat să omiţi măcar una, în cursul unei vizite făcute la Roma. Acest pictor şi-a câştigat aprecierea că ar fi îmbinat cea mai deplină graţie a formei cu o expresie sublimă. Cel puţin am fost informat că asta ar fi opinia grupului de *cognoscenti*[56].

Acest gen de răspuns, acordat pe un ponderat ton oficial, asemenea unui cleric citind după tipicul *Scripturii*, nu contribuia la justificarea gloriilor Cetăţii Eterne, nici nu izbutea să dăruiască unei tinere soţii speranţa că, dacă ar şti mai multe despre ele, lumea urma să-i apară într-o lumină mai veselă. Cu greu poate exista vreun contact mai deprimant, pentru o tânără făptură arzătoare, decât cel stabilit cu o minte în care ani plini de cunoştinţe par a se fi condensat într-o amorfă absenţă de interes sau simpatie.

Ce-i drept, pentru alte subiecte domnul Casaubon vădea o preocupare tenace şi o fervoare

considerate de obicei ca fiind obiectul entuziasmului, şi Dorothea ardea de nerăbdare să păşească în această direcţie spontană a gândurilor lui, îl loc de a fi făcută să simtă că îl obligă să se abată de la preocupările sale.

Dar acum, încântătoarea ei încredere din trecut n-o mai făcea să se aştepte că pe tărâmul unde-l va urma, vaste zone necuprinse încă de minte omenească se vor aşterne în faţa ei. Bietul domn Casaubon era el însuşi pierdut printre micile tainiţe şi scări răsucite în spirală şi se afla pradă unei agitate înceţoşări provocate de cabiri; alteori, acuzând unele paralele nechibzuite făcute de anumiţi mitologişti, pierdea uşor din vedere orice alt scop care-l îndemnase la acele studii. Cu lumânarea înfiptă în faţa lui, uita de absenţa ferestrelor şi, cufundat în amare adnotări făcute pe manuscris cu privire la concepţiile nutrite de oameni despre zeităţi solare, devenise indiferent faţă de lumina soarelui.

Aceste caracteristici, fixate şi neschimbătoare la domnul Casaubon ca un sistem osos, ar fi putut trece mai multă vreme neobservate de Dorothea, dacă ar fi fost încurajată să-şi reverse simţămintele de fată şi femeie; dacă soţul ei i-ar fi ţinut mâinile într-ale lui şi ar fi ascultat cu încântarea iubirii şi a înţelegerii toate micile istorioare care alcătuiau experienţa ei, dăruindu-i în schimb acelaşi gen de intimitate, astfel ca trecutul amândurora să se poată contopi în cunoaştere şi afecţiune reciprocă; sau dacă şi-ar fi putut hrăni tandreţea cu acele alintări copilăreşti, slăbiciunea oricărei femei duioase, care fac la început să plouă sărutările pe creştetul tare şi pleşuv al păpuşii, însufleţind cu preaplinul iubirii jucăria de lemn. Spre aşa ceva se simţea înclinată şi Dorothea. Cu toată râvna şi dorul ei de a cunoaşte ceea ce era depărtat de dânsa şi de a-şi arăta pe larg bunăvoinţa, mai avea destulă ardoare şi pentru ceea ce simţea apropiat, ca să fi sărutat mâneca domnului Casaubon, sau să-i fi mângâiat catarama de la ghete, dacă el ar fi dat oricare alt semn de acceptare decât acela de a-i declara, cu decenţa lui impecabilă, că este înzestrată cu firea cea mai afectuoasă şi cu o autentică feminitate, indicând în acelaşi timp, prin felul politicos în care-i oferea un scaun – că judeca aspru asemenea manifestări, întrucât îi păreau grosolane şi surprinzătoare. Dimineaţa, după ce-şi făcea toaleta clericală cu toată grija cuvenită, era pregătit doar pentru acele comodităţi ale vieţii care se asortau cu cravata scrobită şi bine dichisită din perioada aceea, şi cu o minte împovărată de material nepublicat.

Şi, printr-o tristă contradicţie, ideile şi hotărârile Dorotheei păreau ca gheaţa ce se topeşte, plutind şi pierzându-se în şuvoiul cald a cărui altă formă fuseseră cândva. Era umilită să se vadă o simplă victimă a sentimentului, ca şi cum nu ar fi putut cunoaşte nimic decât pe calea aceea: toată forţa ei se irosea în accese de agitaţie, de zbatere, de descurajare, şi apoi se aduna iarăşi în viziunile unei renunţări mai complete, convertind în datorie toate condiţiile grele.

Sărmana Dorothea! Hotărât că era chinuitoare – mai cu seamă pentru ea însăşi; dar în dimineaţa aceea, pentru prima dată, îl supărase pe domnul Casaubon.

În timp ce-şi sorbeau cafeaua, luase hotărârea de a scutura ceea ce i se părea a fi o pornire egoistă, şi-şi întorsese obrazul, luminat numai de atenţie şi voioşie, spre soţul ei, când acesta spuse:

– Scumpa mea Dorothea, acum trebuie să ne gândim la tot ce a rămas nefăcut, ca preliminarii ale plecării noastre. M-aş fi întors acasă mai devreme, ca să putem fi la Lowick de Crăciun; dar cercetările întreprinse de mine aici s-au prelungit peste termenul prevăzut. Sunt însă încredinţat că timpul nu s-a scurs în mod neplăcut pentru tine. Printre priveliştile europene, panorama Romei a fost

totdeauna considerată a fi una dintre cele mai impresionante şi, sub anumite aspecte, edificatoare. Îmi amintesc prea bine că la fel am considerat-o într-o perioadă a vieţii mele când am vizitat-o pentru prima dată, după căderea lui Napoleon – un eveniment care a deschis călătorilor porţile continentului. Într-adevăr, cred că figurează printre cele câteva oraşe cărora li s-a aplicat o hiperbolă extremă: „Vezi Roma şi apoi mori”, dar în cazul tău aş propune un amendament, spunând: „Vezi Roma ca mireasă, şi trăieşte după aceea ca soţie fericită”.

Domnul Casaubon rosti acest mic discurs animat de cea mai conştiincioasă intenţie, clipind puţin din ochi, legănându-şi capul în sus şi-n jos şi încheind cu un zâmbet. El nu găsise că starea matrimonială ar produce vreun extaz, dar nici prin gând nu-i trecea că ar putea fi altceva decât un soţ ireproşabil, capabil să-i hărăzească unei tinere femei fermecătoare fericirea meritată.

– Sper că eşti pe deplin satisfăcut de şederea noastră aci – mă refer la rezultatul atins până acum de studiile dumitale, răspunse Dorothea, încercând să-şi concentreze mintea asupra subiectului care-l afecta cel mai mult pe soţul ei.

– Da, spuse domnul Casaubon, cu acea specifică intonaţie care face dintr-un cuvânt o jumătate de negaţie. Am fost purtat mai departe decât prevăzusem, şi mi s-au prezentat singure, pentru adnotări, diverse subiecte pe care, deşi n-am neapărat nevoie de ele, nu le-aş putea trece cu vederea. În pofida asistenţei oferite de secretara mea, am avut o sarcină cam dificilă, iar compania ta m-a distras în chip fericit de la acea prea constantă urmărire a gândului dincolo de orele de studii, care a fost capcana traiului meu singuratic.

– Sunt foarte bucuroasă că prezenţa mea a însemnat o oarecare schimbare pentru dumneata, zise Dorothea, care păstra o amintire vie a serilor când presupusese că mintea domnului Casaubon se cufundase în cursul zilei la o adâncime prea mare, ca să mai fie în stare să iasă iarăşi la suprafaţă.

Mă tem că replica ei trăda oarecare iritare.

– Când vom ajunge la Lowick, urmă ea, sper să-ţi fiu mai folositoare şi am să intru ceva mai mult în sfera intereselor dumitale.

– Neîndoielnic, scumpa mea, rosti domnul Casaubon, cu o uşoară plecăciune. Notele luate aici vor necesita o triere, şi poţi, dacă eşti bună, să le extragi, sub îndrumarea mea.

– Dar toate celelalte însemnări ale dumitale? întrebă Dorothea, a cărei inimă ardea de mult din pricina acestui subiect, încât acum nu se putea împiedica să dea glas frământării sale. Toate şirurile acelea de volume – nu vei face acum lucrul acela de care vorbeai într-una? Nu te vei hotărî care anume pot fi folosite şi nu vei începe să scrii cartea care va face ca vastele dumitale cunoştinţe să folosească întregii lumi? Voi scrie sub dictarea dumitale, sau voi copia şi voi extrage tot ce-mi vei spune: la altceva nu-ţi pot fi de folos.

Dorothea, manifestând o reacţie cât se poate de imprevizibilă, sfârşi cu un uşor suspin şi cu ochii plini de lacrimi.

Dacă n-ar fi fost decât faptul că se arătase din cale-afară de sensibilă, şi tot ar fi fost de ajuns să-l stingherească peste măsură pe domnul Casaubon, dar mai existau şi alte motive menite a face ca vorbele Dorotheei să-i pară tăioase şi iritante la culme. Arăta aceeaşi orbire faţă de preocupările lui lăuntrice, ca şi el faţă de ale ei personale; încă nu învăţase nimic despre acele conflicte ascunse din sufletul soţului ei, care cereau stăruitor mila noastră. Nu ascultase până acum cu răbdare bătăile

inimii lui; simţea doar că a ei bătea violent. În urechea domnului Casaubon, glasul Dorotheei insista zgomotos şi emfatic asupra acelor sugestii înăbuşite ale conştiinţei pe care mai înainte putea lesne să le explice ca pe-o simplă închipuire, iluzia unei senzitivităţi exagerate; totdeauna, când asemenea sugestii vin, neîngăduitor, din afară, întâmpină rezistenţă, căci li se pune eticheta: „crude şi injuste". Ne înfurie chiar şi deplina acceptare a spovedaniilor noastre umilitoare – şi cu mult mai mult ne pierdem cu firea când auzim formulate în silabe dure şi distincte, pe buzele unui observator apropiat, acele murmure confuze pe care încercăm să le numim morbide, şi ne zbatem împotrivă-le de parcă ar prevesti amorţirea totală! Şi acest crud acuzator exterior se afla acolo sub înfăţişarea unei soţii – ba încă sub cea a unei tinere mirese care, în loc de a privi abundentele mâzgăleli ale penei sale şi oceanul de hârtie cu respectul evlavios al unei păsăruici elegante, părea să se înfăţişeze ca o spioană, pândind totul cu o răutăcioasă forţă de deducţie. Aici, în acest precis punct al busolei, domnul Casaubon era la fel de susceptibil ca şi Dorothea şi avea o egală rapiditate în a-şi imagina mai mult decât faptul brut. Remarcase aprobator, mai înainte, capacitatea ei de a adora obiectul cuvenit; acum întrezărea, cuprins de o subită teroare, că această capacitate ar putea fi înlocuită de presupuneri îndrăzneţe, iar adorarea de cea mai exasperantă critică – aceea care întrevede doar în chip ceţos ţelurile minunate ale unui om mare şi n-are nici cea mai mică idee de preţul greu cerut ca să le atingă.

Pentru prima dată de când îl cunoştea Dorothea, pe obrazul domnului Casaubon se întinse rapid purpura mâniei.

– Iubirea mea, grăi el, cu o iritare ţinută în frâu doar de buna-cuviinţă, poţi fi cu desăvârşire convinsă că eu cunosc perioadele şi anotimpurile potrivite pentru diferite stadii ale unei lucrări ce nu trebuie să fie măsurată după ieftinele presupuneri ale unor spectatori ignoranţi. Ar fi fost uşor pentru mine să dobândesc un succes temporar, bazat pe mirajul unor opinii nefondate; dar totdeauna exploratorul scrupulos este supus la încercări şi înfruntă ironiile fără astâmpăr ale flecarilor care aleargă doar după cele mai mediocre realizări, nefiind cu adevărat înzestraţi pentru altele. Şi ar fi bine dacă toţi cei de teapa asta ar putea fi povăţuiţi să facă deosebire între judecăţi care depăşesc competenţa lor şi cele care pot fi cuprinse de o cercetare îngustă şi superficială.

Această cuvântare fu servită cu o energie şi o promptitudine absolut neobişnuite la domnul Casaubon. În realitate, nu fusese în întregime improvizată, ci căpătase contur în cursul unui colocviu interior, iar cuvintele ţâşniseră asemenea seminţelor rotunde dintr-o păstaie, când arşiţa bruscă face să-i crape coaja. Dorothea nu era numai soţia lui: era întruchiparea acelei lumi lipsite de substanţă care-l înconjura pe autorul neînţeles şi mâhnit.

La rândul ei, pe Dorothea o cuprinse indignarea. Oare nu înăbuşise în sufletul ei totul, afară de dorinţa de a stabili o anumită comunicare cu interesele de căpetenie ale soţului ei?

– Judecata *mea* foarte superficială – atât cât mă taie pe mine capul, răspunse ea cu o indignare bruscă, care nu avea nevoie de repetiţii. Mi-ai arătat şirurile de carnete pline cu însemnări – mi-ai vorbit în multe rânduri despre ele – şi ai spus adesea că au nevoie să fie digerate. Dar niciodată nu te-am auzit vorbind despre lucrarea care urmează a fi publicată. Faptele acestea erau foarte simple şi judecata mea n-a mers mai departe. Te-am rugat doar să mă laşi să-ţi fiu de folos în vreun fel.

Dorothea se ridică, vrând să plece, şi domnul Casaubon nu-i dădu niciun răspuns, ci luă în mână o scrisoare aşezată alături, ca şi cum ar fi cântărit-o iarăşi. Pe amândoi îi stânjenea situaţia creată –

cuvintele pline de mânie pe care şi le aruncaseră în faţă. Dacă s-ar fi aflat acasă, statorniciţi la Lowick, în viaţa de toate zilele, printre vecinii lor, ciocnirea ar fi fost mai puţin supărătoare: dar într-o călătorie de nuntă, care are ca scop precis izolarea a doi oameni, pe temeiul că reprezintă unul pentru altul lumea întreagă, ideea că nu te înţelegi cu celălalt este, ca să ne arătăm indulgenţi, năucitoare şi te prosteşte de-a binelea. Chiar cele mai călite firi, cu greu pot fi mulţumite că au izbutit să treacă pe un meridian atât de depărtat de partener, că s-au închis de bună voie în solitudinea lor morală, care le permite mici explozii, faptul că le vine greu să converseze, sau să întindă un pahar cu apă fără a-şi privi tovarăşul de viaţă. Pentru firea senzitivă şi neexperimentată a Dorotheei, situaţia aceea părea o catastrofă ce-i modifica toate perspectivele, iar pentru Domnul Casaubon însemna o nouă durere – fiindcă nu mai plecase niciodată într-o călătorie de nuntă – nici nu se aflase în acea strânsă unire care te sileşte să depinzi de celălalt mai mult decât fusese el în stare să-şi închipuie, deoarece tânăra şi fermecătoarea mireasă nu numai că-l obliga să-i arate mai multă stimă (acordată sârguincios de el), dar se dovedise capabilă de a-l tortura, tocmai când avea nevoie de mai multă alinare. În loc de a-şi făuri un paravan plăcut împotriva publicului, alcătuit din umbre care-i priveau cu răceală viaţa fără să-şi arate entuziasmul, el nu făcuse altceva decât să dea umbrelor o prezenţă mai substanţială.

În momentul acela, nici unul dintre ei nu vedea cum ar putea să continue conversaţia. Renunţarea la un aranjament prealabil şi refuzul de a ieşi în oraş ar fi fost o dovadă că păstrează ranchiună, simţământ de care conştiinţa Dorotheei se ferea, ţinând seama că şi începuse să se simtă vinovată. Oricât de îndreptăţită ar fi fost să se revolte, Dorothea nu nutrea idealul de a pretinde dreptate, ci de a dărui tandreţe. Aşa că, în clipa când trăsura trase la scară, se duse cu domnul Casaubon la Vatican, străbătu împreună cu el aleea de piatră străjuită de inscripţii, şi – când se despărţiră la intrarea Bibliotecii îşi urmă mecanic drumul prin muzeu, simţind nepăsarea faţă de tot ce era în jurul ei. N-avea tăria să se întoarcă la trăsură, cerând să fie plimbată oriunde, într-altă parte. Naumann o văzuse prima oară într-o zi când domnul Casaubon o părăsise, şi pictorul intrase odată cu ea în lunga galerie de sculptură; dar acolo Naumann trebuise să-l aştepte pe Ladislaw, cu care urma să facă o prinsoare pe o sticlă de şampanie cu privire la o enigmatică statuie cu aer medieval, expusă în locul acela. După ce examinară statuia şi plecară, încheindu-şi disputa, se despărţiră; Ladislaw zăbovi în urmă, în timp ce Naumann ieşise în sala statuilor, unde o zărise din nou pe Dorothea, pierdută în meditaţia ce dădea figurii sale un aspect remarcabil. În realitate, Dorothea nu vedea fâşia de lumină, la fel cum nu vedea nici statuile; în sinea ei vedea doar lumina anilor ce-aveau să se perinde în căminul lor şi peste câmpiile englezeşti şi peste ulmii şi şoselele mărginite de tufişuri, simţind că felul în care acei ani ar putea fi însufleţiţi de un devotament fericit nu îi mai era atât de clar ca la început. Dar în mintea Dorotheei exista un curent în care erau menite să se reverse – mai devreme sau mai târziu – orice gând şi simţire; întreaga ei conştiinţă trudea înainte, către adevărul cel mai deplin, către binele cel mai puţin parţial. Era limpede că viaţa îţi poate înfăţişa ceva mai bun decât să te simţi mânios şi abătut.

56 Cunoscători (it.((n.t.)

XXI

Avea din plin muierea nuri cinstiţi,
Nimica ticluit la noi, or'altcum,
,nţeleptului năier.

Chaucer

Astfel se porni Dorothea să suspine, de îndată ce rămăsese singură, în siguranţă. Fu însă trezită numaidecât de o bătaie în uşă, care o îndemna să-şi şteargă în grabă ochii, înainte de a spune: „Intră”. Tantripp aduse o carte de vizită şi o anunţă că în vestibul aşteaptă un *gentleman*. Feciorul îl înştiinţase că numai doamna Casaubon era acasă, dar străinul zicea că e rudă cu domnul Casaubon; dorea să-l vadă?

– Da, zise Dorothea, fără nicio ezitare, condu-l în salon.

Avea o singură amintire mai precisă despre tânărul Ladislaw: faptul că, atunci când îl întâlnise la Lowick, i se atrăsese atenţia asupra generozităţii ce-i arătase domnul Casaubon, şi, totodată, ţinea minte că o interesaseră ezitările lui în alegerea carierei. Accepta plină de însufleţire orice îi oferea un prilej de simpatie activă, şi în momentul acela i se părea că vizita venise la timp ca să o scuture şi să o scoată din starea de nemulţumire de care se lăsase absorbită, amintindu-i de bunătatea soţului ei şi făcând-o să simtă că de astă dată avea dreptul să fie părtaşă la toate înfăptuirile lui bine intenţionate. Aşteptă două-trei minute, dar când trecu în încăperea alăturată, pe faţa ei deschisă rămăseseră doar atâtea semne că plânsese cât să o facă să arate mai tinerească şi mai atractivă ca de obicei. Îl întâmpină pe Ladislaw cu un zâmbet răpitor, plin de bunăvoinţă, lipsit de orice urmă de vanitate, şi-i întinse tânărului mâna; era cu câţiva ani mai în vârstă decât ea, dar în clipa aceea îi dădeai mult mai puţin fiindcă pe faţa lui transparentă se ivi o roşeaţă bruscă şi vorbi cu o sfială ce nu se potrivea deloc cu indiferenţa pe care o vădea faţă de prietenul lui, în vreme ce Dorothea se liniştea tot mai mult, îndemnată de dorinţa de a-l face să se simtă în largul său.

– Abia azi-dimineaţă am aflat că dumneavoastră şi domnul Casaubon sunteţi în Roma, când v-am văzut la Muzeul Vaticanului, zise tânărul. V-am recunoscut imediat, dar – vreau să spun, am conchis că adresa domnului Casaubon poate fi găsită la *Poste Restante*, şi eram nerăbdător să vă prezint cât mai curând omagiile mele.

– Vă rog să luaţi loc. Acum a ieşit în oraş, dar sunt sigură că îl va bucura să audă de vizita dumneavoastră, spuse Dorothea, aşezându-se, fără a se gândi, între foc şi lumina înaltei ferestre şi arătând spre un scaun din faţa ei, cu gestul domol al unei matroane blajine. Urmele de mâhnire tinerească de pe obrazul ei erau cu atât mai izbitoare. – Domnul Casaubon este foarte prins cu treburi; dar o să lăsaţi adresa dumneavoastră, nu-i aşa? – şi o să vă scrie.

– Sunteţi foarte bună, răspunse Ladislaw, începând să-şi piardă încrederea, datorită interesului cu care observa urmele plânsului ce alterase trăsăturile gazdei. Adresa mea e trecută pe cartea de vizită. Dar, dacă îmi veţi îngădui, voi veni din nou mâine după-amiază, la ora când, probabil, domnul

Casaubon va fi acasă.

– În fiecare zi se duce să citească în Biblioteca Vaticanului, şi cu greu îl puteţi găsi, doar dacă fixaţi o întâlnire. Mai cu seamă acum. Tocmai ne pregătim să părăsim Roma, aşa încât este foarte ocupat. De obicei e plecat aproape de la micul dejun până la prânz. Dar sunt convinsă că va dori să luaţi masa cu noi.

Câteva clipe, Will Ladislaw rămăsese fără grai. Niciodată nu ţinuse la domnul Casaubon, şi dacă nu l-ar fi înfrânat sentimentul obligaţiei, ar fi râs de el ca de un şoarece de bibliotecă. Dar gândul că acel pedant uscat, care prelucra date minore, cam la fel de importante ca şi stocul de antichităţi false aflate în camera din spatele unei dughene, după ce o făcuse pe această tânără şi adorabilă făptură să se mărite cu el, îşi petrecea acum luna de miere departe de ea, bâjbâind după flecuşteţele lui mucegăite (Will se lăsa antrenat în hiperbole) îi stârnea un soi de dezgust comic: era sfârtecat între impulsul de a râde în hohote şi cel, la fel de nepotrivit, de a izbucni în invective batjocoritoare. O clipă simţi că lupta aceasta lăuntrică îi provoca o ciudată contorsiune a trăsăturilor lui mobile, dar – făcând un efort serios – izbuti să transforme crisparea într-un zâmbet vesel.

Dorothea se minuna; dar zâmbetul lui era irezistibil şi scânteia acum, ca răspuns, şi pe faţa ei. Zâmbetul lui Will Ladislaw te vrăjea, doar dacă nu te supăraseşi pe el mai înainte; era un torent de lumină care iriza pielea transparentă şi ochii, şi pâlpâia în jurul fiecărei curbe şi linii, de parcă vreun Ariel le-ar fi binecuvântat cu un farmec nou şi ar fi alungat pe vecie urmele oricărei supărări. Reflexul acelui zâmbet nu putea să n-aibă şi el un strop de veselie, chiar sub nişte gene negre, încă umede; dar deodată Dorothea rosti, iscoditoare:

– Vă amuză ceva?

– Da, recunoscu Will, inventiv în găsirea rapidă a pretextelor: mă gândesc ce mutră am făcut când v-am văzut prima dată şi aţi nimicit sărmana mea schiţă, cu criticile dumneavoastră.

– Criticile mele? exclamă Dorothea, tot mai mirată: sunt sigură că nu v-am criticat. Totdeauna mă simt deosebit de ignorantă în judecarea picturii.

– Eu v-am bănuit că ştiţi atât de multe, încât v-aţi priceput cum să spuneţi tocmai ce era mai tăios. Aţi spus – sunt sigur că nu vă amintiţi la fel de bine ca mine – că relaţia dintre schiţa mea şi natură rămâne o taină pentru dumneavoastră. Cel puţin, asta am înţeles eu din vorbele dumneavoastră.

Will putea acum să râdă şi să zâmbească, cu inima uşoară.

– Vina o poartă, cu-adevărat, ignoranţa mea, se apără Dorothea, admirând buna dispoziţie a lui Will. Pesemne că m-am exprimat aşa numai fiindcă niciodată n-am putut vedea vreun dram de frumuseţe în picturile despre care unchiul meu susţine că toţi experţii în materie le consideră foarte frumoase. Şi am umblat prin Roma manifestând cam aceeaşi ignoranţă. Există relativ puţine picturi de care să mă pot bucura sincer. Când intru pentru prima dată într-o încăpere ai căror pereţi sunt acoperiţi cu fresce sau cu picturi rare, simt un fel de teamă – ca un copil în faţa unor mari ceremonii, urmărind defilările de mantii şi procesiuni măreţe; simt că mă aflu în faţa unei vieţi mai elevate decât a mea. Dar când încep să cercetez picturile una câte una, viaţa piere din ele, sau îmi trezesc o senzaţie violentă şi stranie. De vină trebuie să fie neînţelegerea mea. Văd atât de multe dintr-o dată, şi nu înţeleg nici jumătate din opere. Asta te face întotdeauna să se simţi stupid. Îţi vine greu să ţi se spună că totul e nespus de frumos şi, când nu eşti capabil să simţi frumuseţea celor elogiate, te afli

cam în situaţia unui orb căruia oamenii îi vorbesc despre cer.

– A, trebuie să dobândeşti multă experienţă ca să vibrezi în faţa artei, rosti Will. (Acum îi era imposibil să pună la îndoială sinceritatea mărturisirilor Dorotheei.) Arta este un limbaj vechi, cu o mulţime de stiluri artificiale – căutate – şi, câteodată, plăcerea gustată de cineva prin cunoaşterea lor echivalează, pur şi simplu, cu sentimentul de a cunoaşte. Eu unul trăiesc aici o bucurie covârşitoare, contemplând opere de artă care aparţin tuturor genurilor; dar presupun că, dacă aş putea analiza particulele desfătării mele, aş descoperi că este ţesută dintr-o sumedenie de fire diferite. Una este să izbuteşti să înrâureşti personalitatea cuiva, şi alta să-ţi formezi o idee despre acest proces.

– Intenţionaţi cumva să deveniţi pictor? întrebă Dorothea, căreia i se trezise interesul pentru alt subiect. Doriţi să vă faceţi din pictură o profesie? Domnul Casaubon va fi bucuros să audă că v-aţi ales o profesie.

– Nu, o, nu, zise Will, cu oarecare răceală. M-am decis categoric să nu îmbrăţişez această carieră. Oferă o viaţă prea unilaterală. Am văzut o droaie de artişti germani pe-aici: am călătorit de la Frankfurt cu unul dintre ei. Câţiva sunt oameni admirabili, chiar strălucitori – dar nu mi-ar face plăcere să dobândesc felul lor de a privi lumea, care se limitează la punctul de vedere unilateral al atelierului de pictură.

– Asta pot înţelege, recunoscu Dorothea cu căldură. Iar la Roma se pare că există atâtea lucruri mai necesare decât picturile. Dar dacă aveţi talent la pictură, nu ar fi fost firesc să vă lăsaţi călăuzit de această însuşire? Poate că aţi fi capabil să pictaţi lucrări mai bune decât cei despre care mi-aţi vorbit, sau într-o manieră diferită, ca să nu mai vedem adunate la un loc atât de multe tablouri, aproape toate la fel.

Simplitatea ei era neîndoielnică şi Will fu câştigat de ea şi îndemnat spre sinceritate.

– Trebuie să fie cineva dăruit cu un geniu foarte rar ca să înfăptuiască asemenea schimbări. Mi-e teamă că talentul meu nu m-ar duce nici măcar până în pragul unei lucrări bune care a mai fost făcută înainte – cel puţin, nu ar realiza-o atât de bine încât să merite osteneala. Şi nu m-aş împlini niciodată, în nicio direcţie, ci doar m-aş căzni, ca atunci când îndeplineşti o corvoadă. Dacă lucrurile nu-mi vin uşor, renunţ cu totul la ele.

– L-am auzit pe domnul Casaubon spunând că regretă lipsa dumneavoastră de răbdare, rosti Dorothea, cu blândeţe.

O cam intriga acest mod de a lua viaţa drept o vacanţă.

– Da, cunosc părerea domnului Casaubon. Ne deosebim.

Uşoara umbră de dispreţ ce răzbătea în această replică grăbită o ofensă pe Dorothea. Necazul prin care trecuse în acea dimineaţă o făcea cu-atât mai susceptibilă faţă de tot ce-l privea pe domnul Casaubon.

– Desigur că vă deosebiţi, confirmă ea, destul de trufaş. Nu m-aş gândi să vă compar: puterea de muncă perseverentă şi devotată a domnului Casaubon nu este o însuşire întâlnită la oricine.

Will văzu că o ofensase, dar acest lucru nu izbuti decât să aţâţe şi mai tare antipatia sa faţă de domnul Casaubon. Nu era de suportat faptul că Dorothea să-şi adore soţul; asemenea slăbiciune la o femeie nu îl încântă pe niciun bărbat, cu excepţia soţului în cauză. Muritorii se lasă lesne ispitiţi să înăbuşe viaţa ce palpită în gloria zornăitoare a semenului lor, şi asemenea omor nu este trecut în

categoria crimelor.

– Nici vorbă, replică el prompt. Şi de aceea este păcat ca asemenea putere de muncă să fie irosită, cum se întâmplă de atâtea ori, din lipsa dorinţei de a te ţine la curent cu ce se face în restul lumii. Dacă domnul Casaubon ar fi citit lucrări apărute în limba germană, şi-ar fi cruţat multă trudă.

– Nu vă înţeleg, rosti Dorothea, tresărind neliniştită.

– Vreau să spun doar, urmă Will, pe-un ton detaşat, că germanii sunt în frunte în domeniul cercetărilor istorice, şi râd de rezultatele obţinute de alţii care bâjbâie prin codri, înarmaţi cu un compas în buzunar când ei au croit şosele bune. Când eram în preajma domnului Casaubon, am văzut că îşi astupă singur urechile în această privinţă: aproape împotriva voinţei sale, citea un tratat latin scris de un german. Mi-a părut tare rău.

Will avea de gând doar să facă o aluzie usturătoare, care să micşoreze în ochii ei sârguinţa aceea mult slăvită, şi nu era în stare să-şi imagineze în ce măsură vorbele lui puteau să o rănească pe Dorothea. Nici tânărul Ladislaw nu aprofundase tomurile scriitorilor germani, dar nu ţi se cere prea mari înfăptuiri ca să poţi compătimi eşecurile altcuiva.

Sărmana Dorothea simţi un fior la gândul că truda de o viaţă a soţului ei ar putea fi deşartă, ceea ce nu-i lăsă stropul de energie necesar pentru a se întreba dacă nu s-ar fi cuvenit ca tânăra rubedenie, care-i datora atâta recunoştinţă, să-şi fi stăpânit această remarcă. Nu scoase un singur cuvânt, ci rămase privindu-şi mâinile, cufundată în gândul acela jalnic.

Totuşi Will, după ce dăduse lovitura nimicitoare, se cam ruşină; tăcerea Dorotheei îl făcea să-şi închipuie că o jignise şi mai rău; deveni astfel conştient că smulgea penele cu care se împăunase un binefăcător.

– Am regretat întâmplarea, reluă el firul conversaţiei – urmând cursul obişnuit: de la ponegrire la panegiric nesincer – din pricina recunoştinţei şi respectului pe care le port vărului meu. Eroarea nu ar fi atât de gravă la un om care se distinge mai puţin decât el prin talente şi tărie de caracter.

Dorothea îşi înălţă privirea, cu faţa mai strălucitoare ca de obicei, iluminată de exaltare, şi rosti, pe cel mai tânguitor glas al ei.

– Tare aş mai fi vrut să învăţ limba germană când mă aflam la Lausanne! Erau o mulţime de profesori germani. Acum însă, nu-i pot fi de niciun folos.

Cuvintele Dorotheei aprinse pentru Will o nouă lumină – dar o lumină încă misterioasă. Întrebarea „cum de ajunsese să-l accepte pe domnul Casaubon?”, pe care renunţase să şi-o pună când o cunoscuse prima dată, spunându-şi că, în ciuda aparenţelor, trebuie să fie antipatică, cerea acum un răspuns ce nu putea fi dat pe loc. Putea să aibă orice alt cusur, dar antipatică nu era. Nu vădea o inteligenţă rece şi satirică, ci o simplitate adorabilă şi plină de simţire. Era un înger ademenit. Părea o desfătare unică să poţi aştepta şi veghea pentru a descoperi crâmpeiele melodioase care-i dezvăluiau în chip atât de direct şi încântător inima şi sufletul. Îi veni iarăşi în gând imaginea harpei eoliene.

Pesemne că inima ei ţesuse o idilă romantică în jurul acelei căsătorii. Iar dacă domnul Casaubon era un balaur care o răpise în vizuina sa, doar prin forţa ghearelor, ar fi însemnat că el, Will, trebuia negreşit să săvârşească o faptă de vitejie, eliberând-o, pentru ca să cadă apoi la picioarele ei. Dar un soţ era ceva mai greu de manevrat decât un balaur; acest soţ juca rolul unui binefăcător susţinut de o

societate în nume colectiv, şi în momentul acela tocmai intra în încăpere cu toată corectitudinea ireproşabilă a ţinutei, în vreme ce Dorothea părea cuprinsă de nelinişte şi păreri de rău, iar Will se lăsă absorbit de speculaţiile pline de admiraţie inspirate de sentimentele gazdei.

Domnul Casaubon resimţi o mirare deloc amestecată cu plăcere, totuşi nu se abătu de la politeţea şi rigoarea în saluturile schimbate, când Will se ridică şi-şi explică prezenţa. Domnul Casaubon era mai puţin fericit ca de obicei, şi poate că acest amănunt îl făcea să aibă un aspect şters, şi mai ofilit – dar acelaşi efect ar fi putut să fie lesne produs de contrastul cu înfăţişarea vărului său. Prima impresie, când îl zărise pe Will, fusese aceea de strălucire însorită. Desigur, însăşi trăsăturile lui îşi schimbau forma; falca părea uneori lată şi alteori mică, iar uşoara unduire a nasului prevestea o metamorfoză. Când răsuci iute capul, din părul lui parcă se scuturară stropi de lumină, şi existau câteva persoane care susţineau morţiş că această scăpărare era o mărturie a geniului. Lui Will, dimpotrivă, domnul Casaubon îi apărea lipsit de orice aureolă.

Când Dorothea, tulburată, îşi îndreptă ochii asupra lui, poate că nu rămăsese insensibilă la contrastul vizibil, dar impresia ei se datora şi altor cauze, care o făceau mai conştientă de acea nouă nelinişte ce i-o trezea soţul ei; pentru prima oară încerca un impuls de duioşie plină de compasiune, stârnită de lipsurile lui reale şi nu de propriile ei vise. Totuşi, prezenţa lui Will o făcea să se simtă ea însăşi liberă; echilibrul lui spiritual era înviorător, şi poate că aceeaşi impresie îi făcea şi firea lui, gata să acorde importanţa cuvenită oricăror argumente convingătoare. Dorothea simţea o nevoie arzătoare de a sta de vorbă cu cineva, iar până atunci nu mai văzuse o persoană care să pară atât de ageră la minte şi de maleabilă, având asemenea posibilităţi de a înţelege orice.

Domnul Casaubon îşi exprimase cu glas solemn speranţa că Will îşi petrecea timpul la Roma în mod tot atât de util pe cât de plăcut – avusese la un moment dat impresia că intenţiona să rămână în sudul Germaniei – şi îl rugă să ia prânzul cu ei în ziua următoare, când vor putea să stea de vorbă mai pe-ndelete: în momentul acela era cam ostenit. Ladislaw pricepu şi, acceptând imediat invitaţia, îşi luă bună ziua de la rudele sale.

Dorothea, îngrijorată, îşi urmări cu privirea soţul care se trânti obosit pe marginea sofalei; îşi sprijini cotul de rezemătoare şi îşi propti bărbia în palme, pironindu-şi privirile în podea. Îmbujorată la faţă şi cu ochii strălucitori, tânăra soţie se aşeză alături de el şi rosti:

– Iartă-mă pentru că ţi-am vorbit atât de repezit azi dimineaţă. Am greşit. Mi-e teamă că te-am jignit, şi din pricina asta ziua mi s-a scurs în chip şi mai apăsător.

– Mă bucur că simţi acest lucru, scumpa mea, zise domnul Casaubon.

Vorbea liniştit şi-şi plecă puţin capul, dar în ochii lui mai plutea încă o undă de stinghereală, când se uita la ea.

– Chiar mă ierţi? întrebă Dorothea, cu un suspin de uşurare. Nevoia ei de a exprima ceea ce simţea o făcea să-şi exagereze vina.

Oare iubirea nu desluşeşte cum căinţa dă să sară de gâtul ei şi s-o sărute?

– Scumpa mea Dorothea, „cel ce de căinţă nu e mulţumit, nu-i făptură a cerului, nici a pământului”; nu cumva mă socoţi vrednic de a fi osândit prin această severă sentinţă? răspunse domnul Casaubon, căznindu-se să ticluiască o frază impresionantă şi, în acelaşi timp, să schiţeze un zâmbet pal.

Dorothea tăcu, dar o lacrimă răsărită odată cu suspinul se încăpăţână să-i lunece pe obraz.

– Eşti agitată, scumpa mea. Şi eu simt deopotrivă anumite consecinţe neplăcute ale unei încordări mintale prea mari, rosti domnul Casaubon.

De fapt, avusese de gând să-i spună că nu s-ar fi cuvenit să-l primească pe tânărul Ladislaw în lipsa lui; dar se abţinu, pe de-o parte cu gândul că ar fi fost nedelicat să ridice o nouă plângere tocmai în clipa pocăitei ei mărturisiri, pe de alta, fiindcă voia să-şi cruţe o nouă agitaţie, datorată vorbirii; dealtminteri, era prea mândru pentru a-şi trăda înclinarea spre gelozie, pe care pizma purtată rivalilor săi întru erudiţie o secătuise prea mult ca să mai aibă cu ce înteţi măcar un focşor pricăjit; asemenea scânteie abia dacă se poate numi pasiune; este doar o mălură încolţită în noroioasa şi umeda depresiune a egoismului stânjenit.

– Cred că e timpul să ne schimbăm ţinuta pentru seară, adăugă el, uitându-se la ceas.

Se ridicară amândoi, şi nu se mai făcu nicio altă aluzie la cele petrecute în ziua aceea.

Dorothea avea să-şi amintească însă de acel episod – cu însufleţirea resimţită de oricare dintre noi când evocăm experienţele din trecut legate de stingerea vreunei nădejdi scumpe sau de ivirea vreunui ideal nou. Din ziua aceea începu să vadă că fusese prada unei iluzii nesăbuite când se aşteptase ca sentimentul ei să aibă un ecou în sufletul domnului Casaubon; i se trezi şi presimţirea că se putea ca în viaţa lui să se fi strecurat conştiinţa tristă a unei situaţii care-l făcea să simtă o îndoială la fel de arzătoare ca şi a ei.

Ne naştem cu toţii îmbibaţi de nerozie, luăm lumea drept o cămară menită a hrăni fiinţele noastre supreme: Dorothea începuse de timpuriu să iasă din găoacea acestei nerozii, totuşi îi venise mai uşor să-şi imagineze cum se va devota domnului Casaubon şi va deveni înţeleaptă şi puternică datorită tăriei de cuget şi înţelepciunii lui, decât să conceapă în acel moment nelămurit, care nu mai este reflecţie ci simţire, o idee modelată de expresia directă a simţurilor, anume că şi el avea un centru al personalităţii care împrăştia un alt soi de lumini şi umbre.

XXII

Nous causêmes longtemps;
elle était simple et bonne
Ne sachant pas le mal, elle faisait le bien;
Des richesses du coeur elle me fit l'aumône,
Et tout en écoutant
comme le coeur se donne,
Sans oser y penser, je lui donnai le mien;
Elle emporta ma vie, et n'en sut jamais rien.[57]

Alfred de Musset

A doua zi, Will Ladislaw se arătă încântător de agreabil la dejun şi nu-i dădu domnului Casaubon niciun prilej de a-şi manifesta dezaprobarea. Dimpotrivă, Dorotheei îi păru că Will vedea un fel mai fericit de a-l atrage în conversaţie pe soţul ei şi de a-l asculta cu deferenţă, decât observase până atunci la vreun alt interlocutor. Hotărât ascultătorii din Tipton nu erau prea înzestraţi! Will vorbea şi el destul de mult, dar spusele lui erau aruncate în discuţie cu asemenea repeziciune şi cu aerul atât de firesc al celui ce spune ceva în treacăt, încât păreau un slab clinchet voios, însoţind dangătul clopotului cel mare. Chiar dacă Will nu atingea întotdeauna desăvârşirea, negreşit că se afla într-una din zilele lui bune. Descria instantanee surprinse în mijlocul sărăcimii Romei, care putuseră fi văzute doar de o persoană în stare să colinde pe unde avea chef; cădea de acord cu domnul Casaubon asupra opiniilor şubrede exprimate de Middleton cu privire la relaţiile dintre iudaism şi catolicism, şi trecea cu dezinvoltură la descrierea, pe jumătate poznaşe, a desfătării izvorâte pentru el din însuşi caracterul foarte împestriţat al Romei, plăcere ce dădea minţii sale mai multă flexibilitate, datorită comparaţiilor ce se iveau necontenit şi te ferea să vezi epocile omenirii ca pe un set de despărţituri, aidoma unor cutii, fără nicio conexiune vitală între ele. Studiile domnului Casaubon, relevă Will, avuseseră totdeauna o arie prea vastă pentru a reuşi acest lucru şi poate că el nu simţise niciodată asemenea efect subtil; cât despre persoana lui, mărturisea că Roma îi dăruise un simţ absolut nou al istoriei, privită ca unitate; fragmentele îi stimulau imaginaţia şi-l făceau să devină mai constructiv. Apoi, la răstimpuri, dar nu prea des, o atrăgea în discuţie pe Dorothea şi dezbătea afirmaţiile ei, ca şi cum impresiile tinerei femei ar fi fost un factor vrednic de luat în consideraţie, chiar în stabilirea verdictului final asupra Madonei din Foligno sau a grupului statuar Laocoon. Convingerea de a contribui la formarea opiniei mondiale insuflă o voioşie deosebită oricărei conversaţi; şi nici domnul Casaubon nu era lipsit de mândrie, constatând că tânăra lui soţie vorbea mai bine decât majoritatea femeilor, după cum întrezărise, pe bună dreptate, când îşi oprise alegerea asupra ei.

De vreme ce vizita se desfăşura atât de plăcut, declaraţia domnului Casaubon că lucrările sale întreprinse în biblioteci urmau să fie suspendate pentru două-trei zile, şi că după o scurtă reluare nu va mai avea niciun motiv de a rămâne la Roma, îl încurajară pe Will să stăruie ca doamna Casaubon

să nu plece fără a fi văzut două-trei ateliere artistice. Nu intenţiona cumva domnul Casaubon s-o ducă prin ateliere? Asemenea vizite nu se cuvin să fie pierdute; alcătuiau ceva cu totul deosebit: o formă de viaţă care creşte ca o mică vegetaţie proaspătă, cu populaţia ei de gâze, pe fosile uriaşe. Will ar fi fost fericit să-i conducă – nu la ceva plicticos, ci doar în câteva locuri tipice.

Domnul Casaubon, văzând cum Dorothea îl priveşte stăruitor, nu putu decât s-o întrebe dacă ar interesa-o asemenea vizite: acuma era la dispoziţia ei toată ziua; şi se înţeleseră ca Will să vie în ziua următoare şi să plece cu ei în trăsură.

Will nu-l putea omite pe Torwaldsen[58], o celebritate în viaţă de care se interesa până şi domnul Casaubon; însă nu se scurseră nici câteva ceasuri, că-i şi ducea la studioul prietenului său Adolf Naumann, pomenit de tânăr drept unul dintre principalii înnoitori ai artei creştine, unul dintre creatorii care nu numai că reînviase, dar şi răspândise măreaţa concepţie a evenimentelor supreme privite drept nişte mistere având ca spectatoare epocile, în prinderea lor, şi cu care marile suflete ale tuturor perioadelor se simţeau, într-o măsură, contemporane. Will adăugă că, pentru moment, devenise discipolul lui Naumann.

– Am făcut câteva schiţe în ulei sub îndrumarea lui, spuse Will. Detest copierea. Trebuie să pun ceva din mine în lucrare. Naumann a pictat *Sfinţii trăgând Carul Bisericii*, iar eu am o schiţă care-l înfăţişează pe Tamerlan al lui Marlowe mânând din carul lui pe Regii învinşi. Nu sunt atât de ecleziastic ca Naumann şi uneori îi reproşez că-şi încarcă în mod excesiv arta cu semnificaţie. De data aceasta însă, vreau să-l depăşesc ca lărgime de vederi. Tamerlan în carul lui simbolizează cursul cumplit al istoriei fizice a lumii, biciuind dinastiile înhămate. După părerea mea, reprezintă o bună interpretare mitică.

La acest punct, Will se uită la domnul Casaubon, care primi foarte jenat această tratare degajată a simbolisticii şi făcu o plecăciune, păstrând un aer neutru.

– Schiţa trebuie să fie foarte măreaţă, dacă transmite un asemenea mesaj, rosti Dorothea. Aş avea nevoie de anumite explicaţii chiar asupra sensului dat de dumneata. Intenţionezi ca Tamerlan să reprezinte şi cutremurele şi vulcanii?

– O, da, aprobă Will, râzând, şi migraţiile popoarelor, şi defrişările pădurilor, şi America, şi maşina cu aburi. Orice vă poate trece prin minte!

– Ce gen dificil de cifru! exclamă Dorothea, zâmbindu-i soţului ei. Vei avea nevoie de toate cunoştinţele dumitale, ca să fii capabil să-l citeşti.

Domnul Casaubon clipi pe furiş către Will. Îi dădea târcoale bănuiala că este luat peste picior. Dar nu îşi îngăduia să extindă şi asupra Dorotheei bănuiala aceea.

Îl găsiră pe Naumann pictând plin de zel, dar nu se zărea niciun model, tablourile lui erau aranjate în mod atrăgător, iar persoana lui simplă, vioaie, era pusă în valoare de o bluză de culoarea guşei de porumbel şi de o tichie de catifea cafenie, astfel că norocul potrivise totul atât de bine de parcă ar fi aşteptat-o pe frumoasa şi tânăra doamnă britanică exact la ceasul acela.

Vorbind în engleza lui plină de bunăvoinţă, pictorul ţinu mici dizertaţii asupra temelor sale terminate şi neterminate, părând a-l studia pe domnul Casaubon la fel de atent ca şi pe Dorothea. Will izbucnea când şi când în cuvinte de laudă, subliniind merite deosebite în lucrările prietenului său; iar Dorothea simţea cum îşi însuşeşte idei absolut noi asupra semnificaţiei Madonelor aşezate sub tronuri

cu inexplicabile baldachine, având ca fundal un simplu peisaj de ţară, precum şi asupra sfinţilor cu modele arhitectonice miniaturale puse în mâinile lor, sau cu pumnale vârâte accidental în ţestele lor. Câteva lucruri care îi păruseră monstruoase căpătau un aspect raţional şi chiar un înţeles firesc, dar toate acestea păreau a constitui o ramură a cunoştinţelor de care domnul Casaubon nu se interesase.

– Cred că mai degrabă aş fi simţit frumuseţea acestui tablou, decât să fiu nevoită a-l descifra ca pe o enigmă; voi învăţa însă să înţeleg aceste tablouri mai iute decât pe ale dumitale, cu semnificaţia lor foarte vastă, mărturisi Dorothea, adresându-se lui Will.

– Nu vorbi despre pictura mea în faţa lui Naumann, zise Will. Îţi va spune că totul este *fuscherei*,[59] cuvântul cel mai plin de oprobiu din vocabularul lui!

– Adevărat? – întrebă Dorothea, îndreptându-şi ochii sinceri asupra lui Naumann, care făcu o uşoară strâmbătură şi spuse:

– A, el nu are intenţii serioase în pictură. Trebuie să-şi facă promenada pe o alee de *belles-lettres*[60]. Aceasta este la-ar-gă.

Felul cum pronunţa Naumann vocala părea să prelungească în mod satiric cuvântul. Lui Will nu prea îi plăcu, totuşi izbuti să râdă; domnul Casaubon, deşi simţise o oarecare repulsie faţă de accentul artistului german, începu să nutrească puţin respect faţă de judicioasa lui severitate.

Respectul nu scăzu nici când Naumann, după ce-l trase deoparte pe Will pentru o clipă şi se uită mai întâi la o pânză mare, apoi la domnul Casaubon, se apropie iarăşi de ei şi zise:

– Prietenul meu Ladislaw este de părere că-mi veţi ierta îndrăzneala, domnule, dacă vă spun că o schiţă a capului dumneavoastră mi-ar fi nespus de preţioasă pentru Sfântul Toma de Aquino din tabloul de colo. Înseamnă să vă cer prea mult, dar mi se întâmplă atât de rar să întâlnesc exact ce vreau – idealul şi realul îmbinate.

– Mă uimiţi peste măsură domnule, grăi domnul Casaubon, cu înfăţişarea luminată de un licăr de încântare, dar dacă fizionomia umilă, pe care m-am deprins să o consider ca aparţinând celui mai comun gen, vă poate fi de vreun folos ca să vă furnizeze unele trăsături pentru doctorul angelic, mă voi simţi onorat. Fireşte, dacă operaţia nu vă cere un timp îndelungat şi dacă doamna Casaubon nu va avea vreo obiecţie împotriva întârzierii.

Cât despre Dorothea, nimic nu i-ar fi făcut mai multă plăcere – doar dacă un glas miraculos l-ar fi decretat pe domnul Casaubon cel mai înţelept şi mai valoros dintre fiii neamului omenesc. În cazul acela, credinţa ei care se clătina şi-ar fi redobândit fermitatea.

Ustensilele lui Naumann se aflau la îndemână, în minunata lor deplinătate, şi schiţa căpătă fiinţă pe loc, progresând odată cu conversaţia. Dorothea se aşeză şi se cufundă într-o tăcere calmă, simţindu-se mai fericită decât fusese de multă vreme. Toate fiinţele din jurul ei îi păreau bune, şi în cugetul ei îşi spusese că, dacă s-ar fi dovedit mai puţin ignorantă, Roma ar fi fost plină de frumuseţe, tristeţea cetăţii ar fi fost înaripată de speranţă. Nicio fire nu ar fi putut fi mai puţin suspicioasă decât a ei; în copilărie, credea în recunoştinţa viespilor şi în onorabila susceptibilitate a vrăbiilor, iar indignarea ei era proporţională cu abaterile comise, mai cu seamă când era vorba de ceva josnic.

Dibaciul artist îi punea domnului Casaubon întrebări referitoare la politica engleză, care procurau răspunsuri lungi, şi între timp Will se cocoţase pe nişte trepte din fundal, dominând întreaga încăpere.

Naumann grăi brusc:

– Acum, aş pune schiţa deoparte pentru o jumătate de oră ca să o reiau după aceea – vino să te uiţi Ladislaw, cred că e perfectă până aici.

Will izbucni în acele exclamaţii încurajatoare care implică o admiraţie prea intensă pentru sintaxă; şi Naumann constată, pe un ton de regret jalnic:

– Ah, să fi putut dispune de mai mult timp – probabil că aveţi alte angajamente – n-aş îndrăzni să vă cer… sau, eventual, aţi putea reveni mâine?

– Hai să rămânem! exclamă Dorothea. Astăzi nu avem altceva de făcut decât să ne plimbăm prin oraş, nu-i aşa?! – adăugă ea, uitându-se rugătoare la domnul Casaubon. Ar fi păcat ca tocmai capul să nu iasă bine.

– În această chestiune sunt la dispoziţia dumneavoastră, domnule, rosti domnul Casaubon, cu o politeţe condescendentă. – De vreme ce am lăsat interiorul capului meu în voia trândăviei să-l punem în concordanţă şi cu exteriorul.

– Sunteţi nespus de amabil, domnule – sunt de-a dreptul fericit! exclamă Naumann, şi apoi continuă să discute cu Will în germană, indicându-i din când în când schiţa, ca şi cum ar fi dezbătu-o.

Pe urmă, părând să uite o clipă de ea, îşi roti privirea în jur, la întâmplare, de parcă ar fi căutat ceva ce-ar fi putut să-i intereseze pe musafirii săi, după care, întorcându-se spre domnul Casaubon, rosti:

– Poate că frumoasa mireasă, graţioasa doamnă, n-ar avea nimic împotrivă să-şi treacă timpul îngăduindu-mi să-i fac în fugă o schiţă – bineînţeles, nu legată de tablou, ci doar aşa, ca un studiu izolat.

Domnul Casaubon, înclinându-se, nu se îndoi că soţia lui are să-i îngăduie, iar Dorothea replică pe loc:

– Unde să mă aşed?

Naumann se pierdu în mii de scuze, rugând-o să stea în picioare şi să-i permită a-i fixa atitudinea, îndemn la care Dorothea se supuse fără aerele afectate şi chicotelile socotite adeseori necesare în asemenea prilejuri, iar pictorul o rugă:

– Aş vrea să-mi pozaţi pentru Sfânta Clara – aşa aplecată, cu obrazul rezemat în palmă… aşa… privind la scăunaşul acela, vă rog… aşa!

Will era sfâşiat între dorinţa de a cădea la picioarele sfintei pentru a-i săruta poala rochiei şi ispita de a-l doborî cu un pumn pe Naumann în timp ce-i aranja braţul în poziţia dorită. Toate acestea însemnau adevărată neruşinare şi pângărire, şi se căi că o adusese acolo.

Artistul lucra cu dibăcie şi Will, venindu-şi iar în fire, se învârti prin atelier, reţinând, în mod cât mai ingenios posibil, atenţia domnului Casaubon, dar până la urmă nu izbuti să alunge plictiseala acestuia, fapt care reieşi clar din observaţia că se teme ca doamna Casaubon să nu obosească. Naumann prinse aluzia din zbor şi răspunse:

– Acum, domnule, dacă aţi fi de acord să-mi pozaţi din nou, aş elibera-o pe doamna, soţia dumneavoastră.

Astfel răbdarea domnului Casaubon mai rezistă şi când, în cele din urmă, se dovedi că pentru a desăvârşi capul sfântului Toma de Aquino, ar fi fost necesar să mai pozeze o dată, acceptă încă o

şedinţă, pentru ziua următoare. A doua zi, Sfânta Clara fu retuşată la rândul ei, şi nu numai o dată. Rezultatul tuturor acestor eforturi era atât de departe de a-i displace domnului Casaubon, încât hotărî să cumpere tabloul în care sfântul Toma de Aquino se află în mijlocul înţelepţilor Bisericii, prins într-o dispută prea abstractă pentru a putea fi reprezentată într-o pictură, dar ascultat cu mai multă sau mai puţină atenţie de către un public ce-i înconjura. De Sfânta Clara, despre care se vorbea cu interes mai puţin viu, Naumann se declară nesatisfăcut – nu putea, cu conştiinţa împăcată, să se angajeze a face din schiţa aceea un tablou valoros; astfel că în privinţa Sfintei Clara înţelegerea depindea de rezultat.

Nu voi zăbovi asupra glumelor făcute de Naumann în seara aceea, pe socoteala domnului Casaubon, sau asupra ditirambelor inspirate de farmecele Dorotheei, cărora Will le ţinu isonul, cu o singură rezervă. Nici n-apucă bine Naumann să amintească vreun amănunt al frumuseţii Dorotheei, că pe Will îl şi scotea imediat din fire impertinenţa lui; îi reproşa că alege cu grosolănie cuvintele cele mai ordinare, şi de unde până unde avea el dreptul să vorbească despre buzele ei? Despre o asemenea femeie nu-ţi puteai permite să vorbeşti la fel ca despre altele. Will nu ar fi putut exprima precis ce gândea, dar deveni irascibil. Şi totuşi, după oarecare rezistenţă, consimţise să-i aducă pe cei doi Casaubon în atelierul prietenului său; mândria lui se lăsase ademenită de gândul că el va fi persoana capabilă să-i ofere lui Naumann prilejul de a studia frumuseţea Dorotheei – sau, mai degrabă, divinitatea ei, fiindcă frazele de rând nimerite pentru o simplă drăgălăşenie nu i se potriveau deloc ei. (Negreşit că întregul Tipton şi împrejurimile sale, precum şi Dorothea însăşi, ar fi fost surprinşi aflând că frumuseţea ei se bucură de atâta preţuire. În colţul acela de lume, domnişoara Brooke fusese doar o „tânără femeie atrăgătoare”.)

– Fii bun, Naumann, şi lasă baltă subiectul! Doamna Casaubon nu poate fi discutată ca şi cum ar fi un model, zise Will.

Naumann îl măsură cu privirea.

– *Schön*![61] Atunci voi vorbi despre Sfântul Aquino al meu. La urma urmei, capul nu arată prea rău. Aş zice că marele scolastic în persoană ar fi fost măgulit, dacă i s-ar fi cerut portretul. Nimeni nu-i întrece în vanitate pe aceşti scrobiţi doctori în teologie. Treaba a mers aşa cum am prevăzut: i-a stat mult mai puţin la inimă portretul ei decât al lui.

– Este un afurisit de fanfaron pedant, cu apă în vine în loc de sânge, rosti Will, mânat de o năvalnică pornire.

Interlocutorul său habar n-avea de obligaţiile contractate faţă de domnul Casaubon, dar Will se gândea la ele şi dorea să se fi putut plăti de toate printr-un cec.

Naumann înălţă din umeri şi grăi:

– Noroc că va părăsi în curând oraşul, admirabila ta fire are de suferit din pricina lui.

Toată speranţa şi strădania lui Will se concentrau acum asupra unui ţel unic: s-o poată vedea pe Dorothea când era singură. Ar fi dorit doar un semn că-l ia în seamă; ţinea să lase în amintirea ei o urmă mai aparte decât ar fi putut deocamdată spera. Acea făţişă şi caldă bunăvoinţă, care părea să fie starea ei de spirit obişnuită, îl făcea mai curând să-şi piardă răbdarea. Adorarea de la distanţă a unei femei înălţate pe un piedestal inaccesibil joacă un mare rol în viaţa bărbaţilor, dar de cele mai multe ori adoratorul aspiră la vreo regească recunoaştere, în vreun semn de încuviinţare, prin care sufletul

suveranei să-l poată îmbărbăta fără a coborî din înălţimi. Tocmai la aşa ceva râvnea şi Will. Dar în pretenţiile lui imaginare se făceau simţite o sumedenie de contradicţii. Era frumos să vadă cum ochii Dorotheei se întorceau rugători, trădând o încurajare conjugală, către domnul Casaubon. Fără acea îngrijorare docilă aureola i-ar fi fost ştirbită, şi totuşi, în clipa următoare, felul în care soţul absorbea asemenea nectar precum nisipul apa, devenea cu totul de nesuportat; iar pe Will îl chinuia cu atât mai puţin pofta de a rosti lucruri nimicitoare despre el cu cât avea temeiuri mai puternice de a şi-o înfrâna.

Will nu fusese invitat la masă în ziua următoare. Drept care se convinsese singur că avea obligaţia să facă o vizită, şi singurul răstimp favorabil din întreaga zi era amiaza, când domnul Casaubon nu era acasă.

Dorothea, care nu-şi putuse da seama că vizita precedentă a lui Will îl nemulţumise pe soţul ei, îl primi şi acum fără nicio ezitare, mai ales că se putea să fi fost o vizită de adio.

Când Will intră în încăpere, ea se uita la nişte camee cumpărate pentru Celia. Îl întâmpină de parcă vizita lui ar fi fost ceva cât se poate de firesc şi i se adresă pe dată, ţinând în mână o brăţară din camee:

– Ce mult mă bucur că ai venit! Poate că te pricepi la camee şi-mi poţi spune dacă acestea au într-adevăr valoare. Eu aş fi vrut să ne însoţeşti când le-am ales, dar domnul Casaubon s-a împotrivit: era de părere că nu avem vreme. Mâine îşi va sfârşi lucrarea, iar peste trei zile plecăm. Am oarecare îndoieli cu privire la aceste camee. Te rog uită-te la ele.

– Nu sunt un cunoscător prea grozav, dar nu cred că ai greşit cumpărând aceste mici frânturi homerice: sunt de o fineţe desăvârşită. Iar culoarea lor frumoasă îţi va sta foarte bine.

– A, le-am cumpărat pentru sora mea, care are un ten cu totul de altă culoare. Ai întâlnit-o când era cu mine la Lowick: este blondă şi foarte drăguţă – cel puţin aşa o văd eu. N-am fost niciodată în viaţa noastră atât de mult timp despărţite. E grozav de răsfăţată, dar deloc răutăcioasă. Înainte de a pleca am aflat că vrea să-i cumpăr câteva camee, şi mi-ar părea rău să nu fie bune – în felul lor.

Dorothea adăugă ultimele cuvine cu un zâmbet.

– Dumitale pare să nu-ţi pese de camee, zise Will aşezându-se la oarecare distanţă de ea şi măsurând-o cu privirea, în timp ce închidea caseta.

– Nu, sincer vorbind, nu le consider obiecte de mare însemnătate în viaţă, recunoscu Dorothea.

– Mi-e teamă că, în general, în domeniul artei, eşti o eretică. Cum vine asta? M-aş fi aşteptat să fii foarte sensibilă la frumos, oriunde s-ar ivi el.

– Presupun că sunt opacă faţă de multe lucruri, rosti Dorothea, cu simplicitate. Mi-ar plăcea să înfrumuseţez viaţa, – mă gândesc la viaţa tuturor oamenilor. Şi pe urmă, toată această imensă risipă de artă, care pare să rămână oarecum în afara vieţii şi nu face vreun bine omenirii, te mâhneşte. Când stau să mă gândesc că majoritatea oamenilor sunt lipsiţi de aceste valori, nu mai pot gusta plăcerea frumosului.

– Aş numi această stare „fanatismul compasiunii”, rosti Will impetuos. Acelaşi lucru se poate susţine despre peisaj, despre poezie, despre oricare rafinament. Dacă ai împinge ideea până la ultimele ei consecinţe, s-ar cuveni să te simţi nenorocită din pricina propriei dumitale bunătăţi şi să devii rea doar ca să nu mai fii superioară altor oameni. Lucrul cel mai caritabil este să te bucuri de

ceva – atunci când poţi. În felul acesta înseamnă că faci tot ce-ţi stă în puteri ca să păstrezi caracteristica globului nostru de a fi o planetă agreabilă. Şi bucuria iradiază. Nu are rost să cauţi a te îngriji de întreaga omenire; când simţi o încântare de pe urma artei sau al oricărui alt domeniu, e ca şi cum te-ai îngriji de întregul univers. Ai dori oare să prefaci tineretul din lume într-un cor tragic, care se vaită şi ţine predici moralizatoare pe tema mizeriei? Bănuiesc că nutreşti vreo falsă credinţă în virtuţile mizeriei şi vrei să-ţi faci din viaţă un martiriu.

Will mersese mai departe decât intenţionase şi se opri la timp. Dar gândurile Dorotheei nu se îndreptaseră în aceeaşi direcţie cu gândurile lui, şi ea îi răspunse, fără a trăda vreo emoţie deosebită:

– Mă judeci într-adevăr greşit. Nu sunt o făptură tristă, melancolică. Niciodată nu mă simt nefericită multă vreme. Sunt mânioasă şi răutăcioasă, nu semăn cu Celia: mă las târâtă de câte o mare izbucnire de furie şi pe urmă totul îmi pare iarăşi strălucitor. Nu mă pot împiedica să cred orbeşte în lucruri minunate. Aş fi foarte dornică să mă desfăt cu arta de-aici, dar s-a acumulat atât de multă artă încât nu-i mai înţeleg raţiunea – atât de multă, încât îmi pare mai degrabă o consfinţire a urâţeniei decât autentică frumuseţe. Picturile şi sculpturile pot fi minunate, dar sentimentele care le-au inspirat sunt adesea josnice şi brutale, ba uneori chiar ridicole. Ici şi colo văd câte ceva care-mi vorbeşte pe dată de nobleţe, ceva ce-aş putea compara cu munţii Albani sau cu apusul soarelui văzut de pe colina Pincio; dar asemenea lucruri nu fac decât să-mi sporească regretul că întâlnesc atât de puţine valori reale în toată această imensitate de opere la care oamenii au trudit aşa de mult.

– Fără îndoială că totdeauna ai să întâlneşti o mare cantitate de lucruri slabe: acestea alcătuiesc solul în care pot încolţi operele rare.

– O Doamne! exclamă Dorothea, absorbind şi acest gând în şuvoiul neliniştii sale, văd că trebuie să fie foarte greu să înfăptuieşti ceva bun. De când mă aflu la Roma, am simţit adesea că cea mai mare parte din vieţile noastre ar arăta mult mai hâde şi mai ratate decât tablourile, dacă ar putea fi expuse pe pereţi.

Dorothea îşi întredeschise iar buzele, de parcă ar fi vrut să mai spună ceva, dar se răzgândi şi se opri.

– Eşti prea tânără, pentru dumneata astfel de gânduri înseamnă un anacronism, grăi Will cu energie, clătinând repede din cap, după obiceiul lui. Vorbeşti de parcă n-ai fi avut niciodată parte de tinereţe. Este monstruos, dai impresia că în copilărie ai avut o viziune a Hadesului, ca băiatul din legendă. Ai fost crescută în spiritul câtorva dintre acele oribile prejudecăţi care-şi aleg drept pradă pe cele mai duioase femei, pentru a le devora – asemenea unor Minotauri. Şi acum vei pleca şi vei fi zăvorâtă în temniţa aceea de piatră de la Lowick: vei fi înmormântată de vie. Mă apucă furiile, când mă gândesc la una ca asta! Mai bine nu te-aş fi întâlnit niciodată, decât să ştiu că te aşteaptă o asemenea perspectivă.

Will se temu din nou că mersese prea departe, dar înţelesul dat de noi cuvintelor altuia depinde de propria noastră simţire, şi tonul lui plin de regret şi mânie suna cu atâta blândeţe pentru inima Dorotheei, care întotdeauna dăruise celorlalţi căldură şi nu fusese niciodată hrănită cu prea multă văpaie de către fiinţele din jur, încât acum încerca un sentiment nou de recunoştinţă, şi-i răspunse cu un zâmbet gingaş:

– E foarte frumos din partea dumitale să te arăţi îngrijorat din pricina mea. De vină e faptul că

deteşti Lowick-ul: inima dumitale tânjeşte după alt fel de trai. Lowick-ul este însă căminul ce mi-am ales.

Ultima frază fusese rostită cu o cadenţă aproape solemnă şi Will nu ştiu ce să spună, deoarece nu i-ar fi folosit să-i sărute condurii şi să-i destăinuie că ar fi gata să moară pentru ea: era limpede că nu cerea nimic de soiul acesta; şi câteva minute păstrară amândoi tăcerea, până când Dorothea deschise iar discuţia, cu aerul de a destăinui ceva ce-i încolţise mai de mult în minte.

– Voiam să te întreb din nou despre ceva ce mi-ai spus alaltăieri. Poate că în parte nu era decât rodul felului dumitale vioi de a discuta: observ că îţi place să pui lucrurile la inimă; şi eu exagerez adesea, când mă pripesc la vorbă.

– Ce anume era? întrebă Will, remarcând că-i vorbea cu timiditate absolut nouă la ea. Eu am o limbă hiperbolică, ia foc de-ndată ce-şi dă drumul. Sunt convins că voi fi nevoit să retractez cele spuse.

– Mă refer la afirmaţia dumitale asupra necesităţii de a cunoaşte limba germană, pentru subiectele în care s-a angajat domnul Casaubon. M-am gândit la asta; şi cred că, dată fiind erudiţia lui, domnul Casaubon ar fi trebuit să cerceteze aceleaşi materiale ca şi studioşii germani, nu-i aşa?

Sfiala Dorotheei se datora unei conştiinţe nelămurite a faptului că se află în strania situaţie de a consulta o terţă persoană cu privire la cunoştinţele, corespunzătoare sau nu, stăpânite de soţul ei.

– Nu tocmai aceleaşi materiale, răspunse Will, cu intenţia de a-şi păstra rezerva cuvenită. El nu este un orientalist, ştii şi dumneata. În această direcţie nici el nu afirmă că ar deţine mai mult decât cunoştinţe indirecte.

– Dar există cărţi foarte valoroase despre istoria antică, scrise cu multă vreme în urmă de către cărturari care nu ştiau nimic despre cercetările moderne; totuşi, acestea mai sunt folosite şi azi. De ce nu ar fi la fel de valoroasă şi lucrarea domnului Casaubon? întrebă Dorothea, cu zel sporit şi cu mustrare în glas. Se simţea îmboldită să rostească cu voce tare argumentul ivit în mintea ei.

– Asta depinde de orientarea luată de studiu, afirmă Will adoptând la rândul lui un ton de dispută. Tema abordată de domnul Casaubon are aspecte labile, ca şi chimia: descoperirile noi introduc mereu alte puncte de vedere. Cine are nevoie de un sistem bazat pe cele patru elemente, sau de o carte destinată să combată tezele lui Paracelsus[62]? Nu pricepi că acum nu mai are niciun rost să te târăşti o bucăţică de drum în plus pe urmele unor oameni din veacul trecut – oameni ca Bryant – şi să îndrepţi greşelile lor? Să trăieşti într-o încăpere din bârne, şi să lustruieşti teorii şchioape despre Chus şi Mizraim?

– Cum te rabdă inima să vorbeşti cu atâta uşurătate? întrebă Dorothea, şi-i aruncă o privire în care se îmbinau mâhnirea şi mânia. Dacă lucrurile ar sta precum spui, ce-ar fi mai deprimant decât atâta muncă chinuitoare, irosită în van? Mă minunez cum de nu te afectează mai dureros, dacă într-adevăr ai convingerea că un om ca domnul Casaubon, înzestrat cu atâta bunătate, putere de muncă şi învăţătură, ar putea da greş, în vreun fel, cu ceea ce a reprezentat truda celor mai buni ani ai vieţii sale?

Începuse să se simtă revoltată de faptul că ajunsese până la acest punct cu supoziţiile ei, şi indignată împotriva lui Will că o împinsese până acolo.

– Discutăm despre fapte şi nu despre sentimente, ripostă Will. Dacă însă vrei să mă pedepseşti

pentru fapt, mă supun. Nu mă aflu într-o situaţie indicată pentru a-mi exprima sentimentele faţă de domnul Casaubon: ar reprezenta cel mult elogiul adus de un bursier.

– Te rog să mă scuzi, replică Dorothea, cu chipul năpădit de roşeaţă. Îmi dau seama, aşa cum spui, că eu port vina de a fi adus acest subiect în discuţie. Ai dreptate, am greşit. Eşecul la capătul unei perseverenţe îndelungate păstrează mai mult măreţia decât faptul de a nu fi depus niciodată suficiente eforturi pentru ca truda ta să poată fi numită eşec.

– Sunt absolut de acord cu dumneata, spuse Will, hotărât să schimbe discuţia – cu atât mai mult cu cât m-am decis să nu înfrunt riscul de a nu ajunge niciodată la un eşec. Generozitatea domnului Casaubon, a fost, poate, primejdioasă pentru mine, şi am de gând să renunţ la libertatea ce mi-a dăruit. Intenţionez să mă întorc în curând în Anglia şi să-mi croiesc singur drumul în viaţă – să nu depind de nimeni altcineva decât de propriile mele forţe.

– Proiectul acesta este admirabil, îţi respect sentimentul, răspunse Dorothea, din nou amabilă. Am însă certitudinea că domnul Casaubon, în problema aceasta, nu s-a gândit niciodată decât la ceea ce era mai indicat pentru bunăstarea dumitale.

În sinea lui, Will îşi spuse: „Acum că s-a măritat cu el are destulă îndărătnicie şi mândrie ca să-i slujească în loc de iubire”. Cu glas tare, zise, ridicându-se de pe scaun:

– Nu te voi mai vedea.

– A, te rog să rămâi până vine domnul Casaubon, replică cu sinceritate Dorothea. Mă bucur nespus că ne-am întâlnit la Roma. Ţineam să te cunosc.

– Iar eu te-am supărat. Te-am determinat să-ţi formezi o părere proastă despre mine.

– O nu! Sora mea susţine că eu mă supăr totdeauna pe oamenii care nu spun exact ce-mi place mie să aud. Dar sper că nu am tendinţa de a-mi forma păreri proaste despre ei. De obicei, sunt obligată până la urmă să-mi formez o părere proastă despre mine însămi, pentru că manifest atâta nerăbdare.

– Totuşi, nu-ţi sunt simpatic; am făcut din prezenţa mea o amintire urâtă pentru dumneata.

– Nicidecum, îl contrazise Dorothea, cu cea mai deschisă amabilitate. Mi-eşti tare simpatic.

Will nu era chiar mulţumit, gândindu-se că, probabil, ar fi căpătat mai multă importanţă în ochii ei dacă i-ar fi fost antipatic. Nu adăugă nimic, dar îşi luă o înfăţişare morocănoasă ca să nu spunem ursuză.

– Şi sunt sincer interesată să văd ce vei face în viaţă, urmă voioasă Dorothea. Cred cu evlavie că există o deosebire naturală între vocaţii. Dacă nu aş avea această credinţă, îmi închipui că aş fi foarte îngustă la minte – mai sunt pe lume atâtea lucruri, în afară de pictură, pe care le ignor cu desăvârşire. Cu greu ţi-ar veni să crezi cât de puţin cunosc din muzică şi literatură, la care dumneata te pricepi atât bine. Mă întreb care vocaţie se va dezvălui a fi cea adevărată pentru dumneata: poate că vei ajunge poet?

Depinde. A fi poet înseamnă a avea un discernământ atât de ager încât să nu-ţi scape nicio nuanţă de calitate, şi o simţire atât de subtilă, încât discernământul să fie ca degetele unei mâini ce atinge coardele emoţiei, scoţând variaţiuni frumos armonizate – un suflet în care cunoaşterea se preface instantaneu în simţire, iar simţirea reflectă realitatea, ca un mijloc de cunoaştere. Această stare poate fi atinsă doar în momente de criză.

– Dar văd că nu vorbeşti de poezie, zise Dorothea. Cred că e nevoie şi de ele pentru a-l întregi pe poet. Înţeleg ce vrei să spui despre cunoaşterea devenită simţire, căci tocmai prin asemenea experienţă îmi pare că trec eu acum. Şi sunt sigură, totuşi, că niciodată n-aş fi în stare să realizez un poem.

– Dumneata însăşi *eşti* un poem – şi asta înseamnă a fi cea mai bună parte a unui poet – cea care alcătuieşte conştiinţa poetului în cele mai bune stări afective ale sale, rosti Will, vădind aceeaşi originalitate pe care o împrumutăm cu toţii de la ivirea zorilor, sau de la primăvară, sau de la toate celelalte reînnoiri fără de sfârşit.

– Mă bucur nespus să aud toate aceste lucruri, mărturisi Dorothea, cu un râs care dădea o modulaţie de tril păsăresc cuvintelor ei, şi privindu-l pe Will cu o undă de recunoştinţă jucăuşă în ochi. Ce lucruri nespus de frumoase îmi spui!

– Aş dori să pot înfăptui măcar o dată ceva din ceea ce numeşti dumneata frumos, aş dori să-ţi pot face cel mai neînsemnat serviciu. Mi-e teamă că nu voi avea nicicând acest prilej, declară Will, cu fervoare.

– Ba da! exclamă Dorothea cu căldură. Va veni prilejul şi îmi voi aminti cât de mult îmi doreşti binele. Speram într-adevăr să fim prieteni, încă de câte te-am văzut prima oară, – din cauza înrudirii dumitale cu domnul Casaubon.

În ochii ei plutea o anumită sclipire lichidă, şi Will îşi dădu seama că şi ochii lui urmau o lege a naturii şi se umpleau de lacrimi. Aluzia la domnul Casaubon ar fi stricat totul, dacă ceva ar fi putut strica în clipa aceea puterea copleşitoare, duioasa demnitate a nobilei şi inocentei sale lipse de experienţă.

– Poţi face chiar acum ceva pentru mine, urmă Dorothea, ridicându-se şi plimbându-se puţin prin încăpere, sub povara impulsului ce-o covârşea. Făgăduieşte-mi că nu vei pomeni niciodată, nimănui, despre această chestiune. Mă refer la scrierile domnului Casaubon – adică să nu vorbeşti în felul în care ai vorbit adineauri. Eu am provocat această discuţie. A fost vina mea. Dar, făgăduieşte-mi, te rog.

Se apropiase din celălalt capăt al odăii şi se oprise drept în faţa lui Will, cercetându-l cu gravitate.

– Negreşit, îţi făgăduiesc, zise Will, roşind totuşi.

Dacă n-avea să mai rostească niciodată un cuvânt tăios despre domnul Casaubon şi renunţa să mai accepte favoruri din partea lui, era clar că-şi putea îngădui să-l urască şi mai mult. Goethe spunea: „Poetul trebuie să ştie cum să urască”, şi, puţin pentru această înfăptuire, Will era pregătit. Declară, că acum era nevoit să plece, fără a-l mai aştepta pe domnul Casaubon, la care urma să vină, pentru a-şi lua rămas bun, chiar în clipa plecării. Dorothea îi întinse mâna şi schimbară un simplu: „La revedere”.

Dar, în timp ce ieşea pe *porte cochère*[63], se întâlni faţă-n faţă cu domnul Casaubon, şi *gentlemanul* cu pricina, exprimându-i vărului său cele mai bune urări, înlătură politicos plăcerea oricărei alte vizite de adio din ziua următoare, care şi-aşa avea să fie destul de încărcată cu pregătirile plecării.

– Am să-ţi spun ceva despre domnul Ladislaw, vărul nostru, ceva care cred că-ţi va întări

părerea bună despre el, i se adresă Dorothea soţului ei, în cursul serii.

Imediat ce intrase în odaie, îi pomenise că Will tocmai plecase şi intenţiona să revină, dar domnul Casaubon o anunţase: „L-am întâlnit afară, şi cred că ne-am luat definitiv rămas bun” – cu tonul şi aerul folosit când indicăm că un anumit subiect, particular sau public, nu mai prezintă pentru noi suficient interes ca să mai dorim să-l dezbatem, aşa că Dorothea aşteptase un nou prilej.

– Ce este, iubirea mea? întrebă domnul Casaubon (folosea întotdeauna expresia „iubirea mea” când se purta cu cea mai mare răceală).

– S-a hotărât să renunţe la peregrinările lui şi să nu mai depindă de generozitatea dumitale. Intenţionează să se întoarcă în curând în Anglia şi să-şi croiască singur drumul în viaţă. M-am gândit că vei considera acest proiect drept un semn bun, zise Dorothea, privind stăruitor faţa impasibilă a bărbatului ei.

– A menţionat categoria precisă de profesie pe care ar dori s-o îmbrăţişeze?

– Nu. A spus că îl pândeşte o primejdie în generozitatea dumitale. Bineînţeles, îţi va scrie despre toate astea. N-ai o părere mai bună despre el, acum că a luat această hotărâre?

– Voi aştepta înştiinţarea sa personală asupra acestui fapt, rosti domnul Casaubon.

– I-am spus că sunt sigură că, în tot ce-ai făcut pentru el, n-ai avut în vedere decât binele lui. Mi-am amintit de bunătatea arătată în cele ce mi-ai povestit despre el când l-am văzut prima dată, la Lowick, grăi Dorothea, punându-şi mâna peste cea a soţului.

– Am o datorie faţă de dânsul, rosti domnul Casaubon, lăsându-şi şi mâna cealaltă peste a Dorotheei, acceptând în mod conştient dezmierdarea, dar cu o privire care nu putea ascunde o umbră de stingherealã. Mărturisesc că acest tânăr nu mai constituie obiectul interesului meu, şi cred că nu e nevoie să discutăm drumul lui în viitor, noi neavând căderea de a-l determina dincolo de limitele indicate de mine suficient de clar.

Dorothea nu mai pomeni de Will.

57 Tăifăsuirăm mult; suflet bun, plin de har
Răul necunoscând, binele-a semănat;
Din sufleteşti comori mi-a dat milostiv dar
Făr’ să cutez gândi, pe-a mea i-am închinat;
Mi-a luat viaţa cu ea, şi-n veci nici n-a aflat (fr.) (n.t.).

58 *Bertel Torwaldsen* (1770-1844), cunoscut sculptor danez. Colecţia donată de el constituie nucleul unui muzeu special din Copenhaga. (n.t.).

59 Apă de ploaie (germ.) (n.t.)

60 Beletristică (fr.) (n.t.)

61 Frumos (germ.) (n.t.).

62 *Theophrastus Bombastus Paracelsus* (1493-1541), cunoscut savant elveţian, alchimist şi medic (n.t.).

63 *Poarta mare* (fr.) (n.t.).